STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03732

MERI

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אש

געזאמלטע שריפטן

אכטער באנד

*

פארלאג „קולטור־ליגע" ווארשע

שלום אש

מערי

פארלאג „קולטור-ליגע" ווארשע

MADE In POLAND

קויפֿן און פֿאַרקויפֿן דאָס דאָזיקע בוך
אין אַמעריקע איז לחלוטין פֿאַרבאָטן

געדרוקט פֿון פֿריִער־צוגעגרייטע מאַטריצן
אין 1000 עקזעמפּלאַרן וואַרשע, 1926

דרוקעריי „די וועלט", וואַרשע נאָוואָליִפּיע 7

הילע געדרוקט בײַ „עקספּרעס", נאָוואָליִפּקי 17

COPYRIGHT BY SHOLOM ASCH
N E W Y O R K 1 9 2 1

S Z . A S Z — S Z R I F T E N
Wyd. „Kultur-Liga" Warszawa 1926
Druk. „Di Welt" Warszawa Nowolipie 7

איך ווידמע דאָס בוך

„מ ע ר י“

מײַנע פרוי און פרײַנד

סאַמועל אַש

אין דאַנקבאַרקײַט פאַר ליד און גליק.

דער מחבר.

דער ראָמאַן מערי איז געדרוקט געוואָרן אין פוילן און אַמעריקע פון אַ עקזעמפּלאַר, וואָס איז געוואָרן צענזורירט פון דער רוסישער צענזור. צוליב דעם זענען אַלע ערטער וועלכע זענען אויסגעמעקט געוואָרן פון דער רוסישער צענזור אַרויסגעלאָזט געוואָרן פון די ערשטע אויסגאַבן און אויסגעפילט געוואָרן מיט שטרייכעלעך. אין די איצטיקע אויסגאַבע איז צוריק אַריינגעגעבן געוואָרן די אַלע אויסגעלאָזטע ערטער פון די ערשטע אויסגאַבן

דער מחבר

ערשטער טייל

דאָס ערשטע קאַפּיטעל

עס איז געווען דער יונגער הערבסט, וועלכער האט מערי ראזענצווייג אזוי געשטימט.

דער יונגער הערבסט אויף דער קליין־רוסישער ערד.

זי איז געגאנגען צווישען די געדיכטע קוסטען מיט ווילד גראז בעוואקסען, וועלכע זענען פייכט געווען. טראפּענס וואסער זענען געהאנגען אויף די בלעטער, איהרע פיס זענען נאס געווארען און זי האט ניט געקוקט דערויף. זי איז אלץ טיעפער אריין צווישען די גרעזער, וואס זענען דארט געוואקסען, ווי זי וואלט געוואלט צווישען זיי פערפאלען ווערען. עס איז געווען א שטילער זונען־אונטערגאנג, מיט בלאהע זיידענע וואלקען אויסגעמישט, וועלכע זענען נאך איבערגעבליבען אויפ'ן הימל פון דעם נאכמיטאגדיגען רעגען. און זי איז פול געווען מיט די פרומע געזאנגען, וואס זי האט געהערט.

פון דער קליינער פויעריש־מאלאראסישער קירך איז זי געגאנגען, וואס איז געווען ווייט אפּגעלעגען פון שטאדט. זי האט זיך צוגעהערט צום געזאנג פון די מיידלעך און קינדער, וואס האבען ביי זייער בעטען געזונגען, און האט געטראכט וועגען דעם, ווי ווייניג שענע רעליגיעזע צערעמאניעס עס זענען דא ביי יודען; ווי ארים די יודישע שוהל איז, ווי ווייט זי איז פון איהר און ווי פרום, חי! מורא'דיג פרום איז פויערשע קירך.

זי האט זיך דערמאהנט, ווי א מיידעל האט געקניעט פאר'ן פּאפּ און האט זיך פאר איהם מתודה געווען. פארוואס איז ביי יודען ניטא אזא מנהג — האט זי געקלערט. און דא איז איהר ערשט געקומען אויף די געדאנקען, אז זי האט אייגענטליך גאר קיין רעליגיאן נישט. אז זי איז אויפגעוואקסען אהן א גאט. ווי אונפערשטענדליך און פרעמד עס זענען איהר די רעליגיעזע צערעמאניעס פון איהרע עלטערען! קיינער האט זיך נישט געמיהט איהר זיי געבען צו פערשטעהן, קיינער האט נישט פערלאנגט פון איהר, אז זי זאל זיי

אבהיטען. און זי האט מיט בענקשאפט און וועה געקוקט אויף די ארימע פויערשע מיידלעך, וואס זיינען איצט געגאנגען פון קירך אויף ביידע זייטען וועג אין זייערע ווייסע קליידער און די בלומען פון זייערע פעלדער אין די געבעט־ביכער אריינגעשטעקט.

ווארום עס איז געווען די צייט, ווען דאס אכטצעהן־יאהריגע מיידעל שעפט־אויף אין איהר נשמה אלע חוואליעס פון שטימונגען, וואס שוועבען אין דער לופט ארום.

און אכטצעהן יאהר איז מערי דאן אלט געווען, און א געשטאלט האט זי געהאט, מעהר צו א אינגעל געגליכען איידער צו א מיידעל. א פלאכע ברוסט האט זי געהאט, און אויגען, גרויסע און פייערדיגע, ווי מען געפינט עס ביי רבי'אימשע קינדער פון א חסיד'יש הויף. און די האר האבען זיך איהר געקרייזעלט אין לאקען און זיינען ווי פיאות אראבגעפאלען איבער איהר לענגליך געזיכט. און א שטערען האט זי געהאט א הויכען, א געוועלקטען און א מלכות'דיגען, און זי האט אויסגעזעהן איצט, צווישען די קוסטען ווילד גראז, וועלכע האבען זיך שוין געטונקעלט אין אבענד־דעמערונג, ווי א ווערבעלע א יונגס מיט הענגענדע לאנגע צווייגען האט זיך אויסגעריסען פון דער ערד און געהט צווישען די גרעזער איבער די פעלדער.

— „פאטער אונזער, אונזער טעגליך ברויט גיב אונז היינט“ — האט געקלונגען דער אבגעהאקטער זאץ פון געבעט ביי איהר אין זכרון. ווי פראסט די ווערטער זיינען! — האט זי זיך געטראכט. א ארים פאלק, פויערים קומען אריין אין קירך, וואס שטעהט אין מיטען פעלד, און בעטען פאר זייערע תבואות. און זי האט פערנומען אין זיך דאס קירכען־געזאנג, די קינדער'ס ציטערנדיגע שטימען, די פארכט און דעם ערנסט פון דער תפילה. און א פרומער צוק איז דורכגעגאנגען דורך איהר ביינערדיג לייב, וואס איז קוים געווען איינגעהילט אין איהר שווארץ זיידענער בלוזע און אין איהר ווייכען טיולענעם טוך. און פלוצלונג האט זי זיך פערטראכט וועגען איהר מוטער.

איהרע געדאנקען זיינען איצט איבערגעטראגען געווארען אויף עפים אנדערש — וועגען דעם ערשטען קאפיטעל פון איהר ראמאן, וואס זי האט צו שרייבען, וועגען וועלכען זי האט געטראכט נאך זייענדיג אין גימנאזיום אין דער גובערנסקער שטאדט. זי האט איהם זבגעלעגט אויף דער צייט, ווען זי וועט אהיים קומען צו דער מוטער

אויף וואַקאַציע. אָבער ביז איצט איז איהר נאָך אַלץ נישט אויסגע־קומען אָוועקצוזעצען זיך ביים טישעל.

זי איז טרויעריג געוואָרען און האָט זיך פּאַרווירפע געמאַכט: דער גאַנצער זומער איז אַוועק אין גאָרנישט!

יעדעס מאָל, ווען מערי איז ערנסט געוואָרען, האָט זי געטראַכט וועגען דעם ראָמאַן וואָס זי דאַרף שרייבען, און איהר פוילקייט האָט זי געבראַכט צו זעהר טרויעריגע געדאַנקען איבער איהר צוקונפט. און זי האָט אָנגעהויבען צו קלערען וועגען פּעטערבורג, וואוהין זי וויל פאָהרען צום ווינטער אויף די קורסען, און וועגען איהרע חבר'טעס, די פריילינס עהרליך, וועלכע וואוינען דאָרט.

נאָך היינט אויף דער נאַכט אַ בריעף שרייבען — האָט זי זיך געזאָגט. נאָר דאָס טונקעלקייט, וואָס האָט אָנגעהויבען צו חערשען אַרום איבער די פעלדער, און דאָס קירכען־געזאַנג, וואָס האָט נאָך געקלונגען אין איהרע אויערען און עס האָט זיך איהר געדאַכט, דאָס צו פערנעהמען איצט פון די אויסגעשפּרייטע פעלדער, פון די זומפּען און פון די נאַסע קוסטען, וואָס זיינען אַרום — האָט זי נישט געלאָזט זיך פערנעהמען מיט געדאַנקען וועגען פּראַקטישע זאַכען, ווי אַ בריעף צו די עהרליכ'ס. זי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין געדאַנק וועגען ראָמאַן. דאָס האָט געזאָלט זיין עפּיס אַ שרעקליכע געשיכטע פון אַ גרעפין, וואָס ליעגט אויפ'ן טויטען־בעט און בעשווערט איהר זוהן, אַז ער זאָל ווערען אַ קאַטוילישער גלח, און דער זוהן פערליעבט זיך אין אַ מיידעל. און די מלחמה ביי איהם צווישען דער מוטער'ס שבועה און דער ליעבע צו זיין אויסדערוועהלטער — דאָס האָט געזאָלט זיין עפּיס זעהר האַרצרייסענדעס.

וואָרום מערי האָט אין אַזעלכע מינוטען שטענדיג געטראַכט וועגען גרעפינס און גראַפען, אַלטע שלעסער־ריטער פון מיטעלאַלטער, וואָס קומען ביי־נאַכט אויף זייערע פערד אָנגעלאָפען, רויבען אַוועק זייערע כלות און אַנטלויפען מיט זיי. זי איז געווען ווי אין אַ חלום, און אַרום איהר האָט געוויממעלט די סביבה פון מיטעל־אַלטערישע שלעסער, נור צוליעב זייטיגע סבות לעבט זי פאַרלויפיג דאָ, אין דעם קליינעם שמוציגען אידישען שטעדטעל, ביי איהרע אידישע עלטערען. זי וועט זיך אָבער אַמאָל אויפחאַפּען אין אַ פריה־מאָרגען און וועט זיך געפינען אין איהר ריכטיגען מיליע...

זי האָט ביי זיך אָבגעמאַכט — אויף דער נאַכט, ווי זי וועט אהיים קומען, אוועקזעצען זיך און אָנשרייבען דאָס ערשטע קאַפּיטעל פון איהר ראָמאַן: „די גרעפין אויפ'ן טויטען־בעט".

מיט דעם בעשלוס איז זי אין שטוב אריין.

עס איז געוועזן שבת אויף דער נאַכט. די מוטער האָט נור ערשט וואָס געהאַט אַ ליכט אָנגעצונדען, איז געזעסען אין אַ ווינקעל און געזאָגט שטיל „גאָט פון אברהם". די שטוב איז געוועזן אין טונקעל איינגעהילט. די נאַכט האָט מען נור דורך די פענסטער געזעהן. דער פאָטער האָט זיך ארויף און אראָב געדרעהט איבער'ן שטוב און געקרעכצט פון צייט צו צייט — עכטע יודישע קרעכצען.

זי האָט זיי נישט געזעהן, האָט זיך מיט זיי נישט געגריסט און איז אריין צו זיך אין צימער אָהן ווערטער. זי האָט זעוואָלט די לאָמפּ אָנצינדען, נור דאָס טונקעלקייט פון שטוב איז איהר געפעלען, האָט זי זיך אויף איהר בעטעל אוועקגעזעצט און געקוקט אין דער פינסטע־רער שטוב אריין.

אין אַ ווײַלע ארום האָט זיך די טהיר געעפענט, און די מוטער איז אריינגעקומען, ווי אריינגעשלייכט. זי איז פּאַמעליך צו צום בעט און האָט מיט ליעבע גערופען: „מרים־לעבען!".

מערי האָט זיך נישט אָבגערופען.

די מוטער האָט די האַנד אויסגעשטרעקט, געטאַפּט איהר קאָפּ און האָט ניט אָהן שרעק אויסגערופען:

— דו האָסט דאָך היץ!

דאָס מיידעל האָט נישט געענטפערט. איהר איז גוט געוועזן צו פיהלען אין דער טונקעל דער מוטער'ס האַנד אויף איהר קאָפּ. איהר שווייגען האָט די מוטער אָנגענומען פאַר אַ גוטען צייכען, און זי האָט ווייטער געוואָגט צו ריידען:

— זאָל איך אָנצינדען דאָס ליכט?

— ווי דו ווילסט.

די מוטער האָט דאָס ליכט אָנגעצונדען און זיך צוריקגעזעצט נעבען איהר בעט:

— ווי דו זעהסט אויס, טאָכטער, דו ביזט דאָך נאַס. וואו ביזטו געוועזן?

דאָס מיידעל האָט זיך פערקרימט: — מאַמען

— טהו זיך אוים, דו וועסט זיך, חלילה, פערקיהלען. דאס מיידעל האט זיך ווידער פערקרימט: — מאמע!

— מרים־לעבען, ווי דו זעהסט אוים!

דאס מיידעל האט זיך אבגערופען:

— איך וויל זיין אליין.

די מוטער האט אבגעקרעכצט, געקושט די טאכטער אויפ'ן קאפ און איז אין דער צווייטער שטוב אריין.

דאס צווייטע קאפיטעל.

ווען מערי איז אליין געבליבען, האט זי זיך אויפגעזעצט, איבער־געטהאן זיך טרוקען און זיך אוועקגעזעצט נעבען איהר ווייסען טיש, ביי וועלכען זי פלעגט מאכען די לעקציעס פון גימנאזיום. זי האט ארויסגענומען דאס ראזע בריעף־פאפיר און געוואלט אנהויבען צו שרייבען דעם ראמאן.

אז זי האט געוואלט אנהויבען צו שרייבען — איז איהר דער גאנצער ראמאן ווי אוועקגעפלויגען; דאס מיליע פון די גרעפינס אויפ'ן טויטען־בעט איז אזוי וויט געווען פון איהר, אז זי האט נישט גע־וואוסט מיט וואס אנצוהויבען.

און דא ערשט האט זי דאך אלץ געהאט!

נאכ'ן ערשטען זאץ האט זי אוועקגעלעגט די פעדער. זי האט אנגעהויבען ארומשפאנען איבער דער שטוב ארויף און אראב. פון דער וואנד האט אראבגעקוקט צו איהר באטיטשעלי'ס א ווענעציאנע־ריז, געציהרט דעם קאפ אין א פערל־הייבעל. זי האט זיך פערקוקט אויף דאס שמוק־שטיק און זי האט געזעהן ז י ך אין דעם געציהרט, און געטראכט צו נעהמען פון דער מוטער די אלטע פערל און זיך אויפ־נייהען אזא הייבעל.

נור דערווייל האט זיך פון דער צווייטער שטוב געהערט א בעלע־בען. עס איז ווער געקומען, מען רעדט הויך. זי האט געטראכט — דער פעטער לייזער איז דארט, און זי איז בייז געווארען, פארוואס די מענשען פון דעם וואכענדיגען לעבען וועקען זי אויף פון איהרע חלומות.

די מוטער האָט אָנגעקלאַפּט: מרים־לעבען, קום אריין, דער סאַמאָ־וואר שטעהט אויפ'ן טיש.

זי האָט געהאַט ברעה אריינצוגעהן צום טהיי. נור דערפאַר וואָס די מאַמע האָט אָנגעקלאַפּט, האָט זי נישט געוואָלט אריינגעהן.

זי האָט געפיהלט אַ בעדערפניש דער מוטער צו־להכעיס טהאָן, נישט פאר שלעכטסקייט, נור עפּעס צוליעב אַנ'אונבעוואוסטען טעם.

דער מוטער'ס רופען האָט זי אָבער אָבגעריסען פון איהרע געדאַנ־קען און דאָס בעלעבען, וואָס האָט זיך געהערט פון דער צווייטער שטוב, האָט זי גע'חשק'ט אריינצוגעהן. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהאָן. צום סוף האָט זי אויף זיך ארויפגעוואָרפען אַ טיכעל און איז אריין אין עס־צימער.

דאָס עס־צימער איז איצט געווען גוט בעלויכטען. די ברייטע לאָמפּ האָט געגאָסען ליכט איבער'ן טיש. דער טיש איז געווען געדעקט און דער סאַמאָוואר האָט היימליך געמאַכט די שטוב. ביים טיש האָט זי געטראָפען, אויסער דעם פאָטער, דעם פעטער לייזער מיט זיין זוהן מישאַ.

זי האָט זיך בעגריסט מיט זיי.

— ווייסט, מרים, מישאַ פאָהרט דאָך קיין קיעוו אין אוניווערזי־טעט אריין.

— אזא יונגער און שוין אזוי פיעל לערנען — האָט די מוטער געזאָגט.

אין מערי'ן האָט זיך ערוועקט די נישט־לאַנג־געענדיגטע גימנאַ־זיסטקע. — האָט זי געפרעגט:

— קיין קיעוו? און איך האָב געמיינט, אז דו וועסט פאָהרען קיין פעטערבורג. צו וואָס בלייבען אין דער פּראָווינץ?

— איך האָב אָבגעשיקט די פּאַפּירען קיין פעטערבורג אויך, נור איך רעכען, אז אין קיעוו וועל איך גיכער אָנגענומען ווערען, — האָט מישאַ געענטפערט און איז רויט געוואָרען (ער האָט געהאַט די גע־וועהנהייט צו רויטלען זיך ביי דער קלענסטער געלעגענהייט).

— מען זאָגט, אין קיעוו זיינען זיי נישט אזוי שטרענג מיט דער פּראָצענט־נאָרמע — האָט ער אָנגעהויבען צו רעדען רוסיש, ווענדענדיג זיך צו מערי'ן.

— און איך פאהר קיין פעטערבורג — האט מערי געזאגט צו מישא'ן אויף רוסיש, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען. — מיר בענקט זיך נאך פיטער, — האט זי צוגעלעגט מיט'ן טאן פון די פראָווינציעלע גימנאזיסטקעס, וועלכע רעדען שוין: „מיר, סטודענטען“.

— דאס איז א נייעס, — האט זיך דער פאטער געווענדט צום פעטער לייזער, — איך הער דאס צום ערשטען מאל, דאס איז גאר א נייעס.

— וואס האט זי געזאגט, וואס האט זי געזאגט? — האט די מוטער איינינגע מאל איבערגעפרעגט אויף אידיש. וואוהין פאהרט זי? קינד — האט זי אונבעהאלפען געקוקט צו דער טאכטער.

נור מערי האט ווייטער גערעדט מיט מישא'ן אויף רוסיש וועגען דער אוניווערזיטעט אין פעטערבורג:

— יא, דו האסט רעכט — אהן א גאלדענער מעדאל וועט פאר א אידען אין פעטערבורג שווער זיין אנצוקומען.

— מען זאגט פינף הונדערט האבען אנגעגעבען און פלעצער זיינען דא נור פופציג; זיי וועלען א קאנקורס אויסרופען — האט מישא געזאגט צו מערי'ן און עפעס אויס א געוועהנהייט פון זיינע קינדער־יאהרען געקוקט אין א זייט, — אודאי, וואלט זיך געוואלט זיין אין פעטערבורג — א וועלט־שטאדט, טהעאטער, קאמיסארזשעווסקאיא, — האט ער צוגעלענט מיט א פערשעמט שמייכעלע, און זיינע פאדערשטע צייהן האבען זיין געזיכט געגעבען דעם אויסדרוק פון א קינד.

— און איך זאג, אז גלייכער איז אין קיעוו, נישט אזוי אבגעריסען פון דער היים, דאס לעבען ביליגער און די אוניווערזיטעט די אייגענע, — האט זיין פאטער זיך געווענדט צו מישא'ן.

— וואס וויל ער דען שטודירען? — האט ר' חיים געפרעגט זיין ברודער.

— איך וואלט געוואלט, ער זאל ענדיגען דאקטאר אדער אדוואקאט, ער האט אזוי לאנג געארבייט, זאל ער כאטש עפעס האבען דערפון — האט לייזער געענטפערט זיין ברודער פאר זיין זוהן — ער האט זיך אבער איינגעשפארט מאטהעמאטיק, רעכענען, ווייס איך, וואס עס וועט זיין דערפון?

— איך ליעב עס — האט מישא פערשעמט געזאגט און איז ווידער־רויט געווארען.

— דאס איז גוט — האט זיך מערי אריינגעמישט, — אלע אידען שטודירען נור מעדיצין. דאס איז נישט קיין וויסענשאפט. דאס איז א פראפעסיע, א קאריערע. איך וועל הערען נאטור־וויסענשאפט, איך ליעב זעהר די נאטור.

— און צוליעב דעם דארף מען פאהרען אזש קיין פעטערבורג ? — האט געזאגט די מוטער, וועלכע האט פערשטאנען אביסעל רוסיש, — האסטו וועניג ביכער, קויף דיר נאך און לערן דא.

— איך וועל דא נישט אויסזיצען אין דעם קליינעם שטעדטעל, איך וועל משוגע ווערען, — האט זיך דאס מיידעל אבגערופען צו דער מוטער אויף אידיש, האלב אויסשרייענדיג.

דער פאטער, וועלכער האט אין דער היים בעקומען א גוטע ערציהונג, האט נישט געוואלט מאכען קיין פאמיליען־סצענע אין געגענווארט פון זיין ברודער. ער האט צו דער ווייב געשאקעלט מיט'ן קאפ, אז זי זאל אויפהערען און, ווענדענדיג זיך צו דער טאכטער, האט ער געזאגט :

— ועסט פאהרען, וועסט פאהרען.

נאך דעם האט ער מיט'ן ברודער אנגעהויבען צו רעדען וועגען דעם וואלד, וואס זיי האבען ביידע בשותפות. דער שמועסביים טיש איז געווארען געטהיילט : די עלטערע האבען גערעדט וועגען זייערע עסקים און די יונגע האבען זיך אויפגעהויבען און זיינען אריין צו מערי'ן אין צימער.

דאס דריטע קאפיטעל

אז מישא און מערי זיינען אליין געבליבען, איז איהר טראץ און איהר עקשנות, וואס זי האט ארויסגעוויזען צו די עלטערען, איינגאנצען פערשוואונדען. איהר איז בעפאלען א קינדערשע פרעהליכקייט, וועלכע עס פלעגט אויף איהר קומען פון צייט צו צייט נאך א טרויעריגע שטימונג. עס איז געווען די פרעהליכקייט, וועלכע פלעגט זיך גיסען ווי פון א ריינעם קוואל וואסער; איהרע אויגען זיינען בע־

לעבט געווארען און איהר געזיכט איז זעהר ליעבליך און זעהר שעהן געווארען. זי האט נישט אנדערש געקאנט רעדען, סיידען מיט א קליני געגדען געלעכטער, און באלד ארומגענומען דעם, צו וועמען זי האט גערעדט — נישט געקוקט דערויף, צי עס איז א מיידעל איהר גלייכען, אדער א בחור, אויף וועלכען איהר האנד־בעריהרונג האט ארויסגערופען פלאמען אויפ'ן פנים.

זי איז דערביי אונשולדיג געבליבען.

— מישא, טייערינקער, — האט זי געזאגט צו איהם, גלעטענדיג מיט איהרע קאלטע ווייסע פינגער דעם קין פון זיין באק, — פאהר קיין פעטערבורג, ווי גאט איז דיר ליעב, קום, מיר וועלען אינאיינעם זיין.

מישא איז רויט געווארען ווי פייער. די אויבערשטע ליפ האט זיך איהם פערקרימט, און ער האט פערלעגען געלאכט, געוויזען דערביי די צוויי גרויסע צייהן, און זיין גאנצעס ווענען איז געווען ווי א אינגעל, וואס איז אויפגעוואקסען אהן זיין ווייסען. הענד האט ער געהאט צו־גרויסע, פיס האט ער געהאט צו־גרויסע, און ביי יעדער אזא פערלעגענהייט פלעגט ער שטעהן אונבעהאלפען מיט זיינע צו־גרויסע הענד און פיס און אויסזעהן, ווי א אינגעל, וועלכען מען האט אנגעטהאן צו־גרויסע קליידער...

— איך וויל דאך פאהרען... איך וויל פאהרען, נאר וואס מאכען? — און איז געשטאנען אין מיטען שטוב און האט די ברילען פערלעגען אראבגענומען פון דער נאז און פערלעגען זיך זיי צוריק ארויפגעזעצט.

— מיר וועלען איבער נעווסקי שפאצירען, איבער דער נעווא ווע־לען מיר אין לאדקעס פאהרען, אין די טהעאטערען, אין די רעסטאראנען אזוי „פא סטודענטשעסקי", וועלען מיר לעבען, אויף די „אסטראווא" וועלען מיר וואוינען. כ'לעבען, עס וועט גוט זיין — איך האב דארט פיעל בעקאנטע, וועסט זעהן.

— זאלען זיי מיך נור אננעהמען, וואלט אלץ גוט געווען—ענטפערט מישא מיט דעם פריהערדיגען פערלעגען געלעכטער'ל.

— זיי וועלען אננעהמען, כ'לעבען, פארוואס זאלען זיי נישט אנ־נעהמען? — האט מערי פערגעסען אן פריהערדיגען געשפרעך, — און זועלען זיי נישט אננעהמען, וועסטו ווארטען א פערטיל יאהר, און אז

ארט וועט זיך מאכען, עס איז ווערטה. די גרויסע שטאדט לערנט. אה, מישא, פיטער, פיטער! — האט זי אויסגערופען מיט ענטציקונג.

באלד האט זיך אין טהיר בעוויזען די מוטער, וועלכע איז אריינגעקומען אין דער שטיל און מיט שרעק, דרייסטער צו מישא'ן ווי צו איהר טאכטער, און האט זיך אוועקגעזעצט נעבען מישא'ן און געזאגט צו איהם:

— נו, זאג דו אליין, מישא, צו וואס דארף זי אוועקפאהרען? ביכער האט זי, וויפיעל זי דארף, ברויכסט נאך — קויף. און וואוהין וועט זי פאהרען, א מיידעל אליין אין אזעלכע גרויסע שטעדט? און דא זיינען מ י ר אליין — דער פאטער איהרער, די מוטער איהרע. נו, זאג, מישא, דו ביזט דאך א מאנספערשוין, זאג!...

נור אנשטאט צו בייזערן זיך אדער ארויסצולויפען פון שטוב — ווי מערי וואלט עס אנ'אנדערש מאל געטהאן — איז זי איצט ארויפגעפאלען אויף דער מוטער, האט זי געקושט, געגלעט די הענד און געהאלזט זי: מאמינקע, טייערע, מאמינקע גוטע, דו ביזט גוט, דו ביזט גוט, — און האט אלץ דער מוטער'ס הענד געקושט.

— מיין קינד טייערס, וואוהין ווילסטו? געענדיגט דאס גימנאזיום, און וואס ווילסטו נאך? צו וואס דארפסטו אזוי פיעל לערנען, וואס ביזטו א מאנספערשוין? — א דאקטאר ווילסטו ווערען? — צו וואס אזוינס? צו וואס לויפען? וואס פעהלט דיר דא אין דער היים?

מערי, לעגענדיג די קאפ אויף דער מוטער'ס שויס, האט גערעדט ווי צו זיך אויף רוסיש:

—פיטער איז שעהן, מאמינקע, שעהן איז פיטער, און עס בענקט זיך, עס בענקט זיך זעהר.

— שמואל איז אוועק, איז קיין אויסלאנד געפאהרען, און דו ווילסט אויך אוועק. מיט וועמען וועל איך איבערבלייבען? וואס איז מיט איך? פארוואס, טייערינקע, אוועקפאהרען? — ווילסט זעהן פעטערבורג — וועסטו אמאל מיט'ן טאטען מיטפאהרען. צו וואס, קינד? נו, זאג דו, מישא — צו וואס? — מילא שמואל איז א מאנספערשוין— אבער דו?

מערי טראכטענדיג וועגען עפעס. האט זיך פלוצלונג אויפגעכאפט:

— מיר פאהרען אינאיינעם, מאמעלע קרוין — האט זי געוויזען אויף מישא'ן — אינאיינעם וועלען מיר פאהרען, אויף די „אסטראווא" וועלען מיר וואוינען, מיט איזוואזטשיקעס וועלען מיר פאהרען. אה, מאמינקע, פיטער איז שעהן, מאמע! — און זי איז ווידער ארויפגעפאלען אויף דער מוטער'ס האלז און זי געקושט.

נור באלד האט ווער אנגעקלאפט אין טהיר, און עס איז אריינגעקומען סאניע, מישא'ס שוועסטער. זי האט מישא'ן אן א זייט גערופען און איהם עפעס אריינגערוימט אין אויער. דערנאך האט זי זיך צוקושט מיט מערי'ן און אין איילעניש געזאגט:

— ווען מארגען מיט אונז מיטגעהן? מיר וועלען צום דניעפר ארויס.

זי האט אבער באלד צוריקגעכאפט, ווי זי וואלט חרטה געהאט אויף איהרע ווערטער און געקוקט אויף מישא'ן.

מערי, אין איהר לוסטיגער שטימונג, האט אויפגעכאפט:

— א גליקליכע אידעע! מארגען איז זונטאג, מיר וועלען א גאנצען טאג אין דארף זיין, מיר וועלען אין קרעטשמע געהן, די פויערים וועלען געווים טאנצען.

סאניע האט אבגעענטפערט צוויי־דייטיג:

— נישט דאס טאנצען אינטערעסירט אונז.

— ווער דען אינטערעסירט אייך? — האט מערי געקוקט ביי־גיעריג אויף מישא'ן.

— „ניטשעווא"! — האט סאניע ווידער געזאגט צוויי־דייטיג.

— צו וואס דארפט איהר געהן? איהר קאנט דאך די פוהרה נעהמען — האט די מוטער געזאגט — מארגען איז דאך זונטאג, און די פערד שטעהען אין דער היים.

— די פערד וועלען מיר נישט קאנען בענוצען, מיר דארפען געהן צו־פוס — האט סאניע אבגעענטפערט ווידער געהיימניספאל.

דער ברודער האט איצט געקוקט אויף איהר שטרענג און געשאקעלט מיט'ן קאפ.

מערי האט זיי אנגעקוקט נייגיעריג.

מישא האט געפיהלט, אז ער דארף עפעס זאגען. האט ער די ברילען אראבגענומען און געבייזערט זיך אויף דער שוועסטער:

— וואס מאכסטו פאר א היסטאריעס? מיר וועלען אביסעל שפא־צירען געהן, און דאס איז אלץ. האט איהר געזעהן, וואס פאר א זאך זי האט געמאכט דערוים!

— אביסעל שפאצירען געהן, און דאס אלץ — האט זיך סאניע אליין ווי אויף זיך געבייזערט, — און מענשען מיינען ווייס איך וואס! גארנישט, גלאט אזוי שפאצירען געהן...

די ווערטער וועלכע זיינען אין א געהיימניספאלען טאן געזאגט געווארען, האבען ביי מערי'ן נאך מעהר נייגיעריגקייט ארויסגערופען, און זי האט געקוקט אמאל אויף מישא'ן, אמאל אויף סאניען.

מישא האט זיך שוין נישט געקאנט איינהאלטען און האט אויסגע־שריען צו דער שוועסטער:

— וואס פלוידערסטו? וואס פאר א געהיימניסען מאכסטו? מענשען דערשרעקען זיך דאך. מיר ווילען שפאצירען געהן, און זי קומט און דערציילט איך: „מיר ווילען שפאצירען געהן" — אבער אין אזא טאן, אז דיר דאכט זיך, אז מיר געהן א מענשען הרג'ענען; האסטו געזעהן אביסעל א גוזמא!

סאניע האט זיך פערשעמט און האט אנגעהויבען הויך צו ריידען, ווי זי וואלט זיך אויף זיך אליין געבייזערט.

— ווער מיינט דא עפּיס? קיינער מיינט נישט. מיר וועלען שפאצירען געהן, און מעהר גארנישט.

די מוטער האט אבער פון די אלע געשפּרעכען ארויסגענומען, אז דא האנדעלט זיך וועגען א שרעקליכער זאך, האט זי זיך מיט שרעק אנגערופען:

— מרים־לעבען, איך וועל דיך נישט לאזען געהן, וואס ריידען זיי דא?

מישא האט זיך איצט צובייזערט:

— זעהסטו, וואס דו האסט אנגעמאכט, האסט מענשען דערשרא־קען בחנם.

מערי איז ארוים מיט א געלעכטער.

זיי האבען זיך אלע דריי צולאכט, די מוטער האט אויך געשמי־בעלט און זיך בערוהיגט.

— קום, מיר וועלען געהן, — האט מישא געזאגט צו דער שוועסטער.

סאָניע האָט זיך ווידער צוקושט מיט מערי'ן: — ביז מאָרגען!
— ביז מאָרגען. וואו טרעפט מען זיך?
— מיר וועלען אריינגעהן נאָך דיר.

די מוטער האָט זיך אויך געקושט און איז מיט זיי ארוים.

מערי האָט זיך אויפ'ן בעט געלעגט, האָט צוגערוקט די לאָמפּ צום בעט און גענומען לעזען א בוך.

זי האָט אָבער נישט געלעזען. איהרע אויגען האָבען ערגעץ ווייט געקוקט, און א שמייכעל, א גליקליכער שמייכעל האָט געשוועבט איבער איהרע ליפּען, איבער איהר גאַנץ געזיכט.

זי האָט געקלערט וועגען „פּיטער".

דאָס פיערטע קאַפּיטעל.

ווען אַלץ אין שטוב האָט שוין געהאַט געדרעמעלט, איז נאָך דער בעל־הבית פון שטוב, ר' חיים ראָזענצווייג, אויף געווען, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דעם סאַלאָן. ער האָט די פינגער צווישען זיין געדיכטע באָרד געלאָזט אדורכפּיהרען און איז געווען טיעף פערקלערט וועגען דעם צוקער־זאַוואָד, וועלכען ער האָט געהאַט אין שותפות מיט זיין ברודער לייזער. די געשעפטען זיינען איהם לעצטענס געגאַנגען שלעכט, און ער האָט זיך געזעהן נאָהנט צו אַנ'אומגליק. העלפען האָט ער זיך נישט געקענט. דאָס גאַנצע געלד, וואָס ער האָט געהאַט געקראָגען פון זיין שווער בירושה, איז געווען איינגע־בראָקט אין דעם וואַלד מיט די דערפער ארום, וואָס ער האָט געהאַט איבערגענומען פון זיין שוועהר. די היפּאָטעקען פון וואַלד מיט די דערפער זיינען געווען אַזוי פערפּלאָנטערט, אַז ער איז געווען אין א שטענדיגען פּראָצעס מיט א גראַף, וואָס האָט געהאַט א גוט אין שכנות מיט איהם, איבער א טהייל וואַלד, און ער האָט נישט נור נים געקענט ארויסנעהמען א גראָשען פון דער גאַנצער ירושה, נאָר ער האָט נאָך געמוזט אויסברייגען זיין געלד, כדי צו פיהרען דעם פּראָצעס.

און צו אַזעלכע זאָרגען איז ר' חיים נישט געוועהנט געווען. ער האָט געשטאַמט פון גרויסען יחוס, פון א גאַליציאַנישען רבינ'ס הויף, פון וועלכען די צווייגען לעבען נאָך און רעגירען ביז היינטיגען טאָג.

א גוטער קאָפּ, אַ משכיל, וועלכער איז געווען אַנגעשטעקט מיט לשון־קודש ביכלעך און גאַזעטען פון יענער צייט, האָט דער פאָטער מיט איהם געטהאָן אַ געלד־שידוך — מיט אַ רייכען אידישען גוט־בעזיצער'ס איין איינציגע טאָכטער, ביי וועלכען ר' חיים האָט געלעבט אויפ'ן דאָרף און כל ימיו קעסט געגעסען. צו קיין געשעפטען האָט ער זיך נישט גענומען. צו וואָס? דער שוועהר האָט געהאַט אַ גרויסע אימעניע נישט ווייט פון שטאָדט, האָט ער געוואוינט ביים שוועהר, קינדער דאָרט געהאַט און געפיהלט זיך ווי דער גאָלדענער איידעם. אַלע האָבען פאַר איהם אין שטוב דרך־ארץ געהאַט. דער שוועהר איז געווען אַ גראָבער יונג און האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר'ן איידעמ'ס תורה און פאַר זיין שרייבען און לעזען. די שוויגער האָט געציטערט פאַר זיין גרויסען יחוס — דעם טשאָרטקאָווער'ס אַנ'אייניקעל! און דאָס וויב, וועלכעס איז ערצויגען געוואָרען אויפ'ן דאָרף פרום און נאַאיוו און האָט פיעל אין זיך געהאַט פון די פּראָסטע פּאַכטעס, איז איהם געווען אונטערטעניג און האָט זיך געשראָקען פאַר איהם. אַ שעהנער מאַנס־פערשוין מיט אַ לאַנגער שוואַרצער באָרד, — האָט ער זיך געפוצט און געציהרט ווי אַ פרוי. די באָרד איז שטענדיג געווען אויסגעקעמט, אויף אַלע יום־טוב האָט ער זיך זיידענע רעק געלאָזט מאַכען און וועסטען פון די טייערסטע זיידען שטאָפען. אַלץ האָט פון איהם נור אַראָבגעשמעקט. דאָס וויבעל איז גליקליך געווען, אַז ער איז צוגעגאַנגען צו איהר. עס האָט עפּיס פון איהם אַראָבגעוועהט דער גלאַנץ פון דעם חסיד'ישען הויף, פון וועלכען ער איז אַרויסגעקומען, און דאָס ווייב האָט שטענדיג אויף איהם געקוקט מיט מורא — צי האַלט זי זיך גוט, צי רעדט זי גוט.

ער האָט פון חסיד'ישען הויף מיטגעבראַכט מיט זיך אַ שווייגען און אַ האַלטען, וואָס האָט איהם געגעבען די ממשלה אין האַנד. ער האָט זעהר ווייניג גערעדט, נור דאָס, וואָס איז אונבעדינגט נויטיג, און געענטפערט שטענדיג מעהר מיט די אויגען, ווי מיט די ליפּען. דאָס שווייגען האָט איהם אַרומגערינגעלט מיט אַזאַ געהיימניס, אַז מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם. שעה'ן לאַנג פלעגט דער שוועהר שטעהן אונטער זיין טהיר, מורא האָבענדיג אַריינצוגעהן צו איהם, ווען ער האָט איהם געדאַרפט צו זעהר אַ נויטיגער זאַך — ווי, למשל, איהם איבער־געבען דאָס געלד. וואָס ער, דער איידעם, ר' חיימ'ל דאַרף האָבען קיין

אויסלאַנד צו פאָהרען. דער שוועהר האָט זיך צוערשט מישב געווען מיט דער ווייב און טאָכטער, ווי אַזוי ער זאָל ריידען צו איהם. צייט דער יונגער־מאַן איז אין שטוב אַריינגעקומען, האָט דער שוועהר מורא געהאַט אַ סך צו עסען ביים טיש, — ווי זיין געוועהנהייט איז געווען, — און פלעגט דאַרפען אַ שבת אָדער אַ יום־טוב, איידער מ'איז צום טיש געגאַנגען, אין געהיים פריהער זיין הונגעריגען מאָגען זעטיגען, כדי ער זאָל נישט דאַרפען ביים טיש פיעל עסען. און טיש האָט דער יונגער־מאַן געפיהרט מיט שווייגען און קוקען בלויז. אַז ער האָט זיך נאָך מיטאָג שלאָפען געלעגט, זיינען אַלע אויף די שפּיץ־ נעגעל אַרומגע־גאַנגען. אין הויף איז שטענדיג גרייט געווען פאַר איהם צוויי פערד און אַ קאַטש צו פאָהרען שפּאַצירען אָדער צו זיינע חברים צו־גאַסט אין דעם קליינעם שטעדטיל. אַז ער האָט זומער געהאַלטען ביים פאָהרען אין די בעדער (ער האָט פון חסיד'שען הויף אַ הארץ־שוואַכונג מיטגעבראַכט, עס איז אַ משפּחה־פעהלער געווען), איז דער גאַנצער הויף אויף־געווען, און אַלע האָבען איהם צוגעגרייט צו דער רייזע. און, אַז ער האָט געלאָזט צוריקקומען פון די בעדער האָט מען אַכט טאָג פריהער די פאַרלאַגעם געוואַשען, געראַמט און געשייערט די שטיבער און אַלע גוי'עם אין דער אומגעגענד האָבען געוואוסט: דער הערר קומט צוריק פון די בעדער!

אַזוי איז דער יונגער־מאַן געוועהנט געווען צו האַלטען זיך פאַר דעם גאָלדענעם איידעם די העלפט פון זיין לעבען. די קינדער זיינען איהם אויפגעוואַקסען, — האָט ער זיי אין נאָהנטען שטעדטעל געשיקט לערנען. פאַר'ן זוהן, שמואל'ן, האָט ער עקסטרא געהאַלטען לעהרערס, זיי זאָלען איהם פאַרבערייטען צום עקזאַמען. ער האָט איהם אין גימ־נאַזיום נישט געוואָלט שיקען, ווייל ער וואָלט בעדאַרפט שרייבען אום שבת. אין גימנאַזיום פאַר מיידלעך האָט מען נישט בעדאַרפט שרייבען שבת — האָט ער די טאָכטער אין גימנאַזיום יאָ געשיקט. אין שטוב ביים שוועהר האָט מען קרום געקוקט דערויף — דעם טשאַרט־קאָווער'ס אייניקלעך אין גימנאַזיום! דער מוטער איז שווער געווען זיך צו צושיידען מיט די קינדער, זי האָט פיעל געוויינט דערביי, נור קיינער האָט נישט געוואַגט אַ וואָרט צו זאָגען. חיים'ל האָט אַזוי גע־הייסען, און דאָס איז געווען דאָס שטרענגסטע געבאָט פאַר די מיט־גליעדער פון שטוב.

אז דער שוועהר איז אבער געשטארבען, און חיימ'ל האט געדאַרפט איבערנעהמען אלע געשעפטען אויף זיך, האט ער זיך געפיהלט זעהר משונה. ער האט זיך אליין נאך געהאלטען פאר א האלבען יונגען־מאנטשיק. פאר א קעסט־קינד, און דא האט ער שוין דערוואקסענע קינדער, פאר וועלכע ער דארף זארגען, אבער נישט נור דאס אליין. עס האט זיך באלד ארויסגעוויזען, אז דעם שוועהר'ס עשירות איז מעהר געווען אין מענשען'ס מיילער ווי אויפ'ן רעכטען אמת. צו דער אימעניע האט דער שכן דער גראף ארויסגעשטעלט גאנצע פאדער־רונגען. — אז זי איז נור געווען געדונגען, נישט געקויפט. די אקטען זיינען נישט געווען קלאר, עפּיס א גלויבען אויפ'ן ווארט און נאך מיט יורשים האבען צו טהאַן. אזוי לאַנג ווי דער אלטער האט געלעבט. האט ער געקאַנט מיט די יורשים דורכקומען. ער אבער ווייסט נישט, ווי אזוי מען מאכט עס, און האט זיך געמוזט פון דארף ארויסציהען און אריינגעצויגען זיך אין שטאדט, דאס בארע געלד איינגעבראַקט אין א צוקער־זאוואד. און זיין ברודער האט איהם וועגען זאוואד געבראכט פון קיעווער צוקער־בירזשע נישט קיין זעהר פרעהליכע נייעס.

נור נישט דאס בלויז האט איהם היינט אזוי טרויעריג געמאכט. נישט געוועהנט אבצוגעבען זיך מיט געשעפטען, האט ער לאַנג נישט געקאנט קלערען וועגען געשעפטען — זיי זיינען איהם אוועקגעפלויגען פון אונטער דער האנד. עס איז איהם נישט געווען קיין גרויסער חלוק — יא געשעפטען, נישט געשעפטען, ער וואלט נור געוואלט רוהיג זיין און פיהרען ווייטער זיין ארט לעבען — פאר מיטאג דעם שלאף צו געניסען אונגעשטערט, דעם „המליץ" לעזען נאך מיטאג און זיך די ויידענע וועסטען צו מאכען. זיינען אבער אויפגעוואקסען די קינדער, ער וואלט געוואלט, אז די קינדער זאלען געהן אין זיין וועג, אז דער זוהן זאל ווערען א גאלדענער איידעם און די טאכטער א גאלדענע שנוהר, א „פעריל" אין דער משפחה. ער האט זיי געלאזט ענדיגען דאס גימ־נאזיום נישט דערפאר, אז זיי זאלען אויס דעם זייער ברויט ציהען נור פאר א מין ציהרונג. א נגיד'ישער בחור, פון גרויסען יחוס, קאַן לערנען, קאן לשון קודש און האט דאס גימנאזיום געענדיגט. און אזוי אויך די טאכטער, אז מענשען זאלען זאגען: „ר' חיימ'לס טאכטער מירעלע האט דאס גימנאזיום געענדיגט!" די קינדער האבען זיך אבער נישט געוואלט בענוגענען מיט'ן גימנאזיום. זיין זוהן שמואל.

אז מען האָט איהם נישט געוואָלט אַננעהמען אין קיעווער אוניווערזי־טעט, איז ער אַוועק אין דער שווייץ שטודירען, און איצט קומט צו געהן די טאָכטער און וויל קיין פּעטערבורג פאָהרען.

שוין נישט דאָס ערשטע מאָל האָט ער ביים טיש געהערט פון דער טאָכטער אַ וואָרט לאָזען פאַלען, אז זי וויל אויפ׳ן ווינטער „קיין פּעטערבורג״ פאָהרען, און ער האָט געוואוסט, אז זי וועט אויספיהרען. די קינדער זיינען געוואָרען אויפגעצויגען ביים שוועהר אין הויז, ווי קליינע פּריצים׳לעך. דער טאָן, וואָס ער האָט איינגעפיהרט אין הויז פאַר זיך האָט זיך אויך איבערגעטראָגען אויף זיינע קינדער: „דעם טשאַרטקאָווער׳ס אייניקלעך״ האָט מען זיי גערופען אין שטוב, און מען האָט זיי בעהאַנדעלט ווי זרע קודש. די מוטער האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר זיי, און זיי האָבען אויף די מוטער מעהר רחמנות געהאַט, ווי זי געליבט. זיי זיינען געוועהנט, אז מען זאָל זיי אונבעגרענצט נאָכגעבען און קוקען אויף זיי, ווי אויף „היילינע זאַמען״. עס האָט זיך ביי זיי ענטוויקעלט אַ מין אריסטאָקראַטישער עגאָאיזם. פאַר׳ן פאָטער האָבען זיי געפיהלט אַ טיעפען דרך־ארץ, נור דאָך וואָלטען זיי נישט געבראָכען זייער ווילען פאַר זיין ווילען, און שטענדיג האָבען זיי זייער עקשנות אויסגעפיהרט. דאָך פאַר די מענשען אין דרויסען האָבען זיך די קינדער שטענדיג געפיהרט טאַקטפאָל און פאָרנעהם. דאָס האָבען זיי מעהר געהאַט צו פערדאַנקען זייער איינגעבוירענער אינטעליגענץ, איידער זייער ערציהונג.

עס האָט זיך געמאַכט פאַר מערי׳ן אַ פּאַסענדער שידוך, אַ בערדיטשעווער נגיד׳ס אַ זוהן. דער שידוך איז פאַר׳ן פאָטער געווען זעהר אויף דער האַנד. ערשטענס, האָט עס איהם געפּאַסט, אז ר׳ חיים׳ל ראָזענצווייג, לויט זיינע יאָהרען און אַרט, וואָס ער פערנעהמט, זאָל שוין האָבען אַ אויסגעגעבענע טאָכטער. צווייטענס, איז עס טאַקי געווען אַ שידוך, ווי דער פאָטער האָט זיך געוואונשען — אַ נגידיש הויז, וואָס וויל אַריינגעהמען ר׳ חיים׳ל דעם טשאַרטקאָ־ווער׳ס אַ טאָכטער אין הויז אריין. מען וואָלט זי דאָרט געהאַלטען ווי אַ גרעפין. און גלאַט אַזוי וואָלט ער געוואָלט אויסגעבען אַ טאָכטער, די וועלט וואָלט זיך אַביסעל גערודערט, מען וואָלט געזאָגט: ר׳ חיים גיט אוים אַ טאָכטער קיין בערדיטשעוו!

האָט ער אָבער נים געזעהן קיין עצה, ווי אַזוי דאָס צו טהאָן. מיט

בייזען האט ער נישט געוואלט אנהויבען. ער האט געוואוסט, אז ער וועט מיט איהר גארנישט אויספיהרען. מיט גוטען ריידען מיט איהר, איהר זאגען.. וואס זאל ער איהר זאגען? וואס זאל ער ריידען מיט איהר?

און דא ערשט איז איהם געקומען אויפ'ן זינען, אז ער האט אייגענטליך קיינמאל נישט גערעדט מיט זיינע קינדער; אז זיי זיינען אונטערגעוואקסען, גרוים געווארען און מענשען מיט אייגענע ווילענס געווארען אהן זיין וויסען און אהן זיין צושטימונג. קליינערהייד האט ער זיך מיט זיי געשפיעלט און אָט, דאכט זיך, זיינען זיי ערשט קינדער געווען און איצט שטעהן פאר איהם נייע פרעמדע מענשען.

די פרעמדקייט האט ער רעכט דערפיהלט, ווען זי, די טאכטער, איז געזעסען דא ביים טיש און האט מיט מישא'ן רוסיש גערעדט. ערשט איצט איז איהם איינגעפאלען, אז אייגענטליך איז די טאכטער איהם גאר א פרעמדער מענש, ער קאן גאר נישט און וויים גאר נישט, וואס זי דענקט; אז דורך דער צייט, וואס זי איז געווען אין גימנאזיום און האט געלערענט, איז אויסגעוואקסען א מענש, וועלכער איז איהם פרעמד אי מיט זיין שפראך, אי מיט זיין דענקען. דאס איז נישט דאס מיידעל מיט די לאקעלעך, וועלכע ער פלעגט אפטמאל אויף זיין שוים נעהמען און זי האט איהם מיט די אויגען אן זיין טאטען דערמאהנט. דאס קליינע מיידעל איז שוין א מעשה פון לאנג אן — און איצט שטעהט פאר איהם א מענש, איבער וועלכען ער האט קיין שום שליטה נישט. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז די טאכטער פיהלט א געוויסע פעראכטונג צו איהם. לאכט עפּיס אוים איהם. זי וועט קיינמאל נישט ריידען מיט איהם וועגען איהרע ביכער, וואס זי לעזט, זי רעדט קיינמאל נישט מיט איהם פון די זאכען, וואס זי רעדט מיט מישא'ן. — האטש איך בין דאך אויך א אינטעליגענט, האט ער צו זיך געזאגט. און אין ביכער האב איך דאך אויך א שטיקעל ידיעה, און האב דאך אויך שילער'ס דראמען געלעזען (ר' חיים'ל האט געלעזען דייטש, נישט רוסיש). פארוואס רעדט זי מיט מיר נישט דעריבער? זי האלט מיך פאר אונגעבילדעט, איך קאן זי נישט פערשטעהן...

אבער ר' חיים ראזענצווייג איז א מענש וואס לאזט ניט איבער ביי זיך קיין ענמת־נפש איבער נאכט. ער איז עס געוועהנט פון דער היים אוים. קיין זאך זאל איהם נישט שטערען די נאכט־רוהע. האט ער

זיך דאָס מאָל אויך בעמיהט צו געפינען אַ ליכטיגע זייט אין דער גאַנצער געשיכטע, און ער האָט זיך אַליין געזאָגט: אַ בלויז איינרעדענישן! אַ קינד נאָך, איז מיט׳ן פאָטער נישט געווען, אַ עקשן אַביסעל, קינדהייט, אונזער גאַנצע משפּחה איז אַזוי געווען. און באַלד איז איהם איינגעפאַלען אַ גליקליכער געדאַנק: איך וועל טהאָן אַזוי, ווי מיין טאַטע האָט מיט מיר געטהאָן. איך וועל שרייבען קיין בערדיטשעוו און וועל זי גאָרנישט אָנפרעגען, זי וועט נישט קאָנען מעיז זיין. צו וואָס פרעגען, רייִדען? אַ טאַטע טהוט, — האָט דען מיין טאַטע מיט מיר נישט אַזוי געטהאָן? אַ נייע וועלט, נייע מענשען — מען זאָגט נור אַזוי. בשעת מעשה, מחותנים וועלען זיין — וועט זיין פערפאַלען. ברוגז ווערען — נישקשה, זיך איבערבעטען, מעשה קינד.

ער האָט געוואוסט, אַז עס איז נישט קיין גוטע תשובה אויף דער פראַגע. נור עס איז געווען אַ גוטע תשובה אויף די נאַכט אַדורכצושלאָפען — און דאָס האָט ער איצט געוואָלט.

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

עס איז געווען אַ מאָרגען פון אַ ליכטיגען זומער־טאָג אין פריהען הערבסט. טרוקען און ליכט האָט די זון אין מערי׳ס פענסטער אַריינגעשיינט און אַלץ בעגאָסען מיט ליכט. די רויטע הערבסט־בלעטער פון די בוימער, וואָס זיינען אין גאָרטען, האָבען איז איהר פענסטער אַריינגעקלאַפּט. זי האָט נאָך קוים צייט געהאַט זיך צו וואַשען, און סאָניע׳ס קול האָט זיך געהערט פון גאָרטען:

מע—רי, מע—רי!

האַלב אָנגעטהאָן, מיט אַ נאַס פּנים און נאַקעטע הענד, איז מערי צו צום פענסטער, געוואָלט עפּיס אַראָברופען צו סאָניע׳ן. זי האָט אָבער באַלד געגעבען אַ שפּרונג אָב מיט שרעק, — זי האָט פאַר זיך דערזעהן מאַנספערשוינען.

זי האָט פלינק אַרויפגעוואָרפען אויף זיך איהר טונקעל־בלויע זיידענע זומער־קלייד (מערי האָט ליעב געהאַט צו קליידען זיך אין זיידענע שטאָפען — אַ נויגונג פון איהר חסיד׳ישער משפּחה) און איז אַריין אין עס־צימער. די מוטער האָט שוין געוואַרט אויף איהר מיט

שאָקאָלאַד און צוויי אייער, דער פאָטער איז געזעסן אויפ'ן שאַקעל־שטוהל און האָט געקרעכצט (עס איז געווען זיין געוועהנהייט נאָך פון שוועהר'ס הויז צו זיצען יעדען פריה־מאָרגען אַ שעה אויף דעם שאַקעל־שטוהל אין שלאָף־ראָק און צו קרעכצען נישט פון צרות, נור פון פערגעניגען). מערי האָט נישט געוואָלט עסען די אייער, זי האָט זיך געאיילט. די מוטער האָט דערביי אומגליקליך די הענד געבראָכען. מערי'ן האָט עס ניט אזוי געצויגען צו דער געזעלשאַפט, ווי צו דער זון, וועלכע האָט בעגאָסען דאָס ברייטע, גרויסע עס־צימער מיט ליכט. זי האָט געהאַט אויף זיך אַ בלאַה־זיידענעם שאַל, וואָס האָט איהר קליינע פיגור געקליידט (זי האָט ליעב געהאַט צו קליידען זיך אין טונקעלע קאָלירען אין רעמבראַנדישען ליכט) און איז ארויס מיט אַ שטיל, פריידיג לאַכען אין גאָרטען, וואו די געזעלשאַפט האָט שוין געוואַרט אויף איהר.

זי האָט אָבער באַלד איינגעהאַלטען איהר האַסטיגען שפרונג. זי האָט בעמערקט ביי מישאַ'ן אַ פרעמדען מאַנספּערשוין.

— מיכאַאיל אַבראַמאָוויטש קאָוואַלסקי, — האָט מישאַ פאָר־געשטעלט דעם פרעמדען הערר.

— אַח, וואָס פאַר אַ לאַנגער נאָמען — האָט דער פרעמדער אויס־גערופען, — פון וואַנען זענט איהר שוין געוואַהר געוואָרען ווי מיין טאַטע הייסט? — האָט ער צוגעלייגט מיט אַ שמייכעלע, וועלכעס איז איהם זעהר לייכט אַנגעקומען, און, געווענדעט זיך צו מערי'ן, זעהר עלעגאַנט פערבויגענדיג זיך:

— אין פּוילען, פון וואַנען איך קום, רופט מען מיך פּראָסט קאָוואַלסקי, אָדער נאָך בעסער, ווי מיינע חברים רופען מיך, „פּאַן מיכאַל". און, איבעריגענס, אויב איך בין מיך נישט טועה — דאַכט זיך, אז איך האָב שוין דעם פערגניגען געהאַט, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט מערי'ן, געהענדיג פאָראויס ביי איהר זייט דורך די גאַסען אויסער דער שטאָדט ארויס.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אַנגעקוקט:

— זיי וועלען ענטשולדיגען מיין זכרון...

— ביי אייער פריינדין זילבערשטיין, אַמאָל דאָנערשטאָג אויף דער נאַכט, — אין קיעוו, — האָט ער צוגעגעבען זעהר פערטרויענספאָל.

— יעדענפאלס, האָט עס שוין געמוזט זיין לאַנג, ווען איך בין נאָך א קינד געווען.

— דאָס איז אמת.

מערי האָט זיך אביסעל געפונען פערלעגען און האָט מיט א מין ווילד חנ'דעל געזאָגט:

— אָבער א וואונדער, איהר זאָלט מיך געדענקען?

— אזא געזיכט ווי זייערס פערגעסט מען נישט, — האָט זיך קאָוואַלסקי אבגערופען האַלב אין דער שטיל, מישא און סאָניע, וועלכע זיינען פון הינטען געגאַנגען, זאָלען זייער געשפּרעך נישט הערען.

מערי האָט איהם אַנגעקוקט, און א פרישער שמייכעל האָט געשוועבט אויף איהר פּנים, ווי עס וואָלט נאָך געשוועבט דערויף דאָס געהיימנים פון שלאָף, נאָר זי האָט שמייכלענדיג געזאָגט:

— וואָס, אזא שרעקליך געזיכט האָב איך?

— ניין, נאָר אנדערש ווי יעדענס — האָט ער געזאָגט קאַקעט. — אייער געזיכט מאַכט מעהר דעם איינדרוק פון וואַקסענדיגען, איידער פון לעבעדיגען; אייער גאַנצע פיגור מאַכט אויף מיר דעם איינדרוק, ווי איהר וואָלט נישט געבוירען געוואָרען פון מענשען, נור ארויסגעוואַקסען פון דער ערד. און אזא געזיכט געדענקט מען נאָך יאָהרען.

מערי האָט האַלב־פערדריסליך געשמייכעלט:

— נו, אויב אזוי, דאַרף איך געהן אין וואַלד אריין און צוריק מיט מיינע ברידער־בוימער זיך לאָזען אין דער ערד איינפלאַנצען.

זי האָט געקוקט אויף איהם, געזוכט צו פערשטעהן, וואָס מיינט ער. קאָוואַלסקי אַליין אָבער איז געבליבען גאַנץ נאַטירליך, ער האָט פערלעגען געשמייכעלט און געזאָגט הויך:

— נישט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגען. איך האָב געמיינט עפּיס גאַנץ פּרימיטיוועס, נור איך וועל עס נישט קאָנען ארויסברייינגען. דאָס איז מיין רוסיש שולדיג, איך בין נעמליך פון פּוילען.

מישא, וועלכער איז נאָכגעגאַנגען פון הינטען מיט סאָניע'ן, איז איהם צו הילף געקומען: קאָוואַלסקי איז א מאָלער און רעדט אין א שפּראַך פון פאַרבען און געשטאַלטען — ער זעהט פריהער, איידער ער הערט. מאָלען וואָלט ער געקאָנט דאָס, וואָס ער וויל זאָגען, רעדט ער אָבער, פערשטעהן מיר איהם נישט אינגאַנצען.

מערי האָט זיך געפיהלט מאָדנע, נישט איבער זיין אויסדרוק, נור

איבער זיין ארט ריידען: דריי ווערטער האט זי גערעדט מיט איהם — און זי איז שוין מיט איהם אין מיטען דערינען. נור ביי איהם זיינען די ווערטער אזוי נאטירליך און פראסט ארויסגעקומען, אז עס איז נישט געווען צו וואס זיך צו טשעפען. זי האט זיך נור אבגערופען:

— יא, די זילבערשטיינס פון קיעוו זיינען ווארשויער, ביי זיי אין שטוב רעדט מען פויליש, — און האט אנגעקניפט דאס געשפרעך מיט סאניע'ן און מישא'ן, כדי נישט צו זיין מיט קאוואלסקי'ן אליין.

— קאוואלסקי איז צו אונז געקומען מאלען; איהם געפעלט זעהר די קליין־רוסישע לאנדשאפט. מיר ווילען איהם די ברעגעס פון דניעפר ווייזען — אט דאס איז דער סוד, וואס זי האט נעכטען גער־מאכט, — האט מישא געוויזען אויף סאניע'ן.

— מיידלעך מאכען פון אלץ א סוד, זיי האבען ליעב יעדע זאך צו פערהילען און פערשלייערען, — האט קאוואלסקי געזאגט.

מערי האט אנגעקוקט סאניע'ן,ביידע האבען זיך געפיהלט פער־שעמט. מערי האט זיך אבגערופען:

— מען זאגט, די פאליאקען זיינען זעהר עלעגאנט געגענאיבער די דאמען, — דערביי האט זי סאניע'ן גענומען אונטער'ן ארעם און דאס געשפרעך אבגעבראכען.

זיי זיינען ארויסגעקומען אויסער דער שטאדט. די פעלדער האבען זיך שוין דא אויסגעשפרייט אין דער גליהענדער מיטאג־שעה. עס איז געווען א הערליכער זוניגער הערבסט־טאג. די זון האט העל בעגאסען דעם טאג מיט ליכט; דאס אויג איז פערלארען געווארען אין א אונ־ענדליכען ברייטען ים פון לאנגע ברייטע ליכט־פעלדער, וועלכע זיינען פערלארען געווארען אין ליכטיגען האריזאנט.

— און וואס איז דא בעזונדערס צו מאלען? — האט זיך סאניע אנגערופען, וועלכע האט זיך ביז איצט פערשעמט צוריקגעהאלטען.

— מען זאגט, אז פוילען איז זעהר שעהן, דאס שעהנסטע לאנד פון גאנץ רוסלאנד, — האט זיך מישא אויך ארייגעמישט.

— אפשר איז ליכט און פארבען, אבער אין דער נשמה געפעלט מיר שוין קליין־רוסלאנד בעסער, — האט קאוואלסקי געענטפערט.

— צום ערשטען מאל דא? — האט מערי געפרעגט, — ווי געפעלען אייך די קליין־רוסישע פעלדער?

— פיעל מוזיק. פארלויפיג קען איך דריי מדינות פון רוסלאנד —

פוילען, ליטא און קליין־רוסלאנד, און יעדעס פון זיי מאכט אויף מיר א בעזונדער איינדרוק. למשל, ווי דריי כלות. ליטא איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין טרויערען נאך איהר חתן, פוילען איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין קאקעטירען מיט איהר חתן, קליין רוסלאנד איז ווי א כלה, וואס געהט חתונה האבען מיט א ליעד אויף די ליפען און מיט די שטיוועל אויף די פיס גלייך אין חתנ׳ס הויז אריין.

די מיידלעך האבען זיך אנגעקוקט. סאניע איז ארויס מיט א געלעכטער. מישא׳ן איז געווען נישט אנגענעהם מעהר ווי אלעמען. ער האט געפרובט צו שמייכלען און עפּיס צו זאגען. צום נאטיר־ליכסטען האט זיך געהאלטען קאוואלסקי, מען האט גארנישט אנגעזעהן אין איהם, אז ער האט עפּיס געזאגט אזעלכעס, וואס מען זאגט נישט אין געזעלשאפט פון יונגע מיידלעך.

— דאס איז שוין געווען ליטעראריש געזאגט, נישט מאלעריש, — האט מישא בעמערקט מיט א לעכעלן.

מערי האט אבער ארויפגעקוקט צו קאוואלסקי׳ן, איהר געזיכט האט אנגענומען א פרומע מינע, דערביי האבען דאך די אויגען שעלמיש געלויכטען.

— איהר רעדט מיט אזא ליעבע פון דער קליין־רוסישער לאנד־שאפט, פארוואס וואוינט איהר נישט אויפ׳ן דארף? — האט זי געזאגט גאנץ רוהיג, ווי זי וואלט נישט געווען געהערט קאוואלסקי׳ס לעצטע ווערטער.

— זיי וועלען מיך „ארויסגיסען“ — האט קאוואלסקי געענטפערט עפּיס אויף פוילישׁ, וואס מערי האט נישט פערשטאנען.

— ווי הייסט? —

— מען ערלויבט מיר נישט אויפ׳ן דארף צו וואוינען.

— ווארום, איהר זענט דען א איד?

קאוואלסקי האט אבגעענטפערט:

— אהא, נאך וואס פאר איינער, א פּוילישער.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. זיי האבען ניט געגלויבט, אז ער איז א איד. און איצט, נאכדעם ווי ער האט זיך עפענטליך ערקלערט פאר א אידען, האבען זיי זיך נאך נעהנטער געפיהלט צו איהם.

— זיי האבען מורא, אז איך זאל נישט פערשאכערען מיינע בילדער די פויערים. זיי האבען אבער נישט וואס מורא צו האבען. אויף מיינע

בילדער וועלען אפילו די פויערים קיין בעלנים נישט זיין, — איז קאַ־וואלסקי געוואָרען ערנסט.

— די זעלבע מעשה, וואָס מיט לעווימאַן? — האָט מישאַ געפרעגט.

— לעווימאַן, מיין הערר, איהם לאָזען מיר צורוה, — האָט קאַ־וואלסקי געזאָגט מישאַ'ן, און זיין האַלטען און זיין געזיכט האָבען אויסגעדריקט צער.

— לעווימאַן — האָט קאַוואלסקי וויטער גערעדט נאָך אַ מינוט שווייגען, — האָט זיך ווי אַן'אָפּאָסטעל פון דער קונסט אין רוסישען דאָרף אריינגעגנב'עט בעהאַלטענערהייט און הינטער דעם רוקען פון גאַראַ־אָוואַי האָט ער די טיעפסטע געהיימניסען פון דער רוסישער ערד אין זיינע בילדער אויפבעהאַלטען. עס איז אַ טריאומף פון דער קונסט, וואָס זי האָט ענטפּלעקט די שעהנקייט פון דער רוסישער ערד דוקא אין אַ אידען.

דער געשפּרעך האָט איצט אָנגענומען אַן'ערנסטען כאַראַקטער.

— לעווימאַן — דאָס איז אַ טראַגעדיע, — האָט מישאַ קורץ, נור זיכער געזאָגט.

— אַ טראַגעדיע, ווי יעדער טיעפער מענש.

— ניין — אַ ספּעשעל־אידישע טראַגעדיע. זי איז נישט קיין טיעפע — ווייל זי איז אַן'אויסערליכע, און נישט קיין שעהנע, ווייל אנדערע זיינען די סבות פון אונזער טראַגעדיע, נישט מיר אַליין, — האָט מישאַ ארויסגעבראַכט און איז רויט געוואָרען.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— איך מיין דערמיט, דאָס לעווימאַן, נישט האָבענדיג קיין אייגען פאָלק און קיין אייגענע ערד, האָט געמוזט געהן צו אַנדערע, — האָט מישאַ זיך גענומען פונאַנדערוויקלען זיין געדאַנק און האָט זיך פאַר־בערייטעט צו האַלטען אַ גאַנצע רעדע, רויט ווערענדיג, שטאַמלענדיג אביסעל און זוכענדיג ווערטער. נור קאַוואלסקי האָט איהם דערווייל אויסגעכאַפּט און האָט איהם איבערגעהאַקט אין מיטען.

— לעווימאַן האָט נישט געהאַט קיין אייגען פאָלק און קיין אייגען לאַנד, נור אייגענע אויגען. און יעדעס שעהנע וואָס דער קינסטלער זעהט, דאָס איז זיינס.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אָנגעקוקט:

— יעדעס שעהנע?

— די שעהנקייט איז דאס פעלד פון קינסטלער, אויף וועלכען ער ארבייט.

— און אז מען פערוויינערט דאס איהם?

— האט ער פאנטאזיע, אין זיין פאנטאזיע איז די ווירקליכקייט נאך שעהנער.

מישא איז ערשט איצט פארטיג געווארען מיט די ווערטער צו זיין אידעע און האט זי געוואלט פונאנדערוויקלען, נור ער האט געזעהען, אז דאס געשפרעך האט אנגענומען אנ'אנדער ווענדונג, איז ער שטיל געבליבען.

זיי זיינען שוין געווען ווייט אין פעלד. די שטאדט האט מען נישט ארויסגעזעהן. די פעלדער זיינען געווען העל בעלויכטען. נאכ'ן שניט; די תבואות זיינען שוין געווען אראבגענומען, עס זיינען נור איבערגעבליבען קופעס קאנישינע, וואס האט זיך געגאלדעט אין דער זון און געווארפען א ליכטיג, געלב־גאלדען גלאנץ איבער'ן גאנצען פעלד. דער וועג איז געווען בעזעצט מיט לאנגע, דארע ווערבעס, וועלכע האבען געלאזט אראבהענגען זייערע לאנגע בלעטערדיגערויט־אבגעשטאנגענע צווייגען איבער'ן וועג. פון צייט צו צייט האט זיך געווארפען א רויט פערברענט בוימעל, ערשט וואס דער ווינד האט אויפגעקליבען זיינע רויטע בלעטער און איבער'ן וועג געטראגען און לאנגע ווייסע באבע־יאכנע־שנירען האבען זיך געצויגען. פויערטעס זיינען געגאנגען אין זייערע סאלידטע פויערשע קליידער און זיינען אזוי שלאנק געווען און דאר ווי די קרוגען. וואס זיי האבען געהאלטען אנגעבויגען אויף די שטעקלעך. און זייערע געבונדענע טאפטשאנעס און לאנגע טונקעלע געזיכטער האבען אויסגעזעהן ווי די בוימער, וואס שטעהן אויפ'ן וועג.

מערי האט גענומען סאניע'ן און זיי זיינען געגאנגען פאראויס, איבערלאזענדיג הינטער זיך מישא'ן מיט קאוואלסקי'ן.

— ווער איז ער? — האט מערי געפרעגט.

— ער האט געבראכט א בריעף צום טאטען פון א קיעווער סוחר; ער איז אהער געקומען און וויל דא לאנדשאפטען מאלען.

מערי האט געשוויגען.

— נישט אמת. א אינטערעסאנטער מענש, א קינסטלער? — האט סאניע זיך אנגערופען מיט א שמייכעל צו מערי'ן.

— קום, לאזען מיר זיך לאזען פאראויס, — און איבערלאזענדיג

מישא'ן מיט קאוואלסקי'ן הינטער זיך, האבען זיי אנגעהויבען צו געהן פאראוים. אז זיי זיינען פון דער־ווייטענס געווען, האבען זיי זיך שטי־פעריש געלאזט לויפען איבער דעם העל בעגאלדעטען וועג. קאוואלסקי האט געקוקט נאך מערי'ן, ווי זי לויפט פון דער־ווייטענס. אין דער זון האט דער שווארצער פלעק פון איהר פיגור אויסגעזעהן אינגאנצען ווי א אינגעל, ווי א זעכצעהן־יעהריג שלאנק אינגעל, איהרע לאקען האבען זיך איהר איבער'ן פנים געווארפען און זיך געטרייסעלט ווי פיאות איבער איהרע באקען.

— אראב דעם קאפעלוש פון קאפ, אראב, ער מאכט דאס גאנצע בילד קאליע. — האט קאוואלסקי נאכגעשריען.

און דא האט קאוואלסקי זיך אנגערופען צו מישא'ן:

— איך האב אייך פריהער פערשטאנען, — איהר זייט א ציוניסט, איך האב'ס פערשטאנען פון אייערע ווערטער. זעהט דאס בילד, — ווייזענדיג אויף מערי'ן פון דער־ווייטענס. וואס אנבעלאנגט איהר, האט איהר רעכט. די דינע ווייכע ביינער, געהילט אין דעם זיידענעם טוך, געהערען נישט דא אהער אויף דעם פעלד; דער שווארצער פלעק פערדארבט דאס גאנצע בילד פון לאנדשאפט, ביי דעם געלד־גאלדען ליכט ארום, ווילט זיך זעהן די רויט־ווייסע פלעקען פון די רוסישע פוי־ערים. די הויכע דארע געשטאלטען פון די פויערים אין זייערע גרויע פארבען, מיט זייערע לאנגע אויסגעצויגענע מאטיווען. אבער דער נידריגער שווארצער פאלק, — ניין, ניין — ער קומט, וואוהין איהר ווילט. — אין דער גליהענדער וויסטעניש, וואו די אייזבערטען שטעהען פערשמאכט אויף דער זון, וואו ווייסער מארמאר ברענט זיך אין אזיאטישע שטראהלען, וואו די פאלמען שמאכטען ארוים פון זאמדיגע וויסטעניסען—אהין קומט די קליינע, שווארצע געשטאלט מיט דעם קרוג אויף די אקסעל, ביים שטיין־קוואל, ווארטענדיג אויף א פאסטוך, א יעקב.

אויף דעם זיינען די מיידלעך צוריקגעקומען, וועלכע האבען זיך אין קאוואלסקי'ס געגענוואַרט צוריקגעהאלטען, ווידער אויפגעזעצט די הים און רוהיג זיך פערנומען. מערי האט פערשטאנען אז מישא'ס מינע, אז קאוואלסקי האט ווידער געמוזט עפיס זאגען א אונפאסענדעס — האט זי די אויבערשטע ליפ פערקרימט און האט אנגעהויבען צו ריידען מיט סאניע'ן, ווייזענדיג אויף מישא'ן.

— מיר פאָהרען דאָך ביידע קיין פעטערבורג.

סאָניע האָט זיך דערפרעהט און האָט פון גדולה אין די הענד געפּאַטשט.

— אמת, דאָס איז גוט, נעהמט מיך אויך מיט. נישט אמת, מישא?

קאָוואַלסקי איז שטיל געוואָרען, ערנסט, און זיך צוריקגעהאַלטען פון דעם געשפּרעך, אין וועלכען ער האָט ניט געקאָנט נעהמען קיין אנטהייל.

מערי האָט אַ פּאָר מאָל געוואָרפען אַ בליק אויף איהם, עפּעס זיך געוואונדערט און געשלאָגען זיך מיט דער דעה. צום סוף האָט זי איהם פלוצלונג געפרעגט:

— איך בעט אייך איבער, זייט מוחל, ווי אַלט זייט איהר?

— וועגען וואָס געהט עס? — האָט קאָוואַלסקי געפרעגט מיט אַ שמייכעל.

— איך בין ביי מיר ניט אַזוי זיכער אין אייערע יאָהרען. אַמאָל דאַכט זיך מיר אַז איהר זייט שוין אַן'אַלטער מאַן, און אַ מאָל נעהמט אייער געזיכט אַן אַזאַ יונגשאַפט, גלייך ווי איהר וואָלט געווען אַ קינד.

— דאָס איז מיין פערבאָרגען־פערבאָרגען געהיימנים, — האָט קאָוואַלסקי געענטפערט זעהר געהיימניספאָל.

אויף דעם איז דער עולם שטיל געוואָרען, ביז זיי זיינען אין דאָרף אַנגעקומען.

אין דאָרף זיינען זיי הונגעריג געוואָרען, און מישא האָט פאַר־געלייגט אריינצוגעהן צו דעם אידישען קרעטשמער עסען.

דאָס זעקסטע קאַפּיטעל.

אין אַ ווינקעל פון דאָרף, איינגעטונקט אין הויכע דעמבעס, איז געשטאַנען אַ אידישע קרעטשמע. דאָס אידעל, אין עלטערע יאָהרען שוין, מיט אַ לאַנגער געלער באָרד, איז געזעסען מיט זעהר אַ פער־זאָרגט פּנים אויף דעם שוועל פון זיין קראָם. ווען ער האָט דערזעהען די אָנגעקומענע, האָט ער זיך פלינק אויפגעכאַפּט און זיי אנטקעגען געלאָפען: ער האָט זיי געקענט פון שטאָדט, די ראָזענצווייגס.

אז זיי זיינען אין שטוב אריין, האבען זיי ערשט דערזעהען די סבה פון זיין טרויער: זעקס מיידען, איינע גרעסער פון דער צווייטער, האבען זיך אין שטוב ארומגעדרעהט. אין א ווינקעל איז געזעסען די עלטסטע מיט א אידישען סאלדאט און געגעסען פון איין טעלער ארויס. דער פאטער האט געוויזען אויפ'ן זעלנער „מיין חתן". נור דאס חתן־כלה־פאר האבען זיך ניט געלאזט שטערען, א בליק געווארפען אויף די פרעמדע און ווידער לייבליך ארויסגעגעסען פון טעלער און געשושקעט זיך. דער פאטער האט אבגעקרעכצט.

— נאך פון פאר די אכציגע יאהרען, — האט זיי דער איד ערקלעהרט שטאלץ מיט זיין רעכט, וואס ער וואהנט אויפ'ן דארף, דערלאנגענדיג זיי סמעטענע אין הויף ארויס.

— נאך וויים צום דניעפר? — האט ווער געפרעגט.

— אט באלד, א וויארסט נאכ'ן דארף, — מען קומט נור ארויס פון הינטער די בוימער, זעהט מען איהם באלד.

עס איז געווען אין דער מיטאג שעה אין דעם קליין־רוסישען דארף. עס האט זיך געדאכט, אז פעלדער, בוימער, מענשען און הייזער שלאפען איין דער זון. אין דער דארפישער גאס האבען זיך ארומגעוואלגערט א היבש ביסעל נאקעטע קינדער אינאיינעם מיט די היהנער, שעפסען און חזירים. איינס האט דאס צווייטע געיאגט. דערזעהן נייע מענשען זיצען פאר דער קרעטשמע, זיינען געקומען אנצולויפען די קינדער מיט די חזירים'לעך, שעפסען און היהנער, און די קינדער, ווי די פיה האבען זיי ארומגערינגעלט און בעוואונדערט אויסגעשטעלט אויף זיי מויל און אויגען.

פון דערווייטענס האט זיך געהערט א הארמאניקע שפיעלען: עס האט ווער געזונגען א מעלאנכאליש ליעד, וועלכעס האט זיך פערשמאכט אויסגעצויגען איבער דער לאנדשאפט.

קאוואלסקי האט זיך געשפיעלט מיט די קינדער, געקויפט צוקערלעך און האט זיי געטיילט. פון דערווייטענס זיינען די מוטערס געשטאנען, הויכע, געזונטע און שמוציגע, ווי די דעמבעס, און האבען געלאכט, ווייזענדיג די פוילע צייהן.

קאוואלסקי איז אזוי ענטציקט געווארען פון דעם בילד, אז ער האט אויסגעשריען, אז ער מוז דא אין דארף פערבלייבען.

— מיין פריינד זילבערשטיין פון קיעוו האט מיר מיטגעגעבען א בריעף צו ה' ראזענצוויינ, ווייזט קאוואלסקי אויף מישא'ן — ער האט עפּיס געדענקט, אז אייער פאטער וואהנט אויף'ן דארף און האט אנ'אייגענע גוט. צום סוף וואהנט איהר גאר אין שטאדט.

— דאס איז טאקי צו די ראזענצווייגס, — ווייזט מישא אויף מערי'ן, — זיי האבען ביז איצט געוואהנט אין דארף.

— זיי האבען זיך אין דארף ערצויגען? — האט קאוואלסקי גע־פרעגט מערי'ן, — איך האב עס אבער באלד געוואוסט.

— פון וואנען האט איהר דאס געוואוסט? איך האב דאך נאך מיט אייך קיין צוויי ווערטער ניט גערעדט, — האט מערי זיך אנגערופען, שוין א ביסעל פערדריסליך פון זיינע ווערטער.

— וואס ביי אנדערע זיינען ווערטער, איז ביי אונז געזיכט און בעוועגונג.

— נו, וועלען מיר דעם טייך זעהן, — האט מישא איבערגעהאקט דעם געשפּרעך.

זיי האבען בעצאהלט און האבען זיך געלאזט איבער דער דארפס־גאס צום דניעפּר צו. נאך זיי — די קינדער מיט די חיות און עופות.

מערי איז געווען ארויסגעקומען פון הומאר — קאוואלסקי האט אויף איהר געמאכט זעהר א שלעכטען איינדרוק מיט זיין איינדרינג־ליכקייט און מיט זיינע פראזענדע ווערטער, און אזוי ווי זי איז צום ערשט נייגעריג געווען צו בעקענען זיך נעהענטער מיט א קינסטלער, אזוי האט זי זיך איצט דערפון אבגעשאקעלט.

דער וועג צום דניעפּר־צו האט געפיהרט אין שטילען. נור באלד האט זיך פאר זייערע אויגען געעפענט א בילד, וועלכעס האט זיי און אלץ געמאכט פערגעסען.

דער דניעפּר האט זיך ווי א שטיק הימעל אויסגעגאסען אין א קרומער קארעטע, און אויסגעקערעוועט זיך א וועג פון איין עק הארי־זאנט צום אנדערען עק, איבער פעלדער, וועלדער און גרינע הויכע קוסטעס. ביי דער צווייטער זייט דניעפּר זיינען געווען הויכע זאמ־דיגע בערג, וועלכע האבען געטראגען אויף זיך גאנצע וועלדער און פון דער זייט פון וואנען זיי זיינען אנגעקומען איז דער גאנצער ברעג געווען איינגעטונקט אין געדיכט בעוואקסענע קוסטען און געמייזעכצען. זיי זיינען פערטרונקען געווארען אין דעם גרינס, וואס האט זיי דער־

גרייכט ביז איבער די קניה. נאָך שווערער מאַטערניש זיינען זיי אָנ־געקומען צו אַ געלען זאמדיגען וועג, וועלכער האָט צוגעפיהרט צום ברעג פון דניעפּר. ביים גראָז איז געלעגען אויסגעצויגען אַ לאַנגע בערלינקע, וועלכע האָט געדיענט צום איבערפיהרען אויפ'ן צווייטען ברעג. אויף דער בערלינקע איז געלעגען אַ גוי אויסגעצויגען און איז געשלאָפען אין דער זון אריין. אָבער ניט בלויז דער גוי, נור אויך דאָס וואסער און די הויכע בעוואַקסענע ברעגענס ארום זיינען מיט איהם מיטגעשלאָפען, אַ שלאָפענדע מעלאנכאָליע איז געפאלען פון הימעל אראָב און האָט זיך געלעגט איבער די גאַנצע געגענד. און עס האָט אויסגעזעהען. ווי דאָס וואסער און די ברעגעס רופען דעם געהענדען וואנדלער אוועקצולעגען זיך און שלאָפען. ווייטער איבער דעם וואַ־סער־פלאַך האָבען זיך טראַטוועס געוויזען אין דער זון אויסגעצויגען וועלכע האָבען זייער זונטאג רוה געהאַלטען אויפ'ן ברייטען טייך. פון דאָרט האָבען זיך לאַנגע אויסגעצויגענע קולות געהערט, וואָס זיי־נען אין דער טיעפער ווייטקייט פערטרונקען געוואָרען.

מערי און סאָניע האָבען זיך נעבען ברעג אוועקגעזעצט. סאָניע האָט עפּיס גערעדט, מערי האָט איהר ניט געענטפערט און האָט געקוקט אין הימעל אריין. מישאַ איז געשטאַנען נעבען זיי, קאָוואלסקי איז מיט אַמאָל ניט געוואָרען — ער איז פּלוצלינג פערשוואונדען צווישען די קוסטען. מען האָט נור געהערט פון דערווייטענס ווי ער טרעט צווישען די נאַסע גרעזער. באַלד דערויף האָט זיך געהערט אַ פּלושטשען איז וואסער — דאָס איז ער שוין געשוואומען אין וואסער און זיך געבאָדען. נאָך אַ קליינע ווייל האָט מען איהם שוין גע־זעהען אין אַ לאָדקע, וואָס ער האָט אָבגעבונדען פון דער בערלינקע און זיך אַ נאָקעטער געלאָזט אהין צו די פּליסאקעס ביי די טראַטוועס.

— עפּיס מאָדנע מענשען — האָט זיך מישאַ אָנגערופען — די פּאָליאַקען. ביי אונז אין גימנאַזיום זיינען אויך געווען אַ סך פּאָ־ליאַקען, נור יענע זיינען עפּיס גאָר אנדערע געווען.

— ער איז ניט קיין פּאָליאַק, — האָט זיך מערי אָנגערופען.

— ער רעדט דאָך רוסיש אזוי שלעכט, — האָט סאָניע געזאָגט.

— ער מוז פּויליש אויך ניט בעסער ריידען.

— נור וואָס דען איז ער?

— דאָס קלעהר איך טאַקי אויך.

— מיר האָבען זיך בעקענט און באַלד האָט ער אונז איינגעלאַדען צו אַנ'אַלגעמיינעם שפּאַציר צום דניעפּער, אָבער אין אַזאַ טאָג, אַז עס איז געווען אונמעגליך איהם אָבצוזאָגען, — האָט מישאַ געזאָגט.

— אַלע קינסטלער זיינען אַזוי, — האָט זיך סאָניע אָנגערופען.

— פון וואַנען ווייסטו דאָס?

— עס זיינען אַמאָל אַקטיאָרען געקומען צו אונז אין שטאָדט, זיינען זיי אויך אַזוי באַלד היימיש געווען, — האָט סאָניע געזאָגט, רויט ווערענדיג און געוואָלט באַלד צוריקכאַפּען די ווערטער.

נאָך אַ קליינעם שטיל־שווייגען האָט מערי זיך אָנגערופען, קוקענדיג ווייט אין וואַסער אריין און פון דערווייטענס געזעהען אַ ווייסען פלעק שווימט־צו צו די טראַטואַרעס:

— איך קלער וועגען דעם, אַז ער געהערט צו אַ נאַציאָן וואָס איז נאָך ניטאָ, אָדער צו אַזעלכער, וואָס איז שוין ווען געווען.

— ער איז אַ איד, — האָט מישאַ געזאָגט.

— שטענדיג ביזטו דאָ מיט דיין אידישקייט — כאַפּט סאָניע אויס — איי. הער־אויף, הער־אויף מיט דיין אַגיטאַציע, מיר ווייסען שוין, אַלץ ווייסען מיר שוין: דו ביזט געווען אין גימנאַזיום און האָסט מיטגעבראַכט ציוניזם פון דאָרט, — האָט סאָניע איצט געפונען דאָס אָרט זיך אָבצורעכענען מיט איהר ברודער.

— און דו האָסט מיטגעבראַכט סאָציאַליזם.

— נור איך רייד ניט דערפון אין געזעלשאַפט: אַרבייט איז אַנ'אַנדער זאַך און געזעלשאַפט איז אויך אַנ'אַנדער זאַך. אַז איך וויל אַגיטירען, געה איך אַרוים צו דער „אַרבייט“, און אַז איך בין אין געזעלשאַפט — בין איך ניט קיין „פּאַרטיי־מענש“, — און דאָס איז אַלץ.

ווער ווייסט ווי לאַנג די דיסקוסיע וואָלט זיך געוועזן געצויגען, ווען פּלוצלינג וואָלט ניט ערשיינען קאָוואַלסקי. ער איז צוגעשוואָמען צום ברעג, צווישען די קוסטען, מען האָט איהם ניט געזעהען, נור געהערט זיין פּליסטערן. ער האָט אַרויפגעוואָרפען אויף זיך זיינע קליידער, פון זיין קאָפּ און לייב האָבען טראָפּענס וואַסער גערונען און ער האָט געציטערט און איז בלויז געוואָרען פאַר קעלט. ער איז ערשיענען פון די גרעזער אַרוים:

— איי, זשידי, זשידי! — האָט ער אויסגערופען! — ליגען דאָ ביים ברעג און דיסקוטירען אין וואַסער אריין. אַז גוים וואָלטען גע־

ווען, וואַלטען זיי אין וואסער ארומגעשוואומען, אויף לאַדקעס געפאהרען, און דאס ליעגט ביי אַ גאַלדענעם ברעג פון אזא וואסער און דיסקוטירט וועגען פּרינציפּען.

מערי האָט געקוקט אויף קאַוואַלסקי'ן. ער איז איצט געווען גאַר אַנ'אַנדער מענש. די פלעקען ארום די אויגען זיינען אינגאַנצען פערשוואונדען געוואָרען. ער האָט אויסגעזעהען ווי אַ קליין אונבעהאָלפען אינגעל, וועלכעס די מוטער האָט אַבגעצוואָגען. זיין געזיכט איז דערביי געווען שטאַרק מענליך. אינגאַנצען האָט ער געמאַכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט דאַ געוואָהנט צווישען די קוסטען און וואָלט זיך תמיד אין וואסער געבאָדען. די ווערטער, וואָס ער האָט איצט געזאָגט, זיינען ניט געווען אין דעם פריהערדיגען פּראָטעקציאָנעלען טאָן, נור איינפאַך און מיט ליעבע.

אַ שטיקעל שמייכעל האָט געשפּיעלט אויף מערי'ס ליפּען. איהר ברייטער גרויסער שטערן האָט זיך ווי אויסגעגלייטערט, זי האָט לייכט אויפגעאָטעמט און גרויס די אויגען געעפענט.

און אזוי ווי עס וואָלט זי ווער מיט דער האַנד איבערגעמאַכט, האָט זיך באַלד אין מערי'ס בענעהמען בעמערקט אַן ענדערונג. מען האָט געזעהען, ווי אַ שטילע פרייד האָט אַנגעפילט איהר קליין ווע‍זען און עס האָט ארויסגעשטראַהלט פון איהרע אויגען און פון איהר גאַנץ פּנים. איהרע בעוועגונגען זיינען לייכטער געוואָרען און ריטמישער. זי האָט ניט גערעדט, האָט נור ליכטיג אַנגעקוקט דעם, וואָס האָט גערעדט. זי איז זיך געגאַנגען אין אַ זייט צוריק, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע הענד און עס האָט עפּיס געזונגען אין איהר.

זיי האָבען דעם וועג צוריק געפיהרט אין שטילען.

אַז זיי זיינען אַנגעקומען אין דאָרף, האָבען זיי געזעהען זעהר אַן אַמוזאַנטע זאַך.

פון איינעם פון די הייזלעך איז אַ רוסיש מיידעל אין אַ קורץ־רויט קליידעל, אין אַ פּאָר שטיוועל ארויסגעריטען אויף אַ פערד, און נאָך איהר זיינען צוויי זשערעבקעס נאָכגעלאָפען. זי האָט זיך געלאָזט גאַלאָפּ איבער'ן געסעל פון דאָרף צום פּלומפּ־צו. איהרע צעפּ האָבען זיך אויפגעבונדען פון הינטער איהר טיכעל און זיינען איהר איבער'ן פּנים צופלאָסען. זי האָט זיך ווי אַ ווינד אויפ'ן פערד געלאָזט. איהר יונגע, שטאַרקע פיגור אויף דעם פערד אין דער גליהענדער זון האָט

אויסגעזעהען ווי אוים בראַנז געגאָסען; איהרע הענד האָבען שטאַרק געהאַלטען אין צוים קאָם ברויזענדע פערד, וועלכעס האָט זיך, ווי זיין רייטעריז, געוואָרפען אין אימפּעט. די דאָרפס־בחורים זיינען פאַר די טהירען פון זייערע הייזער ארוים, נאָכגעקוקט די רייטעריז און זייערע אויגען האָבען געגלאַנצט. באַלד דערויף האָט מען געזעהען ווי פון די טויערען זיינען די בחורים ארויס אויף די פערד און האָבען זיך געלאָזט נאָך דער רייטעריז צו דער פלומפּ; זי — פאָראויס, און די בחורים — נאָך איהר. אין דער גליהענדער, האַלב־אונטערגע־הענדער זון האָט זי אויסגעזעהען ווי אַ שטאַלצע בעפעהלעריז, וועלכע פיהרט אָן איהרע רייטער צו קריעג. קאָוואַלסקי האָט זיך ניט גע־קאָנט איינהאַלטען, האָט זיך נאָכגעלאָזט נאָך די רייטער. מערי האָט עפּיס הויך אויפגעלאַכט. אז זיי זיינען אָנגעקומען פאַר דעם ברונען, האָבען זיי אַזאַ ספּעקטאַקל געזעהען: דאָס מיידעל מיט צופלאָסענע האָהר אין געשטאַנען ביי דעם ברונען און האָט אָנגעטרונקען די פערד. עס האָבען זי ארומגערינגעלט די בחורים מיט זייערע פערד און יע־דעם מאָל האָט אַנ'אַנדערער געפּרואווט צו צוקומען צו דער מיידעל, זי ארומנעהמען און צו קושען. זי האָט זיי אָבער אָבגעיאָגט מיט אַ באַטעק אין האַנד, און יעדער שמיץ, וואָס זי האָט געגעבען דעם צו־דרינגליכען בחור, האָט אָבגעשאַלט פון דערוויטענס, און זיי האָבען ניט געקאָנט באַין אופן צו־קריגען זיך צו איהר.

קאָוואַלסקי איז געשטאַנען, זיינע אויגען האָבען איהם געשטראַהלט און דאָס פּנים האָט איהם געלויכטען פאַר גדולה איבער דעם בילד. מערי האָט דאָס בעמערקט (זי האָט שוין איצט בעמערקט אַלע ענדע־רונגען, וואָס האָבען זיך געוויזען אויף זיין געזיכט). פּלוצלינג איז ער אויפגעשפּרונגען, האָט געגעבען אַ געשריי אויף פּויליש:

— הע, איהר טרוסען! — און געגעבען אַ שפּרונג־צו צו דער מיי־דעל. ער האָט געקראָגען אַ קלאַפּ מיט'ן באַטעק איבער'ן פּנים, אז עס האָט איהם אָנגעהויבען שווינדלען פאַר די אויגען, אָבער ער האָט ניט אָבגעלאָזט. ער האָט זי שוין געהאַט ארומגענומען און אויסגע־קושט איהרע אויגען און ליפּען. די גוים זיינען געשטאַנען ארום פּלומפּ און געלאַכט. אז ער האָט זי אָבגעלאָזט, זיינען אַנדערע גע־נאַנגען דאָסזעלבע טהאָן.

איהם אָבער האָט מען געדאַרפט אוועקפיהרען. דער קלאַפּ פון

באַטעק איז געווען אַזאַ שטאַרקער אַז דאָס אויג איז איהם אַנגעלאָ־פען מיט בלוט און געשוואָלען געוואָרען. מערי האָט אַרויסגענומען איהר טיכעל, האָט עס נאַס געמאַכט ביים ברונען און איהם דאָס אויג אַרומגעבונדען. זיי האָבען איהם אַבגעפיהרט צום אידען אין קרעטשמע.

— עס איז וואַסיל'ס איינציגע טאָכטער — האָט דער איד דער־צעהלט אין דער צייט ווען קאָוואַלסקי איז געזעסען און זיך אויף און אַב געלעגט קאַלטע קאָמפּרעסען אויפ'ן אויג, — די שעהנסטע שיקסע פון דאָרף. די בחורים געהען אויס פאַר איהר. זי איז אַבער אַזוי שטאָלץ ,אַז זי טראָגט שטענדיג ביי זיך אַ באַטעק און ניט איינעם אין דאָרף האָט זי שוין געמאַכט אַזאַ אונטערגעשלאָגען אויג.

— עס איז אַלץ ווערטה, — האָט דער יונג געשפּיגען מיט בלוט — אַבער אַ מויד, אַבער אַ האַלטען זיך!

שטיל שווייגענדיג האָט איהם מערי דערלאַנגט איין נאַס טיכעל נאָכ'ן אַנדערען, ניט וויסענדיג און ניט פיהלענדיג, אַז זי ציהט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון מישאַ'ן און סאָניע'ן מיט איהר אַרבייט. קאָוואַלסקי האָט געהאַלטען אין איין שרייען.

— אַבער אַ קלאָפּ, אַבער אַ מויד, אַבער אַ קלאָפּ, אַ וואָ, אַ וואָ!

אַז ער האָט זיך שוין אַביסעל בערוהיגט, — האָבען זיי זיך גענו־מען אַהיים געהן. סאָניע האָט עפּיס דערמאָהנט די מאַמע. אַז זיי האָבען שוין געהאַלטען ביים אַרויסגעהן, — האָט זיך קאָוואַלסקי פּלוצלינג אַבגעשטעלט:

— ווייסט איהר גאָר וואָס, איך בלייב דאָ איבער אין דאָרף. איך בעט אייך איבער (צו מערי'ן) און דאַנק אייך זעהר. איך וועל דאָ פערבלייבען. הע, (רופט ער צום איד), ווילט איהר מיר אַ צימער פערדינגען?

דער איד האָט זיך אין קאָפּ געקראַצט.

— ווייס איך, און דער סטראַזשניק, עס וואָהנט אַפּילו אַ איד, אַ יונגער־מאַן דאָ אין דאָרף ביי אַ גויע...

קאָוואַלסקי האָט איהם ניט געלאָזט ענטפערען.

— נו, וועל איך שוין מיר געפינען אַנ'אָרט וואו צו נעכטיגען. איך וועל צום ערשטען־בעסטען פויער געהן אין אַ סטאַדאָלע. אַ,

זאָרגט אייך ניט פאַר מיר, — אדיע, איך דאַנק אייך זעהר, און דרי־קענדיג מערי'ס האַנד, האָט ער געזאָגט:

— אויף ווידערזעהן, איך האָף, מיר װעלען זיך דאָך נאָך זעהן... קומט גאָר אַמאָל אין דאָרף ארוים.

— וואָס, איהר דענקט מיט אַנ'אמת דאַ צו פערבלייבען? — האָט מערי געפרעגט.

— יאָ, איך וועל מיר שוין אויסזוכען אַנ'אָרט.

— און אייערע זאַכען, איהר האָט דאָך ביי אונז די זאַכען?

— איך דאַרף דאַ קיינע זאַכען ניט, אַזוי ווי איך שטעה און געה. מאָרגען אין דער פריה וועל איך מיר דאָס העמד אין דניעפּר אויסוואַשען.

— און אייערע פאַרבען און לייוועגד?

— אַהאַ דאָס מאָלען מיינט איהר? איך האָב ניט ליעב מיטצר־שלעפּען מיין ווארשטאַט מיט זיך; איך ליעב צו זעהן צוערשט פאַר מיר אַליין דערנאָך פאַר אַנדערע.

דערווייטערענדיג זיך אין דאָרף, האָט ער צו זיך גערעדט, גע־האַלטען דאָס טיכעל אויפ'ן אויג:

— אָבער אַ מויד, אָבער אַ קלאָפּ!

ווען מערי איז אַהיים געגאַנגען מיט מישאַ'ן און סאָניע'ן, האָט זי איבער'ן גאַנצען וועג געשוויגען. זי האָט נור געקוקט ווייט, ווייט, אין די אונטערגעהענדע זון. די זון איז שוין לאַנג געווען אונטערגע־גאַנגען. דער גאַנצער הימעל איז געווען בעצויגען נור מיט אַ טיעף בלאָהען הימלישען שיין. ווייט אין האָריזאָנט זיינען שווארצע בוימער געשטאַנען מיט געדיכטע שווארצע קרוינען, און הינטער זיי איז אַ גאָלדען ברענענדער הימעל געווען, ווי עס וואָלט דאָרט הינטער די בוי־מער אַ צווייטע וועלט געשיינט.

זי איז פלינק אין שטוב אריין. זי האָט ניט געהערט דער מוטער'ס רייד, זי האָט זיך אין איהר שטיבעל פערשלאָסען, אין דער פינסטער אויף איהר בעט זיך געלעגט און האָט אַלץ נאָך געזעהען דעם בעגאָל־דעטען פלאַמענדען הימעל, וואָס איז אויף יענער זייט בוימער.

דאס זיעבעטע קאפיטעל.

מישא איז אהיים געקומען טרויעריג און ניט צופריעדען מיט זיך. די בעקאנטשאפט מיט קאוואלסקי'ן איז איהם ניט געפעלען. זיין ריידען און האנדלען א גאנצען טאג אויפ'ן דארף האט איהם דערנערווירט. עס האט איהם אויסגעזעהען, ווי קאוואלסקי וואלט דאס אלץ גערעדט און געטהאן כדי צו אימפאנירען מערי'ן. און אז ער האט אויף איהר געמאכט א געוויסען איינדרוק — דאס האט ער בעמערקט אין איהר בענעהמען זיך און אין איהר שוויינען דעם גאנצען וועג. מישא איז זיך ניט קלאר געווען אין א ליעבעס־געפיהל צו מערי'ן. ער האט אייגענטליך נאך ניט גאנץ קלאר געוואוסט, וואס דאס איז אזעלכעס, ער האט מעהר געהאט דערפון א אהנונג פון די ביכער, וואס ער האט געלעזען איידער קאנען עס בעגרייפען פון זיך זעלבסט. מיט זיינע ניינצעהן־צוואנציג יאהר איז ער נאך געווען אין זיינע געפיהלען א קינד. אלץ איז געשלאפען אין איהם. ער איז איבערגעגאנגען פון קינדער־שטוב אין גימנאזיום, פון גימנאזיום אין אוניווערסיטעט, ניט ענדערענדיג זיך אינערליך. נאאיוו און קינדיש, האט ער גענומען די מענשען און געגענשטאנדען פראסט, אהן הינטערגרונד. ער האט פיעל געהאט געלעזען איבער ליעבע, ווי ער האט געהאט איבער אנדערע זאכען געלעזען, און געוואוסט וואס די ביכער שרייבען וועגען איהר.

צו פרויען האט ער געהאט אזא בעציהונג, ווי קינדער האבען א בעציהונג צו דערוואקסענע. אנ'אנדער מין מענשען. ער האט געקענט זעהן נאקעטע פרויען און דערביי ניט רויט ווערען. און מארגע איז איהם געווען, ווען ער האט זיך פריהמארגענס אויפגעהויבען און געוואלט אריינגעהן איז סאלאן אריין און די שוועסטער סאניע, וועלכע פלעגט תמיד ארומלויפען פריהמארגענס אין אויסגעטהאנענעם סטאניק. האט געשריען פון איין שטוב אין די צווייטע: „מען קאן ניט“. „מען קאן ניט“.

זיין פערהאלטען צו מערי'ן איז געווען ווי צו א חבר, וואס מען איז זעהר גערן זיין פריינדשאפט. מערי האט איהם אימפאנירט און ווי נאהנט ער איז אויך געווען מיט איהר און־ווי אפט ער האט זי אוי בעגעגענט — דאך האט זי עפיס געקאנט אזוי מאכען, אז מען

האט זיך מיט איהר ניט געפיהלט היימיש. עפּיס איז אין איהר אומגעבונג געלעגען א געהיימניס, וואס האט זי דערוויטערט. דאס געפיהל האט ער געהאט נאך פון קינדהייט אן. ווען זי איז אין שטאדט אריינגעקומען צופאהרען אין איהר פאטער'ס קאטש, איז געלעגען אין איהר עפּיס אזעלכעס, וואס האט אלעמען געהאלטען פון דערווייטענס פון איהר. און פון קינדהייט אן איז מישא'ן געלעגען אין דעם, אז מערי זאל האבען פון איהם די בעסטע מיינונג, זי זאל וויסען פון זיינע פארטשריטע אין זיין לערנען און פון אלץ וואס איז איהם אנגעגאנגען.

נור נאך מעהר האט זיך דאס געפיהל ביי איהם געשטארקט פון דער צייט אן. ווען מערי איז צוריק אהיים געקומען פון קיעוו. מערי האט דאס לעצטע יאהר גימנאזיום מיטגעמאכט אין קיעוו. זי איז צוריקגעקומען פיעל שווייגענדיגער און געהיימניספאלער ווי זי איז פריהער געווען. עס האט זיך ביי איהר אויסגעארבייט א מין ארטיג ריידען מיט זייטיגע מענשען, וועלכעס זי האט פריהער ניט געהאט. מיט מישא'ן האט זי זיך ווידער בעגעגענט זעהר פריינדליך און פאמיליער, דאך האט זיך שוין געפיהלט אין איהר בענעהמען זיך א געוויסע קאלטקייט און דערוויטערטקייט.

מישא פלעגט דאן אין איהר געגענווארט ביי דער קלענסטער זאך רויט ווערען.

מישא האט גוט געלערענט און איז געווען פעהיג צו טרוקענע און שכל'דיגע זאכען. יעדען געגענשטאנד, וואס ער האט גוט פערשטאנען, האט ער ליעב געהאט פערשטענדליך צו מאכען און ערקלערען פאר די ארומיגע מיט אייגענע ווערטער און לויט זיין אייגענער אויפפאסונג, און עס האט איהם אויסגעוויזען ווי ער וואלט עס אליין ערפונדען. ער האט געזוכט ווערטער וועלכע זאלען אם קלארסטען אויסדריקען זיין מיין און פלעגט קיינמאל ניט געפינען דאס פאסענדע ווארט און דערביי זיך רויטלען ווי א קינד, וואס פערהערט זיך ביים פאטער. דערפאר האט איהם זעהר געקרענקט דאס בענעהמען זיך פון קאוואלסקין צו איהם. קאוואלסקי האט איהם בעהאנדעלט ווי א קינד און ניט געלאזט אויסדריקען זיינע געדאנקען אזוי ווי ער האט געוואלט. מישא האט געוואוסט, אז ער האט רעכט און

ווען ניט קאוואלסקי, וואלט ער געקאנט פאר מערי'ן ענטוויקלען זיין אידעע: „די טראגעדיע פון אידישען שאפען אין גלות". פארוואס עס קאן זיך ניט ענטוויקלען אנ'אייגענע אידישע קונסט אין א פרעמדער סביבה, און דעם גורל פון אידישען קינסטלער, — ער האט עס אזוי קלאר געוואוסט. ער האט געהאט דעריבער געלעזען און גע־האט זיין אייגענע מיינונג אויף.

ער איז געווען ציוניסטיש געשטימט, האטש ניט קיין פארטיי־מענש. ער האט צו קיין שום עקזיסטירענדער פארטיי ניט אנגעהערט. אידיש געזאנגען איז ער געווען פון דער היים אויס, קליינערהייד גאר פרום, האט תלמוד געלערענט, דערנאך, אז ער האט זיך אין דער היים פארבערייטעט צום פינפטען קלאס גימנאזיום, האט ער די לשון־קודש'דיגע ביכלעך אויך ניט אוועקגעלעגט. ער האט פיעל איבער אי־דישע ענינים געלעזען און געוואוסט. אידישע צרות און עולות געגען אידען האבען געפונען א טיעפען אבקלאנג אין זיין הארץ. א ביסעלע פאנטאזיע נאך געהאט, נאאיוו געווען — האט ער לעזענדיג די גע־שיכטען פון אנדערע פעלקער, די טהאטען פון זייערע העלדען, אויך געטרוימט פון א צוקונפט פאר זיין פאלק, וואס זאל אויך פול זיין מיט גרויסע העלדען־טהאטען. דערפאר האט ער צו קיין פארטיי ניט אנגעהערט. די אלע פארטייען, וואס זיינען דא ביי אידען, זיינען ניט די ריכטיגע, זיי זיינען צו־לאנגווייליג, צו פאמעליך. מיט דער שנעל־קייט, וואס ער האט דורכגעלערענט די געשיכטען פון די פעלקער, האט ער געוואלט די אידישע צוקונפט שאפען. איהם האט זיך אויס־געוויזען, אז דאס איז זעהר גרינג אויסצופיהרען, מען דארף נור אנהויבען, זיך נעהמען דערצו. דערווייל האט די אידישע בעליידי־גונג געשניטען זיין שטאלץ, וואס איז ביי איהם געווען נאטירליך און שטארק ווי ביי יעדען געזונטען נאטירליכען בחור אין זיינע יאהרען ביי יעדען פאלק.

דאס אלץ האט ער געוואוסט ביי זיך, נור ארויסברענגען האט ער עס דאך ניט געקאנט: אין א געזעלשאפט פלעגט ער זיך שעמען, און ווי ער האט אנגעהויבען צו ריידען — פלעגט ער רויט ווערען און ניט קאנען געפינען דאס פאסענדע ווארט. איז ער נור געזעסען אויף די פערזאמלונגען, איינהערכען זיך, וואס אנדערע זאגען און רופען:

„עס איז ניט דאס", „עס איז ניט דאס". און דערביי פלעגט ער עס אזוי שטיל זאגען, אז קיינער זאל ניט הערען, און איז רויט גע־ווארען.

מישא איז ארויפגעגאנגען צו זיך אין שטוב אריין, וואס ער האט געהאט אויפ'ן אויבערשטען שטאק און ביי זיך געטראכט: יא, זי האט'ס בעמערקט. ווי זי האט מיך אנגעקוקט, ווען ער האט גע־רעדט, — א געלעכטער'ל האט געשוועבט אויף איהרע ליפען — איך האב'ס געזעהען. קינסטלער, און אז מען איז א קינסטלער, דארף מען אלץ אזוי אויסריידען — גראב, ארדינער, ווי ער האט מיר די ווערטער איבערגעהאקט? איך וואלט דאך געקאנט ארויסברענגען אלץ, און פארוואס האט זי געשמייכעלט?

ער האט זיך מיט אמאל געגעבען א שאקעל־אב פון אלץ, אנגע־צונדען די לאמפ און אוועקגעזעצט זיך ביי א בוך לעזען. דאס פנים האט איהם דערביי געפלאמט ווי א פייער.

א פאר מאל האט מען פון אונטען געקלונגען אויף מיטאג. ער האט געהערט דעם קלינגען און איז ניט אראב, ביז די דיענסט האט אנ־געקלאפט אין טהיר — „דער מיטאג איז אויפ'ן טיש".

אז ער איז אראבגעקומען זיינען אלע שוין געזעסען ארום טיש. די מוטער האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט.

ער איז געזעסען די גאנצע צייט ביים מיטאג, דאס פנים איז איהם רויט געווען און ער האט געשוויגען. די מוטער האט עס בעמערקט.

— און וואו איז דער הערר פון קיעוו? — האט געפרעגט די מור־טער, מיינענדיג קאוואלסקי'ן — פארוואס האט איהר איהם ניט איינ־געלאדען אויף מיטאג? איך האב דאך אייך געזאגט.

— ער איז אין דארף געבליבען, אזא מאדנער מענש — האט סאניע אנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען קאוואלסקי'ן די מעשה מיט'ן קושען דאס דארפס־מיידעל מיט פיעל איבערגעטריבענקייט.

מישא איז געזעסען, אויסגעהערט און גארנישט גערעדט.

זיין קליין ברודער'ל, וועלכען מישא האט זעהר געליעבט, האט זיך געוועגדעט צו איהם וועגען עקזאמען, צו וועלכען ער האט זיך איצט געגרייט.

מישא האט איהם אבגעענטפערט קורץ און פערמיידליך, וואס איז ניט געווען זיין געוואונהייט. די מוטער האט עס בעמערקט און געקוקט אויף זיין פלאמענדיג פנים.

אז מישא איז נאך מיטאג ביי זיך אין צימער געווען, האט די מוטער אין טהיר אנגעקלאפט.

זי איז געווען א פרוי פון די אכציגער יאהרען, א אינטעליגענטין פון א רייך אידיש הויז. זי האט גערעדט פראנצויזיש און געווען ראמאנטיש געשטימט. זי האט זעהר פיעל געהאלטען פון ליעבע און א סך ראמאנען געלעזען, האטש אליין האט זי חתונה געהאט דורך א שדכן (דאס איז געווען איהר טראגעדיע). מיט מישא'ן האט זי זיך געפיהרט קאמעראדיש. זי האט איהם ליעב געהאט אהן א גרעניץ און זי האט זעהר גוט אויפגעפאסט אלע ענדערונגען וואס זיינען אין איהם פארגעקומען.

— מען קאן. ביטע. אך, דו! — האט זיך מישא פערשעמט אויף דער מוטער'ס פלוצליכער ערשיינונג.

— מישא, וואס איז מיט דיר? — האט די מוטער איהם געפרעגט פראסט און קאמעראדיש.

— גארנישט, מאמע!

— עפּיס־וואס איז געשעהען מיט דיר, טייבעלע, — האט איהם די מוטער געזאגט אויף רוסיש און דעם קאפ געגלעט ווי א קינד, — ווילסטו — זאג, ווילסט ניט — דארף מען ניט, נור בערוהיג זיך, קינד!

מישא האט געשוויגען, נור די אויבערשטע ליפ געביסען.

— איך קלער וועגען דעם, איך קלער וועגען דעם, — האט מישא געזאגט, בייסענדיג זיך די נעגעל און רויט ווערענדיג דערביי פון קאפ ביז'ן טיעפען האלז אריין, — עס וואלט גוט געווען, איך וואלט מיך נאך פעטערבורג אריינגעקראגען, א גרויסע שטאדט, — האט ער קוים געענדיגט דעם זאץ.

די מוטער האט געוואוסט וועגען מישא'ס שטילע געפיהלען צו מערי'ן און זי האט געהערט פון מאן אז מערי וויל קיין פעטערבורג. איהר איז באלד די זאך אינגאנצען קלאר געווארען.

„אהא, די ליעבע", — האט זיך די מוטער געטראכט.

— אפשר וועט זיך נאך לאזען מאכען. — האט די מוטער געזאגט

און א שטיל שמייכעלע האט געלויכטען איבער איהר שעהנעם לענג־ליכען געזיכט אויף איהר קינד׳ס „יונגע ליידען“.

— גאר ניט געווען פאר מיר? — האט מישא אבגעווענדעט דעם געשפרעך.

— יא, דאוויד איז דא געווען און געפרעגט אויף דיר, צו דו ווילסט אהין געהן?

— געוויס, מאמע.

— צום ד״ר לייזעראוויטש. קינד, איך וואלט דיך ניט געראטהען. צו וואס טויג דיר דאס, ניט אונזערע מענשען.

— אבער, מאמע! — האט מישא זיך געקרימט און גענומען זיך ארויסצוגעהן.

ער איז אראבגעגאנגען נאך דער מוטער. די מוטער איז לאנג געשטאנען אויף די טרעפ און איהם נאכגעקוקט און צו זיך גערעדט:

— ער האט׳ס דערפיהלט, דאס ארימע קינד!

דאוויד איז געווען מישא׳ס בעסטער פריינד. זיי האבען אינ־איינעם אין פינפטען קלאס געלערענט און דאס גימנאזיום דורכגע־מאכט, האבען אינאיינעם די פאפירען אריינגעשיקט קיין קיעוו און קיין פעטערבורג, געדרענקט צוזאמען אנצוקומען אויף איין פאקולטעט, אויף מאטעמאטיק, נור דאוויד איז געווען דעם „משוגענעם“ ד״ר לייזעראוויטש׳ס א זוהן, וועלכער וואהנט אין דעם ארימסטען אידישען קווארטאל אין „ראוו“ און היילט בלויז ארימע־לייט און לויפט ארום אין די רייכע הייזער און שלעפט צוזאמען וועש פאר די קראנקע, און שעמט זיך ניט אליין אלץ זיי צו צוטראגען איבער דער גאס.

ווארום ד״ר לייזעראוויטש איז געווען א פערביסענער פריי־דענקער און דעמאקראט פון די זעכציגער יאהרען אדער „א ליבעראל“, ווי זיין זוהן דאוויד האט איהם מיט שפאט גערופען. ד״ר לייזע־ראוויטש האט פון זיין „אונגעזעצליך“ ווייב געהאט צוויי „אונגע־זעצליכע“ קינדער — א זוהן און א טאכטער. „אונגעזעצליך“ איז זי געווען — ווייל ער האט חתונה געהאט מיט איהר אהן חופה קדושין. און ער האט אזוי חתונה געהאט ניט דערפאר, ווייל עס איז איהם וועך געשטאנען אין וועג, ניין, נור אויס ריינעם „פרינציפ“. די צוויי קינדער האט ער אויפגעצויגען אהן רעליגיאן, „פרינציפיעל“ און ניט ארויסגעלאזט דעם נאמען „גאט“ אויף זיין שוועל.

זיינע קינדער זיינען אויפגעצויגען געווארען נאאיוו און אונ־שולדיג. אין דאווידן פלעגט זיך אין דער קינדהייט, להכעיס דעם פא־טער, גאר ווייזען א רעליגיעזע שטרעבונג. דאס קינד האט ליעב געהאט צו געהן אין דער ארימער שוהל אריין, וואס איז דארט געווען אין דעם אידישען ארימען קווארטאל, און איינהערען זיך צום דאוו־נען פון די אידען, און האט דעם פאטער פארגעווארפען, וואס ער מאכט ניט קיין קידוש פרייטאג צו נאכט, פון וואס דער פאטער האט גרויס פערדרוס געהאט. און חאטש דער פאטער האט שטענדיג גע־רעדט וועגען פרייער ליעבע, דאך לעבט ער שוין זיעבצעהן יאהר זינט די טאכטער איז איהם געבוירען געווארען (ביי איהר געבורט איז די מוטער געשטארבען) אהן א פרוי. ער האט די קינדער אליין אויפ־געצויגען. געצוואגען זיי, געבאדען און געקעמט. דאס מיידעל האט ער אליין אויפגעצויגען מיט א פלאש מילך, און ניט אריינגעלאזט קיין פרוי צו זיך, און די „מוטערליכע" בעשעפטיגונג מיט די קינדער פיהרט ער אויס ביז'ן היינטיגען טאג.

אין שטאדט האט ד'ר לייזעראוויטש געהאט א שם אלס רעד־וואלוציאנער. וואס עס האט זיך נור געמאכט אין שטאדט, האט מען דעם דאקטאר באלד ארעסטירט. און אז מען האט געהערט, אז מען האט דעם ד'ר לייזעראוויטש ארעסטירט, האט מען באלד געוואוסט אז „עס האט זיך אנגעהויבען". מען האט איהם פיעל מאל פון גאס ארויסגענומען. געפינענדיג איהם, אז ער טראגט עפיס אונטער דעם ראק. נור אנשטאט באמבעס אדער געוועהר, וואס די פאליציי האט מיט גרויס פארזיכט געפרובט פון הינטער זיין ראק אפער צו נעהמען, האט מען געפונען בי איהם פלאשען מיט מילך, וואס ער האט געהאל־טען אין איין ארומטראגען אין ארימע הייזער צו קראנקע קינדער. מישא'ס פאטער און די מוטער זיינען זעהר דאגענען געווען, וואס מי־שא חברט זיך מיט'ן ד'ר לייזעראוויטש'עס זוהן. און ד'ר לייזעראוויטש'ן איז אויך צוערשט ניט געפעלען געווארען, וואס זיין זוהן חבר'ט זיך מיט א בורזשוא, נור די חברים האבען זיך אזוי ליעב געהאט, אז עס איז זיי שווער געווען אבצורייסען. דער דאקטאר האט זיך אויך באלד צוגעוועהנט צו מישא'ן ער האט איהם ליעב געקראגען, חאטש ער האט איהם ניט געקאנט פערגעסען זיין פאטער דעם בורזשוא.

צו דעם חבר איז איצט מישא געגאנגען אין דעם אידישען קוואר־

טאל, אדער אין „ראוו“, ווי מען האט עם גערופען — צו פערגעסען זיך אן זיין „נארישקייט“, ווי ער האט גערופען זיין נויגונג צו מעריין, אדער גיכער צו פערטרויען זיין חבר מיט זיינע געדאנקען. ער האט געוואוסט, אז נור איינעם קאן ער פערטרויען אלץ, קאן ער אלץ דערצעהלען, אפילו זיין גרעסטע נארישקייט און צוזאמען מיט איהם צו לאכען דעריבער—דאס איז זיין פריינד דאוויד.

דאס אכטע קאפיטעל.

דאס אידישע קווארטאל איז געלעגען אין א „ראוו“. א טיעפער גראבען איז עס געווען אין א ווינקעל פון שטאדט, פערשטעלט פוןביידע זייטען מיט הויכע, זאמדיגע ברעגען. אין דעם גראבען און אין די שמאלע לעבער, וואס האבען געהייסען די געסלעך, אין חרובדיגע הילצערנע איינגעפאלענע הייזער, האבען זיך אויף א שטח פון די אייניגע געסלעך, וועלכע זיינען פערפלאנטערט געווארען איינס אין דאס אנדערע. אויפגעהאלטען אייניגע טויזענד נפשות. קיין רינשטאקען זיינען אין „ראוו“ ניט געווען. די גאסען ניט געברוקירט, די זון איז זעלטען ווען דארט אריינגעקומען, זיינען די שטענדיגע בלאטעס קיינמאל ניט געווען דארט אויסגעטריקענט און מען האט ניט געקאנט דורכגעהן פון איין זייט געסעל צום צווייטען. דערפאר האבען זיך אלע רינשטאקען פון שטאדט אין „ראוו“ צונויפגעגאסען. און ווי עס פלעגט נור ווערען א רעגען, האט זיך דאס וואסער פון שטאדט אריבערגעשווייגקט איבער די הויכע ברעגעס אין דעם טהאל אריין אין „ראוו“ אראב. צוליעב דער שטענדיגער פייכטקייט האבען זיך דארט אויפגעהאלטען אלע עפידעמישע קראנקהייטען. די קינדער, וואס זיינען געזעסען אין דער שטענדיגער בלאטע, פלעגען פון די קראנקהייטען קריפעלס ארויסקומען. אין יעדען צווייטען הויז איז א טיפוס געווען, יעדעס אנדערע קינד איז קראנק געווען אויף די ענגלישע קרייננק. און זיינען געזעסען מיט זייערע קרומע, אונענטוויקעלטע פיסלעך און גרויסע קעפ פאר די טהירען, האלב אין דער בלאטע, טייל מיט די גליהענדע פנימ'לעך פון היץ און פיבער, ווארום די מוטערס זיינען אין דער היים ניט געווען, ווייל ס'רוב האבען דארט

געוואוינט די „ראוניקעס“, ארימע בעלי־מלאכות און גארבערס. די ווייבער האבען געהאנדעלט אין מארק—און די קינדער האבען זיך אין די פערלאזטע חרוב'דיגע הייזער אליין אויפגעצויגען.

די זון פלעגט זעלטען ווען ארויסשיינען. די עלטערע לייט פלעגען פריה בלינד ווערען. דער פראצענט טויט־פעלען פון די קינדער איז „ראוו“ איז געווען א אונגעהויערער, נור אפילו די, וועלכע האבען זיך שוין יא ערהאלטען ביים לעבען און ערצויגען געווארען איז „ראוו“, — זיינען געווען שוואכע, קראנקע, האלבע קאליקעס. מיט גרויסע וואסערדיגע קעפּ און אונענטוויקעלטע ווייכע ביינער, מיט קרומע פיס און ווייכע שוואכע הענד, האבען זיי זיך געשלעפּט איבער די בלאטעס פון „ראוו“.

נור דאך האבען די איינוואהנער פון „ראוו“ ניט פערלאזען דעם פלאץ. מען קאן זאגען אז זיי האט צוגעבונדען ליעבע צו זייער פער־שאלטען ארט און דער, וואס איז געבוירען געווארען אין „ראוו“, האט אויף איהם גערוהט די קללה, אז ער האט ניט געקאנט פון איהם זיך ארויסקריגען, און איז געבליבען דארט זיין טרויעריג לע־בען צו פיהרען.

דארט, אין דער שטענדיגער בלאטע און געשטאנק, האט זיך ד"ר לייזעראוויטש זיין נעסט געמאכט. דארט האט ער זיך אויפגע־האלטען, כדי נאהנט צו זיין צו די ארימע לייט מיט זיין הילף.

מישא האט איצט געטראטען אין די געסלעך טיעף אין דער בלאטע פון דעם „ראוו“.

די געסלעך זיינען געווען בעלויכטען פון די קליינע לעמפּלעך און פלעמלעך פייער, וואס האט זיך ארויסגעוויזען פון יעדער אפענער טהיר. עס זעהט זיך אויס, אז די ווייבער זיינען ערשט איצט אהיים געקומען פון דער גאס און האבען אבגעקאכט זייער וועטשערע. ווארום פון אומעטום האט זיך דורך די אפענע טהירען ארויסגעריסען א רויך פון די אייוועגס (צו דעם צוועק, זעהט אויס, האבען די ווייבער די טהירען פון זייערע הייזער געעפענט) און עס האט זיך פערנומען א געשמאק פון אנגערייסענס און א פרעהליך געשריי פון קינדערלעך, וואס האבען ארויסגעזאגט זייער פרייד אויף דעם קאכענדיגען עסען. פון צייט צו צייט האט זיך פערנומען א חריפענדיג קול פון א וויינענדיג קינד, וואס די מוטער האט עס איבערגעלאזט אין זיינע

געשרייען, ניט האבענדיג קיין צייט אוועקצוגעהן פון דער קיך, אדער אנ'אנדערע האט איינגעזאמעלט איהרע קינדער פון דער בלאטע אין שטוב אריין.

אויף מישא'ן האט יעדעס מאל דער טרויעריגער אנבליק פון דער גאס געמאכט א שרעקליכען איינדרוק. נור דאסמאל מעהר ווי אן אנדערש מאל. ער איז איצט געווען אין א שטימונג אלץ אויפצונעהמען אין זיין נשמה, וואס קאן איהם נור פערגעסען צו מאכען זייז „נארישקייט"—ווי ער האט גערופען זיין דענקען וועגען מערי'ן. און ער האט זיך געטראכט: געה איך דא מיט אן איינריידע־ניש אין בויך, און דא זיינען פאראן מענשען, וואס לעבען אין אזא נויט. און נישט פרעמדע מענשען, נור אייגענע, אידען, און נישט קיין איינצעלנע, נאר א גאנץ פאלק, דאס גאנצע אידישע פאלק לעבט אזוי אין רוסלאנד, אויסער איינינע גליקליכע, וועלכע האבען זיך ארויסגעקליבען פון דעם „ראוו" און לעבען אין די שטעדט. צווישען די גליקליכע איז ער אויך. און פאר וואס איז ער בעסער פון אט די קינדער, וואס וואהנען דא? פארוואס קומט עס איהם אנ'אנדער לעבען: א רייז בעט און א גוטען מיטאג? ער האט זיך דאך געקאנט געפינען אין דעם זעלבען מעמד, ווי זיי.

אריינגעקומען צו ד"ר לייזעראוויטש, האט ער געטראפען ווי שטענדיג א האלבע שטוב, פול מיט קראנקע ארימע־לייט, וואס האבען א קאנצערט אבגעגעבען מיט זייער הוסטען און קרעכצען. יעדער האט זיך געסטארעט וואס העכער און אפטער צו הוסטען אדער צו קרעכ־צען און אזוי ארום צו וויסען געבען פון זיין געפעהרליכער קראנק־הייט. אייניגע ווייבער זיינען געזעסען מיט שלאפע קינדער אויף די הענד. די קינדער מיט די פערבונדענע קעפעלעך האבען איינגע־בויגען די קעפעלעך צו די מוטערס ברוסטען, ווי זיי וואלטען שוין בעשטאנען אויף דעם טויט, וואסווארט אויף זיי. דער דאקטאר, א הויכער און א דארער, מיט א גרויסען שטערן און האלב אויסגעקראצ־כענע האהר, איז געשטאנען הינטער א טיש, אויף וועלכען עס איז געווען אויסגעשטעלט א גאנצע אפטייק מיט פלעשלעך. ער האט גע־גאסען פון איין פלעשעל אין דאס צווייטע אריין און געמישט א רע־צעפט, — האט ער דערווייל צוגעלעגט דאס אויער צו א אידענע'ס ברוסט און האט געברומט אין א בייזערדיגען טאן:

— ווידער הוסטעו, — האט ער געשריען ווי די אידענע וואלט דערין שולדיג געווען, וואס זי איז ווידער ארומגעלאפען מיט די זעק אין די הויפען — איך האב דאך אייך געזאגט, איהר זאלט ליעגען אין בעט. א פרנסה זיך איינגעשאפט, מיט א קראנקער ברוסט ארומ־צוקריכען מיט זעק אין די הויפען. איהר קאנט עס ניט לאזען פאר'ן סטראזשניק, פאר'ן שטארט גאלאוואי? זי מיט א קראנקער ברוסט דארף ארומקריכען איבער הויפען, זאלען זיי שלעפען זיך — איהר ליעגט אייך. צוויי טעג נאר ליעגען, צוויי טעג. איך וועל מארגען זיין.

— און מיט'ן קינד וואס זאל איך מאכען? — פרעגט די אידענע.

— מיט'ן קינד, הא, מיט'ן קינד? — קראצט זיך דער דאקטאר אין קאפ. — זי מוז נאך א קראנק קינד אויך האבען. ניט זויגען, ניט זויגען, ניין. איז בעט אריין. — דערביי לויפט דער דאקטאר אין א ווינקעל אריין און שלעפט עפים פון דארט א פלעשעל. — און חנה רחל וויל שוין ניט בארגען. זאגט איהר אז איך וועל בעצאהלען.

— ניין. זי וויל דאך דעם דאקטאר אויך שוין ניט בארגען. זי וועט מעהר ניט בארגען, האט זי געזאגט — זי קריגט ניט אב.

— איז שלעכט. א קראנק קינד מוז זי אויך נאך האבען — ביי־זערט זיך אויף איהר דער דאקטאר, כאפט דאס פלעשעל, לויפט אריין אין א ווינקעל און גיסט אב פון א ראנדעל, וואס איז געשטאנען אויף א ברענענדיגען אייוועז, א פלעשעלע מילך,—אויף היינט אויף דער נאכט וועט איהר דאס גענוג האבען. מארגען וועל איך זיין, וועל איך זיין, — זוכט ער אין די קעשענעס און געפינט גארנישט. — מישא! — רופט ער, דערצוזהענדיג מישא'ן — מישא, האסט ניט צוויי קאפי־קעס? מישא האט ארויסגענומען צוויי קאפיקעס. — נאט אייך! — גיט דער דאקטאר איבער די צוויי קאפיקעס מיט'ן פלעשעל מילך ד.ר אידענע, ווי מען גיט איבער זעהר א טייערען רעצעפט. אויף היינט אויף דער נאכט זאלט איהר געבען דאס (ווייזט ער אויפ'ן פלע־שעל), אויף מארגען אין דער פריה זאלט איהר קויפען פאר דעם פיער־רער מילך און געבען א צווייטען מאל, און שפעטער וועל איך זיין, וועל איך זיין. נו, געהט, זאהט, געהט, — שטופט ער די אידענע ארוים צו דער טהיר.

מישא איז אריינגעגאנגען אין צווייטען צימער. דאס צימער איז געווען האלב איז טונקעל, ווארום דאוויד האט פערשטעלט די לאמפ

מיט זיין קערפער. ער איז געלעגען א־ער'ן טיש, קניהענדיג אויף א שטוהל און האט געלעזען א בוך. פאר איהם איז א קערבעל איז געלעגען א ברויט, פון װעלכען ער האט יעדעס מאל אבגעבראכען א שטיק און געגעסען אונבעוואוסט, נור מיט אפעטיט. אין א ווינקעל, האלב אין טונקעל, אויף א באנק נעבען א שעפעל מיט װארים װאסער איז געזעסען ראחעל, דאווידס שוועסטער מיט א אויסגעצוואגען קעפעל. און איהרע נאסע שווארצע האהר זיינען געווען פערפלאכטען אין קליינע דינע צעפעלעך און זי האט זיך געשפיעלט מיט איהרע נאקעטע הענד.

ביי מישא'ס אריינקומען איז דאס מיידעל ניט אויפגעשטאנען,* האט זיך ניט פערשעמט, ניט געאיילט צו פערדעקען איהרע נאקעטע הענד און האלז, ניט איהרע נאסע האהר און ניט איהרע נאקעטע פיס, װעלכע מען האט ארויסגעזעהען פון איהר קורץ קליידעל — זי האט גארנישט געפיהלט, אז מען דארף זיך שעמען מיט נאקעטען לייב. זי האט זיך נור אנגערופען:

— דאוויד, זעה, ווער עס איז דא!

דאוויד האט זיך אבער ניט אומגעקוקט, האט געשמאק דאס ברויט געגעסען און געשמאק געלעזען.

— אוי, וואס פאר א נאר ער איז, מישא — האט זיך אנגערופען דאס מיידעל מיט א קלינגענדיג געלעכטערעל, אז עס האט זיך גע־דאכט, אז ניט בלויז איהר קאפ האהר זיינען געוואורען געוואשען, נור איהר קול'כעל אויך — דאס גאנצע ברויט האט ער שוין אויפגעגעסען, און דאס בוך האט ער נאך ניט געענדיגט.

דאוויד האט זיך אומגעקוקט. עס איז געווען א געזונדטער, קרעפטיגער יונג פון א יאהר אכצעהן מיט א פאר רויטע באקען.

— אה, טיו — האט ער די האנד אויסגעשטעקט צו מישא'ן קאמעראדיש — נו, טשטא ס'טאבאי?

— ניטשעווא, — האט מישא געענטפערט, אריינבויגענדיג זיך אין בוך, — וואס לעזט דו? — אה, אננא קארענינא. נו, וואס איז דארט מיט לעווין?

— א מענש דער ווראנסקי, — זאגט דאוויד ניט אהן קנאה — אן אפיצער מיט שפארען; אויף די „סקאטשקעס“ געהט ער, און מיט פרינצען פאהרט ער ארום. דאס הייסט געלעבט א גוטען טאג.

— און מיר געפעלט אננא, — האָט ראחעל זיך אָבגערופען פון ווינקעל ארויס, — גאַנץ גוט, וואָס זי איז אוועק פון מאַן, איך וואָלט אויך אוועק — אַזאַ לאַנגווייליגער.

— און דו האָסט זיך ניט וואָס אריינצומישען, — האָט איהר דער ברודער אָבגעענטפערט פון טיש, — אַ מיידעל ווייסט ניט פון אַזעלכע זאכען.

— אַהאַ, — האָט זיך ראחעל אָנגערופען ניט אָהן גאוה — און איך האָב דאָס בוך שוין לאַנג געלעזען; נאָך אז איך בין אין פיערטען קלאַס געוועזען האָב איך עס געלעזען.

— וואָס קאַקאַיאַ! — האָט דאוויד געענטפערט דער שוועסטער מיט שפּאָט.

— אוי, וואָס פאַר אַ נאַר ער איז, מישאַ, — האָט די שוועסטער ווידער געזאָגט אין אַ קלינגענדיג געלעכטערעל.

— אַזעלכע דערוואַקסענע מענשען ליעבען ביי טאָלסטאָי'ען. וואָס אַ גרויסער אָפיצער, אַ רייכער פּאָמעשטשיק, אַ הויכער טשינאָווניק. דאָס זיינען אַזעלכע אַלע פארטיגע מענשען. זיי קאָנען שוין ליעבען, אָבער קיין סטודענטען זיינען גאָר נישטאָ ביי איהם, — האָט מישאַ זיך אָנגערופען עפּיס אונבעדאכט און איז רויט געוואָרען.

— אַ, סטודענטען ליעבען זיך אויך, און ניט דוקה סטודענטען און גימנאַזיסטקעס ליעבען זיך אויך, און ניט בלויז גימנאַזיסטקעס, נור אַזעלכע קליינע קינדער — ווייזט ראחעל מיט דער האַנד — ליעבען זיך אויך. איך האָב ניט לאַנג געלעזען אַ ראָמאַן פון אַזעלכע קליינע קינדער, — האָט זיך ראחעל פון איהר באַנק אָבגערופען.

— דאָס וויים איך, — האָט מישאַ געזאָגט צו ראחעל'ן, — אַזוי אָט סתם ליעבען; אָבער איך מיין אויף אַ רעכטען אמת, אַזאַ ליעבע ווי ביי טאָלסטאָי'ען, שטאַרקע אייפערזיכטיגע ליעבע, וואָס קאָן צו גרויסע טהאַטען ברענגען, ניט אַ גימנאַזיסטקעס ליעבע מיט אַ סטודענטען־ליעבע. מעהר ווי בריוועלעך זיך שרייבען איז ביי יונגע סטודענטען ניטאָ. כדי שטאַרק ליעב צו האָבען, מוז מען שוין אַ גאַנצער מענש זיין, אַ גרויסער טשינאָווניק, אַ הויכער אָפיצער, אָדער, צום ווענינסטען, אַ בעריהמטער דאָקטאָר.

— ניין, אויף אַ רעכטען אמת, ניט קיין „גימנאַזיסטקעס־ליעבע“ נור אַנ'אמת'ע פארטיגע ליעבע, וואָס קאָן צו טהאַטען ברענגען, איז

ביי יונגע גימנאזיסטען אויך דא, און עס טרעפט זיך ביי יונגע גימנא־זיסטקעס אויך, —האט ראחעל געזאגט, צושאקלענדיג מיט איהר קאפ.

— זעהסט דאך, אז מיט איהר ווערסט דו גארנישט מאכען, ווייבערשע לאגיק, — האט זיך דאוויד אבגערופען מיט פעראכטונג אויף ראחעל.

באלד איז דער פאטער אריינגעקומען צולויפען, אויף גיך זיך די הענד אבגעוואשען, גענומען היים וואסער פון אייזערנע אראב, אריינגעגאסען אין דעם שעפעל וואס איז דארט געשטאנען אויף דעם באנק נעבען דער מיידעל, און האט מיט דער האנד געוואונקען צו דאוויד'ן:

אנו, קום נור אהער, דאוויד, קום אהער.

דאוויד האט זיך געאמפערט:

— ניט איצט, פאטער, שפעטער, פאר'ן שלאפען לעגען, איך וועל זיך אליין.

— ניין, פאר'ן עסען — קום אהער, קום אהער, פאר מישא'ן האסט דו זיך ניט וואס צו שעמען; די מוטער טהוט איהם אויך דאס־זעלבע, אז ניט — איז שלעכט, זעהר שלעכט. — ריידענדיג דאס, איז ער צוגעגאנגען צו דאוויד'ן, האט איהם גענומען ביי דער האנד און צום שעפעל מיט'ן ווארימען וואסער צוגעפיהרט.

דאוויד איז אהין געגאנגען צום שעפעל מיט א קינדיש שמייכעלע, גלייך ווי ער וואלט דעם פאטער דאס געלעכטערעל, וואס ער מאכט זיך, פערגונען און האט געוואונקען צו מישא'ן.

— ווי א קינד איז ער, ער לאזט זיך ניט דעם קאפ וואשען, — האט ראחעל געלאכט.

— און דו שווייג, דאס ריידען שאדט צו א געוואשענעם קאפ, — האט דער פאטער אהין געזאגט צו איהר.

באלד איז דאוויד'ס קאפ אין שעפעל געלעגען און דער פאטער האט איהם מיט זייף איינגעריבען, ריידענדיג מיט מישא'ן:

— נו, וואס, שוין ערהאלטען אנ'ענטפער פון אוניווערסיטעט? —

— נאך נישט.

— און וואו אהין פאהרסט דו?

— נאך ניט בעוואוסט. און דאוויד?

— איך וועל גאר ניט פאהרען אין אוניווערסיטעט, — האט דאוויד ארויסגעשריען פון שעפעל ארויס און, ארויסנעהמענדיג דעם

קאָפּ מיט די זייף פון דעם שעפעל ארוים, האָט ער געזאָגט, ניט קאָנענדיג עפענען די אויגען איבער די זייף, — אזעלכע קרעפטען ווי מיר דארפען זיך ניט אוועקזעצען אין אוניווערסיטעט, ווען דאָס גאַנצע פאָלק וואכט אויף, מיר בעדאַרפען שטעהן אין די ערשטע רייהען אין קאמף — און נישט זיך אוועקזעצען די באַנק קוועטשען.

— שוין גוט, שוין גוט, — האָט דער פאָטער געזאָגט, — אָבער די גאַנצע זייף איז אויף דער פּאָדלאָגע, שטעק נור דעם קאָפּ אין שעפעל אריין — און ער האָט איהם אָנגעהויבען דעם קאָפּ אויפ'ס ניי צו זייפען.

אויף מישאַ'ן האָבען די ווערטער געמאַכט אַן איינדרוק. ער געהט ארום און קלעהרט וועגען אוניווערסיטעט, וועגען מערי'ן. נור אַן די רעוואָלוציע, פון וועלכער מען האָט שוין איבעראַל גערעדט, אַן די סאָציאַליסטישע בראָשורען, וואָס מען האָט איבעראַל געלעזען, און אַן דעם, וואָס גאַנץ רוסלאַנד האָט געדענקט און געהאָפט — אַן די פרייהייט — אַן דעם האָט ער גאָר פערגעסען. ער האָט זיך פערשעמט און, ווי שטענדיג ביי אזעלכע צופעלען, איז ער בייז געוואָרען אויף זיך.

— איך בין אַ נאַריש אינגעל, אַ אינגעל, אַ אינגעל. און אַ עגאָאיסט בין איך — אַ מיאוס'ער עגאָאיסט. בעת גאַנץ רוסלאַנד קלערט וועגען פרייהייט, טראַכט איך וועגען זיך און מערי'ן. אח, ווי נאַריש איז דאָס. ניט פאָהרען אין אוניווערסיטעט, אריינוואַרפען זיך אין דער בעוועגונג — אויף אַרבייט, אויף אַרבייט.

אָבער וואָס? וואָסערע אַרבייט? מען דאַרף זעהן, מען דאַרף זעהן, וואָס עס איז דאָ צו טהאָן און אריינוואַרפען זיך דערינען, אריינוואַרפען זיך מיט'ן גאַנצען לעבען, — האָט ער אין איין מינוט ביי זיך אָבגעמאַכט.

ער איז איצט, אין דער מינוט, גרייט געווען זיין לעבען אוועקצוגעבען פאַר אַ זאַך, וואָס ער וואָלט געווען איבערצייגט, אַז זי וועט נוצען ברענגען.

אין דעם איז אריינגעקומען אַ יונגער־מאַן, אַ דאַרער און אַ הויכער, זעהר אַנשטענדיג אָנגעטהאָן. ער האָט אויסגעזעהען, ווי אַ רייזענדער.

נור איידער דער יונגער־מאַן האָט נאָך צייט געהאַט „גוט נאָווענד" צו זאָגען, האָט זיך לייזעראָוויטש ארויפגעכאַפּט אויפ'ן יונגערמאַן.

— נייז, נייז, יונגער מאַן, דאָס איז ניט פאַר מיר. מיר זיינען צו־אַלט דערצו. וואָס מיר דאַרפֿען, איז אָט וואָס: מילך, מילך, וואָס מעהר מילך. די קינדער זיינען קראַנק, די מאַמעס האָבען סוכאָטע. גיט אונז מילך, אַ סך מילך. נייז, נייז, מיט ליטעראַטור וועט איהר זייער הונגער ניט שטילען און אויך ניט מיט עפּיס אַנדערש. ניט פאַר אונז. אפשר די, די (ווייזט ער אויף דאַווידן מיט מישאַ׳ן), זיי זיינען יונגע מענשען. זיי, ווענדט זיך צו זיי.

דאַוויד, אויסוויישענדיג זיך די אויגען מיט׳ן האַנדטוך, האָט זיך געווענדעט צום יונגען מאַן, ווייזענדיג אויפ׳ן פאָטער מיט אַ געוויסען שפּאָט:

— אַך ווי פילאַנטראָפּי, ווי ליבעראַלי! מיט זיי וועט איהר גאָר־נישט מאַכען. זיי קריכען מיט אַליין אין „ראַוו" אַריין — ווייל דאָס פאָלק איז דאָרט. פאַרוואָס האָט איהר ניט געזעהען דאָס פאָלק אַרויסצונעהמען פון „ראַוו"? — ווענדעט ער זיך צום פאָטער. ניט איהר וואָלט בעדאַרפט אָהין אַריינצוקריכען און ניט דאָס פאָלק וואָלט דערינען געווען. איהר זייט איהם אָבער נאָכגעקראָכען. וואָס קאַקאַיאַ פּאָליטיקאַ, — האָט ער זיך געווענדעט צום יונגען מאַן.

דער פאָטער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב מיט אַ מינע, גלייך ווי ער וואָלט זיך געפיהלט שולדיג. אודאַי, האָט דער זוהן רעכט. אודאַי, וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק אַרויסצושלעפּען פון „ראַוו", איידער אַליין מיט אָהין אַריינצוקריכען. אודאַי, האָט ער רעכט, נור וואָס איז דען געווען צו טהאָן, וואָס ער האָט ניט געטהאָן?

ער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב פערלעגען, געפיהלט זיך שול־דיג און האָט זיך מיט׳ן פינגער געקראַצט דאָס האַלב גרויע בערדעל — וואָס עס האָט זיך גאָרנישט געפּאַסט צו זיין הויכער און דאַרער געשטאַלט, און האָט פאַר זיך געמורמעלט:

— אודאַי. וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק אַרויסצושלעפּען פון „ראַוו". אודאַי, אודאַי. אָבער געה נור אוועק פון פענסטער, דאַוויד, וועסט זיך צוקיהלען.

— צו דעם איז דאָ אַנ׳עצה, — האָט זיך אָנגערופען דער יונגער מאַן, און מען האָט געזעהען אין זיין טאָן, אַז ער האָט שוין ניט איינ־מאָל געפיהרט מיט׳ן דאָקטאָר דעם זעלבען וכוח, — און דאָס איז — דער קלאַסען־קאַמפּף.

— אבער געגען וועמען קעמפפען ? — האט זיך דער דאקטאר אנגערופען. איך בין דאך דארט, אין די הייזלעך יעדען טאג, די „בעלי־בתים" זיינען דאך נאך פיעל ארימער פון די ארבייטער, און די בעלי־מלאכות געהט עס דא טויזענד מאל ערגער ווי זייערע „מענשען". געגען וועמען פיהרט איהר א קאמפף? דאס זיינען דאך ניט קיין ארבייטער און „ארבייט־געבער"; דאס זיינען דאך איין הויפען ארימע־לייט, וואס לעבען אלע אין איין פינסטערן „ראוו" און העלפען זיך אייגער דעם אנדערען מיט וואס זיי קאנען. איך בין דאך דארט יעדען טאג. איך זעה עס דאך מיט די אייגענע אויגען. די בלאטע טריקענט דארט אוים. ברענגט מילך פאר די קראנקע קינדער, ברענגט די זון, די זון פיהרט אריין און לאזען די שטאדטישע קאנאלען ניט דורכגעהן דורך דעם „ראוו". לופט, לופט גיט זיי... געגען וועמען ווילט איהר קעמפפען? געגען שוואכע, בלינדע ארימע־לייט? ווער איז דא דער אונטערדריקער און ווער דער אונטערדריקטער? עס איז דאך איין גרויסער „ראוו" מיט ארימע־לייט! — האט דער דאקטאר געשריען. זיינע אלטע אויסגעלאשענע אויגען האבען אנגעהויבען צו גלאנצען, זיין גאנצער וואוקס איז אויסגעגלייכט געווארען און ער איז געווארען עהנליך צו א יונגען־מאן.

— עטא ווסיא ראבאטשי נאראד, — האט זיך דער פרעמדער יונגער־מאן אנגערופען, אב'פסק'ענענדיג.

דאוויד, ווישענדיג זיך נאך דעם קאפ מיט'ן האנדטוך, האט זיך אנגערופען צום יונגען־מאן:

— מיט איהם וועסט דו גארנישט מאכען. דאס האט אין זיך א פילאנטראפישע נאטקע. מיט קיין זאך וועסט דו עס ניט קאנען פון איהם ארויסרייסען. און, ווענדענדיג זיך צום פאטער, האט ער געזאגט:

— דא האנדעלט זיך ניט אום צוויי טויזענד מענשען פון „ראוו", נור אום א קלאס, און ניט אום פילאנטראפישער וואוילטהעטיגקייט, נור אום א פרינציפ. אט, וועגען וואס דא געהט.

דער פאטער איז אלץ געשטאנען ווי פריהער אין מיטען שטוב, האט זיך מיט'ן פינגער די בארד געקראצט:

— אודאי, אודאי, נו, געה נור אוועק פון פענסטער, וועסט דיך צוקיהלען.

אהיים איז שוין מישא געגאנגען אינאיינעם מיט'ן יונגען־מאַן. ער האָט דעם יונגען־מאַן געקענט נור פון זעהן און האָט געוואוסט, אז ער איז אַ פרעמדער, וואָס איז אַהער געקומען „ארבייטען" אין דער „פּארטיי". ער האָט זיך אויך מיט איהם איינינע מאָל געטראָפען ביי דאווידען, נור ביז איצט איז ער מיט איהם ניט געווען בעקאַנט און האָט ניט געוואוסט זיין נאָמען. דער יונגער־מאַן האָט איהם איצט איינינעם אויסגעפערגט:

— איהר חבר'ט זיך שוין לאַנג מיט דאווידען?

— יאָ, שוין לאַנג.

— יאָ, יאָ, — איהר זייט דאָך ראַזענצווייג?

— יאָ, פון וואנען ווייסט איהר?

— איך וויים. דאוויד האָט מיר געזאָגט. און איהר זייט אַ סאָציאַליסט?

מישא האָט געשמייכעלט:

— אזוי, האַלב. — — — — — — — — —

— דאָס איז אמת, איך מיין: איהר געהערט צו אַ פּארטיי?

— ניט אינגאַנצען. איך בין ניט קלאָר.

— אויב איהר אינטערעסירט זיך, קומט שבת אהין צו ארקאדיען. בודעט סכאַדקאַ, — האָט דער יונגער־מאַן געזאָגט — קומט מיט דאַווידען.

— גוט, האָט מישא געזאָגט.

— ביי אייך איז וואהרשיינליך דאָ, וואו עפּיס צו בעהאַלטען, — האָט דער יונגערמאַן געזאָגט זעהר פערטרויענספול, מיט אַ שמייכעל.

— וואָס מיינט איהר? — האָט מישא געפרעגט ערשטוינט.

— איך מיין דאָס, — האָט דער יונגער־מאַן געזאָגט מיט אַ געלעכטערעל, ארויסנעהמענדיג פון הינטער דעם ראָק אַ פּעקעל — — „ליטעראַטור" און איבערגעגעבען מישא'ן, — ביי לייזעראָוויטש'ן איז ניט זיכער. ביי אייך — פיעל מעהר. איהר וועט עס איבערגעבען דאווידען. און שבת קומט, — האָט דער יונגער־מאַן געענדיגט און איז ערגיץ־וואו פערשוואונדען אין אַ ליקעל פון „ראוו".

מישא האָט גענומען דאָס פּעקעל און איז אהיים געגאנגען דער־מיט און איז, רויט פייער, ארויף אויף די טרעפּען צו זיך אין שטיבעל.

אריין צו זיך אין צימער, האָט ער זיך פערשלאָסען, ארויסגע־נומען דאָס פּעקעל אונלעגאלע ליטעראטור, געהאלטען עס אין דער האנד, אַ מינוט ניט געוואוסט, וואס דערמיט צו טהאָן. ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז ער איז אריינגעטראָטען אין אַ גע־היימניספאלען בונד און מען האָט איהם אַנפערטרויט זעהר אַ וויכ־טיגע אויפגאבע. ער האָט די מינוט פערגעסען אַן מערי׳ן, קאָוואל־סקי׳ן און אַן אלעם און איז געגאַנגען מיט גרויס פּאַרזיכטיגקייט און ערנסט בעהאלטען דאָס פּעקעל אין טהירעל פון אייווען.

דאָס נײַנטע קאַפּיטעל.

ביי די ברעגענס פון דניעפּר איז געלעגען קאָוואלסקי אויסגע־צויגען אַ נאַקעטער. אַ נאַסער און האָט געקוקט אין דעם בלאָהען ליכ־טיגען הימעל אריין. די שטראַהלען האָבען זיך ווי אַ נעץ פּערשפּרייט איבער׳ן ברעג און געוואַרימט זיין קיהלען געזונצעלטען קערפּער. זיינע קליידער פון העמד ביז׳ן שטרויענעם הוט האָט ער אויסגעוואַ־שען און זיי האָבען זיך געטריקענט אויף די צווייגלעך פון די קוס־טען. דער טאָג איז געווען האַטש אַ שעהנער, רייפער זומער־טאָג — דאָך אַ ווינדיגער. די אויבערפלאַך פון וואסער ווי זיין הויט זיינען געזונצעלט געווען און קאַלט. דאָס וואסער איז שטיל געווען און בעקעסטעלט און ער איז געלעגען די הענד אונטער׳ן קאָפּ און געקוקט אין הימעל אריין. ער האָט זיך דערמאָהנט אַ סצענע פון זיין קינד־הייט, ווען ער איז נאָך אין דער היים געווען — און האָט געלאַכט און אין געדאַנק זיך געפּרעהט דעריבער:

... עס איז שבת אין דער פריה. אַ זומער טאָג. די זון שיינט שוין אריין דורכ׳ן פענסטער, וועלכע האָט דעם ערשטען בעזוך געמאַכט אין דעם שלאָף־צימער, וואו ער מיט זיינע פינף ברידער האָבען געשלאָפען. דערינען, אין דער צווייטער שטוב, איז די מוטער שוין וואָך — זי וויל אין שוהל געהן. זי נעהמט ארויס וועש פון קאַמאָר און לעגט פאַר יעדען יונג אַנידער אַ בעזונדער פּעקעל: אַ העמד, אַ פּאָר גאַט־קעס, אַ פּאָר שקאַרפּעטקעס און אַ ציצה־כנפות. יאָ, אַ ציצה־כנפות. נור שטענדיג זיינען די ציצית געווען ניט כשר. וואַרט — באַלד וועקט

זיך א יונג אויף און קוקט אריבער צו איהם פון צווייטען בעט און ווינקט עפּיס צו איהם. עס איז געווען זיין אינגערער ברודער משה, וואס האט אהין געוואונקען צו איהם און האט געוויזען אויף זייער, מיט א יאהר עלטערען, ברודער, חיים נאַטע, וועלכען מען האט גערופען מיט'ן צונאַמען: „נאַז“ (די ברידער ביי זיי און דער היים האבען יעדער געהאט א צונאַמען). „נאַז“ ליעגט איצט איינגעגראַבען דעם פּנים אין קישען און שלאָפט געשמאַק.

ער האט גענומען א שטיוועל, וואס איז געלעגען פאר זיין בעט, און האט געגעבען א לאַז אהין צום שלאָפענדיגען ברודער און האט זיך פלינק געגעבען א דרעה־אוים צו דער וואנד און האט זיך געמאַכט שלאָפען ווייטער.

איצט האט „נאַז“ אויפגעהערט צו שנאַרכען, געמאַכט א געוואַלד, קוקט זיך אום און קלערט, פון וועלכער בעט דער שטיוועל איז אהער געקומען צופליהען, — כדי ער זאָל איהם אהין צוריקשיקען. ער, קאַוואַלסקי, בעהאַלט דאַס פּנים טיעפער אין קישען און האט מורא פאַר א קלאַפּ...

קאַוואַלסקי האט געוואַלט אַרוים מיט א געלעכטער, דערמאַהנענדיג זיך די סצענע, נור ער האט פּלוצלינג פערנומען א שטיל רוישען צווישען די קוסטען. ער האט זיך איינגעהערט — ערשט עס וואַרפט ווער אריבער צו איהם קליינע שטיינדלעך.

— ווער איז דאָרט? — רופט ער אויף פּויליש.

— הויב זיך אויף, דו פּוילזאַק איינער, — רופט איהם א שטים צו אויף מאַלאַראַסיש. ער האט זי דערקענט, עס איז וואסיל'ס טאָכטער.

— אי, איך פערשטעה ניט וואס דו רעדסט. אהער, דא אהער קום. — זאָגט ער, — טהו זיך אוים און באַד זיך אין וואסער.

א פולע האנד זאַמד איז געפאַלען אויף זיין לייב.

— חא־חא־חא,—האט אבגעקלונגען א פריש געזונד לאַכען ארום איהם ער האט זיך איצט אומגעקוקט און האט זיך געזעהען ארומגערינגעלט פון א גאנצער באנדע פּויערשע מיידלעך, וועלכע האבען זיך דערנעהענט צו איהם מיט שטרויענע שטריק אין די הענד.

— בינדען איהם. — האט איינע געשריען.

— שלעפּען איהם אין פעלד אריין.

— אין פוהר היי איהם בעהאַלטען.

און עס זיינען איהם בעפאַלען מיידלעך און עס האָט איהם בעגאַסען אַ געזונד, יונג לאַכען.

פערשעמט פון אַזוי פיעל מיידלעך, האָט ער געפּרובט צו כאַפּען דאָס העמד אויף זיך. די מיידלעך האָבען עס איהם אַרויסגעריסען און איינע האָט שוין געוואָלט איהם די הענד פערבינדען.

ער האָט זיך אָנגעהויבען צו וועהרען, אָבער ער האָט געזעהען, עס איז אומזיסט. — האָט ער זיך געלאָזט די הענד פערבינדען און זעהן וואָס וועט זיין.

— שלעפּען איהם אין היי אַריין, אין היי אַריין, — האָבען די מיידלעך געשריען און האָבען איהם געצויגען אין פעלד אַריין.

דער רוקען האָט איהם געברענט פון דעם רייבען אין זאַמד. ער איז געווען ווי אין אַ חלום. ער האָט ניט געוואוסט, צי זאָל ער זיך פרע־העו, צי זאָל ער פערצווייפלען איבער זיין לאַגע, אין וועלכער ער גע־פינט זיך איצט.

נאָהענט ביים ברעג איז געווען דאָס פעלד היי. די מיידלעך האָבען איהם אָנגעהויבען צו בעוואַרפען מיט אָבגעשניטען היי, איין קופּע נאָך די צווייטע, ביז מען האָט איהם שוין גאַרנישט אַרויסגעזעהען.

באַלד האָט ווער געשריען: דער עקאָנאָם געהט! און זיי האָבען איהם געלאָזט ליעגען און זיינען מיט אַ הילכיג לאַכען אַוועקגעלאָפען צו דער אַרבייט.

קאָוואַלסקי האָט זיך קוים אַרויסגעקליבען און אונטער דער קופּע היי, צוריקגעקראָכען אויף אַלע פיער צום טייך, לייז געמאַכט זיך פון די בונדען און בעזעהן די וועש, צי איז עס שוין טרוקען.

אָנגעטהאָן זיך, איז ער צוריק אין דאָרף אַריין. די שיקסעס האָ־בען איהם בעמערקט, געהענדיג אויפ'ן וועג, האָבען זיי איהם נאָכ־געשריען און נאָכגעלאַכט.

ער האָט צו זיי מיט דער האַנד געדראָהט:

— הע, ווי יוכע, איהר וועט זיך שוין אויסריכטען.

נאָך דריי טעג איז קאָוואַלסקי שוין בעקאַנט געווען אין גאַנצען דאָרף מיט אַלע פּויערים און פּויערטעס. ער איז געווען אַ היימישער מענש אין דאָרף און די מיידלעך האָבען מיט איהם שפּאַס געטריבען.

אריינגעקומען אין שטוב אריין, וואו ער האט געוואהנט, האט ער געטראפען די גויע, ווי תמיד, וויעגענדיג דאס קינד, וואס איז געלעגען אין א ליילעך. וועלכער איז געווען אנגעבונדען צום באלקען, און זי האט געהאלטען א רוסישען בריעף אין דער האנד, וועלכען זי האט געקראגען פון מאן. וואס האט געדיענט אין די זעלנער. קאוואלסקי האט גענומען פון איהר ברויט, פוטער, מילך און, עסענדיג, האט ער איהר דעם בריעף געלעזען: דער מאן דאנקט איהר פאר די דריי רובל, וואס זי האט איהם געשיקט, און פרעגט זיך נאך אויפ'ן שניט, און ראטה, אז מען זאל פריהצייטיג פון פעלד דאס היי אראבנעהמען, ווארום ביי זיי איז ראטע זאגט מען, אז זיי וועלען האבען „נאסע מאנעווערס“, — עס הייסט, עס וועט אין הערבסט פיעל רעגען זיין.

די גויע האט אויסגעהערט דעם בריעף, וואס איז געווען געמישט מיט אידישע ווערטער, ווארום, זעהט זיך אויס, א איד האט איהם געשריבען און דער שרייבער האט געוואוסט, אז א איד וועט איהם לעזען; דורכדעם האט ער ניט געשפארט קיין אידישע ווערטער דארט, וואו ער האט ניט געקאנט געפינען קיין רוסישע.

די גויע האט באלד אוועקגעלייגט דאס קינד און האט אנגעהויבען צו רופען אין הויף דעם פאראבעק, אז ער זאל דעם וואגען איינשפאנען, און זי האט זיך באלד גענומען אויסצופיהרען דעם מאנ'ס בעפעהל, וואס איז געווען אזוי ווייט, אז דער בריעף פון איהם איז געגאנגען אכט טאג.

ער האט זיך דערמאהנט, אז ער דארף אין זיין גארדעראב נאך עפיס צו פעררירכטען, וואס האט זיך אבגעריסען ביים היי, איז ער אוועק אין דער אידישער קרעטשמע קויפען שווארצע פאדעם. ביים איד האט ער געטראפען ווי דענסטמאל, די עלטערע טאכטער מיט דעם חתן דעם זעלנער, וועלכע זיינען געזעסען אין א ווינקעל און עס האט זיך געדאכט, אז זיי זיצען פון דענסטמאל אן נאך און עסען ארויס פון דעם אייגענעם טעלער.

דער איד האט זיך ארומגעדרעהט פערזארגט, אויסגעקוקט, אז א סוחר זאל אדורכפאהרען און מ'זאל עפיס קאנען פערדיענען, האט זיך די הענד געבראכען און געברומט פאר זיך:

— דער חתן, אוי, דער חתן! דער עסט מיך אויף מיט די קאפאטעס.

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהען אַ פוהר דורכפאָהרען.

עס איז געפאָהרען אַנטאַן אין שטאָדט אריין מיט זיינע צוויי עלטערע יונגען. קאָוואַלסקי איז שוין מיט זיי געווען בעקאַנט, האָט ער זיך מיט זיי בעגריסט און מיט אַ פולען קאָפּ היי, וואָס ער האָט נאָך געהאַט פון פעלד, און מיט אונאָרדנונג אין זיין גאַרדעראָב, צו וועלכען ער האָט זיך איצט גענומען, האָט ער זיך אין שטאָדט גע־לאָזט.

זיצענדיג אויף דער פוהר מיט דעם פויערשען קאַפּעלוש און די געוואַשענע הויזען, וועלכע זיינען שטייף געוואָרען פון דער זון, מיט זיין ניט־ראַזירטעם געזיכט, וועלכעם האָט אויסגעזעהען ווי שמוציג, האָט ער די ערשטע אין שטעדטעל בעגעגענט מערי'ן, וועלכע האָט מיט איהרע אַ חבר'טע שפּאַצירט. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַנ'איינפאַך, אָבער אין אַ זעהר געשיקט רייזע־קליידער. דאָס עקזאָטישע וואָס ער האָט בעמערקט אין איהר ביים ערשטען בעקענען, איז אינגאַנצען פון איהר פערשוואונדען געווען. זי איז געווען אָנגעטהאָן בירגערליך, איינפאַך און האָט זיך געהאַלטען מיט דעם גוטען בענעהמען, וואָס מען האָט פאַר „דער גאָס". די ווייבער אויף די שוועלען פאַר די גע־וועלבער האָבען איהר נאָכגעקוקט מיט קנאה — די רייכסטע און אָנגעזעהנסטע כלה פון שטאָדט, וועלכע קומט ארויס פון שעהנסטען הויז. און אין מערי'ס האַלטען איז געווען, ווי זי וואָלט געווען גע־וואוסט פון דעם, וואָס די ווייבער טראַכטען.

זי האָט איהם פריהער בעמערקט ווי ער זי, און זי האָט צו איהם אַפער געקוקט פון אונטער איהר קאַפּעלוש, האָט אויף איהם אַ דורכדרינגליכען בליק געוואָרפען און פריינדליך געגריסט. אויף איהרע ליפּען האָט זיך בעוויזען יענער שמייכעל, וואָס איז נור געווען אייגען מערי'ן, און אין דעם שמייכעלע האָט זי אויפגעעפענט דאָס טיעפע געהיימניס פון איהר הארץ און יענעם, ווענען זי האָט בעשאָנקען מיט דעם שמייכעל, האָט זי מיטגעצויגען אין איהר געהיימניס אריין.

קאָוואַלסקי איז רויט געוואָרען און האָט פערלעגען — וואָס איז גאָר ניט געווען אין זיין כאַראַקטער — דעם קאַפּעלוש אַראָבגע־נומען.

דאס צעהנטע קאפיטעל.

די פוהר איז ווייטער געפאהרען. מערי מיט דער חבר'טע זיינען פערשוואונדען. איהם האט ארומגענומען א שאם־געפיהל ניט בלויז פאר זיין אנטהועכטס, נור אויך פאר זיך זעלבסט. ער האט זיך געפיהלט וואכענדיג מיט זיין פויערישען קאפעלוש און מיט זיינע געוואשענע הויזען. דער פויער מיט די צוויי זיהן זיינען איהם פערמאוס'ט געווארען און ער האט געהאט דאס בעדערפניש, ווי אפשנעלסטען זיך איבערצוטהאן, אויסצופוצען זיך אין שווארצען און צו געהן אין א פיינע געזעלשאפט אריין.

ער איז אראב פון וואגען און האט זיך דערמאהנט אז זיין קאסטום — ווי ווייזט מען זיך אזוי פאר א מענשען אין די אויגען?

איידער ער איז אויפ'ן דארף געגאנגען, האט ער געלאזט זיינע זאכען אין הויז פון מישא'ס עלטערען. ער האט געוואלט אהין געהן, זיך איבערטהאן, האט ער זיך אבער געשעמט צו ערשיינען פאר זיי אין אזא הלוך.

לאנג האט ער זיך געשלאגען אין דער דעה — צוריקצופאהרען אין דארף אריין, אדער איבערבלייבען אין שטאדט. דאס דארף אבער און די פויערטע, ביי וועלכער ער האט געוואהנט, און די גאנצע פויערשע אומגעבונג, האט זיך איהם איצט אויסגעוויזען אזוי וואכענדיג, אזוי ברודיג, און דער פערלאנג צו ווייזען זיך פאר מענשען און מענשען צו זעהן איז ביי איהם אזוי געשטיגען, אז ער האט ביי זיך דאס אבגעמאכט אהין צו געהן, צו לייזער ראזענצווייג, מישא'ס פאטער, אזוי ווי ער איז.

אין דער שטוב האט ער געטראפען די מאדאם ראזענצווייג, וועלכע האט איהם ניט דערקענט, געקוקט ערשטוינט און געפרעגט, וואס ער וויל. קאוואלסקי אבער מיט זיין לייכטיגקייט אין ריידען האט באלד אין איין מינוט אלץ צורעכט געמאכט.

— זי דערקענען מיך ניט? — כ'האב עס באלד געוואוסט, אז מענשען וועלען מיך ניט דערקענען, אבער זי וועלען מיר ענטשולדיגען מיין קאסטום, — איך בין צו־לאנג אין דארף געזעסען. ביי אונזער ארבייט קריכען מיר צומאל אין פערשיעדענע זומפען, „די וואלקענס כאפען“, — האט ער זיך אויסגעדריקט אין דעם מאלערישען זשארגאן.

די מאדאם ראזענצווייג האט איהם איצט דערקענט.

— אה, פאן קאוואלסקי, — האט זי געזאגט מיט א ליעב גע־לעכטערל, — איך האב איך ווירקליך ניט דערקענט, ענטשולדיגט. מיין זוהן האט מיר דאן געזאגט, אז איהר זייט אויפ'ן דארף געבלי־בען און מיר האבען געווארט אויף איך מיט מיטאג. איך האב גע־מיינט...

קאוואלסקי האט זיך פערבויגען און געמאכט א זשעסט, ווי ער וואלט אין א סאלאן געווען.

— דאס מוזען זיי שוין ענטשולדיגען. מיר, מאלער, זיינען אונטערגעווארפען יעדער לוינע פון וואלקען און יעדער לוינע פון זיך זעלבסט. פאר א שעהנעם זונען־פלעק ווערען מיר אלץ אוועקגעבען. עס האט זיך זעהר געוואלט אין דארף פערבלייבען.

— נו, געפעלט איך אונזער לאנדשאפט, די ברעגעס פון דניעפר?

— הערליך! איך רעכען דא דעם גאנצען הערבסט צו פערבליי־בען. אין הערבסט, ווען די אלע בלעטער ווערען רויט ווערען, מוז עס זיין צום ענטציקען, — האט קאוואלסקי גערעדט אין אזא פיינעם טאן, און אזוי עלעגאנט זיך פערבויגען, אז ער האט פערגעסען אז זיין קאסטום.

די דאמע, זעהט אויס, האט זיך אויך פערגעסען אז דעם הלוך, אין וועלכען קאוואלסקי געפינט זיך. איהר איז זעהר געפעלען געוואר־רען זיין ארט ריידען און האלטען זיך. זי האט זיך גערעכענט פאר א אינטעליגענטין און עס האט איהר זעהר אימפאנירט א קינסטלער, האט זי רעכט גענומען זיין הלוך, וואס דאס געהערט דאך אייגענטליך צו די קינסטלערישע בעשעפטיגונגען.

זי האט פלוצלינג אנגעהויבען צו ריידען דייטש:

— זי ווארען אין אקאדעמיע, וואהרשיינליך אין פעטערסבורג?

ניין, איך בין געווען אין קראקוי, — האט קאוואלסקי זיך אנגע־רופען זעהר העפליך אויך אין א שלעכט דייטש, ווערענדיג צוליעב טהאן דער דאמע.

— איך האב אויך א קוזין א מאלער, — האט די דאמע געזאגט גרויסארטיג און האט געקלונגען צו דער דיענסט, אז זי זאל טהיי דערלאנגען.

— אָבער די אַקאַדעמיע גיט ניט פיעל. יעדענפאַלס גיט דאָס אַקאַדעמישע. זי איז פול מיט שלעכטע קאָפּיעס פון די אַנטיקען. אַנשטאָט צו געבען דעם נייעם פרישען גייסט, וואָס קומט אריין, א פּענסעל און לייוועגט און איהם ארויסצושיקען אין פעלד אריין: זעה און מאָל — שטעלט מען פאר איהם אנידער א שלעכטע קאָפּיע פון א גריכישער אנטיקע און מען זאָגט איהם: צייכען נאָך! צו וואָס טויטע זאכען ווען די וועלט איז אזוי שעהן?

די דאַמע איז ניט געווען איינפערשטאַנען מיט קאָוואַלסקי'ן. די אַקאַדעמיע גיט רוטינע און צאַמט דעם וואָהרלאָזען און ווילדען גייסט, נאָר איהר איז דאָס געשפּרעך זעהר געפעלען געווען, ווייל עס איז געווען אינטעליגענטיש און זי האָט דערביי געקאָנט ארויסווייזען איהר גרויס־שטעדטיגקייט, איהר דייטש־שפּרעכען, דערפאַר איז איהר קאָוואַלסקי אויך זעהר געפעלען געוואָרען.

קאָוואַלסקי האָט עס געפיהלט, און ער האָט ווייטער גערעדט איין זעהר א גוטע לוינע און געשפּיעלט דעם אינטעליגענט אין דער פּוי־ערישער קליידונג.

באַלד איז אריינגעקומען סאָניע. זי האָט אויך האַלב אין דעמער־דונג ניט דערקענט קאָוואַלסקי'ן. קאָוואַלסקי האָט זיך פערבויגען און זיך געווענדעט צו איהר:

— דאָס פריילין דערקענט מיך ניט. איך וויים. אין מיין קאָסטום, נאָך אין מיין קאַפּעלוש מוז איך אויסזעהן ווי א סטראַשידלע, וואָס מען שטעלט אוועק אין פעלד די פויגעל צו פערטרייבען.

די מוטער האָט ווידער געלאַכט:

— דאָך פאר א סטראַשידלע זייט איהר צו־ברייט, — און, ווענ־דענדיג זיך צו דער טאָכטער, זאָגט זי אויף קאָוואַלסקי'ן:

— פיליכט וועט דער פאַן קאָוואַלסקי מיט אונז מיטגעהן צום פעטער? עס איז מיין מאַנ'ס א ברודער, עס איז דאָרט היינט א טהיי־אבענד.

— פאַן קאָוואַלסקי קען דאָך מערי'ן, זי איז דאָך מיט אונז איני־איינעם אין דאָרף געווען.

— אה. האָט קאָוואַלסקי אויסגערופען א ביסעל צומישט, — ווען זי וועלען מיך מיטנעהמען, מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, כאָטש איך וויים ניט, — האָט ער אָבגעהאַקט דעם זאַץ, — אָבער דאָך אזוי, אין

מיין הלוף. יערענפאלס, יא צום טהיי אבענד אדער ניט צום טהיי־אבענד מוז איך מיין פויער פון מיר אראבווארפען, מענשען שרעקען זיך פאר מיר.

— אויבען ביי מיין זוהן, זי האבען דאך דארט אויבען איהרע יאכען. מיין זוהן איז, דאכט זיך, אין דער היים.

קאוואלסקי האט זיך העפליך פערנויגט.

— מישא, מישא, פאן קאוואלסקי איז דא, — האט די מוטער צו איהם ארויפגערופען.

מישא איז געזעסען און געלערענט עטוואס. ער האט פריינדליך עמפפאנגען קאוואלסקי'ס ליעבליך לעכעלן.

— איהר וועט דאך מיר ערלויבען איבערצוטהאן זיך אין אייער צימער?

— מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, — און מישא האט איהם שטיל־שווייגענד, נור מיט א פריינדליך לעכעלן בעדיענט, זייף איהם דער־לאנגט און וואסער אבגעגאסען פאר איהם. קאוואלסקי האט פריינדליך און קאמעראדיש גערעדט צו איהם.

— איהר האט א פארטרעפליכע מוטער, א אינטעליגענטע פרוי. גאנץ זעלטען, גאנץ זעלטען אין אידישע רייכע הייזער.

אין א פערטעל שעה ארום איז קאוואלסקי ערשיענען אין עס־צימער אויסגעפראנטעוועט אין א שווארצען אנצוג. א גרויסער רובין, קינסטליך אין אלט־גאלד איינגעפאסט, האט ארויסגעשימערט פון זיין ברייטער טערקישער קינסטלער־קראוואט. זיין נארוואס שווארץ בעוואקסען בערדעל, וואס האט אזוי ברודיג געמאכט זיין געזיכט, האט א מענליך אויסזעהן צוגעגעבען. זיינע אויגען זיינען איצט קלאר געווען און גרויס. זיין געזיכט האט אנגענומען זיין נאטירלי־כען קאליר. עס איז געווען א קרעפטיגער מאנספערשוין פון איינינע און צוואנציג יאהר. זיין יוגענדליכע ענערגיע האט איהם פון די אויגען, פון זיין פליישיגען נאז, פון זיינע ליפען ארויסגעשפראצט.

מאדאם ראזענצווייג האט איהם ניט דערקענט, זיין אויסערליכעס האט אויך געמאכט אויף איהר אנ'איינדרוק און זי האט גענומען איהר דייטש מיט א טאן העכער.

אז זיי זיינען שוין געווען אין קארידאר אויף דעם וועג צו מערי'ן, האט די מוטער ארויפגערופען צו מישא'ן אין שטוב:

— מישא, מישא, מיר זיינען פארטיג.

מישא האט ניט געענטפערט.

— וואס איז מיט איהם? — זאגט די מוטער אונרוהיג, — סאניע, זיי אזוי פריינדליך און געה ארויף נאך איהם. ער איז פערטיעפט אין לערנען און הערט אונז ניט. דאס קינד ארבייט צופיעל. — האט זי זיך געווענדעט צו קאוואלסקי'ן.

סאניע איז ארויף צו מישא'ן און באלד אראבגעקומען:

— מישא נעהמט ניט.

— פארוואס, מישא?

מישא האט זיך געוויזען אויף דער אויבערשטער טרעפ.

— מאמא. איך בין זעהר פערנומען, איך קאן ניט מיטגעהן.

— ווטסט דו אהין קומען?

— פיליכט, אדיע!

— פערגעס עס ניט, מערי וועט זיך זעהר בייזערן, — האט די מוטער געזאגט און א קליין שטיל לעכעלן האט געשוועבט איבער איהרע ליפען.

מישא איז רויט געווארען און איז אריין צו זיך צוריק אין צימער.

דאס עלפטע קאפיטעל.

ביי מערי'ן איז היינט געווען אן'אבשיידס-אבענד צו עהרען פון איהר חבר'טע, דאס פריילין קעניג, וועלכעס איז געפאהרען קיין אויסלאנד שטודירען. צו דעם צוועק איז געקומען א גרעסערע געזעלשאפט פון מיידלעך, ערשט געענדיגטע גימנאזיסטקעס, חבר'טעס פון מערי'ן. אדער פון פריילין קעניג. אויסער די מיידלעך זיינען אויך געקומען די עלטערען אדער זייערע עלטערע שוועסטער און אייניגע לעהרערס און לעהרערינס פון דער פריוואטער אידישער מעדכען-שוהל, וואס איז געווען אין שטאדט, מיט דער פערוואלטערין מאד-מואזעל מייזעל אין דער שפיץ.

קאוואלסקי האט נאך געהערט אין קארידאר דאס פרעהליכע לא-בען פון די מיידלעך און דעם רעש פון זייערע ווייסע, געוואשענע

אונטער קליידלעך. ער איז אריינגעקומען אין גרויסען עס־צימער, אין וועלכען עס איז געזעסען א גרעסערע געזעלשאפט און טהיי געטרונקען. זייז געזיכט און זיינע בעוועגונגען האבען אנגענומען א שעמעוודיגען צוריקהאלטענדיגען אויסדרוק, וואס איז איהם אייגען געווען ביי דעם אנבליק פון א גרעסערער אונבעקאנטער געזעלשאפט. ווען די מאדאם ראזענצווייג האט איהם אלעמען פארגעשטעלט „פאן קאוואלסקי", האט זיין בליק אויסגעדריקט פערלעגענהייט און דאס איז ביי איהם נאטירליך געווען.

עס זיינען געווארען געריכטעט אויף איהם אונשולדיגע, נייגעריגע בליקען פון די מיידלעך און דאס האט ארויסגערופען ביי איהם רויטע. שעמעוודיגע פלעקען אויפ'ן געזיכט. א פאר מינוט איז ער געשטאנען פערלעגען, געבויגט דעם קאפ צו די דאמען, געווארט עלעגאנטיש, ביז מען וועט איהם צווערשט די האנד דערלאנגען. באלד אבער האט ער געפונען זיין טאן, א פרייע קינסטלערישעס האלטען, אזוי ווי ער איז געוועהנט געווען בעת די עמפאנגס־אבענדען ביי זיינע מעצענאטען.

מערי האט פערווירט געקוקט אויף קאוואלסקי'ן. זי האט זיך אין ערשטען אויגענבליק ניט געלאזט גלויבען, אז דאס איז ער. איהר איז געווען עפיס, ווי א וואונדער וואלט געשעהען — פון וואנען האט ער זיך דא גענומען? ווי אזוי איז ער אהער געקומען? נור דאך איז איהר זיין געזיכט, זיין איצטיגעס אויסזעהן און האלטען אזוי גוט בעקאנט געווען, גלייך ווי זי וואלט איהם שטענדיג אזוי געזעהן. זי האט געוואוסט, אז קאוואלסקי מוז אזוי אויסזעהן.

ער האט זיך פערבויגען פאר דער געזעלשאפט און מאדמואזעל מייזעל, אנ'עלטערעס פריילין, מיט שעהנע גרויע האהר האט איהם ווי פאר אלע די האנד אויסגעשטרעקט. קאוואלסקי האט מיט זיין פוילישער מאנער לייכט אנגעגריפען די האנד און זיך פערבויגען פאר איהר; געשלאגען זיך אין דער דעה, צי זאל ער איהר, נאך דעם פוילישען מנהג, יא קושען די האנד, צי ניט. די געזעלשאפט האט עס בעמערקט און דאס האט געמאכט א גוטען איינדרוק. מערי האט איהם צוגעפיהרט אהן ווערטער צום פאטער, וועלכער איז געזעסען אין א ווינקעל שטוב ביי א קלענערען טיש מיט אייניגע חשוב'ע הערען, מיט דעם באנקיר קעניג, דאקטאר גאלדמאן און זיין ברודער. זיי־

האבען טהיי געטרונקען און עטוואס געשמועסט. מערי האט איהם פארגעשטעלט דעם פאטער, די הערען און האט איהם איבערגע־לאזט דארט ביי דער געזעלשאפט פון די עלטערע. אליין איז זי צוריק אוועק צו דער געזעלשאפט פון די דאמען מיט די מיידלעך, און האט ווייטער אנגעהויבען מיט זיי צו פיהרען דאס אבגעבראכענע געשפרעך, וועלכעס האט זיך געדרעהט אום די שטעדט אין דער שווייץ, וואו די אידיש־רוסישע סטודענטען שטודירען. דאס הויפט־ווארט האט געפיהרט א עלטערע פריילין, זעהר א מיאוס'ע, וואס איז ניט לאנג געהאט צוריקגעקומען פון אויסלאנד, און האט מיטגעבראכט עם טיטול דאקטאר פילאזאפיע.

מערי האט פון צייט צו צייט אהין געווארפען א בליק, וואו קאר־ווואלסקי איז געזעסען מיט איהר פאטער, און אויף איהרע ליפען האט געשפיעלט א לייכטער טריאומפירענדער שמייכעל. איהר האט גרויס הנאה געטהאן דער איינפאל אהינצופיהרען קאוואלסקי'ן צו דער גע־זעלשאפט פון די עלטערע הערען און איהם דארט איבערצולאזען, ניט אינאיינעם מיט איהרע חבר'טעם און די לעהרער. און מיט א בעזונדער פערגניגען האט זי בעאבאכטעט איהרע חבר'טעס, וועלכע האבען שטיל, בגנבה אהין געווארפען בליקען צו קאוואלסקי'ן, ווי עס וואלט זיי פערדראסען, וואס מען האט פון זיי אוועקגענומען אזא אינטערעסאנטען יונגען־מאן און, אז זי האט געזעהן, אז קאוואלסקי איז שוין אריין מיט די הערען אין א בעליעבט געשפרעך, האט זיך אין איהר שטים געהערט א פערשטיקטע בעהאלטענע פרייד, און זי איז פלוצלינג אונגעהויער גוט געווארען צו דער מוטער, וועלכע איז פער־שעמט, מיט א ביסעל מורא געזעסען אין א ווינקעל, צוגעקוקט זיך צו די געסט און האט גוטהערציג, אידישליך צוגעשמייכעלט. די מוטער האט פאר די מיידלעך צוגערוקט אויבסט און קאנפעקטען און האט זיי מיט א פערשעמטער גוטווילליגקייט איינגעלאדען צו געניסען, מיט דעם אידישען טאן, ווי מען פערבעט אויף א אידישער חתונה:

— פערזוכען זי, עס איז גוט, — פארוואס געניסען זי ניט עט־וואס?

מערי האט די מוטער ארומגענומען, געקושט זי אין האנד (וואס זי פלעגט ניט אפט טהאן) און צוגעפיהרט זי צו דער מאדמואזעל מייזעל און האט צו איהר געזאגט אויף רוסיש:

— מאדמואזעל, מאמא לאזט מיך ניט פאהרען קיין פעטערבורג. ריידען זי מיט איהר. בערוהיגען זי מאמא, אז עס איז ניט קיין געפאהר. מאמא האט אזוי מורא! — האט זי געזאגט, קושענדיג די מוטער אין האנד.

די אידענע, ניט געוועהנט פון דארף צו אזוי פיעל געסט, איז געשטאנען איצט. ווען דער גאנצער עולם האט געקוקט אויף איהר, פערווירט. זי האט נור גוטהערציג געשמייכעלט, און טרעהרען האבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען אויף איהר קינד'ס חכמה און בעלערענטקייט. האט זי די טאכטער געקושט אין קאפ און האט געזאגט צו מאדמואזעל מייזעל, ווייזענדיג אויף דער טאכטער:

— עס האט אונז פיעל אבגעקאסט, פיעל זיינען מיר אויסגעשטאנען ביז מען האט דאס ערצויגען. זי איז געבילדעט, איז אין גימנאזיום געווען.

מאדמואזעל מייזעל האט אנגעהויבען מיט דער מוטער צו ריידען דייטש אין א פראקטיקאלען טאן:

— זי האבען ניט וואס צו פירכטען, היינטיגע וועלט איזט אזוי — א מעדכען. די פרוי פון היינט, איז ניכט ווי אמאל — מוז זעלבשטענדיג ווערדען.

די מוטער איז געזעסען און האט גוטמוטהיג מיט'ן קאפ צוגעשאקעלט. אזוי, אזוי, — ווי זי וואלט זיך לערנען געלאזט, און אויסגעהארכט, און צוגעזאגט אלץ צו טהאן, וואס מען הייסט איהר.

מערי האט דערווייל דאס אויג ניט אראבגענומען פון קאוואלסקי'ן. זי האט געזעהען ווי ער האט זיך אין דער גזועלשאפט ביי די עלטערע הערען באלד געפונען אין דער היים. דער אלטער באנקיר קעניג האט זיך ארויסגעוויזען, איז א פוילישער, און האט זיך זעהר דערפרעהט איבער די געלעגענהייט, וואס ער קאן מיט קאוואלסקי'ן פויליש ריידען. אויף די איבעריגע האט דאס פויליש-ריידען פון די צוויי. וואס יענע האבען ניט פערשטאנען, ווי יעדע אונפערשטענדליכע שפראך, געמאכט אנ'איינדרוק. דער דאקטאר גאלדמאן האט זיך אנגערופען: זיי וועלען אונז דא פערקויפען; דערנאך איז איבערגעגאנגען דאס געשפרעך אויף אויסלאנד. ר' חיים ראזענצוויג, וועלכער איז יעדעס יאהר געפאהרען אין באד, האט אויסגעפרעגט קאוואלסקי'ן אויף בערלין, וויען, און ער האט גערעדט וועגען דער

פרידריך־שטראסע, און דעם רינג, און פון די טהעאטערס, וואס זיי־נען דארט. און דאס געשפרעך האט אזוי גאר אנגעריהרט ביז צו די מוזעאומס, און ר' חיים האט געוואוסט, אז עס איז געווען א ראפאעל און א רעמבראנדט. און האט געזעהען זיי אין אויסלאנד, ווען ער איז געפאהרען אין די בעדער.

אין א פאר מינוט ארום האט שוין קאוואלסקי געהאט אין מויל א גראב סיגאר, ווי די אנדערע הערען, און האט איננאיינעם מיט זיי ארויסגעלאזט געדיכטע וואלקענס רויך.

מערי האט דאס אלץ בעמערקט און איהר איז אונגעהויער גוט געווען. זי האט מיט שטאלץ דארט אהין געקוקט, וואו קאוואלסקי זיצט און אונטערהאלט זיך מיט די אנגעזעהענע הערען. באלד האט זיך די געזעלשאפט צוטיילט: די עלטערע דאמען האבען זיך צוזאמענגענומען ארום דער מאדאם ראזענצווייג, מישא'ס מוטער, און מען האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען די לעצטע געשעהענישען איז שטאדט. מערי האט אריינגעפיהרט איהרע חבר'טעס מיט די אייניגע לעהרערינס אין סאלאן אריין און אין דער שפיץ דאס פריילין מייזעל, וועלכעס האט זיך געפיהלט גאר היימיש צווישען די מיידלעך.

מערי האט זיי דערווייל אריינגעווארפען אין א געשפרעך וועגען דער גלייכבערעכטיגונג, וועלכע איז געווען אין יענער צייט פון די ברענענדע פראגען. עס האט זיך באלד אנגעהויבען א היציגע דעבאטע. אליין האט זי זיי אבער געלאזט שטעהן און איז אריין צו די הערען. די עלטערע הערען האבען זיך פונקט געהאט אויפגעהויבען און געוואלט אריינגעהן צו ר' חיים'ן אין קאבינעט אויף א קערטעל און געוואלט דוקא מיטשלעפען קאוואלסקי'ן מיט זיך. דער אלטער באנקיר האט איהם אויסגעלייזט און געזאגט מיט א שמייכעל:

— לאזט איהם צו־רוה! איהם ווילט זיך אודאי צו די מיידלעך. נא האט איהר, אט קומען זיי שוין אליין נאך איהם, — האט ער אויסגעלאזט, בעמערקענדיג מערי'ן.

מערי איז רויט געווארען ביי די לעצטע ווערטער פון באנקיר, האט זיך אבער געמאכט ניט הערענדיג און, פערבייגעהענדיג, עפיס געזוכט.

באלד האט זי געטראפען קאוואלסקי'ן אליין, זי איז צוגעגאנגען צו איהם גאנץ נאהנט, אזוי אז קאוואלסקי האט געפיהלט איהר

אטעם: זי האט דעם קאפ געהאלטען צו דר'ערד אראבגעבויגען און האט געזאגט, ווי מען רעדט צו א גאהנטען:

— וואס מאכט אייער אויג? טהוט נאך וועה?

— אך, שוין לאנג אוועק. איך ריכט זיך שוין אויף גאך איינס,— האט ער געענטפערט מיט א שמייכעל.

דערויף האט מערי געזאגט גאנץ שטיל, ווי זי וואלט איהם א אינטימען סוד געוואלט פערטרויען:

— איך האב געוואוסט אז איהר וועט קומען.

קאוואלסקי האט געשמייכעלט, אויפגעעפענט דאס מויל און די אויגען און געזאגט גלאט אזוי, אבי עפּיס צו זאגען:

— פון וואנען האט איהר דאס געוואוסט?

מערי האט איהם נור אנגעקוקט און געזעהן זיין גאנצע אונבעהאלפענקייט. זיין געזיכט האט אנגענומען א מינע פון א קליין קינד, וועלכעס קומט אין פערווירונג. און איהר איז גוט געוועןן. זי האט געוואלט, אז ער זאל קוקען אויף איהר אזוי מיט זיינע גרויסע אויגען און אויפגעעפענט מויל און זאל ניט קאנען קיין ווארט ארויסברענגען.

און קאוואלסקי איז טאקי געשטאנען, האט געזוכט עפּיס ארדענטליכעס ארויסצוברענגען, נור זיין גאנצער וויץ איז פון איהם פערשוואונדען געווארען. ער האט זיך געפונען אונבעהאלפען און האט אלץ אינאיינעם געשטאמעלט:

— ניין, פון וואנען האט איהר דאס געוואוסט?

און מערי האט איהם אלץ אנגעקוקט און אין איהר געזיכט איז געלעגען א אונגעהויערע ליעבע צו זיין נארישער מינע און צו זיין קינדישער אונבעהאלפענקייט.

זי האט געוואלט, אז ער זאל אזוי שטעהן און קוקען אויף איהר און זאל ריידען סאמע נארישקייטען.

נור באלד האט קאוואלסקי'ן ארומגענומען א כעס אויף זיך אליין, אויף איהר און ער האט געזאגט גראב אויף פויליש:

— אח, ווי נאריש דאס איז!—און זיין געזיכט איז שטרענג געווארען.

מערי'ס געזיכט האט א צוק געגעבען און איהרע ליפּען האבען זיך מאדנע פערקרימט ווי צום וויינען און זי האט געווארפען אויף איהם א בליק, ווי א בליץ פון אונטער איהרע געדיכטע שווארצע ברעמען.

נאך דעם איז זי אנטשוויגן געווארן און האט דעם קאפ צו דר'ערד געבויגן.

קאוואלסקי האט זי אנגעקוקט מיט רחמנות און ער האט שוין חרטה געהאט אויף זיינע רייד.

זי האט געענדערט דעם טאן און האט געזאגט זעהר אפיציעל און ארטיג:

— ווילט איהר ניט אריינגעהן אין סאלאן? די געזעלשאפט איז דארט. — און זי איז ארויסגעגאנגען.

זי האט זיך געפיהלט טיעף בעליידיגט.

אז זיי זיינען אראבגעקומען אין סאלאן, האט דאס געשפרעך געהאלטען אין מיטען סאמע ברען וועגען דער פרויען פראגע.

מאדמואזעל מייזעל האט געהאלטען א האלבע אגיטאציאנס-רעדע צו דער מיידעל קעניג וועגען די אויפגאבען פון דער פרוי און וועגען דער נויטווענדיגקייט ארויסצורייסען די אינטעליגענטע פראפעסיעס ביי די מענער. דאן נור וועלען זיך די פרויען בעפרייען, ווען דער מאן וועט פיהלען דעם קאנקורענט אין יעדער פרוי, ניט בלויז אויף דעם פעלד פון דענקען, נור אויך אין דער פראקטיק. זי האט זי אנגערעדט, אז זי זאל ניט אנקומען אויף דער פילאזאפישער פאקולטעט. מיר האבען צופיעל פרויען פילאזאפען. גענוג געפילאזאפירט, מיר דארפען אנהויבען טהאן, נור אויף דער מעדיצינישער פאקולטעט. א דאקטאר, אנ'אדוואקאט, אנ'אינזשענער, — האט זי גע'טענה'ט. די פרנסות, די אינטעליגענטע פרנסות, רייסט ארויס ביי די מענער. דעמאלט. נור דעמאלט וועט זיך די פרוי בעפרייען.

מערי האט זיך מיט אלע מעגליכקייטען בעמיהט ניט ארויסצוּווייזען איהר פערדרוס. זי האט געלאכט און זיך געפרעהט מיט די מיידלעך און קאוואלסקי'ן האט זי בעהאנדעלט ארטיג, ווי מען בעהאנדעלט א פרעמדען גאסט.

קאוואלסקי האט זיך געוואונדערט:

— אידישע טעכטער — האט ער געזאגט, האלב צו מערי'ן, האלב צו די לעהרערינס — קומען זיך צוזאמען, דיסקוטירען זיי; ביי גוים, אז מיידלעך קומען זיך צוזאמען, טאנצט מען, פרעהט מען זיך און מען לאכט.

די, וואס זיינען דערבײַ געשטאַנען און האָבען געהערט זיין בעמערקונג, האָבען איהם אַנגעקוקט פערוואונדערט: אין אַזאַ ערנסטע צייט טאַנצען! מערי האָט בעמערקט די פערוואונדערונג און כדי אבצושוואַכען דעם איינדרוק, האָט זי געפרעגט קאָוואַלסקי'ן:

— נו, וואָס איז אייער מיינונג וועגען דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי?

—— יעדענפאַלס, נישט די זעלבע פון דער געעהרטער מאַדמואַזעל — האָט קאָוואַלסקי געענטפערט, צופריעדען דערמיט וואָס דער געשפרעך מיט מערי'ן האָט איהם דערצו געבראַכט.

— וואָס, איהר זייט ניט איינפערשטענדיג מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי? — האָבען איהם די מיידלעך, די לעהרערינס און די לעהרער ארומגערינגעלט און איהם אַנגעקוקט, ווי מען קוקט אַן אַ בייז וואונדער.

— יאָ, מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי, — האָט קאָוואַלסקי געענטפערט און געוואָלט זיך האַלטען אין אַ רוהיגען טאָן, וואָס האָט זיך איהם נישט איינגעגעבען.

מאַדמואַזעל מייזעל האָט די ברילען אַנגעטהאָן, כדי אויסצוהערען זיינע ווערטער, פאַרוואָס ער איז ניט איינפערשטאַנדען, דאָס געענדיגטע פריילין האָט זיך נעהנטער צוגערוקט און בעטראַכט קאָוואַלסקי'ן פון דער הויך מיט אַ געוויסער פעראַכטונג.

— וואָס איז אייער מיינונג? — פרעגט דאָס מאַדמואַזעל זעהר קאַלטבלוטיג, ווינקענדיג מיט דער האַנד צו דער געענדיגטער פריילין, אַז זי זאָל זיך פערלאַזען אויף איהר.

קאָוואַלסקי האָט זיך ארומגעקוקט און געזעהען זיך אַ פערברענטען פון די בייזע בליקען. ער איז געוואָרען נערוועז.

— וואָס געהט מיר אָן אַ פרוי אַ דאָקטאָר, אַ'נאַדוואָקאַט, אַ איינזשענער, ווען איך בין געזונד, האָב קיין מענשען ניט געה'רג'עט און וויל מיר קיין בריק איבער'ן וואַסער ניט בויען. אָבער אַ פרוי, מעג זי אפילו זיין אַ נאַרישע — לאָז זי נאָר זיין שעהן. מיר וועלען מיט דער מאַדמואַזעל דאָקטאָר זעהר ערנסט פערברייגגען, בעוואונדערען איהר חכמה און די נאַרישע וועלען מיר נאָכלויפען.

— הייסט דאָס, איהר נעהמט דאָס אַלץ פון אייער שטאַנדפונקט; דאָס וואָס ברייגגט אייך נוצען. אַ מאָדנע טעאָריע!

— רופט עס ווי איהר ווילט, — האט שוין קאוואלסקי אויסגערו־פען אויפגערעגט, — אבער לאזט מיר אייך זאגען, איהר ליינט אוועק א געוועהר, מיט וועלכען איהר ציעלט אזוי גוט, און ווילט דוקא אנ־נעהמען דאס געוועהר פון אייער געגנער, מיט וועלכען איהר קאנט נאך נישט אומגעהן. זאגען מיר, איהר וועט שוין ווערען דאקטוירים און אדוואקאטען; איהר וועט זיין אי שלעכטע דאקטוירים, אי שלעכטע אדוואקאטען, ווייל אנשטאט דאס הארץ הויבט איהר אן דעם קאפ צו בענוצען. דאגעגען האט איהר א געוועהר, וואס איז אייך אזוי פאסענד, וואס האט אזא אלטע טראדיציע, קלעאפאטרא'ס קאליר, ווענוס'עס ליניע, דזשיאקאנדא'ס שמייכעל. איהר האט אזעלכע מיט־לען אין האנד, פאר וועלכע אנ'אנטאניוס מיט רוימישע לעגיאנען געהן אונטער, פעלקער גיבען זיך איבער אין אייערע הענד. ניין, איהר וועט מאכען ערגערע געשעפטען מיט אייערע נייע פראפעסיעס. די מאכט פון דער פרוי ליעגט נישט אין איהר בעפרייאונג, נאר אין איהר פערקנעכטונג; וואס מעהר זי וועט זיין פערשקלאפט ביים מאן, אלץ גרעסער וועט זיין איהר הערשאפט איבער איהם.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: עס זאל זיך נאך ביי היינטיגען טאג געפינען א מענש, וואס זאל האבען אזא פערעלטערטע מיינונג וועגען דער פרוי. זיי האבען געשאקעלט מיט די קעפ, און אין דעם, אז די פרוי דארף זיך בעפרייען, האבען זיי געמיינט, איז שוין די גאנצע וועלט איינינג.

— דאס האבען מיר דאך שוין לאנג געהערט, גאנץ לאנג געהערט, — האט מאדמואזעל מייזעל געמאכט מיט דער האנד.

מערי, אלס ווירטהין, האט געפרואווט ראטעווען די סיטואציע.

— הער קאוואלסקי איז א קינסטלער, און קינסטלער האבען טייל־מאל מאדנע אידעען, נור מען דארף זיי מוחל זיין, — האט זי געזאגט, קוקענדיג אויף קאוואלסקי'ן מיט א שמייכעל, גלייך ווי זי האט דאס געמיינט צוויי־דייטיג.

און כדי אבצושוואכען דעם איינדרוק, וואס קאוואלסקי'ס רייד האבען געמאכט, האט זי זיך געזעצט צו דער פארטעפיאנא און האט אנגעהויבען צו שפיעלען שאפען'ס א נאקטיורן.

דער עולם איז שטיל געווארען, איינגעהארכט זיך מיט ערנסט צו

מערי'ס שעהנעס שפּיעלען און געלוישט די טענער, וועלכע האָבען זיך ווי וואלקען רויך געטראגען אין בעשאטענטען סאלאָן.

קאָוואלסקי איז געוועזן בייז אויף זיך, פאַרוואָס ער האָט זיך אריינגעלאָזט איז א געשפּרעך, און מעהר נאָך פאר זיין אונטאקטישען אנטוואָרט מערי'ן. ער האָט געקוקט אויף איהר ווי זי איז איצט געזעסען אין האלבען שאטען. איהר פּראָפיל איז געוועזן בעלויכטען פון דער ליכט, וואָס איז געשטאַנען אויף דער פּארטעפּיאַנא; איהרע שווארצע לאָקען זיינען געפאלען איבער איהר געזיכט און זיך געפּערלט אין דעם שיין פון ליכט. ער האָט געקוקט אויף איהרע בעוועגונגען און האָט געזעהן, ווי איהרע הענד, ווי יעדע בעוועגונג איהרע שפּיעלט מיט דעם נגון. זי איז טרויעריג געוועזן. אויף איהרע געטאָקטע פּלייצעס איז געלעגען א טרויער. און איהרע האָהר, וואָס זיינען געפאלען אויף איהר פולען קאָרק, האָבען אין א שטילען חנ'עוודיגען שיין געשימערט טרויעריג.

נאָכ'ן שפּיעלען איז ער צוגעגאנגען צו איהר. ער האָט געהאָפּט צו טרעפען אויף איהר דעם צוויי־דייטיגען שמייכעל פון פריהער, און האָט איהר געזאָגט:

— זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך דעם אבענד פערשטערט. אלע דאמען זיינען אין כעס אויף אייך, וואָס איהר האָט מיך דאָ אריינגעפיהרט.

— ניין, פערקעהרט, מיר דאנקען אייך פאר אייער אויפריכטיגקייט, — און זי האָט געשמייכעלט, אָבער ניט צו איהם, נאָר מיט דעם קאלטען, ערנסטען שמייכעל פון פערמדקייט און געלאַסענקייט.

אז מישא איז געבליבען מיט זיך, נאָך קאָוואלסקי'ס אוועקגעהן, האָט ער פערשלאָסען די טהיר הינטער זיך און בעהאַלטען ערגעץ־וואו דעם שליסעל, מורא האָבענדיג, אז ער זאָל זיך ניט אויפכאַפּען און אהין לויפען צו מערי'ן. טויזענד מאָל האָט ער זיך געזאָגט אין הארצען: „א געזעלשאפט פון גימנאזיסטקעס, דאָס איז גוט פאר קאָוואלסקי'ן". און דאָך האָט ער געזעהן, ווי קאָוואלסקי מאַכט פּול מיט זיך דעם זאַל. אלע הערען איהם אויס, און מערי שמייכעלט צו איהם. צי איז ער אייפערזיכטיג אויף קאָוואלסקי'ן? ער איז בייז געוואָרען אויף זיך

און פערשעמט פאר דעם חשד אין זיין געדאנק. קאוואלסקי איז איהם געווארען אונטערטרעגליך, אונסימפאטיש און דאס אלעס.

ער האט זיך געפרואווט ווייטער אוועקזעצען צום בוך, אבער די ווערטער האבען זיך איהם געמישט פאר די אויגען. — ער האט געקלערט וועגען מערי'ן.

זינט קאוואלסקי איז געקומען, האט זיך מערי פאר איהם אוועקגעשטעלט בעזונדער פון אלע פרויען אין דער וועלט. ער האט אנגעהויבען פיהלען צו איהר א גאנץ פרעמד געפיהל. ער האט נישט געקאנט דענקען דעם נאמען, אז ער זאל דערביי ניט רויט ווערען, פיהלען זיך פערשעמט און עפעס זעהר שולדיג.

גאר בעהאלטען אין זיך האט ער געזאגט, אז דאס איז „ליעבע", וועגען וועלכער ער האט אזוי פיעל געלעזען. גאר באלד האט ער זיך אליין אויסגעלאכט: איך בין א אינגעל. דאס איז ניט „ליעבע" — דאס איז א נאר־שקיים, א קינדהייט און דאס אלעס.

אז ער האט דערפון געקלערט, פלעגט ער זיך שעמען צו קוקען א פרוי אין פנים אריין. איהם האט זיך געדאכט, אז אלע פרויען ווייסען וואר ער דענקט, און ער האט געמיינט אז די פרוי בעזיצט עפעס אזעלכעס, וואס ווייסט וואס „ליעבע" איז. ער האט ביי זיך געקלעהרט: ער וועט אמאל פרעגען זיין שוועסטער סאניע, אז זי זאל איהם זאגען וואס זיינען די סמנים פון „ליעבע": צי דאס וואס ער דענקט אזוי פיעל וועגען מערי'ן איז שוין די „ליעבע", אדער נישט. נאר אז ער האט זיך דערמאנט אן זיין שוועסטער, האט זי איהם אזוי נאריש אויסגעזעהן! וואס וועט ער איהר פרעגען? — ער טראכט נארישקייטען און זיין גאנץ דענקען וועגען מערי'ן זיינען נארישקייטען. ליעבע האט ער געלעזען ביי טאלסטאי'ען, וואו עס פערליעבט זיך אן אפיצער, א געענדיגטער דאקטאר שוין, א גרויסער טשינאווניק און אין יענעמס פרוי. אבער נישט ער, מישא ראזענצווייג, וואס דארף ערשט היי־יאהר אנקומען אין אוניווערזיטעט.

א סטודענטען־ליעבע — האט ער פון זיך געלאכט. און דאך האט ער זיך ניט געקאנט פאסען. אין דער היים האט ער שוין ניט געקענט איינזיצען. ער האט זיך אנגעטהאן, אויפגעעפענט די טהיר און אראב אין גאס.

צו דאווידן, האט ער געזאגט, וועט ער געהן, און די פיס האבען איהם אוועקגעפיהרט צו זיין פעטער'ס הויז.

ער האט ארויפגעקוקט אין דער הויך. פון אלע פענסטער אויפ'ן ערשטען שטאק, וואו דער פעטער וואהנט, גיסט זיך העלעס ליכט אראב. ער האט זיך נאך א פאר מאל ארויף און אראב געדרעהט. פון באלקאן האט ער געהערט מערי'ס שפיעלען. דאס שפיעלען האט איהם געצויגען, — ער איז שוין גרייט געווען ארויפצוגעהן. ער האט זיך אבער דערמאנט אן קאוואלסקי'ן, און אין זיין אייגענער איצטיגער לאגע. ווי ער שטעהט אונטער'ן פענסטער, ווי א פערליעבטער שילער פון פינפטען קלאס גימנאזיום, און ער האט זיך אין די הענד גענומען.

— איינמאל געזאגט נישט ארויפצוגעהן — איז נישט — האט ער זיך געזאגט און איז אוועק פון פענסטער.

אבער וואוהין? — ער האט זיך געוואלט פערגעסען — און ער האט זיך דערמאנט אן ארקאדיע'ן, וואו עס פלעגען זיך צונויפקומען די יונגע לייט פון שטאדט, און מיט א פלאמענדען געזיכט און מיט קרענקונג פון בעליידיגונג אין הארץ איז מישא אריין אין די „שמאלע גאס".

אין דער „שמאלער גאס" ביי ארקאדיען פלעגט זיך פערזאמלען די אינטעליגענץ פון שטאדט. ביי ארקאדיען רעם זוהן — די יו־גענד, ביי ארקאדיען דעם פאטער — די עלטערע (עפיס האט מען ביידע, דעם פאטער און זוהן, געררופען מיט איין נאמען — ארקאדי, חאטש ביידע האבען אזוי ניט געהייסען). דער פאטער ארקאדי איז געווען אז אנעטט פון לעבענס־פערזיכערונג, א פרעהליך אידעל און צו איהם פלעגען קומען די פרעהליכע וויציגע מענשען. און דער־זוהן איז געווען אן אויסגעשלאסענער סטודענט פון אוניווערסיטעט. אן ערנסטער, קלוגער יונגער־מאן, און צו איהם פלעגען קומען די ערנסטע יונגע מענשען.

אין קארידאר האט מישא ארויפגעטראטען אויף קאלאשען, וועלכע זיינען געווען צושפרייט איבער'ן גאנצען קארידאר ביז דער־שטוב אריין חאטש עס איז געווען זומער. אויף דער ערד איז געלע־גען א שטאס מאנטלען, מענערשע און ווייבערשע. א ווייבערשע־הוט האט זיך ארומגעוואלגערט. פון אינווייניג האט זיך געהערט

א לאבען און א קול האט נאכגעמאכט שלום־עליכם'ס אידיש, דער־צעהלענדיג עפּיס פון „מנחם־מענדלען".

ער איז אריין אין צימער. דאס צימער איז געווען העל בעלויכטען. דער סאמאוואר האט געזאדען. ביי א ווינקעל פון טיש איז געזעסען א רעדעל אידען, שרעקליך פערטיעפט אין קארטען שפּיעלען און האבען ניט געהערט דאס לאכען און שטיפען פון דער קופּקע. וואס איז געזעסען ביים צווייטען עק טיש, צווישען וועלכע עס זיינען געווען פיעל ווייבער. איינע א דיקע אידענע איז געזעסען פון אויבען אן און האט ברייט און הויך געלאכט אויפ'ן קול, צושאקלענדיג מיט איהר געמבע. ארום איהר זיינען געזעסען יונגע ווייבלעך, יונגע־לייטלעך און האבען דערצעהלט פעטע וויצען.

דער ווירטה איז ארומגעגאנגען און האט מיט א שטיל געלעכטער־רעל געלעזער טהיי דערלאנגט.

מישא האט גלייך געוואלט אריין אין צווייטען צימער. עס האט איהם אויפגעהאלטען א יונגער־מאן און א צווייטער האט די ווייבער אנגעוויזען אויף איהם.

— וואס וויל דער? — האט די דיקע אידענע געפרעגט.

— אונז אלע קיין ציון אוועקפיהרען.

— אויף פרעה'ס רייטוואגען, — האט א צווייטער צוגעלעגט.

אין צווייטען צימער, א קליינס און א שמאלס און טונקעל בעלויכטען און פול מיט רויך, האט זיך נור געהאנדלעט אום א קליי־ניגקייט. עס זיינען געזעסען ארום טיש איינציגע יונגע־לייט מיט א פּאר מיידלעך און האבען „ראזסוזשדאיעט" אלערערשטענס וועגען שאפען פאר די אידען, וואס שפּיעלען דערינגען אין קארטען, און פאר די ווייבער, וואס לאכען, א לאנד און א שפראך, און דערנאך וועגען אויסבעסערען דאס גאנצע געזעלשאפטליכע סיסטעם און איינ־פיהרען די סאציאליסטישע ארדנונג.

וועגען דעם זיינען אלע געווען אייניג. עס האט זיך נור געהאנ־דעלט אום די וועגען, וועלכע דארפען פיהרען צום געוואונשטען ציעל.

— וואס מיר דארפען, איז אט וואס — האט זיך געהערט דאס־וויד'ס שטים ביי מישא'ס אריינקומען — ערד, ערד, ערד...

דער צווייטער יונגער־מאן האט זיך אנגערופען:

— אלעקסאנדער דער צווייטער האט דעם פויער בעפרייט פון

קנעכטשאפט. ער האט איהם אבער פערשקלאפט צום פריצ'ישען לאנד. צוערשט האט דער פויער צום ווינציגסטען אנגעהערט דעם פריץ. ער האט איהם געשלאגען, אבער ער האט איהם דערפאר עסען געגעבען. ער האט מיט זיינע קינדער געהאנדעלט, אבער אז ער איז קראנק געווארען, האט ער איהם געהיילט. איצט איז וואס? דער פויער ארבייט פאר'ן פריץ, ווי פריהער, און שטארבט דערביי פון הונגער. ער איז קראנק, זיינע קינדער שטארבען פאר קעלט, קיינער קוקט זיך אויף איהם ניט אום. פון פריץ'ס רשות האט מען איהם ארויסגענומען און מען האט איהם ניט געגעבען דאס, וואס דער פויער דארף צו זיין לעבען, צו זיין ערהאלטונג. מיר דארפען ערד, דער רוסישער פויער לעכצט נאך ערד, — האט די שטים אויסגערופען טריאומפירענדיג.

מישא האט איצט אנגעקוקט דעם יונגען־מאן, וואס האט גערעדט די ווערטער. עס איז געווען א דארער, אויסגעמאגערטער אידישער יונגער־מאן מיט א טיפיש אידישען נאז און טיעפע אויסגעלאשענע אויגען. מען האט בעמערקט, אז די אויגען האבען אייגענטליך נאך ניט ריכטיג געזעהען, וואס איז ערד, אז דאס פנים איז געווארען בלייך און אויסגעצויגען פון די שטעדטישע מויערען און דער אטעם האט קיינמאל נאך ניט געטעמט מיט ערדישען ריח.

— און דאס איז דער עיקר — האט דער יונגער־מאן געפינקעלט מיט זיינע אויגען און דערביי טיעף זיין שטערן געקנייטשט, — דערביי וואלט ניט געווען קיין בעזונדערע אידישע פראגען. די אידישע לאגע איז אין נור איין קייטעלע אין גאנצען אונרעכט, וואס טהוט זיך אין לאנד. גיב דעם פויער ערד — וועלען אלע האבען וואס צו עסען; ער וועט מעהר מענשליכע בעדערפנישע האבען און די פאבריק אין שטאדט וועט האבען מעהר צו טהאן און דעם ארבייטער וועט בעסער זיין; די גאנצע פראגע אין לאנד איז נור אן ערד־פראגע.

— און וואס וועט זיין מיט דער קאנצענטראציע פון קאפיטאל? איהר ווילט רוסלאנד צוברעקלען אין א קליין בירגערליכען שטאט. גיב די רוסישע פויערים ערד, וועלען זיי ווערען צופריעדען, האט א צווייטער יונגער־מאן דיסקוטירט.

— און וואס איז געווען בעת דער פראנצויזישער רעוואלוציע? האבען דען די קליין־בירגער, וועלכע מען האט אוועקגעגעבען די

גיטער פון קירכען און גראפען, ניט געשטיצט די נייע ארדנונג? — האט א „בארישנע“, וועלכע האט געטראגען געשווירענע האהר און גע־רויבערט א פאפיראס, אויסגערעדט פון א ווינקעל ארויס.

דאס פריילין האט עס געזאגט אין אזא טאן, ווי די גאנצע ערד וואלט שויז געלעגען אויפ'ן טיש פאר איהר און עס האנדעלט זיך נור אום דעם, ווען זי צו פערטיילען.

דאס געשפרעך איז באלד איבערגעגאנגען צו דער אידישער פראגע. א הויכער רוסישער סטודענט, וואס האט זיך אין שטאדט ארומגעדרעהט און קיינער האט ניט געוואוסט, ווער ער איז און זיין געזונד פנים מיט זיינע שטארקע הענד האבען מעהר געקאנט דער־צעהלען פון דער ערד, ווי די אלע אנוועזענדע דא, — האט זיך ביים צוטיילען די ערד גארניט אנגערופען. נאר אז דער יונגער־מאן האט דערמאהנט די אידען — האט ער אויסגעשריען:

— און איך בעשטעה ניט אויף דעם.

ער האט זיך אויפגעשטעלט און דערביי געהאלטען א לאנגע בעגייסטערטע רעדע וועגען אידען און אידישקייט. איהם איז צו ווייניג געווען גלייכבערעכטיגונג מיט אלע גוטע זאכען פאר אידען. ער האט זיי יעדען בעזונדער חאטש א לאנד געוואלט געבען; ער האט כמעט ווי געפאדערט פיעל גרעסערע רעכט פאר אידען, ווי פאר די רוסען.

— איך סען דיין סענטימענטאליטעט, — האט דאס פריילין מיט די געשווירענע האהר געזאגט צו דעם סטודענט.

דער יונגער ארקאדי, א קליינער און א דארער, אין ברילען, איז ארומגעגאנגען און האט יעדען צוגעשמייכעלט פריינדליך, חאטש קיינער פון די פערזאמעלטע האט עס ניט בעמערקט. און פון דער צווייטער טהיר האט זיך אלץ אבגעשלאגען דאס אונערטרעגליכע לאַ־כען. מישא איז געזעסען אין א ווינקעל און האט זיך צוגעהערט צו אלעם — ער האט אויפ'ן וועג אנגעגרייט א גאנצען רעפעראט וועגען דער אידישער לאגע, ווי ער פערשטעהט זי און דעם רעפעראט האט ער געוואלט דא אויסברייגנען. ער איז אויף זיך בייז געווען, פארוואס ער האט דעם מוטה ניט. ער האט זיך צוריקגעהאלטען. ער האט אלץ געקוקט אויף אבראם מיכאילאוויטש, וועלכער איז געזעסען גע־

גענאיבער איהם מיט זיין געפוצט בערדעל און האט יעדען רעדנער געקוקט אין די אויגען אריין, ווי מיט א געלעכטערעל.

אבראם מיכאילאוויטש איז געווען דער עלטסטער פון דער גאנ־צער געזעלשאפט. ער האט אין דער היים געהאט א ווייב מיט פינף קינדער, וועלכע האבען געלעבט אין ארימקייט און דחקות, נור אויף איהם האט מען עס ניט אנגעזעהען. ער האט שטענדיג געטראגען א ריינעם ראק און די בארד איז תמיד געווען אויסגעקעמט, און גע־חבר'ט האט ער זיך נור מיט יונגווארג. ער איז געווען א רוסישער לעהרער אין שטאדט, וועלכער האט פארבערייט עקסטערנע צום עק־זאמען. ער האט אויך מישא'ן פארבערייט אין קלאס אריין. און מישא האט געהאט דאס געפיהל, גלייך ווי ער דארף פאר זיין לעהרער פארזאגען די לעקציע. ער האט געוואלט עפּיס זאגען, און ער האט געהאט עפּיס צו זאגען, און ער האט ניט געוואגט. ער איז ביין גע־ווארען אויף זיין מוטהלאזיגקייט. ער האט זיך אפילו איין מאל אויפגעהויבען און האט אנגעהויבען צו זאגען: „גאספאדא" — און איז רויט געווארען, אז אלץ האט געפלאמט אין איהם. און אז ער האט זיך געזעהען שטעהן צווישען עולם און דער עולם האט געווארט אויף זיין ווארט, האט ער געהאט דאס געפיהל, ווי ער טרינקט זיך און מוז זיך ארויסראטעווען.

— גאספאדא! — האט ער אנגעהויבען צו שטאמלען, — איך האב געוואלט, אז מען זאל ריידען וועגען דעם, וועגען דעם, — האט ער געשטאמעלט — וואס זיינען מיר? וואס בין איך? איך מיין אט וואס: דער, דער רוס דא — ווייזט ער אויפ'ן רוסישען סטודענט — ער איז א רוס, צי ער ווייסט עס, צי ער וויל עס, צי ניט, ער איז א רוס, אהן זיין ווילען און אהן זיין וויסען, — און דערביי איז מישא פלוצלינג שטעהן געבליבען אהן ווערטער.

דער עולם איז געשטאנען האלב פערוואונדערט.

— מיר פערשטעהן אייך ניט, — האבען איינינע געזאגט.

— וואס וויל ער? — האט געפרעגט דאס פריילין מיט די געשווי־רענע האהר.

מישא האט זיך צוריק אוועקגעזעצט אויף זיין ארט, פערשעמט און רויט.

— וועגן וואס מיינט איהר דאס? — האט צו איהם געזאגט אבראם מיכאילאוויטש אין א פראטעקציאנעלען טאן, ווי ער וואלט איהם געוואלט מוטה געבען.

— איך מיין עס וועגן דעם, וואס מיר, אידען,ריידען וועגן אלץ. מיר האבען עפּיס א שותפות אין אלץ און אונזערס איז קיין זאך ניט. איבער אלץ, וואס מיר ווילען, ריידען מיר, גלייך ווי עס וואלט אונזערס געווען. מען וואלט אייגענטליך געדארפט זיך אליין אנאליזירען און זעהן פון וואס בעשטעהט איך, וואס געהט מיך אן, וואס איז מיין און פון דעם אויסקוקען אויף אלץ, וואס איז ארום.

נור קיינער האט איהם שוין ניט געהערט. דער עולם האט גע־רעדט וועגען דער ווירקונג פון דער רעוואלוציע אויף דעם קליין־בירגער. אלע האבען גערעדט. איינער האט דעם אנדערען איבערגע־שלאגען די רייד, און די פנים'ער און די שטימען זיינען פערטרונקען געווארען אין רויך פון די פאפּיראסען, וואס האט פול געמאכט דאס צימער, און פון דער צווייטער שטוב האט זיך געהערט אלץ דאס לאכען פון דער דיקער אידענע, וואס איז געזעסען אויבען־אן צווישען די לוסטיגע ווייבער און יונגע־לייט.

אז מישא איז אהיים געגאנגען, האט איהם דאוויד אנגעיאגט אויפ'ן וועג. ער האט איהם חבר'יש אנגענומען ביי דער האנד און בעקלאפּט אויף דער פּלייצע:

— וואס איז מיט דיר? זינט א צייט געהסט דו ארום אהן א קאפּ?

מישא האט אויסמיידענדיג געשמייכעלט:

— ווער, איך?

ווער, דו? — האט דאוויד געלאכט. — אודאי ניט איך. האסט דיך ניט וואס צו בעהאלטען, איך וויים פון אלץ.

— וואס ווייסט דו? — האט מישא געפרעגט מיט הארץ־קלאפּען.

— אז דו ביזט נאריש פערליעבט, ווי א גימנאזיסט. שעם דיך, אין אזא צייט, ווען רוסלאנד וואכט אויף, געהסט דו ארום, ווי א פער־ליעבטער גימנאזיסט, קומסט אויף פערזאמלונגען און רעדסט סאמע נארישקייטען.

מישא האט שולדיג געשוויגען.

— שלאָג דיר, ברודער, די גערדאנקען פון קאָפּ ארויס. צו דער ארבייט נעהם זיך. היינט איז ניט קיין צייט צו ליעבען... און דאָ נעהמט איהרביידע ארום ווי די מלאכים'לעך. זי איז עפּיס אנדערש. זי איז אַ נאריש מיידעל, אָבער דו?

— וועמען מיינסטו דו? — פרעגט מישאַ.

— וועמען איך מיין? וואָס בעהאַלסטו דו זיך? איך ווייס פון אַלץ.

— אָבער ווער?

— זי דיין געליעבטע. דער „נאר" האָט מיר אַליין פערטרויט, אַז זי ליעבט דיך.

— ווער? — כאַפּט איהם מישאַ אַן ביי דער האַנד.

— ווער? מייז נארישע שוועסטער ראַחעל.

— אָבער, — שרייט אויף מישאַ און ווערט דערביי אַנטשוויגען.

נאָך קאַוואַלסקי'ס אוועקגעהן פון טהיי־אָבענד האָט מערי די גאַנצע נאַכט ניט געקאָנט שלאָפען. זי האָט זיך געפיהלט בעליידיגט ביז צו ערנידערונג און האָט זיך ניט געקאָנט מוחל זיין איהרע ווערטער.

— ווי ביליג, גאָט מיינער, ווי ביליג איך בין, — האָט זי זיך געזאָגט, — קומט צופאָהרען אַ פרעמדער מענש, איך ווייס ניט ווער ער איז, וואָס ער איז און וואַרפט אַלטע אויסגעדראָשענע פראַזען, און איך פאַל צו איהם, ווי די ערשטע נארישע גימנאַזיסטקע.

זי האָט זיך אויפגעהויבען מיט'ן געדאַנק — אַלץ, וואָס עס איז געשעהען, צו פערגעסען און נעהמען זיך פאַרצובערייטען צו דער רייזע קיין פּעטערבורג.

נור ווי אויף צו־להכעיס האָט זי אומעטום, וואו זי איז געווען דעם גאַנצען טאָג, געהערט ריידען נור פון קאַוואַלסקי'ן. אַלץ האָט נור גערעדט וועגען דעם קינסטלער, וואָס איז דאָ אין שטאָדט, און אַלע האָבען געוואוסט די מעשה מיט דער שיקסע און קיינער האָט זיך ניט פערהאַלטען צו איהם גלייכגילטיג. אַ טהייל האָט איהם געריהמט און אַ טהייל האָט איהם געשענדעט. אומעטום, וואו זי האָט זיך אַ קעהר געטהאָן, האָט זי געפיהלט קאַוואַלסקי'ן ארום זיך. היינט האָט ער געמיטאָגט ביי דער מומע. אויף מאָרגען איז ער פערבעטען צו די קעניגס. אין פיעל ערטער האָט זי געהערט ווי אַ געוויסען צוזאַמענ־

האנג צווישען זיין נאָמען מיט איהרען און דערביי געמערקט א שמייכלען אויף די ליפען. איהר האָט דאָס געקרענקט און זי האָט איי־ניגע מאָל אויסגערופען: „ווי דער נאָמען לאַנגווייליגט מיך שוין! א מענש זאָל אזוי פול מאַכען מיט זיך א שטאָדט!“

פאר־נאַכט האָט זי איהם אַנגעטראָפען אין שטאָדט־גאָרטען צווי־שען די אַלעען. זי איז געגאַנגען מיט סאָניען. ער איז געגאַנגען מיט פריילין קעניג שפּאַצירען. די מוזיק האָט געשפּיעלט און דער גאָרטען איז געוועזן פול מיט שפּאַצירענדע, אָפיצערען, סטודענטען און דאַמען. צום ערשטען מאָל האָט זי זיי געלאָזט דורכגעהן. אין קאָוואַלסקי'ס אויגען איז געלעגען א ווילען צו צוגעהן צו איהר. זי האָט איהם קאַלט געגריסט און פריינדליך צוגעשמייכעלט דער פריילין קעניג. זי האָט געוואָלט אַבקעהרען אין די צווייטע אַלעע, אז זי זאָל זיך ניט דאַרפען בעגעגענען מיט זיי, נור באַלד, ביים צווייטען מאָל אומקעהרען זיך, האָט זי געזעהן, ווי קאָוואַלסקי, האַלטענדיג דאָס פריילין קעניג אונטער'ן אָרעם, געהט מיט יענער צו צו איהר. זי האָט זיך צוקושט מיט פריילין קעניג און צו קאָוואַלסקי'ן זיך א נויג געטהאָן. קאַלט בעגריסענדיג זיך מיט סאָניען, האָט ער געזאָגט צו מערי'ן:

— וואָס מאַכט איהר?

אַזאַ וואָרימער טאָן — און זיינע אויגען זיינען ווידער גרויס און קלאָר געוואָרען און זיין געזיכט האָט אָנגענומען יענע קינדערשע פרייד פון נעכטען.

זי האָט איהם פערוואונדערט אָנגעקוקט און האָט איהם קאַלט אַבגעענטפערט:

— איך דאַנק אייך.

— און איהר האָט מיך אין א שעהנע געשיכטע אריינגעצויגען, — זאָגט ,ווייטער קאָוואַלסקי צו איהר מיט'ן פריהערדיגען געלעכטערל.

— איך? פרעגט מערי פערוואונדערט.

— נעכטען אויף דער נאַכט מיט דער מאַדמואזעל מייזעל. איך האָב מיר אַלע פרויען און מיידלעך אין שטאָדט געמאַכט פאַר־שונאים מיט מיינע ווילדע אויסדריקען, — ווייזט ער אויף פריילין קעניג, — אָבער איך האָב עס גאָרניט געמיינט אזוי ערנסט; מען דאַרף מיך ניט נעהמען אזוי ערנסט, ווי איהר נעהמט מיך. היינט האָב איך אייך אזוי געזאָגט, מאָרגען קאָן איך אייך גאָר עטוואָס אַנדערש

זאגען און, גלויבט מיר, דער יעניגער, וואס האלט זיך אן א שטענדיגער מיינונג, איז נור א לאנגווייליגער מענש.

די מיידלעך האבען אנגעהויבען צו לאכען. מערי האט אויך ניט געקאנט איינהאלטען דעם שמייכעל, וואס האט זיך געוויזען אויף איהרע ליפען.

— אפשר דענקען אזוי קינסטלער. מיר, פראסטע בשר־ודם׳ס, דענקען ניט אזוי. מיר מוזען האבען אין לעבען א פרינציפ, — האט זיך אנגערופען סאניע, אונטערשטרייכענדיג דאס ווארט „פרינציפ“.

— ניין, איך האב יא א פרינציפ, — האט זיך קאוואלסקי אנגע־רופען, — מיין פרינציפ איז שעהנקייט. אט געהן פאר מיר מענשען פארביי, איך הער זיי אויף צו פיהלען, אלס בעזונדערע אינדיווידואר־מען, וועלכע האבען אייגענע ווילענס. פאר מיר זיינען זיי פלעקען. אויף וויפיעל דער פלעק איז מיר אנגענעהם פאר׳ן אויג, אויף אזוי פיעל בערעכטיג איך זיין עקזיסטענץ. אויף וויפיעל דער פלעק שטערט מיר די הארמאניע, דארף ער אויסגעמעקט ווערען. נור דא קום איך צו דער גרעניץ פון מיין פיזישער מאכט.

מערי איז געווען שוויינענדיג. אויף איהרע ליפען האט זיך נור פון צייט צו צייט א שמייכעל בעוויזען. זיי האבען זיך אוועק־געזעצט אויף דער באנק און קאוואלסקי האט אין א זעהר לוסטיגען טאן אנגעהויבען צו מושטירען די פארבייגעהענדע, האט מיט זיין שווי־שפיעלערישען טאלאנט אנגעהויבען אויסצולאכען יעדענס בעוועגונג און מינע און געפרובט טרעפען פון וואס פאר א ספערע זיי זיינען. מעהרסטענס זיינען דאס געווען פרויען פון אפיצערען און טשינאווני־קעס, געקליידט זעהר גראב אין שווארצען סאמעט, מיט רויטע זיידענע בענדער בעפוצט. עס זיינען דורכגעגאנגען אידישע פרויען, בעציהרט מיט פיעל גאלד און פעררייסענע קעפ; אן אלטער פאל־קאווניק מיט א יונגער טאכטער, צוויי גימנאזיסטקעס, נאך וועלכע עס האט זיך נאכגעשלעפט א גאנצע חברה יונגע שילערס. קאוואלסקי האט געפרובט טרעפען יעדען מיט וואס ער בעשעפטיגט זיך און וואס ער דענקט. א סוחאטישער לעהרער האט פאר מערי׳ן דאס הוט אראבגענומען. קאוואלסקי האט אלץ גע׳טענה׳ט אז דער לעהרער איז פערליעבט אין מערי׳ן און שרייבט איהר אנאנימע ליעבעס־בריעף. עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז ס׳איז ניט אזוי. עס איז

געווען אַ אידישער לעהרער פון דער פּריוואַט־שוהל פון דער מאַדמואַזעל מייזעל, וועלכער איז אויסגעשלאָסען געוואָרען פון דער שוהל, ווייל ער האָט פּראָפּאַגאַנדירט צווישען די אידישע קינדער קריסטליכע אידעען, מיט וועלכע מערי האָט גראַד סימפּאַטיזירט.

מען האָט אָנגעהויבען צו ריידען וועגען דער פּרויען־קליידונג. קאַוואַלסקי איז געווען געגען דער מאַשין־אַרבייט, געגען דעם, וואָס די מיידלעך טהוען זיך אַלע אָן לויט איין סיסטעם; ער האָט גערעדט וועגען אינדיווידועלער קליידונג און וועגען ערהאַלטען די פּרויען־ליניע אין די קליידער, און אַלע זיינע רייד זיינען געווענדעט געווען צו מערי'ן, גלייך ווי דאָס פריילין קעניג און סאָניע וואָלטען גאַרניט געווען דערביי, און האָט זיך דערביי געשטאַרקט איבערצוציינגען זי אין זיינע רייד.

מערי האָט זיך שוין געוואָלט אייניגע מאָל אויפהויבען און אַוועקגעהן. איהר איז זיין פּרעהליכער טאָן און זיין דירעקט ווענדען זיך צו איהר געווען צו ווידער, זי האָט זיך געשעמט פאַר איהרע חבר'טעס און איז רויט געוואָרען דערביי. נור זי האָט עס ניט געטהאָן, כדי איהם ניט ארויסצווייזען איהר אויפמערקזאַמקייט אויף זיינע ווערטער. זי האָט זיך קאַלט, אַבער טאַקטפאָל צוריקגעהאַלטען און איהם קורץ געענטפערט.

פּלוצים איז קאַוואַלסקי געבליבען זיצען, דאָס מויל און די אויגען אָפען און האָט געוויזען מיט'ן פינגער:

— און דאָס איז עפּיס נייעס, גאָר נייעס.

עס איז געווען אַ רויטליכער, גאָלדענער פלעק אין דער שיינענדער זון, וועלכער האָט געלויכטען צווישען די בוימער. געגען דעם רויטליכען גליהענדען פלעק זיינען געגאַנגען צוויי יונגע־לייט.

— דאָס איז אַ קאָליר, דאָס איז אַ ליניע, — האָט קאַוואַלסקי אויסגעשריען ענטציקט.

— דאָס איז דאָך מישאַ מיט די לייזעראָוויטשעס, — האָט סאָניע זיך אָנגערופען.

אָן אויגענבליק שפּעטער זיינען זיי ארויסגעקומען פון דעם ברייטען זונען־פלעק, וואָס איז געלעגען איבער'ן וועג אין דער אַלעע און אריינגעקומען אין דעם שאָטען. דאָס רויטע גאָלדענע טוך איז איצט מאַטער געוואָרען און עס האָט זיך פון איהם ארויסגעזעהען ראחעל'ס

קלאָר געזיכט מיט דעם פלייסיגען פול אָבגעברענטען האַלז און איהרע שווארצע צעפּ האָהר. נעבען איהר זיינען געגאנגען מישאַ און דאוויד.

מישאַ האָט זיך פערלעגען פערנויגט און איז רויט געוואָרען. ראחעל, וועלכע איז געווען בעקאַנט מיט סאָניען און מיט מערי'ן נור פון דער־ווייטענס, האָט מיט איהר שווארצען קאָפּ האָהר פריי זיי געגריסט. זיי האָבען געוואָלט דורכגעהן, נור מערי, בעמערקענדיג קאָוואלסקי'ס ענטציקונג איבער ראחעל'ס טוך, האָט זיי צוגעוואונקען און סאָניע האָט זיך אויפגעהויבען אהער צו רופען זיי צו דער באַנק.

מישאַ מיט ראחעל'ן זיינען צוגעגאַנגען. דאוויד האָט זיך אָבגעשטעלט פון דער־ווייטענס, ווארטענדיג.

זיי האָבען זיך פאָרגעשטעלט קאָוואלסקי'ן און זי האָט פריי, חבר'ש צוגערופען דאוויד'ן.

דאוויד איז צוגעקומען מיט אַ אונצופריעדענער מינע, האָט זיך פערבויגען און זיך ארומגעקוקט.

קאָוואלסקי האָט אָבער איצט גאָרניט בעמערקט. ער האָט זיך געפרעהט מיט דעם פערגאָלדעטען טוך אויף ראחעל'ס אקסעל, ווי אַ קינד. זיין גאַנץ געזיכט האָט אָנגעהויבען צו לייכטען און די אויגען זיינע זיינען אָפענער און קלאָרער געוואָרען. ער האָט בעטראכט דאָס טוך, וואָס איז ארויפגעוואָרפען אויף ראחעל'ס אַקסעל, און האָט גערעדט, ווי האַלב צו זיך:

— אָבער אַז איינפאַל — דאָס גאָלד אויף די טונקעלע האָהר. פון וואַנען האָט איהר דאָס?

— איך האָב עס פון דער באָבען. דער טאַטע האָט'ס געהאַט בעהאַלטען, דאָס און די אַלטע בראָש (ווייזט זי פריי איהר נאַקעטען האַלז, אויף וועלכען עס איז געהאַנגען אויף אַ אַלט גאָלדען קייטעל, אַ אַלטער, שווארצער, קליינער מעדאליאָן, מיט פעריל בעזעצט). איך האָב די זאַכען זעהר ליעב. אַלע לאַכען פון מיר, — האָט דאָס מיידעל ארויסגעזאָגט איינפאַך און אַזוי אָפען און פריי, ווי זי וואָלט אַ אינגעל געווען און גערעדט מיט איהרע חברים.

קאָוואלסקי האָט אַלץ בעטראַכט דאָס טוך. עס איז געווען אַ אַלט טונקעל בוכאַריש זיידען טוך, איין גאָלד געוועבט, וואָס די אַלטע אידישע פרויען פלעגען טראָגען צו שוהל־געהן. עס איז געווען שטאַרק און פעסט ארומגערינגעלט ארום דער מיידעל'ס ביוסט ביז

צום אָפּענעם האַלז און האָט ארויסגעזעהען, ווי אַ גאָלדענער פּאַנצער, אויסגעגאָסען אויף איהר שטאַרקער ברוסט. קאָוואַלסקי'ס געזיכט האָט אָנגענומען דאָס פּערלענען געלעכטערל, וואָס איז מערי'ן אַזוי גוט בעקאַנט געווען פון נעכטען. און זי האָט בעמערקט, אַז זיין ענטציקען און זיינע אָפענע אויגען און מויל גילטען ניט נור די אַלטע שמוק־זאַכען, נור דעם גאַנצען מיידעל, וועלכעס איז דאָ געשטאַנען פריי, נאַאיוו און שטאַרק.

איהר האַלז און ווייסע נאַקעטע הענד זיינען געווען, גלייך ווי זי וואָלט ערשט איצט ארויס פון טייך, און איהרע האָהר זיינען נאַס געווען, אויסגעצוואָגען און איהרע רונדיג־אראָבגעפאַלענע אַקסעל האָבען אויסגעזעהען ווי זיי שלאָפען. און דאָס מיידעל איז געשטאַנען און האָט גאָר פון דעם ניט געוואוסט. קאָוואַלסקי איז אַזוי ענטציקט געוואָרען, אַז מערי'ן האָט זיך יעדען אויגענבליק אויסגעדוכט, אַז אָט וועט קאָוואַלסקי דאָס מיידעל ארומנעהמען און פאַר אַלעמען ראַחעל'ס גרויסע, בלאַהע אָפענע אויגען אויסקושען.

מערי'ס ליפּען האָבען אַ ציטער געטהאָן און זי האָט זיך אָבגערופען צו מישאַ'ן:

— פאַרוואָס ביזט דו ניט געקומען נעכטען? איך האָב אויף דיר געוואַרט.

קאָוואַלסקי האָט זיך ערשט איצט אויפגעוואַכט פון זיין ענטציקען און האָט זיך געווענדעט אין מערי'ס זייט.

— די אַלטע אידישע ווייבער האָבען זיך פיעל שעהנער און אינדיווידועלער געקליידט פון זייערע טעכטער. איהר מיט אייער אָריענטאַליש געזיכט — האָט ער זיך דירעקט געווענדעט צו מערי'ן — קליידט זיך ווי די ערשטע בעסטע שיקסע פון פּאַריז, און דאָס איז אייער אידעאַל; איך בין פעסט איבערצייגט, אַז אייער מוטער האָט אין דער היים זאַכען, אויף וועלכע איהר קוקט מיט פעראַכטונג און זיי וואָלטען אייך בעסער געקליידט, ווי די אַלע קליידער פון די שטעדטישע שניידערינס.

מערי איז ערשטוינט געבליבען. זי איז פערשעמט געוואָרען פאַר מישאַ'ן און מישאַ איז אויך ערשטוינט געבליבען. אַ רויטע פלאַם האָט אָנגעצונדען זיין געזיכט, ער איז פערשעמט געוואָרען איבער מערי'ן און איז אין איין אויגענבליק גרייט געווען זיך ארויפ־

צוואווארפען אויף קאוואלסקי'ן און איהם שלאגען. זיין סאלידע, רוהיגע נאטור האט איהם נור אבגעהאלטען פון א סקאנדאל.

מערי האט געענטפערט קאוואלסקי'ן האלב אין שפאס.

— גוט, פון היינט־אן וועל איך אנהויבען נאכצוקוקען מיין מאמעס אלטע אוצרות און וועל זעהן, וואס דארט איז פאראן פאר מיר. מישא, ווען גרייטסט דו זיך אין וועג אריין? איך בין שוין באלד פארטיג, — האט זי זיך געווענדעט צו מישא'ן, אויפגעהויבען זיך פון ארט און גענומען מישא'ס ארעם און געקוקט איהם ליעבליך אין געזיכט אריין, אז מישא'ן איז ווארים געווארען אין אלע גליעדער. נאך איהר האט זיך די גאנצע געזעלשאפט אויפגעהויבען און אנגעהויבען צו שפאצירען צווישען די אלעען.

דער גארטען איז איצט פול געווען און פון דער־ווייטענס האט זיך געהערט, ווי די זעלנערשע טראמפייטען שפיעלען א וויענער וואלס.

מערי האט פעסט געהאלטען מישא'ס ארעם און האט איהם אלץ ליעבליך געקוקט אין די אויגען אריין און גערעדט מיט איהם אזוי פריינדליך, אזוי גוט, אז מישא האט ניט געקאנט קייןווארט פון מויל ארויסברענגען. זיין אינגליש פנים האט זיך פערקרימט ווי צום וויינען און ער האט פערגעסען אן אלץ, אן זיינע געדאנקען וועגען פארטייען, וועגען „עפים טהאן" — עס איז איהם גוט געווארען, גוט ביז צום שמערץ.

— פארוואס ניט? — האט ער זיך געזאגט — פארוואס זאל עס זיין ניט קיין ליעבע? קאן איך דען ניט אזוי פיהלען, ווי א גאנצער פארטיגער מענש, א דאקטאר, א טשינאווניק? איך בין דאך שוין א דערוואקסענער מענש.

אין דעם האט ער דערפיהלט, אז איהר האנד ליגט אין זיינער. ער האט געקוקט אויף איהר. איהר בליק איז איצט געווען געווענדעט אויף קאוואלסקי'ן מיט ראחעלי'ן, וועלכע זיינען געגאנגען פאראויס. זי האט אלץ געזעהען קאוואלסקי'ס אפען מויל און אויגען און זיין פערלעגענם שמייכעל, קוקענדיג אויף ראחעלי'ן.

מערי'ס הענד האבען געצוקט, זי האט געווארפען אן אונרוהיגען בליק ארום זיך, האט פלוצים ארויסגענומען איהר האנד פון מישא'ס ארעם און האט אין מיטען ריידען אבגעהאקט.

מישא האט א ציטער געטהאן מיט זיין גאנצען קערפער און האט קראמפפהאפט די ליפען פערביסען.

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל.

אין א פאר טעג ארום איז קאוואלסקי פערשוואונדען געווארען, ווי אין וואסער אריין. קיינער האט ניט געוואוסט, וואו ער איז אהינ־געקומען. מערי איז געגאנגען צו בעקאנטע, וואו קאוואלסקי פלעגט קומען, צו דעם באנקיר קעניג, צום פעטער, האט געלוישט א ווארט וועגען קאוואלסקי'ן אבער אלע האבען זיך נור געוואונדערט איבער זיין פלוצלונג'דיג פערשווינדען. פון קיינעם האט ער ניט גענומען קיין אבשיעד. מען האט ביי איהר געפרעגט אויף קאוואלסקי'ן, געמיינט, אז זי מוז עס דאך צו בעסטען וויסען. איהר האט דאס פערדראסען. אבער אזוי לאנג ווי זי האט געפיהלט קאוואלסקי'ן ניט ווייט פון זיך, חאטש זי איז אויף איהם ברוגז געווען, האט זי זיך געפיהלט בערוהיגט. זיין פלוצלונג'דיג פערשווינדען האט זי אויפגערודערט, זי האט זיך קיין ארט ניט געקאנט געפינען. בייז און בעליידיגט איז זי געווען אויף זיך אליין.

— „וואס געהט מיך אן דער פויליש פראזען־מאכער?"—ווי זי האט איהם גערופען. דאך זינט יענער שפאציר אין גארטען, וואו זי האט איהם געזעהען אין געזעלשאפט מיט ראחעל'ן, האט זי זיך אונטערגעגעבען. זי האט געפיהלט, אז איהר מלחמה־האלטען מיט זיך איז אומזיסט. יא, זי איז אייפערזיכטיג אויף קאוואלסקי'ן.

— „אבער, גאט, ווער איז ער? ווי קאן מען אייפערזיכטיג זיין אויף א מענשען, וועלכען מען האט פיינט?" — אין דעם איז זי דאך געווען איבערצייגט. ווער ווייסט, אפשר האט ער שוין א ווייב מיט קינדער, אפשר שוין א געליעבטע. נאר דאס זיינען אלץ געווען תירוצים אוי־בערפערליכע. איגעווייניג, פאר זיך איז איהר אין דעם אלעם קיין אונטערשיעד ניט געווען. מעג ער האבען א ווייב מיט קינדער, מעג ער זיין ווער ער איז — זי האט געפיהלט, אז זי בעדארף זיין נאהנט־שאפט, און מיט איהם איז איהר גוט, איז איהר גוט, ווי ער איז.

— „אבער ער ליעבט מיך גארניט; ער פעראכט מיך דאך. איך קום צו איהם און בויג מיין קאפּ פאר איהם און ער שטויסט מיך אב פון זיך, ווי א הונד, ווי א הונד שטויסט ער מיך אפּ פון זיך."

איהר גאנצער שטאלץ האט זיך דערוועקט אין איהר. זי האט זיך געזאגט: ניין, קאוואלסקי איז פאר מיר א טויטער בוכשטאב. אבער אינוויינינג, טיעף אינוויינינג, אין זיך, האט זי דאך געפיהלט, אז עס איז ניט אזוי, אז איהר לעבען הויבט זיך ערשט איצט אן, ערשט איצט — זינט זי האט דערקענט דעם שלעכטען, פרעמדען מאנספּער־שוין; אז אלץ, וואס זי האט געהאט דורכגעלעבט ביז איצט, איז גאר־ניט, אפילו איהר סענטימענטאליטעט צום יונגען שווישפּיעלער אין קיעוו. ניין, דאס איז גארניט געווען, איצט ערשט הויבט זיך עס אן, מיט דעם פרעמדען, וואס שלאגט זי מיט דער פויסט אין פּנים אריין און יאגט זי פון זיך. דאס איז איהר לעבען, דאס איז איהר גורל.

און זי האט געזאגט: — „מיט וועמען האלט איך מלחמה? צו וואס צווינג איך מיין הארץ — איך וועל דאך סיי־ווי־סיי ניט קאנען מנצח זיין! איך וועל אהינגעהן צו איהם און וועל מיך איהם ברענ־גען און וועל איהם זאגען: „אט בין איך, איך וויים ניט, עס איז עפּים אין מיין הארץ רייף געווארען פאר דיר, נעהם עס צו און גיב מיר צוריק מיין רוה".

— „און וואס געהט עס מיך אן ווער ער איז און וואס עס איז מיט איהם? איך טהו עס דאך פאר מיר — האט זי צו זיך גע'טענה'ט — פאר מיר און ניט פאר איהם!"

און די נעכט זיינען געווארען צו טעג און די טעג צו ווירענדע חלומות.

— „און וואס וועט זיין, אז איך וועל קומען צו איהם און איך וועל מיך איהם ברענגען, און ער וועט מיך לאזען שטעהן, מיט א פעראכ־טענדיג שמייכעלע וועט ער קוקען אויף מיר, אדער ער וועט מיך בע־דוהיגען, ווי מען בערוהיגט א קינד: געה אהיים, שלאף און פערגעס אן אלץ?"

א וואלקען איז איהר פאר די אויגען שטעהן געבליבען און אין קאפּ איז איהר היים געווארען און זי האט זיך געזאגט:

— „נייז, טויזענד מאל שטארבען און ניט איין מאל די שאנה דורכטראגען“.

און דאך האט זי זיך ניט געקאנט איינהאלטען און איז אהינגעגאנגען צו מישא'ן און האט זיך פארבייגעהענדיג געפרעגט אויף די לייזעראוויטשעס און איהר צוועק איז געווען — געוואהר ווערען, צי איז קאוואלסקי ניט דארט ביים דאקטאר לייזעראוויטש.

— „יא, זי מוז זיך עס זאגען. זי איז געגאנגען אהין, נור צוליעב דעם און נור צו דעם צוועק האט זי גערעדט מיט מישא'ן וועגען די לייזעראוויטשעס“.

אזוי האט זי מיט זיך מלחמה געהאלטען איניגע טעג, איינינגענעכט, ביז אין איין שעהנעם פריה־מארגען האט זי זיך אויפגעהויבען, אנגעטהאן זיך און איז אוועק אין דארף אריין, וואו זיי זיינען געווען צום ערשטען מאל.

אויפ'ן וועג צום דניעפר צו, צווישען די בזשאזעס האט זי איהם געטראפען. ער איז געשטאנען אונטער א גרויסען שירם אין זיין פויערשען קאפעלוש פאר א מאלער־שטענדער.

איהר האט זיך געדוכט, אז ער איז העכער געווארען אין דער צייט, וואס זי האט איהם ניט געזעהען.

א מינוט איז זי פון דערווייטענס געשטאנען, איהם בעטראכט ווי ער ארבייט. ניט א שטריך און לויפט יעדען אויגענבליק אב פון דעם בילד און בעטראכט עס פון דער־ווייטען; באלד שטעלט ער זיך אב דערביי און לענט צו דעם פענזעל צום בילד, שאקלענדיג זיך דערביי ערנסט, פערטיעפט, ווי ער וואלט געדאווענט; איהר איז איין אויגענבליק ניט איינגעפאלען זיך צו דערווייטערען, כדי איהם ניט צו שטערען. פערקעהרט, עס האט זי איצט א גרויס חשק אנגענומען צו זעהן זיין געזיכט און צו זיין דערביי, ווי ער ארבייט. זי האט געפיהלט א גייסטיג בעדערפניש אין דער מינוט צו איהם נאהנט צו זיין.

ווי א קאץ האט זי זיך צוגעשלייכט אין דער שטיל, האט זיך פון דער־ווייטענס אוועקגעזעצט און האט געקוקט אויף זיין געזיכט. עס איז געווען גאר אנ'אנדער קאוואלסקי, ווי דער, וועמען זי האט געקענט. זיין געזיכט איז אינגער געווארען מיט צעהן יאהר און דאך פול מיט ענערגיע. זיינע אויגען האבען געגלאנצט, אויף זיינע ליפען איז געלעגען דער שמייכעל פון א קינד און איבער זיין געזיכט האט

זיך פערצויגען א וואלקען פון טרויער, פון א ערנסטער, ליעבער מע־לאנכאליע. גלייך ווי ער וואלט געזעהן א אונזיכטבארע וועלט, דעם ערנסט האט זי קיינמאל ניט בעמערקט אויף זיין געזיכט און האט נישט געוואוסט. אז אזא ערנסט קאן געמאלט זיין.

זיין געזיכט האט איהר אין דעם אויגענבליק דערמאהנט נאך אנ'אנדער געזיכט, וואס זי האט אמאל געזעהן, זי איז א קליין מיידעל געוועזן. עס איז געווען דאס געזיכט פון איהר פעטער, דעם רבי'ן פון גאליציען, וועלכער האט זיך ביי זיי אויפגעהאלטען אמאל א שבת און האט קידוש געמאכט.

אז ערנסטער, ציטריגער טרויער האט זי ארומגענומען.

דאס אלץ האט אבער נור געדויערט א פאר מינוט. באלד האט זי קאוואלסקי בעמערקט. ער איז ניט דערשראקען, ניט פערוואונדערט געווארען. ער האט נור אויסגערופען אויף פויליש: „אח, איהר זייט עס!" — און האט ווייטער געארבייט, גלייך ווי איהר פלוצלינג'דיג ערשיינען וואלט גאנץ נאטירליך געווען. נור צו זיך האט ער אלץ גערעדט: „באלד, אזוי, איהר זייט עס, באלד, באלד". און מען האט געזעהען, אז ער ווייסט ניט די בעדייטונג פון די ווערטער און זאגט דאס גלאט אזוי, אבי צו ריידען.

זי האט געשוויגען.

— עס האנדעלט זיך אום דעם וואלקען — האט ווייטער קא־וואלסקי גערעדט. ווי צו זיך, קראצענדיג זיך אין קאפ, ניט אראבנעה־מענדיג זיין אויג פון בילד און דעם וואלקען און ווייטער געטהאן זיין ארבייט — אלץ איז א וואלקען. די ווארימקייט, אט־אט די ווארימ־קייט. און זעהט דעם שטאלץ, וואס א וואלקען האט. יא, אזא שטאלצקייט! איך האב א פראפעסאר געהאט, איז ער א הויכער גע־ווען, און אזא דיקען בויך געהאט און ער האט געמאלט בלויז קליינע בילדלעך: א שטיקעל פעלד, א שטיקעל הימעל און א וואלקענדעל; ער פלעגט זאגען, אז די גאנצע וועלט איז וואלקען. יא, יא. און וואס זאגט איהר? הא? — האט ער זיך פלוצים געווענדעט צו מערי'ן.

מערי האט געוואוסט, אז די ווערטער זיינען ניט צו איהר גע־ריכטעט, אז ער זעהט זי ניט און פיהלט זי ניט איצט ביי זיך. זי האט געשוויגען און קאוואלסקי האט ווייטער גערעדט, ווי צו זיך אליין און געטהאן זיין ארבייט.

— א וואלקען איז ניט קיין קליינינקייט — האט ער, מיין גראבער פראפעסאר, געזאגט — דאס איז ניט קיין קאפאטע. דאס איז אן אייביגקייט. א מיידעלשער קערפער. יא יא מארעליזירען, מארעליזירען, ווי א ווייבערישען אקט דארף מען א וואלקען, און די ווארימקייט און דער שטאלץ, שטאלץ. צי ווייסט איהר, וואס הייסט מאלען א וואלקען? — האט ער געזאגט, דער פראפעסאר — עס איז ארויפצוגעהן אין הימעל אריין און זעהן א פרעמדע וועלט, וואס מיר קענען ניט. געהט אזא אידעל מאלען א וואלקען, א הימעל, וויל זעהן גאט און עס צוריקגעבען מיט זיינע ארימע פארבען. א חוצפה, הא? אזא קליין אידעל, — האט ער זיך קינדיש, הערצליך צולאכט.

באלד האט ער אוועקגעלעגט דעם פענזעל מיט די פארבען און האט גענומען בעטראכטען א מינוט דאס בילד, א מינוט די לאנדשאפט ארום.

און ער האט זיך געווענדעט צו מערי'ן אין זעהר א פרעהליכען טאן. זיינע אויגען האבען געגלאנצט און ער איז אונגעהויער גוט געווען.

— גוט האט איהר געטהאן, וואס איהר זייט ארויסגעקומען. גוט, גוט. אח, ווי גוט. איך בין זעהר פרעהליך, איך בין זעהר פרעהליך,— און ער האט זי זעהר ליכט בעריהרט די פלייצעס — אט זעהט וואס איך האב געמאכט; עס איז גארניט ווערטה, עס פעלט עפעס, (קוקט ער נאכאמאל אן זיין בילד). יא, ליעבע פעהלט. אט וואס, ווי מיין פראפעסאר פלעגט זאגען, דער, מיט'ן גראבען בויך. אום צו מאכען א שעהנעם וואלקען מוז מען ליעבען. יא, יא. אזוי האט ער געזאגט, אום צו מאכען א גוטע זאך, מוז מין זיין א פערליעבטער. אדער ווייסט איהר וואס? גאר ביי זיך ג ע פ א ל ע ן צו זיין, עפיס א גרויסע זינד אויף דער נשמה צו האבען. יא, יא, מיט א גרויסער זינד אויף דער נשמה קאן מען גרויסע זאכען מאכען, אז מען איז נידערשלאגען. און א י ך וואס? ניט איך האב קיין זינד אויף דער נשמה און ניט איך ליעב וועמען. נו, ווי קאן מען דא עפיס רעכט מאכען? אנ'אנגעגעסענער בורזשוא. עסט זיך יעדען טאג זיין מיטאג און מאלט זיך יעדען טאג א ביסעל. ניין, ניין. מיט אזא זאטען מאגען און ריינעם געוויסען קאן מען גארניט מאכען. מען דארף זיך פערליעבען. יא, יא, פערליעבען מוז איך זיך, אדער א מענשען הרג'ענען, אז ניט וועל איך אונטערגעהן, — ווי מיין פריינד גליקסמאן האט געטהאן. איהר ווייסט ניט.

וואס מיין פריינד גליקסמאן האט געטהאן? וווּנדערט ער זיך צו מערי'ן און ברעכט אויס אין אזא קינדיש, הערצליך געלעכטער, אז מערי האט געמוזט מיטשמייכלען — הערט־אויס, הערט־אויס, איהר וועט לאכען, מיין פריינד גליקסמאן...

מערי איז געזעסען און האט איהם גלייך אין די אויגען אריין געקוקט. זי האט געזעהען זיין גליק, ווי עס שפּיגעלט זיך אויף זיין געזיכט, און זיין קינדיש לאכען, ווי עס גיסט זיך, ווי אויס · קוואל און איהר איז גוט געווען דערביי. זי האט איהם מיט אונבעגרענצטער ליעבע צוגעהערט און ניט מיט איין ווארט זיין שטראמענדיגע פרייד געשטערט.

— מיין פריינד גליקסמאן, הערט־אויס — בעריהרט ער לייכט מערי'ס פּלייצעס — איז מיט אונז אינאיינעם אין אקאדעמיע געווען. א כיטרער יונג. ער האט זיך פריה־מארגענס אויפגעכאפּט, דעמאלט ווען דער טוי ליעגט אויף די פעלדער, און ארומגעלאפען וואלקען מאלען. ער האט פלינק, מיט געוואלד, געוואלט ווערען א גוטער מאלער. מיט געוואלד געהט עס ניט, ברודערקע. דער פּראפעסאר זאגט: „יא, וואס טויגען מיר דיינע וואלקענס, אז זיי זיינען אידישע קאפאטעס. אידישע קאפאטעס האט ער געזאגט — אזא פּראפעסאר האבען מיר געהאט. דיין שניי איז אהן ליכט, ווי ער וואלט ניט פון הימעל געפאלען; דיין וואסער איז אויסגעלאשען און דיין הימעל איז א פלאכטע. קאפאטעס — ווייסע, נור קאפאטעס. קיין ליכט, קיין לעבען, קיין נשמה, — אזוי האט דער פּראפעסאר געזאגט. ליעבע פעהלט, ליעבע, דו מוזט זיך פערליעבען. און וואס מיינט איהר? ער האט זיך ניט פערליעבט? אח, אח, הערט־אויס א געשיכטע. ביי־נאכט ליעג איך אזוי, וועקט מיך ווער: „מיכאל, מיכאל!“ איך עפען די אויגען, גליקסמאן זיצט ביים ראנד בעט (מיר האבען אינאיינעם געוואהנט). „וואס ווילסט דו“? פרעג איך· — „שלעכט איז מיט מיר“ — זאגט ער. „דער פּראפעסאר געפינט, אז אין מיינע בילדער פעהלט ליעבע· איך פיהל עס אויך. איך וויל, איך מוז מיך פערליעבען“ (איך האב זיך דערמאהנט. פאר א פאר טעג האט מיט מיר גערעדט מיינער א בעקאנטער פון קראקוי. האט זיך געקלאגט פאר מיר: ער האט אייניגע טעכטער און קאן זיי ניט אויסגעבען. מען דארף מיין בעקאנטען פון קראקוי א טובה טהאן, דענק איך ביי מיר). „דו ליעבסט שוין“. זאג

איך. „איך?" — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „יא, דו. דו מיינסט, איך האב ניט געזעהען, ווי דו ביזט רויט־טויט געווארען, אז דו האסט דערזעהען דאס פריילין ראטענבערג אין טהעאטער. יא, דיינע אויגען האבען געגלאנצט און דיין פנים האט געלויכטען, און דיין הארץ האט געקלאפט. מיך ווערסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך ווערסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע". — „אבער וועלכעס פריילין ראטענבערג?" — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „זי. דאס פריילין מיט די ברילען, וואס שפיעלט אזוי גלענצענד פיאנא. דו געדענקסט, מיר זיינען געוועזען ביי איהר פאטער צו גאסט און דאס מיידעל האט אונז געשפיעלט. אח, דיין גליק דאן! און דיינע אויגען דאן, און דיין ארויף און אראבלויפען איבער דער שטוב און רייסען זיך בי די האהר! ניין, ניין, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך ווערסט דו ניט אבנארען". — „וועלכע ראטענבערג? דעם פארבען־הענדלער'ס טאכטער, די מויד מיט די רויטע האהר? אבער אום גאטעס ווילען, איך קאן זי דאך ניט אנקוקען", — האט דער יונג אויסגעשריען.—„אבער וואס רעדסט דו, דערמאהן זיך, ווי דו בלייבסט מיט א אויפגעריסען מויל. א, ברודער, דאס איז די ליעבע; דו ביזט בייז. דו ראנגעלסט זיך מיט דער ליעבע, דערפאר דאכט זיך דיר, אז דו קאנסט זי ניט אנקוקען. דאס איז עס, דו האלסט מלחמה, דו ווילסט דיך ניט נאכגעבען, אבער די ליעבע איז שטארקער פאר דיר, שטארקער. גיב דיך נאך, ברודערקע, פערפאלען, פערפאלען, גיב דיך נאך ——"

און וואס מיינט איהר? מיר זיינען ניט געפאהרען דעם צווייטען טאג נאך קראקוי? איך — איבעררײדען מיט'ן פאטער; ער — צום מיידעל? און וואס מיינט איהר? ער האט זיך אפשר ניט פערליעבט אין איהר? ביז'ן היינטיגען טאג! — שרייט אוים קאוואלסקי — ער שטארבט פאר איהרע טריט און ארבייטען האט ער אנגעהויבען בעסער. ער איז פערליעבט. מיט אזעלכע מענשען, ווי מיר וועט איהר גארנישט מאכען. מיר דארפען נור וועלען און מיר קאנען זיך איינריידען וואס מיר ווילען — לאכט אוים קאוואלסקי.

מערי איז געבליבען זיצען און האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. „גאט — האט זי זיך געטראכט — וואס פאר א מענש איז דאס? ווער איז ער"?

איהר האט ארומגענומען א שרעק פאר איהם און זי האט איהם אנגעקוקט. נור זיין געזיכט איז געבליבען אזוי אונשולדיג, קינדיש־פרעהליך, אז איהר האט זיך געוואלט שפיעלען מיט איהם. זי האט זיך אנגערופען האלב־פערשעמט און האלב־לאכענדיג:

— א גאט, וואס פאר א שרעקליכער מענש איהר זייט!

— אזוי איז עס, קינד, האט ער צו איהר געזאגט ליעב און נאאיוו — מיר קאנען זיך אלץ איינרעדען, עס הענגט נור אלץ פון אונז אליין אב, — און ער האט זי פלוצלינג ארומגענומען און געקושט זי אין די האהר און די אויגען.

זי האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. ער האט דערביי אזוי נאאיוו און אונשולדיג אויסגעזעהן, אז עס איז נישט געווען אויף וואס זיך צו בייזערען און איבער וואס זיך צו שעמען.

און זי האט אנגעהויבען ארויסצוגעהען אין דארף אריין יעדען טאג, פון אלעמען זיך אבגעזונדערט, איהרע חבר'טעס ווייניג געזעהן, מישא'ן אויסגעמידען און קיינער האט זי מעהר נים אינטערעסירט, אליין זיך פריה־מארגענס ארויסגעכאפט פון שטוב און פערפאלען געווארען אויף גאנצע טעג. די מוטער איז פון גערולד ארויס, דער פאטער האט זיך אין זיין קאבינעט איינגעשלאסען און זי נישט גע־וואלט זעהן. ארויסגעקומען אין דארף, האט זי שוין קאוואלסקין גע־טראפען אין פעלד, ביי דער ארבייט. שטיל ווי א קאץ, האט זי זיך צוגעשלייכט, אוועקגעזעצט זיך אין א ווינקעל און צוגעזעהן, ווי ער ארבייט. טיילמאל האט ער זי בעמערקט, האט ער געשמייכעלט צו איהר און גערעדט צו איהר און טיילמאל האט ער גאר פערגעסען אן איהר און איז געווען אינגאנצען איינגעטונקט אין זיין ליכט און אין זיינע פארבען.

נור זי איז גליקליך געווען, גליקליך געווען צו זיין דערביי, ווען ער שאפט, צו קוקען איהם געהיים אין פנים אריין, צו לויערען דאס ליכט, וואס שטראהלט פון זיינע אויגען בעת ער ארבייט, דאס עטעמען זיינס און די קינדערשע גרימאסען פון זיינע ליפען.

דאס פערצעהנטע קאפיטעל

שבת אין דער פריה, ווען מישא איז אריין צו לייזעראוויטש'ן, האט ער דארט געטראפען א קליינע אונאנגענעהמע סצענע.

סאכאלין, זייער מיטשילער, וואס מען האט איהם פון אכטען קלאס ארויסגעווארפען איז געשטאנען אין א ווינקעל שטוב. זיין גימנאזיסטען־הוט אהן דעם שטערענדיל איז געווען ארויפגעווארפען אויף זיין צושויבערטען קאפ האהר און האט גלייך געקוקט זיין פאטער אין די אויגען אריין מיט יענעם ווילדען אויסדרוק, וועלכער ווערט ערנסט און אונבעוועגליך, און אונאויפהערליך געביסען די אויבערשטע ליפ.

זיין פאטער, א אונגעוועהנליך הויכער, ברייט־ביינערדיגער ריעז מיט א פאר גרויסע און שטארקע הענד, האט געקלאפט מיט זיין גראבען שטעקען אן דער פאדלאגע, די געלבע האהר פון זיין רויטע, דיקען קארק האבען זיך איהם אויפגעשטעלט און זיין גראבע באס־שטים האט אנגעפילט דאס קליינע שטיבעל.

— צום דירעקטאר זאלסטו מיר געהן, — האט ער געשריען צום יונג, — די האנד זאלסטו איהם קושען, צו די פיס זאלסטו זיך איהם ווארפען און בעטען, אז מען זאל דיך צוריק אין קלאס צונעהמען. פאר די אויגען זאלסטו זיך מיר ניט ווייזען אהן א גימנאזיסטען־צייכען. אויף טויט וועל איך דיך דערהרג'ענען, — האט ער אויפגעהויבען זיין גרויסען שטעקען צום יונג, וועלכער איז געשטאנען און קיין פינטעל ניט געגעבען מיט'ן אויג, נור ווי א ווילד טיער געקוקט דעם פאטער גלייך אין פנים אריין. ד"ר לייזעראוויטש, שוין אנגעטהון דעם ראק, גרייט ארויסצוגעהן, האט מיט זיינע ביינערדיגע לאנגע הענד, קוים צוריקגעהאלטען דעם ריעז פון שלאגען דעם יונג. דער איד האט זיך געריסען פונ'ם דאקטאר'ס הענד און געווענדט זיך מיט א וויינענדיג קול צום דאקטאר האלב־רוסיש, האלב־אידיש.

אכט יאהר האב איך דעם יונג אין גימנאזיום געהאלטען. איך האב נישט געגעסען, איך האב נישט געטרונקען, — האט דער איד געחליפעט. האלב אין טרעהרען, — איך האב געוואלט האבען א זוהן אין גימנאזיסטען־קליידער. צו וועמען בין איך נישט געלאפען נאך פראטעקציע! ביים גובערנאטאר אליין בין איך געווען, דעם דירעקטאר

די הענד געקושט. אַלץ האָב איך געטהאָן, אז איך זאָל דעם יונג אין גימנאַזיום אריינבריינגען, אַנ׳אוניפאָרם איהם אַנגעטהאָן און ער געהט און ווארפט דאס אַלץ אוועק. אין „פּראוויטעלסטוועננע״ זאכען געהט ער זיך מישען. די גימנאזיסטישע אוניפארם טהוט מען איהם אויס— זעהט, זעהט:

ראהעל איז געשטאנען און מיט גרויס רחמנות געקוקט אויף דעם יונג וועלכער איז די מינוט פערשטיינערט געווארען פון איהרע בליקען. זי האט געוואלט צוגעהן צו איהם און איהם טרייסטען און האט גארנישט געפיהלט דערביי, אז זי שמערצט איהם מיט איהרע בליקען, מעהר ווי זיין פאטער מיט זיינע רייד. דאוויד וועלכער איז שרעקליך אויפגערעגט געוועזען, האט זיך געשעמט פאר זיין חבר און האט גע־קוקט אויף ראחעל׳ן ביין פאר איהר רחמנות׳דיגער מינע. ראחעל האָט דאס פערשטאנען און האט זיך מיט מורא צוגערוקט נעהנטער צו דאווידן.

— אבער עס האט דאך קיין אומגליק נישט געשעהן, בערוהיגט אייך, — נעהמט איהם דער דאקטאר איין, — און אז ער וועט נישט טראגען קיין גימנאזיסטען־קליידער וועט ער דען שוין קיין מענש נישט זיין?

— וואס? — שרייט דער איד — דאס אַלץ איז איבער דאנען, איבער אייך. איך האָב שוין געהערט, איהר האָט דעם יונג דעם קאָפּ פערדרעהט, — שרייט דער איד נאך העכער, — פארוואס האלט איהר דא אויף דעם יונג? צו פרעסען גיט איהר איהם, נאכטלעגער גיט איהר איהם. איך וועל צום פּאָליצמייסטער געהן. וואס פאר רע־וואָלוציאָנע „סחאַדקעס״ זיינען עס דאָ! — שרייט דער איד און זיין פּנים ווערט אנגעגאסען מיט בלוט, — צום פּאָליצמייסטער וועל איך געהן. געגען מלוכה בונטעוועט איהר זיך? וואס האט איהר זיך אין „פּראוויטעלסטוועננע״ זאכען צו מישען? איך געפעלט ניט די רעגי־רונג, און דעם יונג דעם קאָפּ פערדרעהט, פון גימנאזיום איהם ארויס־געווארפען — איך וועל צום דירעקטאר געהן. איך וועל איהם אַלץ דערצעהלען.

— אָבער בערוהיגט אייך, בערוהיגט אייך, — ווענדעט נאָך אָן דער־דאקטאר די לעצטע קרעפטען.

דאוויד, אין ווינקעל איז בלייך געווארען, ווי די וואנד, זיינע נאז־לעכער האבען זיך איהם ברייט אויפגעעפענט און ער האט שווער געעטעמט. שוין איינינע מאל האט ער זיך געוואלט ארויפווארפען אויף דעם ריעז מיט זיינע פויסטען, ער האט זיך אבער איינגעהאלטען מיט אלע קרעפטען. די לעצטע ווערטער אבער האבען איהם אזוי אויפגעבראכט, אז ער האט זיך געגעבען א לאז צום אידען ווי א טיגער.

— די מינוט ארויס פון שטוב, אדער איך שיס אייך אונטער ווי א הונד! — האט ער אויסגעשריען, ארייגשטעקענדיג די האנד אין

— דאוויד, — האט דער דאקטאר א געשריי געגעבען,—בערוהיג זיך נאריש אינגעל!

דאוויד האט זיך צוריק אבגערוקט אין ווינקעל, בלייך, ווי די וואנד.

— אהא, — האט איהר געזעהן צו וואס זיי נעהמען זיך -- האט דער איד אויסגעשריען — נאר זיין טאן איז שוין געווען געלעגט, ער איז בלייך געווען, ווי די וואנד און יעדעס מאל אומגעקוקט זיך מיט שרעק צו דאוויד'ן: — פאר אנ'עלטערען מענשען האט דאס שוין קיין דרך ארץ. עס וועט אנידערשיסען ווי א הונד: און פארוואס? — האט ער זיך געווענדעט צום דאקטאר מיט א וויינענדיגער שטים — איהר זענט דאך א פאטער, זאגט אליין, איהר זייט דאך אויך א איד. איהר ווייסט דאך ווי שווער עס קומט אן א אידען א זוהן אין א רעגירונגס־אנשטאלט ארייגברייגגען? וויפיעל פראטעקציע האט עס געקאסט! עס איז דאך ביז'ן גובערנאטאר דערגאנגען. און ער געהט און פיהרט אלץ איבער. וואס קען איך טאהן? איך קאן דאך פאר'ן דירעקטאר די אויגען ניט ווייזען. איך האב דיין זוהן אין א „פראוויטעלסטווענע אוטשעבנע זאוועדעניע“ אויפגענומען, זאגט ער, איך האב איהם א רעגירונגס־אוניפארם אנגעטהון, מעשענע קנעפ געגעבען, זאגט ער, און ער געהט און מישט זיך אין „פראוויטעלסטווענע“ זאכען! דו ביזט א איד, אלע מעגען און דו טארסט ניט. דעם קאפ בויג צו דער ערד, צום דירעקטאר געה, די האנד זאלסטו איהם קושען, פאר די פיס זאלסטו זיך לעגען, טויטען וועל איך דיר!...“

דער יונג איז געשטאנען און האט געקוקט דעם פאטער גלייך אין די אויגען אריין. אויף זיינע גראבע פליישיגע ליפען איז געלעגען א פעראכטענדער שמייכעל און זיינע שטארע, ניט פינקעלדיגע אויגען

האבען דעם פאטער'ס גאנצע אינערליכע דורכגעבויערט און קיין זילבע האט זיך פון איהם נישט געהערט.

אבער דעם אידענ'ס שטים איז שוין געווארען געבראכען; מיט שרעק האט ער זיך יעדעם מאל אומגעקוקט צו דאווידן, און אז דער דאקטאר האט זיך גענומען ארויסצוגעהן, האט ער זיך לאנג נישט גע־אמפערט און זיך געלאזט נאכשלעפען. מען האט געזעהן, אז אהן דעם דאקטאר'ס צוריידען וואלט ער אויך אנטלאפען, מורא האבענדיג פאר דאוויד'ס רעוואלווער.

אז דער איד איז אוועק זיינען אלע שטיל געבליבען. די יונגען האבען זיך געשעמט צו קוקען איינער דעם צווייטען אין די אויגען אריין. נאר אויף ראחעל'ס געזיכט, אויף וועלכען עס איז געלעגען שרעק און רחמנות צום יונג, האט זיך דאך געוויזען א ליכטיגער שמייכעל. זי איז געווען די ערשטע, וואס האט זיך אנגערופען צום יונג.

— האט נישט מורא פאר'ן פאטער, געהט נישט מעהר אהיים צו איהם. ביי אונז וועט איהר וואוינען, אט דא — וויזט זי אויף א ליידיג ווינקעל אין שטוב — מיר וועלען א בעט אויפשלאגען פאר אייך.

און, ריידענדיג אזוי, האט זי זיך גענעהנטערט צום יונג, וועלכער איז געשטאנען אין דער פריהערדיגער פאזע און זי האט איהם אנ־געהויבען צו גלעטען מיט ביידע נאקעטע הענד איבער'ן פנים.

דעם יונג'ס פנים האט זיך אנגעצונדען, ווי א פייער. צוויי גרויסע טראפענס טרעהרען זיינען איהם געבליבען הענגען אויפ'ן אויגען־ראנד און ער האט אויסגעשריען:

— יא יעווא אוביו! — און איז ארויס האסטיג פון שטוב, ניט קוקענדיג קיינעם אין פנים אריין.

— גלופאיא! — האט דאוויד געגעבען א געשריי אויף דער שוועס־טער.

ראחעל האט זיך געפונען שולדיג. זי האט געפיהלט דעם יונג'ס צער און שאנד, וועלכער האט מעהר געליטען פון איהרע רייד, ווי פון זיין פאטער'ס הארטע ווערטער. זי האט דאך דאס אבער גארנישט געוואלט: זי האט דאך איהם נור טרייסטען געוואלט, גוט מאכען און זי האט נישט אויף אזוי פיעל טאקט געהאט, אז זי זאל איצט שווייגען.

זי האט דעם ברודער אנגעקוקט מיט א בליק, פול שולד־בעוואוסט און אונטערטעניגקייט. זי איז שטאלץ געווארען אויף איהר ברודער,

וועלכער בעזיצט אזוי פיעל מענשליכעס און זי וואלט גערן גענומען די שטרענגסטע שטראף פון זיין האנד פאר איהרע ווייבערישע רייד.

זי האט געוואלט צוגעהן צו דאוויד'ן, איהם ביי דער האנד אננעהמען און זאגען: „דו ביזט גוט!“—נור זי האט איצט מורא געהאט פאר איהם. זי האט זיך געפיהלט זעהר נידערשלאגען און שולדיג פאר איהר נארישקייט. האט זי זיך אוועקגעזעצט רוהיג אויף איהר שטול, האט נור טיילמאל געווארפען א שמייכעלדיגען, פערשעמטען בליק אויף דאוויד'ן וועלכער איז געווען ערנסט פערטראכט און זי גארניט בעמערקט. זי האט זיך געווענדעט מיט איהר בליק צו מישא'ן, דער איז אבער אויך געווען ערנסט געשטימט און האט געשוויגען.

זי האט מיט אלע מעגליכקייטען זיך איינגעהאלטען פון וויינען און האט געשמייכעלט, חאטש איהרע אויגען זיינען נאס געווען פון טרעהרען.

באלד האט זיך אבגערופען דאוויד:

— עס וועט שוין צייט זיין, דו געהסט מיט? — האט ער זיך געווענדעט צו מישא'ן.

— אין וואלד? — האט מישא געפרעגט מיט אנ'אראבגעלאזטער שטים.

— יא, — האט ער געענטפערט און האט נישט בעאבאכטעט די שוועסטער, וואס געפינט זיך נעבען זיי.

— גוט.

— קום, — האט ער געזאגט.

— דא סווידאניא, ראחעל, האט מישא געזאגט צו איהר און האט איהר געגעבען די האנד.

זיי האבען די שטוב פערלאזט און זי איבערגעלאזען אליין מיט איהרע געדאנקען.

א פאר מינוט איז ראחעל געזעסען, האט זיך געשפיעלט מיט איהרע לאנגע צעפ און איז אלץ נאהנט געווען צו וויינען. „גלופאיא, גלופאיא!“ — האט זי זיך אליין געזידעלט. ער האט זעהר רעכט, דאוויד, וואס ער וויל נישט האבען מיט מיר קיין געשעפטען, נעהמט מיך אין ערגיץ נישט מיט, נישט געוואלט אין וואלד נעהמען און פערטרויט מיר גארנישט. איך בין א נאריש מיידעל, קאן נאך אלץ אויספלוידערען. איהר האט איצט אנ'אונגעהויערער שטאלץ ארומגענומען אויף

דאווידין. וואָס פאַר א מענש דאָס איז. „ארוים פון שטוב! אז ניט וועל איך דיך ווי א הונד דערשיסען“. „ווי א הונד דערשיסען“... און ווי דער איד איז דערשראָקען געוואָרען פאר איהם און האָט זיך יעדעס מאָל אומגעקוקט מיט שרעק. אהא, דער טאָן איז שוין אנ׳אַנדערער. ער בעט זיך שוין. אודאי, האָט ער רעכט. ער דאַרף מיר גאַרנישט פערטרויען, איך בין דאָך א נאַריש, נאַריש מיידעל.

אין דעם האָט זי פּלוצלונג אין פענסטער דערזעהען א געזיכט. זי האָט׳ס באַלד דערקענט. דאָס איז געווען דער יונג סאַכאַלין, וואָס איז פון שטוב ארויסגעלאָפען. באַלד האָט זיך די טהיר געעפענט און דער יונג מיט דעם אבגעריסענעם היטעל איז ווידער אין שטוב אריין. ער איז געווען רויט און דערשראָקען, און האָט געוואָרפען אַן אונרוהיגען בליק ארום זיך, אָבער ער האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט.

ראָהעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס צו זאָגען. זי האָט זיך געשעמט פאר איהרע פריהערדיגע רייד, איז זי צוגעגאַנגען צו איהם און האָט געזאָגט מיט א ווייכער שטים:

— זייט מיר מוחל פאר מיינע פריהערדיגע ווערטער!

דער יונג האָט זיך נור אומגעקוקט און פערקרימט דאָס פּנים ווי צום וויינען.

— איך האָב אייך נישט געוואָלט קריינקען. איך האָב עס געמיינט מיט אנ׳אמת. אָבער איך בין א נאַריש מיידעל און האָב גערעדט נארישקייטען

דער יונג האָט זי ווייטער אנגעקוקט און די פינגער זיך געביסען און געשוויגען.

זי האָט געמאַכט א טריט נעהנטער צו איהם און איהר ווייבליך געפיהל האָט זיך איצט אינגאַנצען ערוועקט אין איהר.

— אייך מוז זיין שלעכט אין דער־היים, געהט נישט אהיים! בלייבט ביי אונז. מיר וועלען אייך שוין איינאָרדנען.

דער יונג איז בלייך געוואָרען און האָט ארויסגעשטאַמעלט אייניגע געצעהלטע ווערטער.

— איך בין אייך געקומען דאַנקען,— האָט ער געזאָגט, די אויגען צו דער ערד.

— אבער פאַרוואָס? — האָט זי געזאָגט, און איז רויט שעמעוודיג געוואָרען.

דער יונג האָט זיך פּלוצלינג געגעבען א וואָרף צו איהר, ווי א טיער, געכאַפּט איהר האַנד און האָט זי געקושט.

— איך זעה אייך צום לעצטען מאָל, — האָט ער געשטאַמעלט, נישט קוקענדיג איהר אין פּנים אריין, און איז האַסטיג אַרויס פון שטוב.

ראָחעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהון.

דאָס פופצעהנטע קאַפּיטעל.

באַלד נאָכ'ן „ראָוו" איז געשטאַנען דער וואַלד, אין וועלכען די פערזאַמלונג איז פאָרגעקומען.

באַלד ווי דאוויד און מישא זיינען אריינגעקומען צווישען די הויכע סאָסנעס, האָט זיי בעגעגענט א יונגער בחור מיט א שטעקעל אין האַנד און מיט א פּאָר פינקעלנדע אויגעלעך און האָט געלאָזט פאַלען א וואָרט, ווי ער וואָלט צו זיך גערעדט:

— ווער עס וויל קידוש השם'ען, זאָל זיך נעהמען רעכטס, נאָכ'ן שוואַרצען דעמב.

געגאַנגען א ביסעל ווייטער, האָבען זיי שוין בעגעגענט קופּ־קעלעך יונגע־לייט מיט שטעקלעך אין די הענד, וועלכע זיינען איינ־איינעם געגאַנגען און גע'סוד'עט זיך און געקוקט אויף זיי מיט חשד.

א פּאָר עלטערע אידען מיט בעוואַקסענע בערד האָבען זיך גע־וויזען פון אַנ'אַנדער ווינקעל אַרויס און אַנ'אַנדער יונגער מאַן איז ווידער דורכגעגאַנגען און ווידער געוואָרפען א וואָרט: „ווער עס וויל קידוש השם'ען, — זאָל געהן צום שוואַרצען דעמב, רעכטס". אָנגעקומען צום שוואַרצען דעמב, האָבען זיי שוין דאָרט געטראָפען א מאַן צוויי הונדערט. מעהרסטען זיינען דאָס געווען איינוואוינער פון „ראָוו", עלטערע מענשען. אָדער קינדער נאָך; קיין מיטעל־יאָהריגע האָט מען נישט געזעהן. צווישען זיי האָבען זיך געוואָרפען אין די אויגען די „אינטעליגענטען" פון שטאָדט. זיי האָבען זיך אָבגעשיידט פון די „ראָוו מענשען" נישט בלויז מיט זייער קליידונג, נאָר אויך מיט זייער וואוקס און אויסזעהן. זיי האָבען אויסגעזעהן געגען די „ראָוו־מענשען"

ווי ריזען, עפּעס גאָר ווי אַן אַנדער ראַסע. די מעהרסטע אַרבייטער פון „ראָוו" זיינען מיט אַ קאָפּ נידעריגער געווען פון די געוועהנליכע מענשען, קליינע דינע קערפּערלעך מיט קליינע אונ'ענטוויקעלטע הענד און פיס. אַלטע, בלייכע פּנים'ער מיט אַראָבגעהאַנגענע ליפּען און אויסגעלאָשענע אויגען. זיי זיינען געשטאַנען און האָבען גלייכגילטיג אויסגעהערט די רייד פון דעם יונגען־מאַן, וואָס מישא האָט געהאַט בעגעגענט ביי ד"ר לייזעראָוויטש.

פיעל פון די פערזאַמעלטע האָבען זיך אייגענטליך גאָר ניט בעשעפטיגט מיט קיין מלאכה. עס זיינען געווען דאָרפס־געהער, האָבען זיך אַרומגעדרעהט אין גאַס צו חאַפּען ערגעץ וואו אַ גראָשען, און זיינען אייגענטליך דאָ אהער געקומען, געמיינט, „טאָמער וועט עפּיס דערפון אַרויסקומען". אָבער מעהרסטענטייל זיינען געקומען הײמישע שניידער, וועלכע זיצען דורך גאַנצע טעג און האַלבע נעכט אין די איינגעפאַלענע הילצערנע לעבער אין „ראָוו" און נייהען ביי די קליינע נאַפט־לעמפּלעך פּעלצען פאַר די פּויערים. זיי האָט מען גלייך געקאַנט דערקענען אַן די אויסערגעוועהנליך קליינע געזיכטער, פעררויטעטע אויגען און אַן זייערע וואַסערדיגע גליעדער און קרומע פיסלעך, וועלכע מען געפינט ביי מענשען, וואָס זיצען דורך גאַנצע טעג אין פערמאַכטע שטיבער און געניסען ניט פון דער זון.

פאַר זיי איז דאָס געווען די פערזאַמלונג און איבער זיי האָבען זיך עס געקריגט צוויי „פּאַרטייען" ביי אידען.

יעדע פון די פּאַרטייען האָט געוואָלט האָבען דאָס רעכט אויף דעם „ראָוו" און ביידע פּאַרטייען זיינען אַ גאַנצע וואָך אַרומגעלאָפען אין די וואַרשטאַטען און האָבען צוזאַמענגערופען די פערזאַמלונג. די פערזאַמלונגען פון די פּאַרטייען האָבען געזאָלט זיין בעזונדער, זיינען אָבער דאָך געווען אינאיינעם — ווייל דער עולם האָט זיך נישט געוואָלט צוטיילען און האָט געוואָלט הערען, וועגען וואָס דאַ האַנדעלט זיך. נאָר אַנשטאָט די אַרבייטער זיינען געקומען די בעלי־הבתים אַליין, וואָרום קיין „משרתים" זיינען נישט געווען אין „ראָוו". עס האָבען געאַרבייט מעהרסטענס פאַטערס מיט זיהן צוזאַמען, יונגע־לייט נאָך דער חתונה, וואָס דער שווער האָט אַוועקגעגעבען דעם איידעם אַ מאַשין און דער איידעם האָט זיך געשטעלט ביי איהם צו דער אַרבייט.

דער רעדנער איז געשטאַנען אויף אַנ'אָבגעהאַקטער קלאָץ און האָט

אויסגערעכענט די בעדינגונגען, וואס דער ארבייטער פאדערט: קודם כל א ליכטיגע ברייטע וואוינונג מיט ווענטילאציעס; די ארבייט האט געדארפט זיין אין זומער פארלויפיג ניין שעה, אין ווינטער — צעהן. שפעטער וועט מען דארפען ארבייטען נור אכט שעה אין טאג; קינדער טארען נישט ארבייטען. עס קאן נאך מעגליך זיין איינצופיהרען אזעלכע מאשינען, וואס מען דארף נישט אליין טרעטען מיט די פיס, נור טרייבען מיט עלעקטריע, און צו דעם אלעס דארף דער ארבייטער פערדיענען צוויי מאל אזוי פיעל, וויפיעל ער פערדיענט היינט און לעבען אנשטענדיג אין א ריינער וואהנונג און זיינע קינדער לאזען לערנען.

— הע, בעריל, וואס זאגסטו צו דעם? — האט זיך איין איד אנגערופען צום צווייטען, וועלכער האט געטראגען א פאר שווארצע ברילען.

— אדרבה, לאז מען עפעס זעהן, לאז מען, ס'איז שוין צייט, אז מען זאל זיך אנהויבען אומקוקען אויפ'ן ארימען בעל־מלאכה אויך, — האט זיך דער צווייטער אנגערופען.

— אבער ווער וועט דאס אלץ געבען, ווער? — פרעגט דער ערשטער.

— ווי הייסט, ווער? עס קומט פון די הויכע מקומות. דער ברודער ארבייטער האט זיך דערשלאגען צו די הויכע פענסטער, האט דארט א געוואלד געמאכט. וואס מיינסטו, עס איז נישטא קיין גערעכטיגקייט אויף דער וועלט? עס איז דא גערעכטיגקייט. מען איז געקומען, מען האט זיך דערשלאגען, מען האט געזאגט אין די הויכע מקומות א ראטשילד, א גוב‌ערנאטאר. מען האט רחמנות געקראגען.

— דער ארבייטער דארף נישט קיין רחמנות אויף זיך — דער ארבייטער בעט נישט, נאר פאדערט, — האט זיך אנגערופען א יונגער מאן מיט א שטעקעלע אין האנד, וואס איז דערביי געשטאנען און האט אויסגעהערט דעם געשפרעך — עס איז געקומען א צייט, אז דער ברודער ארבייטער נעהמט זיך דאס אליין, ער בעט נישט ביי קיינעם און נעהמט נישט פון קיינעם.

— נור ווער דען? ווער דען וועט דאס געבען די גוטע זאכען?

— מ'האט אייך געזאגט, אז מען וועט נישט געבען, נאר מיר וועלען דארפען אליין נעהמען, מיר אליין — האט זיך אנגערופען א צווייטער

יונגער־מאַן אַ גימנאַזיסט פון שטאָדט מיט אַ פּאָר רויטע באַקען און אַ פּאָר געזונטע הענד.

— אָבער ווי אַזוי? ווי אַזוי וועט מען זיך נעהמען?

— מיט שטרייקען! — האָט דער בחור מיט די רויטע באַקען אויס־געשריען. כל זמן מען וועט דאָס אונז נישט נאָכגעבען, וועלען מיר נישט געהן צו דער אַרבייט.

— וואָס אויך אַ ברודער־אַרבייטער? — האָט דער איד מיט די שוואַרצע ברילען געפרעגט אויפ׳ן בחור׳ל.

— ע, עס איז דאָך זונדעל׳ס זוהן פון שטאָדט.

— דעם טוך־הענדלערס?

— יאָ.

— און וואָס טהוט ער דאָ?

— ער איז אויך אַ מאַכער ביים ברודער אַרבייטער.

— זאָל מיר זיין פּאָטער דאָס טוך ביליגער לאָזען, וואָלט איך איהם מוחל געווען אַלע גוטע זאַכען, — זאָגט דער איד אין די ברילען.

— אָבער ווי אַזוי וועט עס דאָך זיין? ווי הייסט, מען וועט ניט אַרבייטען? און ווער וועט אונז עסען געבען? — ווענדעט זיך צום „אינטעליגענט“ פון שטאָדט אַ קליין אידעל מיט אַ געל בערדעל, וועלכעס זעהט אויס ווי צוגעקלאָפּט צו זיין איינעפּאַלען קינדיש פּנים׳ל.

— מיר מוזען הונגערען, אָבי דעם שטרייק געווינען, — רופט זיך אָב דער בחור. מיר מוזען דעם שטרייק אָנפיהרען און דערפאַר, וואָס מיר וועלען היינט הונגערען, וועלען מיר דערנאָך זאַט זיין. דער בעל־הבית וועט מוזען אָנקומען צו אונז, ער דאַרף אונזערע הענד.

— וועלכער בעל־הבית? דער פּויער, מיינט איהר, וואָס קויפט ביי אונז?

— דער בעל־הבית, דער מייסטער, וואָס גיט די אַרבייט.

— וואָס הייסט, ווער עס גיט די אַרבייט? מיר אַליין גיבען דאָך די אַרבייט און מיר אַליין אַרבייטען די אַרבייט און מיר אַליין פער־קויפען די אַרבייט אויפ׳ן מאַרק, און ווער וועט אונז געבען ליכטיגע שטיבער און געלד אונז בעצאָהלען און די אַלע גוטע זאַכען.

— מיר דאַרפען אוועקלעגען די אַרבייט און צושטעלען די פאָדערונגען אין קאָמיטעט. דער קאָמיטעט וועט שוין אַליין פאַר

אונז אויסארבייטען מיט'ן בעל־הבית. און ביז וואנען מען וועט אונז ניט נאכגעבען די פאדערונגען, וועלען מיר הונגערן און נישט גיין צו דער ארבייט. — רופט דער יונגער־מאן הויך אויפ'ן קול, אז די אנדערע ארום זאלען איהם אויך הערען.

— און ער וועט אויך הונגערן? — פרעגט זיך דער איד מיט די ברילען אויפ'ן יונגען־מאן — אונז הייסט ער הונגערן, זיין פאטער הייסט אונז אויך הונגערן.

— זיין מאמע האט שוין פאר איהם אבגעקאכט דעם מיטאג. אז ער וועט אהיים קומען, שטעהט שוין גרייט דאס געבראטענע גענזעל.

דער בחור מיט די רויטע באקען האט זיך ניט הערענדיג גע־מאכט פון מיטאג און פון גענזעל און ווייטער גערעדט מיט די אידען.

— איך וויל שוין צושטעלען מיינע פאדערונגען, — האט זיך אנ־גערופען דאס קליינע קינדישע אידעל מיט'ן רויטען בערדעל צו דעם בחור, האלב אין שפאס, — איך בעשטעה אויף דעם אלעס, וואס דער יונגער־מאן האט דא אויסגערעכענט, איך וויל שטרייקען!

— ווער זייט איהר, אנ'ארבייטער?

— אודאי. א ברודער־ארבייטער.

— איך מיין א בעל־הבית, צי א מענש?

— ווי הייסט א בעל־הבית? אודאי א בעל־הבית. איך ארבייט מיט מיין עלטסטען זוהן צוזאמען.

— און מענשען האלט איהר?

— מענשען? ווער האלט מענשען? אודאי, האלט איך א לערן־אינגעל.

— קאן דער קאמיטעט גאר ניט טהאן פאר אייך. איהר זייט דאך אליין דער בעל־הבית און געגען וועמען ווילט איהר שטרייקען? זעהט איהר, אייערע מענשען קאנען שטרייקען — געגען אייך.

— אויב אזוי, טא קום שוין אהיים, בעריל, — רופט ער צום זוהן, — אט וועל איך אייך שיקען מיין לערן־אינגעל. א גוטען־שבת, האסט דו געזעהען א קאמיטעט!

נור באלד איז שטיל געווארען. אויף דעם אבגעהאקטען קלאץ איז איצט ארויסגעגאנגען שמואל בעריל'ס און ער האט אנגעהויבעןריידען.

דער גאנצער „ראוו“ האט איהם געקענט. ער איז אליין געוועז א קינד פון „ראוו“ און אנ'ארבייטער. אנ'אונגעוועהנליך אונענטוויקעלטער מיט אנ'ארויסגעזעצטע הויקער, נאר מיט א פאר גרויסע שווארצע בעלעבטע אויגען, איז ער געשטאנען אויפ'ן קלאץ און האט גערעדט. ער האט ניט גערעדט פון שטרייקען, ניט פון בעלי־בתים און ניט פון מענשען. ער האט אין גאנץ געוועהנליכע ווערטער געשילדערט דאס לעבען פון די איינוואוינער פון „ראוו“. זיין שטים איז געווען הייזעריג און פערכריפעט און די מענשען פון שטאדט האבען איהם שווערליך פערשטאנען. דערפאר האבען זיך אבער די מענשען פון „ראוו“ גוט צוגעהערט צו יעדען ווארט זיינעם און פערשטאנען, וואס ער רעדט. זיין בילד איז געווען א טרויעריגעס. אליין א קינד פון „ראוו“, האט ער געשילדערט דאס לעבען פון די קינדער פון אידישען בעל־מלאכה פון „ראוו“, ווי זיי וואלגערן זיך ארום אין קרענקליכער היץ איז דער בלאטע און אטעמען איין, פון קליינערהייד אן, די פערדומפפטע לופט פון די קאנאלען. דורכדעם ווערען זייערע ברוסטען שוואך, זייער אטעם פערכאפט און זייערע שטימען זיינען הייזעריג און שנאפעלדיג.

ער האט גערעדט וועגען דעם, ווי ארימע מוטערס, אליין פערדארט, קראנק און מיט שוואכע ברוסטען, זויגען זייערע קינדער און מיט דער מילך נאגט דאס קינד אויס דער מוטער'ס קרענק. ער האט דערצעהלט, ווי די אייביגע נאסקייט פון די הייזער ציהט אויס יעדען טראפען בלוט פון די לייבער. פערבלייכט די געזיכטער און מאכט די ביינער ווייך. ער האט דערצעהלט פון פערלאזטע אלטע, וועלכע זיינען ערשט נעכטען יונגע־לייט געווען, און שלעפען זיך, ווי די ווערים איבער די בלאטעס פון „ראוו“ ארום. ער האט געוויזען דאס לעבען פון זייערע קראנקע ווייבער, וועלכע מוזען איבערלאזען זייערע קינדער און מיט די קערב זיך שלעפען איבער די גאסען; דאס לעבען פון זייערע קינדער, וועלכע וואלגערען זיך אין די בלאטעס ארום, דאס לעבען פון זיי אליין און זייער גאהענטע צוקונפט. דער עולם האט איהם גוט פערשטאנען און צוגעהארכט. איצט האט מען שוין ניט געהערט קיין ווערטלעך, נור קרעכצען. ביטערע קרעכצען, וועלכע האבען זיך אויסגעריסען פון די הייזעריגע און שוואכע סוכאטישע ברוסטען, אויסגעמישט מיט הוילע הוסטען. און איינער האט געזאגט צום צווייטען:

— אוי, איז עס וואהר, אוי, איז עס וואהר!

צום סוף האט דער רעדנער פארגעלעגט, אז דער „ראוו" זאל דעמאנסטרירען. אז עס זאלען זיך צוזאמען נעהמען די אלטע מענער, ווייבער און קינדער פון „ראוו" און זאלען דעמאנסטרירען איבער די גאסען פון שטאדט אהן געזאנג און אהן פאהנען, נור בלויז מיט זייערע געשטאלטען.

— ווייזט אייערע לייבער,—האט ער אויסגעשריען מיט זיין כריפענדיג קול. — דעקט אויף אייערע שמאטעס, נעהמט אייערע קינדער, ווייזט זייערע קרומע פיסלעך, זייער קרענק, זייערע געשוואלענע וואסערדיגע קעפ און פערראפיעטע אויגען, זאלען אייערע ווייבער אויפדעקען זייערע ברוסטען און ווייזען זייערע סוחאטישע טארבעס, פון וועלכע זיי שפייזען אריין זייער קרענק אין דעם בלוט פון זייערע קינדער. פיהרט אייערע בלינדע אלטע פאר אייך, רעדט נישט קיין ווארט, זינגט נישט קיין ליעד, ווייזט אייך נאר, זאל די וועלט זעהן דעם „ראוו" אין זיין פראכט און גלאנץ, און זאל זי דערציטערט ווערען. — האט ער אויסגעשריען.

דעם יונגען־מאן'ס רייד האבען געמאכט אן אונגעהויערען איינדרוק. דער עולם איז שטיל געווארען נאך זיינע רייד און קיינער האט נים געוואגט עטוואס צו זאגען. די „אינטעליגענטען" האבען פערגעסען אן סטרייק און די „גענעראלען" פון די פארטייען האבען זיך אויפגעהערט צו קריגען און איינצוטיילען צווישען זיך די רעדנער. זיי האבען געזעהן, אז קיין שום רעדעס וועט איצט דער עולם נישט וועלען אויסהערען. איין „גענעראל" האט אויסגעארבייט א רעזאלוציע, אין וועלכער עס ווערט ארויסגעזאגט דער פראטעסט פון „ראוו" געגען דעם — — — אונרעכט, וואס מען בעגעהט געגען אלע ארבייטער — — פון „ראוו" — — און עס ווערט אנגענומען איינשטימיג דער אכט־שעהדיגער ארבייטסטאג, און נאך איניגע פונקטען פון זייער פארטיי. וואס דער „גענעראל" פון דער צווייטער פארטיי האט בשום אופן נים געוואלט איינגעהן אויף די פונקטען, און צווישען זיי איז צוליעב דעם ארויסגעקומען א גרויסער סכסוך. זיי האבען זיך אבער באלד ארומגעזעהן, אז די רעזאלוציע וועלען זיי סיי־ווי־סיי נישט קאנען פארלעזען, ווארום דער עולם איז געווען שרעקליך אויפגערעגט און האט געוואלט אויספיהרען דעם יונגען מאנ'ס פראיעקט. דערהויפט

האבען זיך די יונגע „אינטעליגענטען" זעהר געריסען צו דער מאַני־פעסטאַציע. דאַוויד איז אַזוי בעגייסטערט געוואָרען פון דער אידעע, אַז ער איז באַלד געגאַנגען זי אויספיהרען. ער האָט צוזאַמענגענומען די לייט פון „ראַוו", וואָס ער האָט יעדען פון זיי געקענט פּערזענליך. די מייסטע אינטערעסאַנטע עקזעמפּלאַרען האָט ער אויסגעשטעלט אין סאַמע פראָנט. איהם איז זעהר געפעלען געווען דאָס בילד, וואָס דער יונגער מאַן האָט געמאָלט, און ער האָט דאָס אליין געוואָלט זעהן. אָבער ער איז ביי איהם נישט געווען בלויז אַ אינגעלשע פאַנטאַזיע. דאָס לעבען פון „ראַוו", צו וועלכען ער האָט זיך צוגעקוקט דורך זיין גאַנץ לעבען, האָט ער אויך איינגעזויגען אין זיך. ער איז גלייכגילטיג געוואָרען צו דער אָרימקייט און לייד, ווייל ער האָט דאָס יעדען טאָג געזעהען. אָבער זייער וועהטאָג איז איהם געלעגען טיעף אין האַרץ. ער האָט זיך געהאַלטען פאַר אַ קינד פון „ראַוו", און האָט מען גערעדט פון „ראַוו", האָט מען איהם אויך געמיינט. דאָס האָט איהם איצט אויפגעקאָכט. דער „ראַוו" זאָל זיך אין גאַס ווייזען — דאַ איז ער דאַ, דאַ קען ער זיך אויך ווייזען, ער איז אויך פון „ראַוו". ער האָט ניט געהערט די וואָרנונג פון זיין „גענעראַל", אַז עס ליעגט אין די אינטע־רעסען פון זייער פּאַרטיי איצט נ י ש ט איינצואָרדנען די מאַני־פעסטאַציע — ווייל דערביי וועט זיך בעטייליגען די צווייטע פּאַרטיי אויך, נאָר זי אָבלעגען אויף אַנ'אַנדער טאָג, און זיין פּאַרטיי א ל י י ן זאָל זי איינאָרדנען. ער האָט זיי נישט געהערט, ער האָט נאָר צוזאַ־מענגעשלעפּט איין אידען נאָכ'ן אַנדערען: „הע, ר' משה, קומט אַהער"; „ר' יצחק, מיר וועלען געהן אינאיינעם"; „דו, דו, קום דאַ אַהער, מיר וועלען דורך דער „שיראַקאַיא" דורכשפּאַצירען, און דורכ'ן „פּראָספּעקט" זאָלען זיי זעהען. קומט, קומט, מיר וועלען זיך פאַר זיי ווייזען!".

און ער האָט זיי צונויפגעשטעלט און אַרויסגעפיהרט פון וואַלד, נישט אין שטאָדט אריין, נור אין „ראַוו". זיי האָבען אויפ'ן וועג קיין סטראַזשניקעס נישט בעגעגענט, און די וואָס זיי האָבען יאָ בעגעגענט, האָבען געמיינט, אַז עס געהט אַ באַנדע אָרימע לייט, אָדער עס איז אַ אידישע לויה. אין „ראַוו" איז שטיל געווען. די טהירלעך פון די הייז־לעך זיינען געווען פערמאַכט. דאַוויד האָט געוואוסט פון די פערבאָר־גענסטע ערטער אין „ראַוו", וואו מען פלעגט זיך פערזאַמלען.

דארט אהין האט ער געפיהרט די „קאמפאניע". עס האט געקאנט זיין א מאן זעכציג, אכציג, ווארום מעהר ערנסטערע מענשען האבען זיך אבגערוקט און נישט געוואלט מיטגעהן. דאוויד האט ארויסגעשלעפט פון די הייזער א פאר ארימע קראנקע ווייבער און האט זיי געשטעלט אין פראנט מיט די קינדער אויף די הענד און נאכדעם האט ער אוועק־געשטעלט איינעם אויף א פאר קוליעס מיט א בלינדען קראנקען אידען, אז זיי זאלען אנפיהרען די מאניפעסטאציע. צוויי רייהען הויכע סור־חאטנע ווייבער מיט זייערע קראנקע קינדער אויף די הענד און נאך זיי דער „ראוו" — בעגלייט פון די שמוציגע קראנקע קינדער מיט געוואל־דען און געשרייען. די „אינטעליגענטען" האט ער אבגעשטופט, נישט געלאזט מיטגעהן. „איהר קעהרט נישט דא אהער" — האט ער געשריען; אליין זיך אנגעטהאן א צוריסענעם ראק, אנגענומען א בלינדען אידען ביי דער האנד און געשטעלט זיך אין פראנט.

— היידא, נאך מיר!

אז זיי זיינען אנגעקומען אין שטאדט, האבען זיי געטראפען א גע־רודער, דער הימעל האט שוין אנגעהויבען טונקעל צו ווערען און עס האט זיך געקליבען אויף רעגען. א ווינד האט געבלאזען און געהויבען די שטרויען און פאפירען פון גאס און איבער די דעכער. פון פארק איבער די „ברייטע גאס" איז געווארען א געלאף, מענשען האבען זיך אריינגעהאפט אין פרעמדע שטיבער און געוועלבער אריין און פער־מאכט זיך אין זיי. דא און דארט האבען זיך שוין געהערט צוקלאפענ־דיגע טהירלעך פון די געוועלבער. א צושראקענע אידענע אהן א טיכעל, אהן א קאפעליוש, מיט בלויזען קאפ לויפט איבער'ן מארק און פרעגט זיך נאך מיט שרעק אויף איהר זוהן, וואס קיינער האט נישט געקענט און נישט געוואוסט; פון א באלקאן אראב פרעגט א הויכער דיקער הערר א פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?" — „עס האט זיך אנ־געהויבען", — ענטפערעט מען אב פון אונטען און מען פערשווינדט. דער הערר פרעגט א צווייטען פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?"

— „פערמאכט דאס פענסטער", — ענטפערט מען אב פון אונטען.

דער הערר פון באלקאן האט ענדליך דערזעהן זשאנדארמען פיהר־רענדיג א צובלוטיגטען יונגען־מאן א מאנעפעסטאנט, האט ער פערמאכט די טהיר פון באלקאן און איז פערשוואונדען אין שטוב.

אויף דעם טויט־שרעק איז גאס איז אנגעקומען די מאניפעסטאציע מיט די קינדערשע קולות און געשרייען.

דערזעהן די קופע ארימע לייט, האבען זיי מיט פעראכטונג געגעבען א מאך מיט די הענד און די זשאנדארמען האבען געלאכט:

— זשידאווסקאיא סוואדבא, — האבען זיי צווישען זיך גערעדט און זיינען ווייטער געריטען.

אז דאוויד איז שפעטער אהיים געקומען, האט ער שוין געוואוסט פון אלץ.

עס איז געוועזען סאכאלין (דער יונג, וואס דער פאטער האט איהם היינט געפאטשט ביי לייזעראוויטש'ן אין שטוב פאר ראחעל'ן אין די אויגען). ער האט געשאסען אין דעם דירעקטאר פון שטאדטישען גימנאזיום, ווען דער לעצטער איז געגאנגען שפאצירען אין דעם שטאדטישען פארק.

געטראפען האט ער איהם נישט, און דעם יונג האט מען געחאפט און מיט א צובלוטיגטען מח געפיהרט אין טורמע.

דער דאקטאר האט געטענה'ט מיט דאוויד'ן אז ער זאל נישט נעכטיגען אין דער היים — ער איז געווען זיכער אז מען וועט קומען ביי־נאכט נאכ'ן יונג — און ער זאל פערברענען זיינע פאפירען.

די פאפירען האט ער פערברענט און פון שטוב האט ער בשום אופן נים געוואלט גערן.

— איך האב דאך רעכט איבער מיר, — האט ער גע'טענה'ט צום פאטער.

דער פאטער, וועלכער האט נישט דוקא בלויז פרינציפיעל אנ־ערקענט דאס רעכט, נור דורך דער גאנצער צייט אליין עס איינגע־פלאנצט אין זיינע קינדער, האט שטיל געשוויגען, געווען זיכער, אז מען וועט דעם יונג ביי־נאכט ארעסטירען.

ראחעל איז נור געזעסען אין א ווינקעל. איהרע אויגען האבען היינט מאדנע געגלאנצט און אויף איהר האנד האט געברענט דער קוש פון סאכאלין.

אבער אומזיסט האט זיך דער פאטער געשראקען. גרויס איז גע־ווען זיין פערוואונדערונג, אז מען איז נאך דאוויד'ן נישט געקומען, קיין רעוויזיע נישט געמאכט, נישט די נאכט און נישט די קומענדיגע נאכט.

דאָס זעכצעהנטע קאַפּיטעל

מישאַ האָט זיך ארויף און אראָב געדרעהט איבער זיין צימער און געטראַכט דערפון, וואָס ער האָט דורכגעלעבט די לעצטע טעג. אודאי, איז עס א גרויסע זאַך, די רעוואָלוציע, רוסלאנד בעפרייען פון צאַרישען יאָך. אודאי, איז עס א לעבענס־אויפגאַבע, אבער וואָס טהו איך? — האָט ער זיך געזאָגט — איך זיץ ביי מיין פאָטער אין דער וואַרימער שטוב, איך בין דאָך ווי זונדעל'ס זוהן.

— ווי זיי האָבען געקוקט אויף איהם מיט פעראַכטונג (מישאַ האָט געהערט די סצענע אין וואַלד צווישען די בעלי־מלאכות מיט זונדעל'ס זוהן). זיי האָבען רעכט, אז זיי קוקען אַזוי אויף אונז. איך קום צו זיי און היים זיי שטרייקען, איך היים קעמפפען, און אַליין וואָס טהו איך? ווער בין איך? צי וואָהן איך אין אַזאַ דירה, ווי זיי? נישט. צי האָב איך קראַנקע קינדער און א קראַנק ווייב, ווי זיי? נישט. נור וואָס דען? איך האָב א רייכען פאָטער. דער פאָטער ארבייט אויף מיר. מיין מיטאָג שטעהט גרייט פאַר מיר, צי איך קום יאָ אַהיים, צי נישט. מיין בעט ווערט געבעט אָהן מיר און איך דרעה זיך א גאַנצען טאָג ארום. וויל איך, ארבייט איך; וויל איך נישט, ארבייט איך נישט. און קום צו זיי, — צו מענשען, וואָס איך האָב קיין בעגריעף נישט פון זייער לעבען און וואָס איך קאָן זיך גאָר ניט אפילו פאָרשטעלען זייערע פיזישע ליידען, און געה זיי העלפען. און מיט וואָס? איך גיב זיי עצות און זאָג, איך רייד. און ווער וועט מיך נויטען, אַז איך זאָל מאָרגען אויך קומען צו זיי, און מיט זיי ווייטער ריידען, און ווייטער עצות געבען? פאַרוואָס זאָל איך ניט קאָנען מאָרגען אוועק־פאָהרען און אינגאַנצען אַז זיי פערגעסען? אודאי, האָבען זיי רעכט, אז זיי קוקען אַזוי אויף זונדעל'ס זוהן, און זיי דערצעהלען איהם פון זיין מיטאָג, וואָס וואַרט אויף איהם אין דער־היים, און פון די פּראָ־צענטען, וואָס זיין פאָטער נעהמט פאַר די סחורות ביי זיי. און וואָס בין איך בעסער פון זונדעל'ס זוהן? איך בין דאָך אויך דערזעלבער. ניין, זיי האָבען נישט בלויז זונדעל'ס זוהן געמיינט, זיי האָבען מיך אויך געמיינט. זיי האָבען אונז אַלעמען געמיינט, אַלע שילער און „אינ־

טעליגענטען״, וואָס זיינען דאָרט געווען, און זיי האָבען רעכט. מיר זיינען פּרעמדע, מיר מאַכען זיך נור אַ שפּיעל פון זיי, אַנ׳ערנסט שפּיעל, אַ שפּיעל מיט אַ „אידעאַל״. געוויס! מיר שאַפען זיך פון זייערע ליידען אַ אידעאַל פאַר אונז, כדי אַנצופּיעלען אונזער פּוסט לעבען. עס איז אַ פערגניגען — אָבער נור פאַר אונז. דער ביפשטעקס איז אונז פער׳מאוס׳ט געוואָרען אין דער־היים, דאָס געוועהנליכע לעבען, מיר ווילען האָבען אויך אַ אידעאַל, אַ גייסטיגע ארבייט, און מאַכען זיך פון זיי, פון זייערע ליידען, אַ גייסטיג אידעאַל, אונזער געוויסען צו בערוהיגען, אונזער ביפשטעקס צו בערעכטיגען

אָבער באַלד האָט ער זיך דערמאָהנט אָן די געשטאַלטען פון יענע אינטעליגענטען, וועלכע האָבען געליטען פאַר די ארבייטער, די אַלע, וואָס שמאַכטען אין סיביר אין די טורמעס; אָן דער געשטאַלט פון ווענגעראָוו, וועלכער האָט אוועקגעוואָרפען זיין לערנען, זיין היים, זיין גאַנצע צוקונפט און לעבט נור צווישען די אידישע ארבייטער, קריכט אין אַלע פינסטערע לעכער, לערנט זיי שרייבען און לעזען; אָן ד״ר לייזעראָוויטש׳ן און טויזענד אידישע העלדען, וועלכע זיינען די לעצטע צייט צוריקגעקומען צום אידישען פאָלק און האָבען אַלץ געאָפּפערט צוליעב זייער אידעאַל. ניין, ניין, דאָס איז נישט קיין שפּיעל אין „אידעאַל״, אין אַ „גייסטיגען ביפשטעקס״, דאָס איז עס פאַר איהם, מישאַ׳ן, פאַר זונדעל׳ס זוהן און זייער גלייכען, אָבער נישט פאַר זיי. עס זייען דאָ גרויסע קרבנות און גרויסע העלדען, מען דאַרף טהאָן, ווי דאָקטאָר לייזעראָוויטש, ווי ווענגעראָוו, אַננעהמען אַלע פאָרמען פון זייער לעבען, אַליין וואָהנען אין זייערע וואָהנונגען, אַליין פערדיע־נען פון וואָס זיי פערדיענען, אַליין עסען זייערע שפּייזען און שלאָפען אויף זייערע געלעגערס. דער, וואָס טהוט דאָס, נור דער האָט דאָס רעכט צו זיי צו קומען, און נור דער קען עפּעס אויפטהאָן. ווי זיי האָבען עס זיך צוגעהערט צו דעם יונגען־מאַן, וואָס האָט דערצעהלט פון זייער לייד! דאָס איז זייערס אַ מענש, אַנ׳אייגענער. אָבער, גאָט, — וואָס קען איך אויפטהאָן מיט מיין שניידעריי? — האָט ער זיך ווידער געזאָגט — וואָס וועט שוין זיין אז איך וועל זיך אוועקזעצען אין איינעם פון די לעכער אין „ראָוו״ און אַליין ווערען אַ שניידער? וואָס וועלען דערמיט די ארבייטער געהאָלפען ווערען? אמת, זיי וועלען האָבען צוטרוי צו מיר, אָבער וואָס וועט דאַן זיין?

אין קאפ האט זיך איהם געפלאנטערט א געדאנק, וואס ער האט אמאל געלעזען:

— נוצען ברענגען הייסט אלערערשטענס זיך אליין נוצליך זיין. איך מוז און דארף צוערשט עפעס ווערען.

און די רעוואלוציע און דאס אויפוואכענדע רוסלאנד? און ארום און ארום דאס לעבען?

נור יענע קאנען אנטהייל נעהמען אין דער בעוועגונג, וואס זיינען צוערשט עפעס, וואס פערדיענען פאר זיך אליין דאס שטיקעל ברויט, וואס ליידען פאר זייער עקזיסטענץ. איך האב נאך קיינע נישט, איך ברייננ נאך קיינעם קיין נוצען נים מים מיין זיין און קאן קיינעם נישט שאדען מים מיין אויפהערען צו זיין. צוערשט דארף מען עפעס ווערען, אז נישט בין איך, ווי די בעלי־בתים פון „ראוו", וועלכע זונדעל'ס זוהן רעדט־צו, אז זיי זאלען אליין שטרייקען געגען זיך. נייז, זאלען זיי, זאלען זיי טהאן, וואס זיי ווילען, איך פאהר קיין פעטערבורג (ער האט שוין געהאט בעקומען אנ'ענטפער פון פעטערבורג, אז ער איז אנגענומען). און כדי זיך איינגאנצען גערעכט צו מאכען, האט ער זיך דערמאהנט דעריז, וואס ער האט אין א בוך געלעזען: „אום צו גרינדען א גערעכטליכע געזעלשאפט, דארף זיך יעדער מיטגליעד צוערשט פיהלען, אז ער איז א גערעכטליכער מיטגליעד אין דער געזעלשאפט". אז ער ברענגט נוצען די געזעלשאפט מיט זיין זיין. און וואס טהו איך? און מיט דעם געדאנק איז ער אין שטוב אריין...

אריינקומענדיג, האט ער געטראפען דעם פאטער זיינעם אין זיידענעם קאפעל, ווי ער פלעגט טראגען אין דער־היים, געזעסען אין זיין פאטער־שטוהל און האט געטרונקען טהיי, און סאניע, אויפגערעגט, רויט, מיט צושויבערטע האהר, האט דערצעהלט דעם פאטער און דער מוטער וועגען דאס געשעהעניש אין פארק מיט גרויסע איבערטרייבונגען — ווי זי אליין האט געהערט דעם שאס, און ווי די קויל איז דורכגעפלויגען פארביי איהר און שיער אויף איין האהר האט מען זי אליין נישט דערשאסען, און ווי די זשאנדארמען זיינען נאך איהר נאכגעלאפען, און ווי שיער־שיער האט מען זי נישט ארעסטירט, און זי געהט פערברענען אלע פאפירען, און זי וועט נישט נעכטיגען אין דער־היים, ווארום מען וועט געוויס קומען זי ארעסטי־

רען ביי נאכט, — ווייל זי האט געזעהן א מענש אין א רעגען־מאנטעל איז איהר נאכגעגאנגען, און דאס אזי געווים א שפיאן.

די מוטער איז געווען האלב טויט, נישט אזוי פון דער טאכטער'ס ערצעהלונג (זי האט זי געקענט, און געוואוסט, אז זי טרייבט איבער), נור פון דער מעשה אליין. סאכאלין איז געווען מישא'ס א חבר אין שול און מישא איז דעם גאנצען טאג נישטא אין דער־היים. אז זי האט מישא'ן דערזעהן, האט זי אויפגעלעבט און האט זיך אנגערר־פען:

— כ'לעבען, איך האב מורא, מען קאן זיך אן דיר אויך טשעפען. איהר זיין דאך אין איין קלאס געווען, און דער הויפט דער ליזערא־וויטש.

— עס וואלט גלייכער געווען, אז דו זאלסט וואס פריהער אב־פאהרען. צו וואס זאלסטו זיך דא ארומדרעהן? — דוד'קע, דיין חבר, איז א שעהן בחור'ל, — האט דער פאטער צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ.

מישא'ן איז אונאנגענעהם געווארען דאס געשפרעך פון זיינע עלטערען. ער האט נישט געקאנט און נישט געוואלט זיי איצט אויסזאגען זיין בעשלוס, אבצופאהרען ווי צום שנעלסטען קיין פעטער־בורג. ער האט ביי זיך איצט אויסגעזעהן, ווי א נידערטרעכטיגער פחדן, עפעס א רייכען בורזשוא'ס א קינד, וואס מען שיקט אוועק פון דער היים — ווייל די עלטערען ציטערען איבער איהם.

— וואס האט איהר אזוי מורא פאר מיר? וועט מען מיך אויך נעהמען, איז וואס? אזוי פיעל זיצען, וועל איך אויך זיצען.

די מוטער איז בלייך געווארען, איז צוגעגאנגען צו איהם און האט גערעדט צו איהם ליעבליך, ווי זי פלעגט ריידען, ווען ער איז נאך א קינד געווען.

— מישא, וואס איז מיט דיר?

דער מוטער'ס צערטליכקייט האט איצט איהם גערייצט. ער האט געמאכט א גרימאסע און האט זיך אבגערופען, ווי שולדיג, ווי ער וואלט געגאנגען טהאן א שענדליכע זאך:

— איך פאהר קיין פעטערבורג, איך פאהר. פאקט מיר נור די זאכען איין.

— אודאי איז גלייכער אזוי, — האט זיך דער פאטער אבגערופען.

די מוטער האט אבער געגעבען א וואונק מיט דער האנד, אז ער זאל אויפהערען.

מישא איז ארויסגעגאנגען אין גאס און געקלערט, וואוהין צו געהן. מערי איז איהם ארויפגעקומען אויף דעם געדאנק. ער האט זיך אנגעכפאט דעריין, ווי איינער כאפט זיך אין א שווערער מינוט צו דער פלאש. עס איז איהם טרויעריג געווען, און ער איז נישט צוּ פריעדען געווען מיט זיך. ער האט אליין נישט געוואוסט פארוואס און איז אהין געגאנגען צו מערי'ן, אנצושכור'ן זיך, כדי אן עפעס צו פערגעסען.

אין עס צימער האט ער געטראפען דעם פעטער, וועלכער האט זיך ארויף און אראב געדרעהט אין זיידענעם שלאפראק און האט געראו־כערט א סיגאר.

— א, מישא, דו זוכסט אודאי מערי'ן? זיי זיינען אין סאלאן, געה אריין, — האט געזאגט די מומע, וועלכע איז געזעסען ביים טיש און געשטריקט עפעס.

אין סאלאן, האלב אין טונקעל, ביי דעם רויטען שיין פון דער לאמפ, וואס איז מיט זיידענס בעהאנגען געווען, האט ער דערזעהן מערי'ן און קאוואלסקי'ן. ארום זיינען געלעגען טייערע אלטע אידישע זיידענע טיכער און שטיקער בעהאפטענע סאמעט פון אלטע פרוכת'ן. זי האט דאס געוויזען קאוואלסקי'ן, וועלכער איז געשטאנען ענטציקט פון דעם טייערען שטאף. מערי האט זיך געמאסטען איין זיידען שטיק נאכ'ן צווייטען, געהילט זיך אין די זיידענע טיכער און זי איז געווען אזוי פערטהאן אין דעם, אז זי האט נישט געזעהן מישא'ן. מישא האט שוין געוואלט ארויסגעהן אונבעמערקט. ערשט, איינגעהילט אין אנ'אלטען בוכאריש זיידענעם טוך, ביי וועלכען קאוואלסקי האט אויף איהר גלייך געמאכט די פאלדען — האט זי זיך אומגעקוקט און דער־זעהן מישא'ן. זי האט זיך מיט איהם זעהר דערפרעהט און איז האלב ארויפגעפאלען אויף איהם מיט א לאכענדיג געזיכט און מיט אויגען פול פרייד. זי האט איהם אנגענומען ביי ביידע הענד:

— אה, מישענקא, דאראגאי! לאנג האב איך דיר שוין נישט גע־זעהן. וואו ביזט דו געווען דורך דער גאנצער צייט? אה, האב איך געבענקט נאך דיר! זעה, קאוואלסקי ראטה מיך, אז איך זאל מיר פון דעם מאכען א קלייד. זעה איך נישט אוים אין דעם, ווי אנ'אלטע

באבע? זעה, מישענקא, איך פערלאז מיך אויף דיר, — האט זי זיך געשטעלט פאר איהם, אנגעטהאן אין טוך, און איהרע אויגען האבען געלויכטען און איהרע האהר האבען געגלאנצט, א שווארצער ליכטיגער שימער האט זיך פון זיי געווארפען, ווי שטראהלען פון שווארצע פעריל — ער וויל מיר דוקא מאכען פאר אן אלטע באבע, — ווייזט זי אויף קאוואלסקי'ן, — איך ווייס ניט, וואס איז אייך אזוי געלעגען אין דעם? ווענדעט זי זיך צו איהם.

— אבער די שטאפען קליידען דאך אייך פיעל שעהנער. אייער געזיכט נעהמט דאך אן א גאנץ אנדער קאליר, אייערע אויגען ווערען ליכטיגער און אפילו אייערע האהר קריגען גאר א גאנץ אנדער שטראהל. יא, איהר זייט בעשאפען צו דעם אז איהר זאלט זיך הילען אין שווארץ-זיידענס, אין גאלד שטאף, נישט אין גראבע וואלל. ווער איז שולדיג, אז אידישע טעכטער האבען אזעלכע געזיכטער און אזעלכע ביינער, דאס קומט נאך פון ירושלים אהער, — ווענדעט ער זיך פלוצלינג צו מישא'ן, — יא, פון ירושלים נאך.

— און דאס איז אלץ, פון זינט ער האט געזעהן דאס מיידעל, דאקטאר לייזעראוויטש'עס טאכטער; דאס האט זי איהם אזוי געשטימט, פון דעמאלט אן וויל ער אלע אידישע מיידלעך אין אזעלכע טיכער אויסציהרען — ווענדעט זי זיך צו מישא'ן, ווייזענדיג אויף קאוואלסקי'ן — דאס מיידעל געהט איהם גארנישט פון זין ארויס.

— דאס איז וואהר — זאגט קאוואלסקי — איך וואלט זי זעהר גערן געוואלט נאך איין מאל זעהן פאר מיין אבפאהרען.

— דאס קאן אייך מישא טהאן. מישא, פיהר איהם אמאל אהין צו די לייזעראוויטשעס. ער חלש'ט זי זעהן נאכאמאל, — ווענדעט זי זיך צו מישא'ן.

מישא האט מאדנע די ליפען פערקרימט און האט געענטפערט אונפערשטענדליכעס.

— ס'וואהר, וועסט איהם מיטנעהמען, מישא? — ווענדעט זיך מערי צו איהם נאכאמאל. זי האט נישט פערשטאנען זיין מרוק.

— אבער געווים, אבער געווים, — לאכט מישא פערלעגען.

— האטש מארגען — זאגט מערי צו קאוואלסקי'ן פאר מישא'ן — נישט וואהר? געהט נור אהין צו מישא'ן, וועט ער אייך שוין אהין פיהרען. נישט וואהר, מישא? נו, זעהט איהר, אט האט איהר שוין.

וואס איהר האט געוואלט. וועט איהר זיך שוין בערוהיגען? — פרעגט זי, לאכענדיג, קאוואלסקי'ן.

— און איך בין געקומען מיט אייך זיך צו זעגענען, — האט זיך פלוצלינג מישא אבגערופען פון דער העלער הויט.

— וואו אהין דאס? — פרעגט מערי מיט א פערשראקענער מינע.

— קיין פעטערבורג.

— שוין?

— איך רייז מארגען אבענד אב. און מערי? — האט ער גע־פרעגט, בענוצענדיג זיך מיט'ן ווארט „מערי", כדי נישט צו געברוי־כען דאס ווארט „דו".

— אודאי, אודאי, באלד נאך יום טוב. און איהר? — האט זי זיך פלוצלינג געווענדעט צו קאוואלסקי'ן, צו מישא'ס גרויסער ער־שטוינונג — איהר קומט דאך אויך אויף ווינטער קיין פעטערבורג. איהר האט דאך פערשפראכען.

— אזוי ווי מיר האבען אבגערעדט, — האט קאוואלסקי געענט־פערט, בעציהענדיג זיך אויף זייער'ס א פריהערדיגען געשפרעך — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועל איך דעם ווינטער אין פעטערבורג זיין.

— וואס מיינט איהר דערמיט?

— א, דאס איז מיין סוד — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועט איהר וויסען דערפון. דאס קאן איך אייך זאגען, אויב נישט — וועט איהר נישט וויסען, וואו מיין געביין איז אהינגעקומען, — האט ער גערעדט, לאכענדיג.

— אבער וואס מיינט איהר דאך דערמיט?

— לאזען מיר דאס צום ווינטער, אין פעטערבורג,—האט קאוואל־סקי געענטפערט.

מערי האט איהם אנגעקוקט, געוואלט עפעס ארויסלאזען פון זיין געזיכט און האט די מינוט אינגאנצען פערגעסען, אז מישא געפינט זיך נעבען זיי. מישא האט זיך געוואלט אויפהויבען און ארויסגעהן.

אין דעם איז אריינגעקומען ר' חיים. ער האט געהאלטען אין האנד א בשמים־ביקסעל און אנ'אלט קאפקע, געהאפטען פון פעריל.

— זעהט איהר דאס בשמים־ביקסעל? דאס קומט נאך ארויס פון אלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האט'ס געבראכט פון

קאנסטאנטינאפאל — ווייזט ער עם קאוואלסקי'ן — און די קאפקע איז געהאפטען פון ריינע פעריל. אין דעם פלעגט די באבע, די טשארטקאווער רב'צין, די ליכט בענשען פרייטאג צו־נאכט. די פעריל זיינען אויסגעהאפטען אין געשטאלט פון א טויב, — ווייזט ער דאס קאוואלסקי'ן מיט א בעזונדער שטיל שמייכעלע.

קאוואלסקי האט בעקוקט די זאכען, איז געווארען זעהר ענט־ציקט פון זייער ארבייט, ווארום עס זיינען טאקי געווען קונסטווערק, איבערהויפט דאס בשמים־ביקסעל פון אלט־דמשק'ער. מיט גרויסע רויטע רובינען אריינגעזעצט, און דאס גאלד איז געווען נישט געקריצט נור אויסגעלעכערט אין קליינע לעכעלעך, טויבען און הירשען, די אויגעלעך אין פעריל בעזעצט.

— מיר ריידען וועגען דעם, — האט קאוואלסקי געזאגט ביי ר' חיים'ס אריינקומען, — אז דאס, וואס מען געפינט ביי אידישע פרויען א נויגונג צו פוצען זיך אין זיידענס און אין סאמעט, אין גאלד און זילבער, איז נישט אנ'אויפפאלענד־אידישע הנאה, ווי אונזערע שונאים מיינען, איז נישט בלויז א ליידיגע פרויען־ליידענשאפט. ניין, עס האט א פיעל טיעפערע סבה; עס ליגט אין אידישען בלוט, עס קומט נאך פון ווייטען אריענט אהער. די אידישע פרוי מוז זיך קליי־דען אין זיידענס. די סאמע ארימסטע אפילו אין שוהל אריין מוז זי א סאמעטען קאפטענדעל האבען. צוריבען זאל עס זיין, אבער פון זיידען־שטאף מוז עס זיין. דאס איז א נויגונג פון אנ'אלטער פער־ארימטער ראסע, וואס קאן נישט פערטראגען אויף איהר לייב דעם גראבען וואלען שטאף, און דאס, וואס אונזערע באבעס און מאמעס האבען אזוי פיין געפיהלט, פערשטעהען דאס אזוי שלעכט זייערע טעכ־טער. זיי ווילען זיך דוקא קליידען נאך דער מאדע.

נור מישא האט שוין נישט געהערט די לעצטע ווערטער, ער האט דעם סאלאן פערלאזט, ארויס פון הויז, פון קיינעם קיין אבשיעד נישט גענומען.

דאס זיעבענצעהנטע קאפיטעל.

צו מארגען אבענדס, מיט'ן עלפער צוג, איז מישא אבגעפאהרען קיין פעטערבורג. מיט דאוויד'ן האט ער זיך נישט געזעגענט — ער האט זיך געשעמט פאר איהם זיך צו ווייזען און נישט געוואלט איהם קוקען אין די אויגען אריין. דאס געפיהל פון שולד־בעוואוסטזיין האט איהם נישט פערלאזט, האטש ער האט זיך געפרובט צו פערענטפערען פאר זיך זעלבסט מיט אלע מעגליכע תירוצים. פון וועג אויס האט ער געדענקט איהם צו שרייבען א גרויסען בריעף, אין וועלכען ער זאל איהם קלאר ארויסזאגען, פארוואס ער האט אנגענומען אזא בעשלוס. שון זיצענדיג אין וואגאן, נאכדעם ווי ער האט זיך שוין אבגעזעגענט מיט דער מוטער, האט ער געהערט דער מוטער'ס שטים: מישינקא, מישינקא, זעה, ווער איז עס דא! — מישא האט ארויסגעקוקט פון פענסטער און דערזעהן מערי'ן מיט קאוואלסקי'ן. ער האט געהאלטען א גרויס בילד אונטער'ן ארעם און נאך איהם איז נאכגעגאנגען א טרעגער מיט זיינע זאכען, פון וועלכע עס האט ארויסגעשטעקט זיין הויכער שטענדער. זיי זיינען צוגעגאנגען צום וואגאן און מערי האט געזאגט צו איהם פריינדליך.

— „אח, מישינקא, דאראגאי, אוזשע! — האט זי איהם די האנד אויסגעשטרעקט — „אין פעטערבורג, אין פעטערבורג", — האט זי נאכגעשריען נאך דעם אבגעהענדען צוג און האט נאך קוים צייט געהאט אבצורייסען א פאר בלומען פון בוקעט, וואס זי האט געהאלטען אין האנד, און אריינווארפען איהם אין וואגאן אריין דורך דאס אפענע פענסטער.

די איבעריגע בלומען זיינען געווען בעשטימט פאר קאוואלסקי'ן. וועלכער איז מיט א האלב שעה שפעטער אבגעפאהרען איז א געגענגעזעצטער ריכטונג.

— און מיט אייך וועל איך זיך נאך אמאל ווען זעהן, — האט זי געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט אין דער מינוט געקלערט, ווי זאל ער אנרופען זיין נייע בילד, וואס ער פיהרט מיט אהיים אונטער'ן ארעם: „א זומער־טאג", אדער „אין דער אוקראינא".

ער האט האלב פערשטאנען איהרע ווערטער און האט געשמייכעלט:

— אז איך וועל עס ווערטה זיין, — האט ער געענטפערט.

— ניין, אז מיר וועלען עס ביידע ווערטה זיין, — האט זי געענטפערט און געוויזען אויפ'ן בילד.

ער האט א מינוט געשוויגען.

— איך האב דאך אויך אנ'אנטייל דערין, — ווייזט זי אויפ'ן בילד, קוקענדיג איהם מיט א שמייכעל אין פנים אריין.

קאוואלסקי האט זי די מינוט געדריקט ביי דער האנד.

— מען איז מיט איך אזוי ניט זיכער, גאט מיינער! — האט זי ווייטער געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן — איבעריגענס, אלץ איינס. — האט זי פלוצים געשמייכעלט קאוואלסקי'ן אין פנים אריין.

אין דעם זיינען זיי צוגעגאנגען צום וואגאן.

אהיים געקומען, האט מערי געטראפען איהר פאטער אין זיידע־אלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האט'ס געבראכט פון ער האט געשריבען א בריעף. זיין געוועזענהייט איז געוועזן, יעדע וויכטיגע זאך, וואס האט זיך פערלאפען אין דער משפחה, מיטצו־טיילען דעם חסיד'ישען הויף אין גאליציען, וואס איז זיין פאטער געווען, און זיין ברודער, וואס ער האט אין ירושלים געהאט, — האט ער זיי איצט מודיע געווען, אז זיין טאכטער מרים שתחיה איז מיט'ן רבונו של עולם'ס הילף דערוואקסען געווארען און שטעהט אין שדוכים, בענוצענדיג זיך מיט'ן אויסדרוק פון שיר השירים „ביום שידבר בה".

ענדע ערשטער טהייל.

צווייטער טייל

דאָס ערשטע קאַפּיטעל.

צום אנהויב ווינטער האט מערי פערלאזט איהרע עלטערן און איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג צו שטודירען אויף די העכערע קורסען.

עס האט נישט געהאלפען דער מוטערס וויינען, ניט דעם פאטער'ס שטיל-שווייגענדער ברוגז. מיט טרעהרען אין די אויגען האט די מוטער די וועש אריינגעצעהלט אין קאסטען און איינגעפאקט, און שטיל-שווייגענד ברוגז האט דער פאטער געלד פון קאסע ארויסגענומען, איהר אויף דער רייזע געגעבען. זי האט זיך קוים געזעגענט מיט זיי און איז קיין פעטערבורג אבגעפאהרען.

עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז די פעטערבורגער לופט האט איהר נישט געדיענט: די פייכטע נעבלען. וואס האבען זיך אין אנפאנג ווינטער געלעגט אויף די פעטערבורגער קאנאלען, האט אבגעשוואכט איהר הארץ, וועלכעס איז שוין אזוי אויך געווען אנגעריהרט צוליעב איהר פאמיליען-פעהלער. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען פעטערבורג פערלאזען. אבער צוריק אהיים פאהרען האט זי נישט געוואלט, א ביסל ווייל זי האט זיך געשעמט פאר די עלטערן און א ביסל דערפאר — ווייל ס'איז לאנגווייליג געווען צו פערברייגען אין דעם קליינעם שטעדטיל. האט זי זיך אין פעטערבורג ארומגעדרעהט און זיך דערנעהנטערט צו מישא'ן.

מישא איז געווען אנגענומען אין אוניווערזיטעט, נאר די לעקציעס האבען זיך נאך נישט געהאט אנגעהויבען. עס האט אויסגעבראכען דער שטרייק. אויף די פעטערבורגער גאסען האט זיך שוין שטארקער דערפיהלט די לופט פון דער רעוואלוציע. געהיימע שטימען האבען זיך געלאזט הערען: „מען גרייט זיך אויף זונטאג צו א גרויסער דעמאנסטראציע פאר'ן ווינטער-פאלאץ און א פאפ מיט א הייליג בילד אין דער האנד זאל די דעמאנסטראציע אנפיהרען". דא און דארט האבען זיך שוין געהערט פעראיינזאמטע רעוואלווער-שאסען, זענען ווי שווארצע פויגעל אין דער לופט אדורכגעפלויגען און האבען א שרעק

אנגעוואָרפען איבער די קינפטיגע טעג. נור מישא האָט קיין צייט נישט געהאַט זיך צו פערנעהמען דערמיט, וואָס איז אין גאַס און אין אוניווערסיטעט פאָרגעקומען. ער איז אינגאַנצען געווען בעשעפטיגט מיט מערי'ן. גאַנצע טעג איז ער מיט איהר אַרומגעגאַנגען, געזאָרגט פאַר איהר, מעהר זיך פערנומען מיט איהר האַרץ־קראַנקהייט, ווי זי אַליין. ער איז ביים דאָקטאָר געווען, מיט איהר קיין פינלאַנד געפאָהרען, איהר אַ דירה געדונגען — פעטערבורג פערלאָזען האָט זי נישט געוואָלט.

דאָ, אין פעטערבורג, וואו קיינער קען זיי נישט און זיי קענען קיינעם נישט — האָבען זיי זיך איינער צום צווייטען דערנעהנטערט. פון איהם, פון קאָוואַלסקי'ן הערט מען נישט. פון דעמאָלט אָן איז ער ווי אין וואַסער אַריינגעפאַלען. קיין וואָרט נישט געלאָזט פון זיך הערען און קיינמאָל, קיינמאָל ווערט זיין נאָמען נישט דערמאָהנט.

צי געדענקט זי אָן איהם? — עפּיס איז זי ווי איינגעהילט אין אַ סוד. אַלע טויערען פון איהר האַרצען האָט זי פאַר מישא'ן געעפענט, נור איין טויער איז געבליבען פערשלאָסען.

אפשר קלערט זי פון קאָוואַלסקי'ן אַט דעמאָלט, ווען זי שווייגט אַזוי, אַז מישא פיהלט זיך איבעריג נעבען איהר און שפּירט, אַז ער שטערט איהר, און וויל זיך אויפהויבען און אַוועקגעהן? נור אין אַזעלכע פעלען קוקט זי באַלד אויף איהם מיט יענעם שמייכעל, וואָס איז אַזוי טרויעריג און אַזוי שטיל, אַז עס פערציטערט איהם און ער פיהלט דערביי, אַז ווען נישט דער שמייכעל, ווען נישט די אויגען, וואָלט ניט געווען צו וואָס צו לעבען אויף דער וועלט.

גאַנצע טעג איז ער מיט איהר אַרומגעגאַנגען איבער די מוזעאומס. זי האָט ליעב געהאַט צו פערברענגען אין רעמבראַנדט'ס סאַלאָן אין „ערמיטאַזש". טאָג־טעגליך פלעגט זי שעה'ן לאַנג אָבשטעהן פאַר די קעפּ פון די אַלטע רביים, מיט ליעבע בעטראַכטען די ציטערנדיגע הענד זייערע, די קלענסטע גראַווירען בעטראַכטען, יעדע ליניע און דערביי שווייגען, שווייגען דורך גאַנצע שעה'ן. נאָר איהרע אויגען האָבען דעמאָלט אַזאַ גלאַנץ און שיין אָנגענומען וועלכע מישא האָט נישט געקענט.

מישא'ן פלעגט עס לאַנגווײַלען. אויף קיין קונסט־זאַכען איז ער נישט געווען קיין גרויסער מבין. ער האָט שוין זיין גאַנץ ביסעל

ענטציקען אויסגעבראכט איבער רעמבראנדט׳ן. זי האט איהם בעת מעשה אנגעקוקט און פיעל מאל פלעגט ער אבהאקען און אנט־שוויגען ווערען, פערלעגען אויף ־ און אבטהאן זיך די ברילען, רויט ווערען און איינקוקען זיך אין א ווינקעל, און אבווארטען ביז עס וועט איהר פאסען צו צוגעהן צו איהם, און איהם מיט א טיעפען קרעכץ און מיט א שמייכעל אננעהמען ביי דער האנד און זאגען: קום, מישא!

גאנצע שעה׳ן, האלבע טעג, פלעגט זי געהן ביי זיין זייט, ביי דעם ברעג פון דער נעווא שפאצירען און קיין ווארט נישט אויסריידען. — גלייך ווי ער וואלט נישט געוועזן נעבען איהר. ער האט איהר נישט געשטערט מיט קיין ווארט, ער האט נור געקוקט אין איהר געזיכט אריין, ווען זי האט צוגעזעהן, ווי די לייכטע וועלען קלאפען אן ברעג. און א שמייכעל האט געלייכט איבער איהר, ווי זי וואלט זיך אן וואס דערמאהנט.

איז אבער אנגעקומען דער טרויעריגער ווינטער אין פעטערבורג — יענע טעג, ווען די זון געהט אוועק פון פעטערבורג נישט אויף א נאכט, נור אויף א וואך און א חודש; ווען דער טאג ווערט געבוירען אין פינסטערניס, ווען דאס ביסעל גרויע טאג־ליכט, וואס וואלגערט זיך ווי א שמאטע אין די גאסען ארום, שטערט דעם עלעקטרישען ליכט. די מענשען האלטען א גאנצען טאג די ראלעטען אראבגעלאזט איבער די פענסטער, כדי דער גרויער טאג זאל צו זיי נישט אריינדרינגען; יענע טעג, ווען איבער פעטערבורג ליעגט א נעבעל און דריקט אלץ צו דער ערד און א טונקעלער יאוש נאגט דאס הארץ און פערלעשט יעדעס שטיקעל האפנונג — דעמאלט איז א אונענדליכער יאוש בע־פאלען מערי׳ן און איהר הארץ איז שוואך געווארען. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען ווי צום געשווינדסטען פערלאזען פעטערבורג און מישא איז נישט אבגעטרעטען ביז זיי האבען די זאכען געפאקט און האלב מיט געוואלד האט ער זי ארויסגעבראכט אין דעם האטעל אריין, וואס ער האט געדונגען פאר איהר אין א פינלענדישען דארף.

דא האבען זיי שוין געטראפען דעם שניי און די זון. די וועלט ארום איז ווייס געווען, צוגעדעקט אינגאנצען מיט דיקען שניי. פעלדער און וועלדער האבען זיך ווייס געלויכטען אין דער זון. דער פינלענדי־שער ים־אויסגוס, וואס האט אריינגעקוקט דורך די פענסטער אין זייער שטיבעל אריין, האט זיך אנגעהויבען צו שטעלען און הילען זיך אין

ווייסען. די זון איז ליכטיג אויפגעגאנגען איבער'ן הימעל און האט געהאט גענוג ארט ברייט און ווייט זיך אויסצוגיסען מיט איהר ליכ־טיגקייט, ווי אויפ'ן הימעל, אזוי אויף דער ערד. עס האבען ארומגע־בלאנדזשעט אין פרייען די ליכטיגע זונען־שטראלען איבער די ווייסע פעלדער, איבער די ווייסע דעכער פון די הייזער, איבער די ווייסע בוימער, איבער דער גאנצער ווייסער וועלט און אלץ האט צו איהר אנטקעגען געלויכטען. א טיפע יום־טוב'דיגע פרעהליכקייט איז געלע־גען איבער אלץ אויסגעגאסען, ווי די ערד וואלט זיך אויף הויכע געסט געריכט, וואס זאלען אראבשטייגען צו אונז פון הימעל אראב.

דא האט זיך מערי געענדערט. זי איז פיעל אויפגעלעגטער גע־ווארען און פרעהליכער און איז זעהר גוט געווארען צו מישא'ן. אין איהר לעבעלן, אין איהר שטיל פערטרויטען ריידען צו איהם האט מישא געפונען א פערגיטונג פאר אלעס. ער איז אין דער שטיל גליקליך געווען איבער איהר און געלאכט און געפרעהט זיך ווי א קינד. און אז זי האט איהם ביי דער האנד אנגענומען: „קום, מישא“! און געלאזט זיך לויפען מיט איהם איבער דעם ווייס־בעדעקטען וועג— איז מישא נישט רויט געווארען, נישט דערשראקען, אפילו נישט דאן ווען זי האט איהם מיט קוילען שניי בעשאטען, ווען, שפילענדיג זיך מיט איהם האט זי זיך ארייגעווארפען אין זיינע ארעמס, ער האט זי אויפגעהויבען און איז גארנישט רויט געווארען.. און גארנישט פערלעגען..

קוים פלעגט די נאכט צופאלען, האט ער זי דערמאהנט, אז זי דארף זיך שלאפען לעגען און ער האט קיין זאך נישט געוואלט אונטערנעהמען, ביז זי וועט זיך ניט אין בעט לעגען און האט זי גע־שראקען, אז ער וועט מארגען ניט שפּיעלען מיט איהר, און וועט זי אויף דער גאס ניט ארויסלאזען, אויב זי וועט נישט די צוויי גלעזער מילך אויסטרינקען, וואס די גוי'ע האט פאר איהר אנגעגרייט. זי פלעגט איהם צוליעב טהון און מישא האט זיך פערשעמט ארויס־געגרוקט פון שטיבעל, עפּיס געברומט אונטער דער נאז, ווי ער וואלט זיך פערענטפערען געוואלט, פארוואס ער איז א מאנספערשוין און קאן נישט זיין אין שטוב, וואו זי טהוט זיך אויס, און איהר צו־העלפען... דערנאך, אז זי האט זיך שוין אין בעט געהאט געלעגט (אין קאפּטענדעל און צוגעדעקט מיט דער קאלדרע ביז צום האלז), האט

זי אנגעקלאפט אן דער וואנד, נעבען וועלכער איהר בעטעל איז גע־שטאנען — „מאזשנא“, און מישא פלעגט דאן אריינקומען מיט דער־זעלבער שעמעוודיגער רויטליכקייט אין די באקען און זיך אוועק־זעצען ביי איהר בעט, נעהמען א בוך און איהר פארלעזען, מעהרסטען געדיכטע. און געלעזען האט ער זיי עקסטרא אין א נודנעם טאן, כדי זי זאל איינשלאפען. אלע מאל האט ער געווארפען א בליק פון בוך ארוים, אויב זי שלאפט שוין און קוים האט ער געהערט איהר עטע־מען און דאס שוואכע הארץ ארבייטען, — האט ער אויפגעהערט צו לעזען, א מינוט זיך פערגונגען צו געבען נאך א קוק אויף איהר, אויף איהרע דינע ליפען, וועלכע זיינען נישט גאנץ צוגעגאנגען און געוויזען איהרע צייהן; אויף איהרע פערמאכטע אויגען, איבער וועלכע די הייטלעך האבען זיך זעהר שוואך איבער'ן אויג־אפעל אראבגעלאזט; איבער איהר שווארצען פעריל־גלאנצענדיגען קאפ האאר, בעטראכט זי נור איין מינוט, איין מינוט, מעהר האט ער זיך נישט ערלויבט, פערלאשען דאס ליכט און אויף די שפיץ נעגיל ארויסגעשלייכט זיך.

ער האט איהר נאך קיין איין מאל אין לעבען קיין קוש נישט גע־געבען, חאטש דערנאך ווען ער איז אין זיין שטיבעל אריינגעקומען, האט ער זיך אוועקגעזעצט אויף א שטוהל נעבען דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און האט שעה'ן, שעה'ן לאנג איינגעהערט זיך צו איהר עטעמען, האט אין דער שטיל צוגערוקט זיין בעטעל צו דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און פלעגט זיך צובויגען צו דער וואנד, קושען די וואנד אין דער שטיל און צום סוף איינשלאפען, אין דער פאנטאזיע, אז ער שלאפט איין אויף איהרע האאר, און פריהמארגענס צוריק אברוקען דאס בעטעל צו דער צווייטער זייט וואנד, אז עס זאל קיינער, קיינער נישט אהנען, וועגען וואס ער קלערט..

דאס צווייטע קאפיטעל.

זיי זיינען געגאנגען ביידע האנד אין האנד אין ווינטערדיגען פאר־נאכט. אין דער לופט האט מלחמה געהאלטען דאס זונען־ליכט, וואס איז גוסס'דיג אויסגעגאנגען אין עק האריזאנט, מיט דעם לבנה־ליכט, וואס האט זיך ווי א שטערען רעגען געגאסען פון הימעל אראב. דאס

ליכט האט זיך צונויפגעמישט און בוים און פעלד האבען זיך געהילט אין א ציטערנדיגען נאכטליכען, לויכטענדען וואלקען־שאטען. דער ליכט־טאן איז אזוי מוזיקאליש געווען, ווי דאס איידעלסטע ציטערנדע ברומען פון א זייטען־הארפע, וואס געהט אוים אין א לאנגער זיסער גסיסה..

אזוי זיינען זיי געגאנגען אין דעם ציטערענדען ליכט האנד אין האנד און זיי האבען ניט געוואוסט דערפון, אז זיי האלטען זיך ביי די הענד. זיי האבען געשוויגען. זי האט נור געקוקט פון צייט צו צייט אין זיינע אויגען אריין און איהר בליק איז גאר אנ׳אנדערער געווען. עס איז איהם געווען, ווי זי וואלט אויפגעעפענט איהר הארץ און וואלט איהר געהיימנים דורך איהר בליק אויסגעזאגט — יענע געהיימנים, וואס זי פערבארגט אין זיך דורך איהר שווייגען אזוי לאנג, אזוי לאנג. פון מינוט צו מינוט האט זי פערבויגען איהרע ליפען אין א שרעקליכער גרימאסע פון צער און זיך אבגערופען:

— קינד, וואס ווילסטו?

און איהם געקוקט אין די אויגען אריין, און די ווערטער האט זי דוקא אויף אידיש געזאגט, און איהר טאן איז אזוי זיס געווען, אז מישא האט געמיינט, אז דאס הארץ געהט איהם אוים; איהר גאנצע ווייבערישע שוואכקייט האט זי אריינגעלעגט אין איהר שטים, איהר גאנצע פערבארגענע תאוה. יענער סוד, וואס גראבט אזוי אין איהר דורך די גאנצע טעג שווייגען, איז געווען אין איהר שטים. און מישא האט עפעס געזאגט גלאט אזוי אין דער וועלט אריין:

— מאכט אייך צו דעם האלז מיט׳ן טיכעל.

און דוקא אויף רוסיש האט ער גערעדט צו איהר, און „איהר" גע־זאגט און זי האט איהם אנגעקוקט און ווידער געזאגט אין יענעם טאן, אז מישא׳ן האט זיך גערדאכט, אז ער האט איינגעזאפט אין זיך איהר גאנצע נשמה:

— קינד, קינד, וואס ווילסטו? וואס ווילסטו?

און זיי זיינען ביידע שוין שווייגענדיג געווען דעם גאנצען וועג, און זיי האבען פלוצלים בעמערקט, אז זיי האלטען זיך ביי דער האנד, און זיינען ביידע דערשראקען געווארען און דאס הארץ האט זיי גע־קלאפט. איין האלבע סעקונדע האבען זיי זיך נאך בעוואוסטזיניג גע־האלטען ביי די הענד און אבגעלאזט זיך פלוצלים, ווי זיי וואלטען ביידע

מורא געהאט, אז קיין אומגליק זאל ניט געשעהן, און זיינע פלינק אהיים געגאנגען.

אהיים געקומען, האט מישא געוואלט אריין צו זיך אין שטוב. זי האט איהם אהן ווערטער ביי דער האנד אנגענומען און ער איז מיט איהר אריין צו איהר אין צימער. אין שטיבעל איז טונקעל געווען און זיי האבען קיין ליכט ניט אנגעצונדען, האבען געלאזט דורך דעם פענסטער אריינשווימען יענע אויסגעמישטע פערשלייערטע טענער פון לבנה־ליכט, נאכט און שניי, וואס זיינען אויסגעגאנגען אין א גסיסה'דיגען קוש...

איבער דער שטוב האבען געבלאנדזשעט זייערע שאטענס, ווי ברואים פון אנ'אנדער וועלט. זי האט זיך אהינגעלעגט אויפ'ן בעט און האט שוואך אבגעעטעמט, ווי זי וואלט געוויינט. מישא האט געוואוסט אז זי האט בעקומען הארץ־קלאפען, האט זיך געוואלט אויפהויבען, צו־געהן, דערלאנגען איהר א נאסען קאמפרעס, ער האט זיך אבער נישט געקאנט ריהרען פון ארט און איז געבליבען זיצען און איינגעהארכט און איינגעטרונקען אין זיך יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען אטעם איהרען און יעדען טאן, וואס איז אהער געקומען צושווימען אין דער זינגענדי־גער דעמערונג פון איהר בעטעל. וואס ווייטער, האט זי זיך אלץ מעהר בערוהיגט, איז שטילער געווארען. זי האט זיך אויפגעזעצט און ארומ־געקוקט זיך אין שטוב, איז געבליבען זיצען מיט איהרע גרויסע, אפענע אויגען און האט געשוויגען. מישא האט געוואלט עפיס זאגען. ער האט געוואוסט, אז ער מוז איצט ריידען, פרעגען זי, פאדערען פון איהר. וואס אזעלכעס בעהאלט זי אין זיך, וועגען וואס קלערט זי, ווען זי געהט ביי זיין זיים שעה'ן לאנג און רעדט קיין ווארט נישט אויס, און אפשר איז איצט די פאסענדע מינוט צו ריידען, אפשר איצט און קיינ־מאל נישט מעהר? זי זיצט דאך און זי ווארט, אז ער זאל ריידען. קיין איינציג ווארט קאן ער נישט פון זיך ארויסברייגען. ער זיצט און בייסט זיך די נעגעל. דאס הארץ קלאפט אין איהם, ער האט געווארט, אז עס זאל עפיס געשעהן.

פלוצים האט זיך געהערט א בעוועגונג אין קארידאר, א מענער־שטים רעדט: „מערי, מערי ראזענצווייג“. מערי'ס אויגען האבען א גלאנץ געגעבען. א שימער האט זיך געווארפען, ווי א שטראהל אין דער דעמערונג פון שטוב. מען קלאפט אין טהיר, מערי רופט מיט א שטאר־קער שטים: אריין! מישא'ן איז מערי'ס איצטיגע שטים פרעמד געווען

צום ערשטען מאל הערט ער ביי איהר די פולע מענליכע שטים. און איידער ער האט נאך צייט געהאט זיינע געדאנקען צונויפנעהמען — האט זיך אין דער טהיר געוויזען ווי אנ'ערשיינונג מיכאל קאזוואלסקי.

— אח, איך האב אייך איבערגעשראקען, פערצייהט, — האט קאזוואלסקי געזאגט אין יענעם טאן, ווי ער וואלט ערשט דא פאר א פערטיל שעה געווען און איז נור וואס געהאט ארויסגעגאנגען און, בעמערקט מישא'ן אין דער דעמערונג, זאגט ער מיט יענעם לייכטען זשעסט, ווי עס וואלט גאר קיין וואונדער ניט געווען זיין פלוצליכעס ערשיינען.

— און איהר זייט אויך דא! אח, זדראוסטוואויטע!

מערי האט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז ניט געווארען פערלאשען יענער גלאנץ, וואס מישא האט צוערשט בעמערקט. אין איהר געזיכט איז ניט געלעגען קיין אויסדרוק פון פערוואונדערונג פאר זיין פלוצליכעס ערשיינען, נור פרייד, פרייד אהן א גרעניץ.

— איהר וואונדערט זיך, ווי אזוי איך קום דא אהער? צוויי וואכען בין איך שוין אין פעטערבורג, איהר ווייסט עס נישט? וואס, ווי הייסט? גאנץ פעטערבורג רעדט דאך פון מיין אויסשטעלונג, — זאגט ער האלב אין שפאס, — א בעריהמטער מאן היינט, נור אהן א געלעכטער. מען האט מיך אויסגעשריבען, איך האב דארט אייערע בעקאנטע פריילינס עהרליך בעגעגענט. ביי וועמען? ביים פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש גליצענשטיין. געלויבט צו גאט, — דעם גאנצען נאמען געדענקט, פון זיי בין איך דאס טאקע געוואהר געווארן, אז איהר זייט דא.

— אבער, ווי קומט איהר דארט אהין?

— גאט, ווער קומט נישט דארט אהין, איך בין דאך שוין מיט האלב פעטערבורג בעקאנט, מיט'ן שוישפיעלער ביקאוו, מיט'ן מאלער אנדרע און מיט מאקסימאוויטש'ן. יא, דער רעזשיסער, ווי הייסט ער? דער, וואס איז איצט אזוי אין מאדע אין פעטערבורג. דער, וואס פיהרט גאנץ פעטערבורג ביי דער נאז ארום. אלע דאמען טהוען זיך אן לויט זיין געשמאק. די סאלאנען ריכטעט מען איין, ווי ער שטעלט אויס די ביהנע — מיט אלערליי ווערים, עקדעשען און היישעריקען. האט ער זיי דאס א ביסעל דעם קאפ פערדרעהט.

— זייט איהר שוין מיט לעסער'ן אויך בעקאנט? — וואונדערט זיך מערי.

— יא, טאקע לעסער און איהר וועט די זכיה האבען איהם צו זעהן און אפשר מיט איהם ריידען — איך בין בעפאלמעכטיגט אייך דארט אהין צו ברייגגען, — זאגט קאוואלסקי אין א אפיציעלען לעבעלנדען טאן, — פון נאטאליא מיכאילאוונא אליין. זי האט אזוי פיעל געהערט פון אייך פון די פריילינס עהרליך — דאכט זיך, זי איז דאך מיט די פריילינס פון איין שטאדט.

— יא, פון קיעוו, — רופט מערי אויס — אבער ווי קומט איהר דארט אהין? איהר אין דער מיט אריין!

— זעהר אנ'איינפאכע געשיכטע. איהר האט דאך געזעהן די בילדער, וואס איך האב געמאלט ביי אייך אין שטאדט. איך האב זיי געבראכט קיין ווארשוי, געוויזען די קאלעגען און שטעלט זיך פאר, אז דאסמאל זיינען זיי מיינע בילדער דוקא געפעלען, א קאלעגע, וועלכער האט אויסגעשטעלט זיינע בילדער אין פעטערבורג אין דעם אלגעמיינעם רוסישען סאלאן, האט מיך צוגערעדט, מיינע בילדער אויך צו צושיקען קיין פעטערבורג. „וועסט פערקויפען— זאגט ער— פעטערבורג קויפט" — און ער האט רעכט געהאט. אוועקגעשיקט דאס בילד און נאך א פאר און שטעלט אייך פאר, אז אין פעטערבורג געפעלט עס. אויפזעהן האבען מיינע בילדער געמאכט. די ציימונגען שרייבען דערפון. א צווייטער לעווימאן, — זאגט מען. ווי געפעלט אייך דער טיטעל, וואס מען גיט מיר? אהא! אבער געלד גיבען זיי! איין טעלעגראמע, נאך איינע געקראגען, קום, מען וויל קויפען! און שטעלט אייך פאר, אז מען יאגט אין די טויזענדער אריין פאר מיינע בילדער. איך בין א מאלער אין דער מאדע, און קיין זאך איז נים אזוי לייכט ווי אין פעטערבורג אין דער מאדע צו ווערען, דערהויפט נאך אין אזא שטורמישע צייט ווי די יעצטיגע, אין א צייט פון רעוואלוציע און אין פעטערבורגער טעאטער און אין די סאלאנען הערשט לעסער, וואס קלעפט זיי אויס די הייזער מיט טשערעפאכעס, טהוט אן די ווייבער, ווי די משוגע'נע מכשפות, און מען טרינקט קאפע אויס פארצעלאן, וואס איז ועמאכט אין דער פארם פון „זשאבעס" — אין אזא צייט, אין אזא מיליע קאן קאוואלסקי ווערען א בעריהמטער מאהלער. יא, יא! און היינט קאנט איהר זיך דען פארשטעלען צו זיין אין פעטערבורג א בערימהייט און

נישט צו פערקערען אין סאלאן פון נאטאליא מיכאילאוונא? נור עס איז פיקאנט, ווי אזוי איך בין בעקאנט געווארען מיט איהר. אח, א וואוילע אידענע, די מיכאילאוונא, נאר דעם מאן איהרען, דעם פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש, איהם איז מיר א שאד. מען זאגט — א בעגאבטער מענש און מוז נעביך אויך מיטשפיעלען די קאמעדיע.

— אבער ווי קומט איהר אהער? — פונקט ווי מערי'ן וואלט ערשט איצט אויפגעפאלען קאוואלסקי'ס פלוצלונג'דיגע ערשיינונג.

— איך האב קיין וואוינערבכט נישט אין פעטערבורג, — האט קאוואלסקי געזאגט מיט א לעבעלן אין דער שטיל — מען האט מיך געוואלט יעדען טאג ארויסשיקען. איין נאכט האב איך גענעכטיגט ביי דעם, א צווייטע — ערגיץ אנדערס־וואו. וואו מען בעמיהט זיך דארט פאר מיר, האבען זיי מיר געהייסען דערוויייל ארויספאהרען קיין פינלאנד. די פריילינגס עהרליך האבען מיר געגעבען אייער אדרעס. יא, וועט זיך נאך געפינען אין דעם האטעל א נומער פאר מיר? אין אייניגע טעג ארום דארף די ערלויבניש זיין. אבער פארוואס זיצען מיר אייגענטליך אין דער פינסטער? — האט ער אהן זיין ווילען געגעבען א בליק אויף מערי'ן, דערנאך אויף מישא'ן, וועלכער איז די גאנצע צייט געזעסען אין א ווינקעל און מיט קיין איינציג ווארט דאס געשפרעך נישט געשטערט. און מערי, גליך ווי זי וואלט זיך ערשט איצט דערמאהנט אן מישא'ן האט זיך אנגערופען.

— געוויס וועט זיין א נומער, נישט וואהר, מישא? מען דארף אנפרעגען ביים ווירטה.

— געוויס, געוויס, — האט מישא אבגעענטפערט אונפערשטענדליכע ווערטער און האט אנגעריבען א צינד־העלצעל און די לאמפ אנגעצונדען.

דאס ליכט האט אלעמען געשטערט.

— אבער א שניי איז דא, א לאנדשאפט, א ליכט — גאט! איהר וועט מיר דא מוזען ווייזען דעם אומגעגענד — ווענדט זיך קאוואלסקי צו מערי'ן, — איך בין אהער געפאהרען פון דער סטאנציע אין לבנה־ליכט. א געגענד! עס זעהט דאך אינגאנצען אוים, ווי אין די „טאטערן“, נור א שאד, וואס קיין בערג זיינען נישטא.

— געווים וועט מען אייך ווייזן געווים, נישט וואהר, מישא? — האט מערי געענטפערט — און, ווייסט איהר, וואס? די לבנה שיינט היינט אזוי שעהן, קומט גאר, איך וועל אייך ווייזן ווי איך פאהר אויף מיינע סקים. איהר פאהרט אויף סקים? דא וועט איהר זיך אויסלערנען. קומט, מיר וועלען דערווייל אריין צום בעל־הבית.

— אבער, מערי, איך מיין, אז פאר אייך איז איצט קיין צייט נישט ארויסצוגעהן. עס קאן אייך שאדען, — האט מישא געשטאמעלט.

— אבער, קינד, איך פיהל זיך גאנץ גוט, גאנץ גוט. זעה, ווי די לבנה שיינט! קום, מישא, דאראגאי. קום, קום! — און, אנחאפענדיג מישא'ן ביי דער האנד, גיט זי אווארף צו קאוואלסקי'ן אונטען־ארום דעם קאפ — נו, וועלען מיר זעהן, ווי איהר פאהרט אויף סקים.

מישא האט זיך אבער זעהר קאלט פון איהר האנד ארויסגעמאכט און געזאגט טרוקען:

— יעדענפאלס, ווען איהר דענקט צו פערבלייבען אין דארף, מוז מען מיט'ן ווירטה ריידען.

מערי האט איצט נישט בעמערקט זיין קאלטען טאן, געחאפט פלינק איהר ווייסען ספארט־פעלץ, איהר קאפ האט ווי א קראנקע בלום ארויסגעקוקט פון די ווייסע קאראקולען און זי איז ארויס פון הויז. מישא און קאוואלסקי — נאך איהר.

אין קארידאר האבען זיי זיך מיט'ן ווירטה געטראפען. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז עס איז דא אפצוגעבען דאס צווייטע צימער ביי מערי'ס. מישא איז איצט זעהר בלייך געווארען. קיינער האט עס נים בעמערקט, און עס האט איהם הענד און פיס ווי אבגענומען. ער האט זיך געוואלט ווארפען אויף קאוואלסקי'ן מיט די פויסטען. ער איז געוועזן פעסט איבערצייגט, אז דאס איז עפים א געהיימער אבמאך. וואס, ווען — האט ער נאך זיך אליין קיין רעכנונג נישט געקאנט אב־געבען.

— אבער דאס קאן דאך נישט זיין! האט ער זיך פלוצלינג אנגע־רופען.

זיי האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט.

— וואס מיינסטו? — האט מערי געפרעגט.

משיא האט זיך געפונען אין א שרעקליכער פערלעגענהייט:

וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואגט צו דענקען? און ער האט אנגעהויבען צו שטאמלען:

— איך מיין עס וועגען דעם, איהר דארפט דאך ניט ארויסגעהן, דער דאקטאר, איך מיין—

— אבער עס איז דאך גאר נישט אזוי שלעכט מיט מיר, אז מען זאל דארפען אזוי ציטערען איבער מיר, — האט מערי געענטפערט און אין איהר טאן איז געלעגען פערדרוס.

מישא האט שוין געשוויגען.

מערי האט גענומען די סקים, וועלכע זיינען געשטאנען אין קאררידאר, אנגעטהון זיי אויף די פיס, און וזייט געלאזט זיך מיט זיי אויפ'ן וועג. מישא און קאוואלסקי זיינען א שטיק הינטער איהר געבליבען.

און א נאכט איז געווען — צו בעוואונדערן. א לבנה־נאכט איבער א שניי־־וואלד. די וועלט איז רוהיג געווען. א שטילקייט האט געהערשט ארום. קיין הויך, קיין בעוועגונג, נור וואס דער שניי סקריפעט הינטער די טריט און גלאנצט ארויף צום שטערן־ליכט. די נאדעלבוימער, בעלאדען מיט שניי, שטעהען, ווי אלטע, ווייסע זקנים ביי די וועגען און זייערע נאכט־שאטענס ארום זיי, ווי דאס וואלט נישט געווען נאטור און בעשעפעניש, נור א פער'כשופ'טע וועלט, וואס שטעהט אזוי פון קדמונים אן.

פון דערווייטענס האט זיך בעוויזען מערי'ס שאטען מיט די לאנגע סקים. ווי א געהיימע ערשיינונג האט זיך גערוקט דער שאטען איבער דעם ווייסען שניי־וועג, און די אלטע בוימער זיינען געשטאנען און האבען איהר שטום נאכגעקוקט.

קאוואלסקי און מישא זיינען ביידע איהר נאכגעגאנגען. זיי האבען ביידע געשוויגען, ביידע געווען פערקלערט און ערנסט. איינער האט זיך נישט געקימערט אום דעם צווייטען. אזוי זיינען זיי אנגעקומען צו מערי'ן וועלכע איז איצט געזעסען אויף א וויס־בעשנייטען פעלד אונטער א בוים, קוילען פון שניי זיך געמאכט און געווארט אויף זייער אנקומען. איצט האט זי אנגעהויבען זיי צו בעשיטען מיט די קוילען שניי און נישט צוגעלאזט צו זיך. אבער אנשטאט טרעפען קאוואלסקי'ן אין יענער הייטערער שטימונג, אין וועלכער זי האט איהם אייגענטליך געלאזט — האט זי איהם געפונען ערנסט און שווייגענדיג.

קאוואלסקי האט נור פערלעגען געשמייכעלט און עפעס געזאגט,

גור זי האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס ער זאָגט, און מישא האָט זיך אָבגערופען.

— איך בעט אייך, הויבט אייך אויף פון שניי. עס וועט אייך שאַדען.

ער האָט געוואוסט, ווי לעכערליך ער איז איצט אין דער ראָליע פון איהר פערזאָרגער, און עס האָט איהם באַנג געטהאָן די ווערטער, וואָס ער האָט געהאַט געזאָגט.

— אה, זייט איהר היינט לאַנגווייליג, און אזעלכע ערנסטע געזיכטער! קומט, קומט צוריק, מיט אזעלכע לאַנגווייליגע לייט לאָזט זיך ליעבער אין דער היים זיצען, נישט אין אזא העררליכער לבנה־נאַכט און שניי־פעלד, — האָט מערי געזאָגט.

דערביי האָט זי זיך אויפגעהויבען און אנגעהויבען צו געהן טריט ביי טריט און אויך געשוויגען.

— וואָס שווייגט איהר אזוי? צו די נאַכט ברענגט אייך אריין אין אזא שטימונג? אָבער דערצעהלט נור, האָט זי אייך בעגעגענט, נאַטאַליע מיכאַילאָוונאַ? אלץ מוז זי בעגעגענען, אָבער ווי קומט איהר צו איהר? — האָט זי אָנגעהויבען אריינצוציהען קאָוואַלסקי'ן אין אַ געשפּרעך.

— עס איז געווען זעהר פּיקאַנט, זעהר פּיקאַנט, — האָט ער געזאָגט, אָבי עפּעס צו ענטפערען און האָט דאָס איבעריגע פערשוויגען מיט אַ פערלעגען געלעכטערל, אויף וועלכען מערי איז אויך שטיל געבליבען די גאַנצע צייט, ביז זיי זיינען געקומען אַהיים.

אין קאָרידאָר האָט דער ווירטה שוין אָנגעוויזען קאָוואַלסקי'ן זיין נומער פּאַרטיג. עס איז טאַקע געווען דאָס צווייטע צימער נאָך מערי'ס.

מישא האָט זיך פערענטפערט, אַז ער האָט נאָך אַ נויטיגע ארבייט צו טהאָן און איז אריין צו זיך אין שטוב. קאָוואַלסקי איז זיך אויך בעגאַנגען געזעגענען.

— וואָס, איהר האָט אויך אַ נויטיגע ארבייט? — האָט איהם מערי געפרעגט און געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך מיין אַז איהר זייט מיעד. איבעריגענס, אַז איהר פערלאַנגט, קאָן מען נאָך אַ ביסעל צוזאַמען פערברענגען.

מערי האָט איהם אנגעקוקט, זיין אנטוואָרט צו דער זאַך האָט זי זעהר פערוואונדערט און זיין ערנסט האָט אויף איהר אַ שרעק אנגעוואָר־

פען. זי האָט געעפענט די טהיר. קאָוואלסקי איז אריין. די לאָמפּ האָט זיך נאָך געלויכטען פון פריהער. מערי האָט די לאָמפּ ארויפגע־דרעהט און, אויך מיט אַנ'ערנסטער מינע, געבעטען קאָוואלסקי'ן זיצען.

דער ערנסט האָט איהר קאָוואלסקי'ן פערפערמדט און זי האָט זיך איצט געפיהלט זעהר פערלעגען אינאיינעם מיט אַ פרעמדען מאַנס־פערשוין צו זיצען. דאָס געשפּרעך האָט זיך נישט געקלעפּט — האָבען זיי געשוויגען, נור דאָס שוויגען איז איצט געווען שרעקליך. פונ'ם צווייטען צימער האָבען זיך געהערט מישאַ'ס טריט ארויף און אראָב־געהן איבער'ן שטוב. פּלוצלינג האָט זי געגעבען אַ קוק אויף קאָוואל־סקי'ס געזיכט און זי האָט עס נישט דערקענט. עס איז בלייך געווען, בלייך און גאַנץ אַנדערש און פרעמד ,ווי זי האָט דאָס געקענט. אַז ערנסט איז געלעגען דערויף, ווי דעמאָלטביים מאַלען, נור דער שמייכעל איז געווען פערשוואונדען. די אויגען און די ליפּען האָבען אויס־געדריקט אַנ'אונבעהאָלפיגע פערלעגענהייט.

איהר האָט אַ ציטער ארומגענומען. זי האָט זיך אָנגעהויבען צו טרייס־לען ווי אַ בלאַט, די הענד זיינען איהר בלייך געוואָרען, דאָס פּנים בלייך און איהר האַרץ האָט הויך אָבגעקלאַפּט.

נור כדי זיך צו בעפרייען פון דער לאַגע, צו צושטערען דאָס אונער־טרעגליכע שוויינען, האָט זי ווידער איבערגע'חזרט די זינלאָזע ווערטער.

— האָט זי אייך געפונען, די נאַטאַליאַ מיכאַילאָווגאַ? אַנ'אינטע־רעסאַנטע פרוי?

— איך וויל איצט נישט ריידען דערפון, — האָט קאָוואלסקי אָב־געענטפערט קורץ.

די ווערטער האָבען איהר נאָך מעהר דערציטערט. זי האָט זיך אָנ־געהויבען אינגאַנצען צו טרייסלען. עס איז איהר קאַלט געוואָרען. זי איז געבליבען זיצען אויף איהר אָרט, איינגעקאָרטשעט אין איהר ווינטער טוך און האָט געוואָרט.

פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך אַלץ געהערט מישאַ'ס פעסטע טריט ארויף און אראָב איבער דער שטוב.

— איבעריגענס, בין איך דאָס אליין געקומען צו איהר, צו נאַ־טאַליע מיכאַילאָוונאַ. נייז, צו די פריילינס עהרליך. איך האָב געוואָלט געוואָהר ווערען פון זיי אייער אדרעס, און איך בין גאָרנישט אהער גע

קומען צוליעב וואָהנרעכט. איך בין געקומען צוליעב אייך, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט הויך און ענערגיש, ווי ער וואָלט געוואָלט מיט זיינע ווערטער פערשרייען מישאַ'ס טריט פון דעם צווייטען צימער.

מערי איז געבליבען זיצען, ווי פריהער, אין דערזעלבער פאָזע. איין צאָהן האָט איהר געקלאַפּט אָן צווייטען און זי האָט געשוויגען.

— און געטהאָן האָב איך דאָס, ווייל איך האָב אייך ליעב, ווייל איך וויל מיט אייך אינאיינעם זיין, ווייל מיט אייך איז מיר גוט, און איך האָב געבענקט נאָך אייך, און איך האָב געוואָלט זיך זעהן מיט אייך.

מערי איז געזעסען ווי פריהער. קאָוואַלסקי איז אנטשוויגען געוואָרען, בלייך. מערי האָט געקוקט אויף זיינע ליפּען, און זי האָט דערזעהן, אז זיי זיינען בלייך און ציטערען. און אַ אונבעשרייבליך געפיהל פון גליק האָט זי ארומגענומען צו קוקען אויף זיינע ציטערנדע ליפּען.

זי האָט שוין נישט געהערט איצט מישאַ'ס טריט פון דער צווייטער שטוב. איהר גאַנץ ביסעל בלוט, וואָס זי האָט געהאַט אין זיך, האָט זיך אָנגעצונדען. זי האָט אראָבגעוואָרפען פון זיך דאָס טוך, דעם מאַנטעל, אַ וואָרף געגעבען מיט איהר שוואַרצען־פעריל קאָפּ און געגעבען אַ קוק פריי אויף דער וועלט.

— איהר קענט מיך נישט, און ווייסט נישט, ווער איך בין, — האָט ער ווייטער געזאָגט שאַרף און קורץ, — איך ווייס נישט, אויב איהר וועט מיך פערשטעהן, ווארום איך אליין פערשטעה זיך אויך נישט. איך טהו, וואָס מיין הארץ זאָגט מיר און ווי איך פיהל. איך ווייס נישט, וואָס וועט זיין מאָרגען מיט מיר, איך בין נישט פעראַנטוואָרטליך פאַר קיין מינוט פון מיין לעבען — ווייל איך קאָן עס מיר אליין נישט נעהמען, נור עס נעהמט מיך. איך ווייס נישט צו איך האָב עס אייך בעדאַרפט זאָגען. איך ווייס נור, אז זינט איך האָב אייך אויפגעהערט צו זעהן, זייט איהר אויסגעוואַקסען ביי מיר טויזענד מאָל שעהנער, ווי איהר זייט אין דער ווירקליכקייט; איך האָב מיר מיין פאַנטאַזיע פריינעלאַזט און איך האָב מיר אייך אויסגעמאָלט, אזוי ווי איך האָב געוואָלט. איך האָב געזעהן יעדע בעוועגונג אייערע, איך האָב געהערט יעדעס וואָרט, יעדעס וואָרט און טאָן אייער'ן, און דאָס געזאַנג פון אייערע בעוועגונגען, און דעם גאַנג אייער'ן האָב איך

געזעהן, און עס האט זיך מיר אזוי אויסגעוועבט אייער געשטאלט, ווי איך האב געוואלט. איך בין געגאנגען מיט אייך שפאצירען, איך האב מיט אייך גערעדט, איך האב געהערט אייער אנטווארט, און וואס איך האב געזעהן שעהנעס — האב איך אייך דערמיט אויסגעציהרט. איך בין אייגענטליך דא אהער געקומען מיין פאנטאזיע צו צושטערען, צו מאכען צורינען אין מיר דאס בילד מיט דער ווירקליכקייט. אבער, ניין, יעדעס אייער לעבעדיג ווארט איז מיר טויזענד מאל מעהר ווערטה, ווי מיין פאנטאזיע, יעדע אייער בעוועגונג אין דער ווירקליכקייט... ניין, איך האב נישט געקאנט אנדערש... זייט מיר מוחל! — האט ער אבגעהאקט אין מיטען און געבליבען זיצען, געגעבען א מאך מיט די הענד, ווי א מענש, וואס ווייסט נישט, וואס ווייטער צו טהאן.

קאוואלסקי'ס קינדערשע אונבעהאלפענקייט האט מערי'ן מעהר געריהרט, ווי זיינע ווערטער. דאס ציטערען מיט די ליפען און די אומגעלומפערטע בעוועגונג מיט די הענד האט זי געגעבען א ציה ביים הארץ. האט זי זיך אויפגעהויבען אהן א ווארט צו ריידען, איז צוגעגאנגען צו איהם, הארט צו איהם, דעם קאפ אנגעבויגען צו דר'ערד, און איז געבליבען שטעהן, צוטולענדיג זיך אונטער זיין האנד, און האט געווארט.

פון דער צווייטער שטוב האבען זיך געהערט מישא'ס שווערע טריט, געהענדיג ארויף און אראב איבער זיין צימער.

דאס דריטע קאפיטעל

צו־מארגענס שפעט אין גרויען טאג איז מישא געלעגען אין א שווערען הארטען שלאף. עס האט איהם אויפגעוועקט מערי'ס פרעהליכע שטים, וועלכע האט איהם געוועקט דירך דער וואנד: „שעם זיך, אזוי שפעט שלאפט מען! מישא, מישא, וואס איז מיט דיר?" ער האט זיך אויפגעכאפט, ארומגעקוקט זיך, וואו ער געפינט זיך און מיט איין מאל איז איהם אלץ ווידער קלאר געווארען און דער שרעקליכער צער פון דער נעכטיגער גאנצער נאכט האט ווידער זיין הארץ געדריקט: יא, עס איז וואהר, עס איז וואהר, ער איז געקומען, ער איז דא, און זי געהט צו איהם, ווי א נאריש קליין מיידעל און אין איין מינוט איז

דורך זיין זין אדורכגעגאנגען די גאנצע שרעקליכע נאכט — זייערע שטילע רייד, זייער שעפּטשען, זייערע בעוועגונגען. און ווידער אמאל האט ער זיך געזאגט דאס אייגענע, וואס ער האט זיך אזוי פיעל מאל געזאגט און מיט וואס ער האט זיך די גאנצע נאכט געטרייסט, אז זי איז נישט אנדערש ווערטה; אז ער האט זיך אין איהר טועה געווען. געמיינט, אז זי איז טיעפער, צום סוף איז זי איינע פון טויזענד, פון די קלענסטע, וואס לויפט נאך יעדע ביסעל נארישער בעריהמטהייט און „קינסטלער", א גימנאזיסטקע. אבער ווידער האבען די בעליידיגענדע ווערטער, מיט וועלכע ער האט זי געזידעלט אין זיך, דורך דער שרעקליכער נאכט זיין הארץ נישט געשטילט, נישט זיין וועהטאג געמינערט. דערווייל האט ער זיך אנגעטהאן, און אהן צו וויסען האט ער געזעהן היינט אויסצוזעהן לייטישער, ווי אנ'אנדערסמאל, לענגער בעטראכט זיך אין שפּיגעל, גוט בעקוקט זיך און געהאט פערדרוס פון זיין געזיכט, געפונען אין זיך צופיעל עהנליכקייט מיט זיין שוועסטער סאניע, וואס דאס האט איהם אויסגעוויזען זעהר נאריש און העסליך. ער האט אבגעמאכט ביי זיך — גארנישט צו לאזען מערקען אויף זיין געזיכט. אדרבה, א גלייכגילטיגקייט אזוי צו קאוואלסקי'ן, ווי צו מערי'ן. א גלייכגילטיגקייט און א רוהיגע טאקטישקייט — האט ער זיך געזאגט — פריינדליך צו זיין, ווי אלטע בעקאנטע, אבער נישט מעהר. און נעהמענדיג זיך אין די הענד, איז ער אריין צו מערי'ן.

אריינגעקומען איז ער מיט א ביסעל הארץ־קלאפּען; דער „גוט־מארגען" איז נישט אויסגעקומען גענוג קלאר און די אויגען האבען צו פיעל געפינקעלט. דאס ליכט האט איהם פון די ברילען־גלעזער געלויכטען, האט ער אראבגענומען די ברילען, אויסגעווישט די גלעזער, אומגעקוקט זיך בעפרעמדט. דאס שטיבעל איז אינגאנצען געווען מיט א יום־טוב'דיגער פרעהליכער מארגען־זון איינגענומען.

— גוט, וואס מען זעהט איינעם, — האט זיך מערי אנגערופען (ער האט זי נאך נישט געהאט געזעהן, ווארום די זון האט איהם די אויגען צוגעשלאסען, נור ער האט געהערט איהר שטים, און איהר שטים איז היינט קלאר געווען און א גוטסקייט איז געלעגען אין איהר, א גוטסקייט אהן א שיעור, אז דאס האט מישא'ן דאס הארץ צונויפגעפרעסט) — האב איך צוויי קאוואלערען, האבען זיי מיך געלאזט אליין: איינער — אויף דער זייט וואנד, דער צווייטער — אויף דער זייט

וואנד. און איך זיץ דאָ פון פריה־מאָרגענס אָן און לאַנגווייל זיך, און לאַנגווייל זיך, נור די זון, וואָס האָט אויף מיר רחמנות געהאַט, איז אין מיין צימעריל אריינגעקומען.

מישא האָט געענטפערט עפּעס אונפערשטענדליכעס, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין א וואָרט, וואָס איז אָבגעשטאָרבען אין א שמייבעל. ער האָט זיך געפונען א טונקעל ווינקעל — א בעהעלטעניש פאַר דער זון, אוועקגעזעצט זיך און ווידער עפּעס געזאָגט.

— דער גאַסט שלאָפט. אָהן איהם וועט זיך גאָרניט לאָזען טהאָן.

ער האָט געגעבען א קוק אויף מערי'ן און האָט זי נישט דערקענט. אַנ'אַנדער מערי — די, וועלכע ער זעהט אמאָל אין זיין פאַנטאַזיע. פערשוואונדען איז דאָס בלייכקייט פון איהרע באַקען, און ווי גלענצען איהרע אויגען, און וואָס פאַר א חן איז אויסגעגאָסען אויף איהר געזיכט! זעהר א גרויס גליק ליעגט אויסגעגאָסען אין די ווינקעלעך פון איהרע ליפּען, וואָס מאַכט איהר געזיכט איינגאַנצען צו א קינד צוריק. א גרויס קינד איז עס מיט אזעלכע דינע געטאָקטע גליעדער. יעדעס גליעד איהרס קושט זיך ארום פון איהר זיידענעם שווארצען קלייד, און אַנגעטהאָן איז זי היינט אַנדערש, ווי אַנ'אַנדערס מאָל. אַנגעטהאָן אין שווארצען זיידענעם קלייד, אין וועלכען זי פלעגט געהן אין טהעאַטער און געהאַט אויף זיך דאָס ברוינע זיידענע טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען—פון דער אַלטער טשערטקאָווער רבי'צין און אויף איהר האַלז די שנור פּעריל, דער אַלטער טשאַרטקאָווער רבי'צינ'ס פּעריל, די איינציגע ירושה און מתנה, וואָס איהר פאָטער, דאָס אייניקעל פון טשאַרטקאָווער הויף האָט געשענקט איהר מוטער, דעם רייכען גוטבעזיצער'ס טאָכטער פאַר כלה־מתנות, און די מוטער האָט זיי איהר אין געה.יים מיטגעגעבען קיין פּעטערבורג — זיצט זי אויסגעציהרט אין די זאַכען אויף דער פאָטער־שטוהל און א גרויס גליק שיינט ארויס פון איהר אינערליכען, ווארפט א גלאַנץ אויף איהר און מאַכט זי צו דעם, פון וועלכען מישא האָט געחלומ'ט פון איהר — פאַר'ן אַלטען טשאַרטקאָווער רבי'נס אַנ'אייניקעל.

מישא האָט שטיל־שווייגענדיג געקוקט אויף איהר און זי האָט זיך איבערגעגעבען אונטער מישא'ס בליקען. זי האָט זיך געלאָזט בעטראַכטען, אויפעסען פון זיי, און איז דערביי געווען קאַלט, מיט דעם גאַנצען שטאָלץ פון איהר יחוס אויסגעגאָסען אויף איהר, מיט

זיבעגן שלעסער פערשלאָסען פאַר מישאַ'ן, נור איינגאַנצען אָפען פאַר יע־נעם, וועלכען זי האָט אויסגעקליבען און זי האָט אַראָבגערעדט צו איהם פון איהר הויכקייט און איהר שטים האָט געקלונגען ריין און רוהיג:

— זעה, וואָס פאַר אַ הערליכער טאָג עס איז היינט; זעה, ווי די זון בעגיסט אַלץ מיט ליכט! דוכט זיך, אַז אַזוי ווי זי שיינט היינט, האָט זי נאָך קיינמאָל ניט געשיינט, זי איז היינט פולער און ליכטיגער, גלייך ווי זי וואָלט איהר גאַנצען גלאַנץ צוריקגעקראָגען.

מישאַ האָט געשמייכעלט.

— עס איז נישט אַזוי די זון, ווי די אויגען, וואָס זעהען זי.

זי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פערוואונדערט.

— אַלץ איז אַזוי ווי מיר זעהען עס.

און אויף דעם איז זי שטיל געוואָרען. איהר געזיכט האָט אָנ־גענומען אַזאַ רוהיגקייט, אַז קיין מוסקעל האָט אין איהר נישט געצי־טערט, זי איז געווען איינגאַנצען ווי אויסגעהאַקט פון טונקעלען מאַר־מאָר, און איז געבליבען זיצען מיט איהר שטאָלץ, מיט אַ אונענדליכער פרייד און מיט אַ לייכטענדער רוהיגקייט אויסגעגאָסען אויף אַלע איהרע אברים.

— און איך האָב בעשטימט אַהיים צו פאָהרען, — האָט זיך פּלוצלינג מישאַ אָנגערופען און געגעבען אַ וואַרף מיט די הענד, גלייך ווי ער וואָלט נישט געוואוסט, וואו זיי אַהינצוטהאָן.

— פאַרוואָס? — האָט מערי געפרעגט קאַלט און מיט פער־וואונדערונג.

ער איז איצט גרייט געווען אַלץ איהר אַרויסזאָגען — אַז ער האָט אַלץ געהערט, אַז עס וויים פון אַלץ... נאָר געזאָגט האָט ער עפּעס אַנדערש:

— די לעקציעס אין אוניווערסיטעט הויבען זיך נישט אַן און וועלען זיך וואָהרשיינליך אַזוי גיך נישט אָנהויבען. קיין גרויסער מאַכער בין איך נישט, איך זאָל קאָנען דאָ צו־נוץ קומען ביים שטרייק — פּיליכט וועל איך אין דער היים גיכער נוצליך זיין.

— דאָס איז אַ שאָד, — האָט זי געזאָגט קאַלט, — פּעטערבורג ווערט איצט אַזוי אינטערעסאַנט, ווירקליך אַ שאָד!

אויף דעם איז אנגעקומען קאוואלסקי. מען האט געזעהן, אז ער האט זיך געאיילט אין אנטהאן. דער קראוואט איז איהם ניט גוט געזעסען, די קאנטען פון זיינע האהר און בארד זיינען נאך נאס געווען.

— א, פערצייהט מיר! גרויסער טאג און איך בין געשלאפען, — מאכט ער צו די אויגען, ווייל די זון האט איהם געברענט, — און מיר האבען זיך דאך געזאלט פריה־מארגענס אויפהויבען און צום וואסער־פאל פאהרען. און איהר זייט שוין לאנג אויף? עפעס ווי א חלום, איך געדענק שוין גארנישט, נור ווייסע טויבען־פעדערען זיינען מיר אין זכרון געבליבען; איך ליעג אין ווייסע טויבען־פעדערען.

מערי האט קיין ווארט נישט אויסגערעדט, האט נור געקוקט אויף איהם, און איהרע אויגען האבען געשמייכעלט, און איהרע ליפען האבען געשמייכעלט, אבער אזוי שטיל און מיט אזא שעהנע פרייד, וואס קומט פון אינערליכען גליק.

— אבער זייט איהר נאס, זייט איהר נאס, — האט זי איהם צו־געווארפען איהר טיכעל, — ווישט אייך אב די בארד. אח, אח, איהר מאכט אייער קראגען נאס.

— א, פערצייהט! — האט קאוואלסקי געזאגט און געכאפט זיך די בארד אבווישען און דעם קראוואט צו רעכט מאכען.

מישא האט זיי נישט אבגעלאזט אויף איין מינוט. ווען מערי האט גערעדט צו קאוואלסקי'ן, האט ער געקוקט אויף איהר. ער האט גע־זעהן דאס לעבען, נור נאך מעהר דאס ריידען, דעם טאן. דאס איז יע־נער בעקאנטער טאן, וועלכען ער האט אזוי גוט געקענט... און כדי זיך אליין צו פייניגען, האט ער זיך בעמיהט יעדען בליק איהרען, יעדען שמייכעל, וואס זי האט געגעבען צו איהם, צו פערנעהמען, גלייך ווי ער וואלט א פרייד געהאט אין דער פיין.

— אבער צו דער „אימאטרא" פאהרען מיר, עס איז דאך נישט צו־שפעט? — האט געפרעגט קאוואלסקי — נישט וואהר? — האט ער זיך געווענדעט צו מישא'ן, וועלכען ער וואלט ערשט איצט, ווי צום ערשטען מאל בעמערקט.

— מישא וויל דאך מיט אונז נישט פאהרען, איך ווייס נישט פאר־וואס, — האט מערי געענטפערט.

— יא? — פרעגט איהם קאוואלסקי, — פארוואס? איך האב זיך דאך אזוי געפרעהט אויף דער רייזע, — האט ער זיך אנגערופען מיט אמת'ן צער.

מישא האט איהם נור אנגעקוקט און געשוויגען.

— ער זאגט, ער וויל אהיים פאהרען. א, מישא איז זעהר נישט גוט צו מיר היינט, זעהר נישט גוט, — האט זי געזאגט, ווי מיט טרעהרען אין די אויגען.

מישא האט זי אנגעקוקט, ער איז ווי צומישט געווארען. אין דעם איינענבליק האט ער איהר אלץ מוחל געווען און איז גרייט געווען פאר איהר אויף די קניה צו פאלען. נישט ליעבע, נור א גרויס, גרויס רחמנות האט איהם ארומגענומען אויף איהר.

— אבער עס איז דאך גארנישט אזוי, גארנישט אזוי, — האט ער געזאגט מיט א געשריי און געוויין,—איך מוז דאך אהיים פאהרען. איך מוז דאך — און איז בלייך געווארען און האט אבגעהאקט אין מיטען.

קאוואלסקי האט איצט אבגעווענדעט דאס געשפרעך אויף עפעס אנדערש. ער האט בעמערקט מערי'ס קליידונג.

— אח, אט דאס האב איך נאך גארנישט געזעהען, — האט ער געזאגט מיט בעגייסטערונג, — און דאס טוך, און די בלימלעך, — דאס איז גוט, דאס איז גוט, — און דאס גאנצע פנים האט אין איהם געלייכטען — נור אין דעם וועט איהר נישט קאנען פאהרען צו דער „אימאטרא". — נישט וואהר? — ווענדעט ער זיך צו מישא'ן.

— איך וועל דא פאר אייך דעם שליטען בעזארגען, איהר וועט נישט וויסען וואו, — האט מישא זיך גענומען ארויסצוזאגען.

— אבער פאהרט מיט, ווירקליך, קומט מיט, — האט זיך קאוואלסקי אנגערופען און מען האט געזעהן, אז ער מיינט עס מיט אן אמת.

— עס איז מיר אונמעגליך. כ'האב נאך פיעל צו בעזארגען, — און איז פון שטוב ארויס.

אז מישא איז ארויס האבען זיי זיך ביידע אנגעקוקט און א ווײלע געשוויגען. מערי האט דעם קאפ אראבגעבויגען צו דער ערד און איז אזוי א ווײלע געשטאנען. קאוואלסקי האט זי בעטראכט און זיין פנים האט געלויכטען פאר גליק.

— פאר וועמען האסט דו זיך אויסגעציהרט? פאר מיר?

מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין.

— פאר אונזער גליק, פאר אונזער, מיין גליק, מיין כלה, — האט ער אויסגעשריען.

מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין.

— פאר וועמען דען?

מערי האט געוויזען אויף די וואנד פון מישא'ס צימער:

— פאר מישא'ן. — און דערביי האט זי פערלאזט דאס צימער און האט זיך פאמעליך ארויסגעשלייכט צו מישא'ן אין שטוב. זי האט געפיהלט, אז ער איז צו זיך אין צימער אריין. זי האט איהם געפונען ליעגענדיג אויף זיין בעט, פערשטעלט דאס געזיכט מיטביידע הענד. זי איז פאמעליך צוגעגאנגען צו איהם. ער האט זי ניט געהערט און זי האט ארומגענומען זיין קאפ און האט איהם בעדעקט מיט קושען.

מישא האט זי אנגעקוקט מיט בליקען פון א משוגע'נעם. ער האט זיך ארויסגעריסען פון איהרע הענד און איז ארויס פון שטוב.

מערי איז דאן אריין צו זיך אין צימער און האט אנגענומען דעם פערוואונדערטען קאוואלסקי'ן ביי דער האנד און האט איהם פראסט און רוהיג געקוקט אין די אויגען אריין:

— קום, ליעבער, מיר וועלען צו דער „אימאטרא" פאהרען.

אין איהר געזיכט און אין איהר ווערטער איז געלעגען אזוי פיעל איבערגעבענהייט, אז איהם האט זיך געדוכט אז עס איז אויפגעשטאנען איינע פון יענע אידישע טעכטער פון דעם אלטען ירושלים, וועגען וועלכע עס ווערט דערצעהלט, אז זיי פלעגען קראנק ווערען, ווען זיי האבען געליעבט.

דאס פיערטע קאפיטעל.

אין א שעה ארום האט זיי שוין א פינלענדישער שליטען געפיהרט צום וואסער־פאל „אימאטרא". דער טאג איז געווען דער הערליכסטער ווינטער־טאג אין שניי־לאנד פינלאנד. דער וועג האט זיי געפיהרט דורך אנ'אלטען, טיעפען ווייסען שניי־וואלד. ווי זקנים פון אנ'אנדער וועלט און אנדערע בעשעפענישען, זיינען געשטאנען די גרויז־גראה אלטע, דיקע בוימער, „פון קאפ ביז די פיס" איינגעהילט אין גראבע

שטיקער שניי, און האבען נאכגעקוקט מיט פערוואונדערונג דעם צוויי־שפאניגען שליטען, וועלכער האט זיך, ווי א פרעמדער גייסט, געשלייכט דורך זייער טיעפקייט. די זון האט זיך אריינגעריסען דורך די ברייטע לעבער פון וואלד און האט יעדען שטיקעל שניי בעלויכטען און עס האט אבגעשטראהלט געגען דער זון מיט די רייכסטע ליכט־פלאמען. די זון מיט'ן שניי האבען זיךביידע צונויפגעמישט און האבען א שאלענדעם ליעד געזונגען אין דעם ליכטיגען טאג אריין וואס איז ווי א יונגער חתן אויפגעגאנגען איבער דעם יונגפרויליכען וואלד־וויסטעניש.

איינגעהילט אין זייערע פוטערס זיינען זיי געזעסען, מערי און קאוואלסקי, האנד אין האנד און האבען זיך איינס דאס צווייטע געקוקט אין די אויגען אריין. קיין זאך האט פאר זיי ניט עקזיסטירט, קיין זאך איז זיי איצט ניט אנגעגאנגען, נור זיי און דער הערליכער שניי־וואלד ארום. ער האט איהר דערצעהלט פון זיינע פלענער אין פעטערבורג, פון זיינע קאלעגען, פון די נייע בעקאנטע וואס ער האט ערווארבען אין פעטערבורג. ער האט איהר דערצעהלט פון זייער קינפטיג לעבען, פון זייער צוזאמען־זיין. און זי האט געהערט און האט געטרונקען זיינע ווערטער, זיינע בליקען, זיינע בעוועגונגען. עס איז איהר גאנץ גלייך געווען וועגען וואס ער רעדט. יעדע מינע זיינע האט ארויסגערופען אין איהר נייע קוועלען פון ענטציקען און גליק. און דאך איז זי שטיל געווען, קיין ווארט האט מען ניט געהערט פון איהר; נאר אלץ, וואס האט געלעבט אין איהר, האט זיך ארויסגעריסען און ארויסגעקוקט פון איהרע אויגען, [illegible] איהרע ליפען, דורך דאס ליכט פון איהר געזיכט, דורך די בעוועגונג און קאכען פון איהר בלוט. און קאוואלסקי האט דאס אלץ געהערט, און געפיהלט און גיזעהן האט ער, ווי דאס אלץ שלאגט צו איהם, צו איהם.

און זי האט צו איהם געזאגט:

— איך ווייס דאך צומאל נישט, ווער דו ביזט, איך קען דיר גאר נישט, און טיילמאל דאכט זיך מיר אויס, אז דו ביזט א פרעמדער, און קומסט פון ערגעץ, וואו דו ביזט אויסגעוואקסען און איינגעקניפט און באלד וועסט דו צוריקגעהן דארט אהין, פון וואנען דו קומסט און וואוהין דו געהערסט. נור עס איז מיר נישט קיין אונטערשיעד. א, לאנג האסט דו מיך אויסגעהונגערט און געלאזט ווארטען אויף

דיר און דו האסט מיר קיין ווארט, קיין ווארט נישט געשריבען און נישט געזאגט. און דו האסט מיר גארנישט איבערגעלאזט, אפילו קיין ווארט האסט דו מיר נישט איבערגעלאזט, מיט וועלכען איך זאל זיך קא־נען טרייסטען, ווארטען. און איך בין ארומגעגאנגען און דיין עראי־נערונג איז געשלאפען אין מיר, און איך בין געשלאפען, און דיך האב איך געהאט אין מיר, און גערעדט צו דיר. א, מען טאר נישט אויפ־וועקען אין א מיידעל איהר הייליגסטען געפיהל און שטעהן לאזען און אוועקגעהן. דאס געפיהל קאכט, קלערט און מאכט רייף. יא, דאס גע־פיהל, וואס דו האסט אין מיר ערוועקט, האט מיך רייף געמאכט. און פיעל האב איך געקלערט, פיעל, פיעל. ביז עס איז אלץ אין מיר רייף געווארען און דאן ביזט דו געקומען. א, עס איז מיר אלץ איינס, אלץ איינס, טהו, טהו, וואס דו ווילסט, וואס דו קאנסט, — איך בין אינגאנצען דיין, דיין, — און זי האט אראבגעלאזט דעם קאפ אויף איהר ברוסט און איז ענטשוויגען געווארען.

און ער האט צו איהר געזאגט:

— דו פרעגסט מיר ווער איך בין? וויים איך דען? טיילמאל דאכט זיך מיר, אז איך בין א פיעדעל און איהר שפיעלט אויף מיר אויס יעדע דעם נגון, וואס זי איז אימשטאנד ארויסצושפיעלען. איך קאן זיין זעהר שעהן, אדער זעהר מאוס, — דאס ווענדט זיך אן אייך, איהר זייט דאס אימשטאנד פון מיר אויסצוזינגען. טיילמאל האב איך דאס געפיהל, אז איך געה אויף א וועג, אויף א לאנגען וועג. דאס ציעל פון מיין וועג איז די בת־מלכה, זי זיצט דארט אין א גאלדענעם פאלאץ, זי זיצט דארט איינע אליין און ווארט אלעם אויף מיר. זי איז דאס ענד פון מיין ציעל, דארט איז מיין רוה. נור אויף דעם וועג, אויף וועלכען איך געה, שטעהען הייזלעך, שטעהען רעסטאראנען, האטעלען. און איך שטעל זיך אב אונטער יעדען הייזעל מיין הונ־גער צו שטילען, אין יעדען האטעל מיין נאכט־לעגער צו זוכען. אין דעם נאכט־לעגער האב איך זיך לענגער אבגעשטעלט, אין דעם — קירצער, נור איך געה, איך געה אויף דעם וועג צו מיין ציעל, וואו עס הערשט מיין גורל און מיין אייביגע רוה.

מערי האט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז געלעגען א ווילדער גלאנץ און איהר געזיכט איז מאדנע פערענדערט געווא־רען. זי האט איהם אין די אויגען אריינגעקוקט און געפרעגט:

— און וואס בין איך דיר?

קאוואלסקי האט זי אנגעהאפט ביי דער האנד:

— א, זיי מיין ציעל, זיי מיר, זיי מיר, איך בין מיעד פון וואנדערן און פון אויפהאלטען זיך אין נאכט־לעגערס. זיי דאס גרויסע ציעל, נאך וועלכען מיין נשמה בענקט אזוי, וואו עס רוהט מיין אייביגע רוה, מיין גורל און מיין גליק. זיי דאס, וואס מיינע אויגען האבען מיט בענקעניש געזוכט. זיי דאס, זיי דאס!

— א, פארוואס ביזטו נישט אנגעקומען צו די טהירען פון דיין ציעל א מיעדער און א הונגעריגער פון דיין לאנגען וועג? — האט זיך מערי אנגערופען ווי אין זיך. — אח, האב איך דערויף געווארט.

— איך האב שטענדיג מיין נשמה איבערגעלאזט פאר דער טהיר אויף דעם וועג צו דיר, ווען איך האב מיין קערפער צו דעם נאכט־לעגער אריינגעשלעפט...

אויף דעם זיינען זיי ביידע שטיל געווארען דעם רעשט וועג, ביז זיי זיינען אנגעקומען פאר דער „אימאטרא“.

באלד האבען זיי געהערט פון דערווייטענס דאס קלאפען פון וואסער, זיי זיינען אראב פון שליטען, אריבערגעהאפט זיך איבער א פעלד און פאר זייערע אויגען האט זיך אויפגעעפענט ,א בילד, וועלכעס האט זיי דערשראקען און קליין געמאכט.

איבער אנ'אונענדליך ברייט, ווייס־בעשנייט פעלד איז אנגעקומען צולויפען א ברייטער שטראמעדיגער טייך. דאס וואסער האט זיך וועניג־וואס געענדערט פון דעם בלישטשענדען ווייסען שנייפעלד, עס איז געלאפען מיט א אונגעהויער שטראמיגקייט און פלוצלינג, ווי אין מיטען, האט זיך דער גאנצער ברייטער טייך איבערגעריסען און איז — אזוי ברייט און לאנג, ווי ער איז געוועזן — אראב אין א הונדערט־פוסיגען טיעפען טהאל, איבער וועלכען עס זיינען געלעגען קאלאסאלע גרויסע פעלזען און שטיינער, נור מיט אזא אימפעט און מיט אזא געשריי, אז פאלענדיג אויף די שטיינער, איז עס צוריקגעשפרונגען און צושפריצט געווארען אין א בלישטשענדען רעגען־וואלקען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער דער גאנצער לענג און ברייט פון פעלד. די זון איז אריין אין דעם וואסער און געלאזט זיך אינאיינעם מיט'ן שטראם אראב איבער די פעלזען.

איבער די שטיינער און צושפריצט געווארען אינאיינעם מיט'ן וואַסער און זון אין איין בלישטשענדען זיעבען־קאָלירטען רעגענבויגען, וועלכער האט זיך געטראָגען איבער'ן גאַנצען ברייטען ווייס־בעשנייטען פעלד.

זיי זיינען ביידע געשטאַנען, ווי צומישט. ווי קליין, ווי אונענדליך קליין האבען זיי ביידע אויסגעזעהן דאַ, ביי דער גרויסער נאַטור־ערשיינונג, געגען דעם גרויסען, ברייטען טייך, וואס קומט אַן יעדע רגע מיט נייע וועלען און ווארפט זיך מיט'ן קאָפּ אריין אין דעם קאַכענדיגען, ברייטען ים, וועלכער צושפּרינגט און געהט אויף אין א בלישטשענדען וואָלקען! און עס האט זיך געדאכט, אַז די גאַנצע וועלט, אַלץ קומט אהער אַן צושווימען אין דעם טייך אריין און ווארפט זיך מיט דער גאַנצער פרייד און גאַנצען ווילען אין דעם תהום אריין. זיי האבען זיך ביידע אויסגעזעהן ווי צוויי שפּענדעלעך, און ווי לייכט איז זיי געווען די מינוט אַלץ איבערצולאָזען הינטער זיך און אריינוואַרפען זיך אין דער גרויסער וועלט־חתונה, — דאָרט אונטען, וואו אַלץ קאָכט זיך צונויף אין איין גרויס געשריי און שלאָגט זיך צוריק אויף אין א טוי, אין א וואָלקען, וואס גלאַנצט און פינקעלט מיט זיין טויזענד־קאָלירטען ליכט.

זיי האבען זיך אַנגענומען ביי די הענד און געהאַלטען זיך אינאיינעם, ווי זיי וואָלטען מורא געהאַט, אז דער כשוף, אז דאָס גרויסע וועלט־צונויפמישעניש זאָל זיי נישט מיטשלעפּען, ווארום עס האַט זיי אהין געצויגען, דאָרט אהין, צו דער וועלט־חתונה מיט כשוף.

זיי האבען ניט געפיהלט די קעלט, דעם פראָסט, וואס האט זיי ארומגענומען און דורכגענומען זייערע ביינער. זיי זיינען געשטאַנען, ווי צוגעקלעפּט צום אָרט, צוגעצויגען צו דעם בילד און האַבען זיך איינס צום אנדער'ן געטולעט. ווי עס וואָלט קיינער נישט אויף דער וועלט געווען, קיינער נישט אויסער זיי ביידע.

די זון האַט זיך געזעגט. דאָס ליכטיגע וואָלקען־וואַסער האַט זיך אנגעהויבען צו הילען אין טונקעלהייט. דאָרט הינטער דעם וואַסער־קעסעל איז עס פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שרעקליך געהיימניס, אין וועלכען עס האט זיך געהערט זיין מורא'דיג ברומען; זיי האבען זיך ביידע ביי די הענד אַנגענומען און זיינען צוריק צו דעם שליטען אוועק, וואו דער גוי האַט געוואַרט אויף זיי פאַר דער קרעטשמע.

זיי האָבען אַבגעגעסען און עס איז נאַכט געוואָרען, און זיינען צוריק־געפאָהרען דורך דעם ווייסען שניי, וואַלד און לבנה־ליכט.

און אַז זיי זיינען געווען אין טיעפען וואַלד, און עס האָט זיי קיי־נער נישט געהערט, נור די ווייסע, געהיימניספול־שטעהענדע בוימער, האָבען זיי זיך ביידע איינגעטולעט, ווי צוויי פערלאָזטע יתומים.

ווען זיי זיינען אהיים געקומען, האָט דער ווירטה מערי׳ן אַבגע־געבען אַ בריעף פון מישאַ׳ן. מישאַ איז שוין נישט געווען. אין דעם בריעף איז געווען אַ רעכנונג און איהר געלד, וואָס ער האָט געהאַט געהאַלטען, נור ווער האָט איצט געקוקט דערויף, ווער האָט אין זינען געהאַט מישאַ׳ן? זיי זיינען געווען דאָ מיט זיך, דער שניי אַרום, מעהר קיינער נישט — קיינער נישט, אויסער זיי ביידע.

די לאָמפּ האָט געברענט. זיי זיינען געזעסען אין צווייען אין איהר קליין, קליין צימער׳ל, איינגעהילט אין דעמזעלבען ברוינעם זיידענעם טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען. פון דרויסען האָט דער שניי און די לבנה אריינגעשיינט.

אין צימער האָט געשמעקט מיט אַ לייכטען נאַרציסען־דופט, מיט וועלכען זי האָט דאָס גאַנצען צימער אויסגעגאָסען. דער געשמאַק האָט זיך צונויפגעמישט מיט׳ן געזונטען געשמאַק פונ׳ם האָלץ, וואָס האָט געברענט אין אייווען, ביי וועלכען זיי זיינען ביידע געזעסען און זיך די הענד געוואַרימט.

אַזוי זיינען זיי ביידע געווען איינגעשלאָסען אין דעם קליינעם צימער׳ל דריי טעג און דריי נעכט. זיי האָבען קיין מענשען נישט גע־זעהען, אויף דער גאַס נישט אַרויס, נור וואָס דער ווירטה האָט זיי עסען דערלאַנגט, האַלב נאַקעט געלעגען אויף זייערע פעלצען, פער־שפּרייט אויף דער פאָדלאָגע ביים אייווען, און האָבען זיך ביים ברע־נענדיגען פייער געוואַרימט...

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

אין אַ פּאָר טעג אַרום האָבען זיי שוין געוואָהנט אין פּעטערבורג. קאָוואַלסקי האָט ערפאָלג געהאַט.

די קריטיק האָט זיינע בילדער גלענצענד בעשפּראָכען און ער האָט זיי גוט פערקויפט. ער איז געוואָרען אין דער מאָדע אַזוי שנעל, ווי נור

פּעטערבורג קאָן אײנעם הױבען אָדער אײנעם װאַרפען. ער האָט זיך באַלד בעקענט מיט דער גאַנצער פּעטערבורגער קינסטלערישער װעלט און זײ האָבען פאַר איהם אױסגעזאָרגט װאָהנרעכט אױף אַ געװיסע צײט.

ער האָט פאַר זיך מיט מערי'ן געדונגען אַ קלײנע, נור גלענצענדע װאָהנונג אין אַנ'אַלט רוסיש הױז אױף אײנעם פון די „אָסטראָװא" און האָט זיך דאָרט אײנגעריכטעט אַ קינסטלעריש אַטעליע; דאָרט האָט ער אױך עמפּפאַנגען די פּעטערבורגער קינסטלערישע װעלט פון מאַקסימאָװיטש'עס קרײז, מיט װעלכען זײ האָבען זיך זעהר נאָהנט בעקענט.

אָסיפּ גריגאָריעװיטש מאַקסימאָװיטש איז געװען אײנער פון די בעדײטענדסטע רוסישע עסטעטיקער און דענקער, אַ פאָרלױפער פון די רוסישע מיסטיקער און אינדיװידואַליסטען. דיקע ביכער האָט ער געשריבען און האָט פאַר דער רעװאָלוציע געשפּיעלט אין דער רוסישער װעלט אַ בעדײטענדע ראָליע. ער איז בעריהמט געװען מיט זײן מלחמה געגען די פאָרשטעהער פון די ליבעראַלען, איז אָבער אין דער צײט פון דער רעװאָלוציע — װען אַ בעדײטענדער טהײל פון רוסלאַנד איז געװען סאָציאַל־דעמאָקראַטיש געשטימט, װען די ברױזענדע כװאַליעס פון דער רוסישער רעװאָלוציע האָבען הונדערטער נײע מענשען געהױבען און הונדערטער אַלטע מענשען געװאָרפען — מיט זײן אינדיװידואַליזם און מיסטיציזם האַלב פערגעסען געװאָרען. צו־אײטעל און שטאָלץ, כדי מיטצושװימען מיט'ן שטראָם, האָט ער זיך נעפּרובט אװעקצושטעלען געגען איהם, אױסצולאַכען די געטער, װאָס דאָס רעװאָלוציאָנערע רוסלאַנד האָט זיך געשאַפען. דאָס האָט איהם אינפּיפּילער געמאַכט און אונבעליעבט, װאָס האָט געקרענקט זײן אײגע־ליעבע. האָט ער געפּרובט צו שפּיעלען אַ צװײ־דײטיג שפּיעל. בעהאַלטען, דיפּלאָמאַטיש, האָט ער מעהר געהערט װי געערעדט, נור מיט אַ פעראַכטענדען צװײ־דײטענדען שמײכעל אױף זײנע ליפּען — און דאָס איז אַזױ פרעמד און צו־װידער געװען דעם רוסישען אָפענהערציגען כאַראַקטער. אלײן האָט ער געשטאַמט פון אידישען תחום, האָט בדעה געהאַט זיך צו שמד'ן און אַנצונעהמען דעם פּראַװאָסלאַװערנעם גלױבען, האָט אָבער פערלאַנגט אַ קלײניגקײט, אַז די אָרטאָדאָקסישע קירך זאָל זיך אָבזאָגען פון אַ דאָגמע איהרער, װעלכע ער, מאַק־

סימאָוויטש, קאָן נישט אָננעהמען. ער האָט וועגען דעם פערעפענטליכט אַ בריעף אין די צייטונגען צום מיטראָפּאָליט. נור אַזוי ווי די הונדערט פופציג מיליאָן אָרטאָדאָקסען האָבען זיך נישט געוואָלט אָבזאָגען פון דער דאָגמע פון זייער קירך צוליעב מאַקסימאָוויטש'ן, איז ער איבערגעבליבען אַ איד. ארום איהם האָט זיך גע־זאַמעלט די יוגענד, די, וואָס האַלטען אין ווערען אָדער האַלב שוין געוואָרענע בערימהייטען, וועלכע האָבען נישט געקאָנט, אָדער האָבען נישט געוואָלט אריינדרינגען אין דער אָפיציעלער, רוסישער קינסטלער־וועלט, וועלכע איז דאָן, אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע, געווען אינגאַנצען פערכאַפּט מיט דעם מאַרקסיזם.

ווארום דער גרויסער מאַקסימאָוויטש, דער מיסטיקער און דענקער, דער קאָפּ פון דער רוסישער פריידענקענדער אָפּאָזיציע, האָט געהאַט אַ שוואכקייט צו אכטצעהן־יעהריגע מיידלעך, געהאַלטען זיך פאַר אַ יונגען בחור; ער האָט אין די סאַלאָנען רעדעס געהאַלטען, כדי צו געפעלען די מיידלעך, — האָט זיך געקליידט מיט אַ געוויסער קאָקע־טערי — געשלאָסענע, שווארצע סאַמעט־וועסט, קורצען סמאָקינג. צו דער יוגענד האָט ער געהאַט אַ סימפּאַטישע נויגונג. אין דער געזעלשאַפט פון די מיידלעך האָט ער געשפּיעלט די ראָליע פון דעם עלעגאַנטען קאַוואַלער פון פערגאַנגענעם דור, אַ געוויסע סענטימענ־טאַליטעט איז געלעגען אין זיין בעציהונג צו זיי, ווי אַן'ערפאהרענער קלוגער פעטער פערהאַלט זיך צו זיין ניכטע...

אין זיין קרייז האט עס דורכדעם געראַשט פון זיידענס, פון שוואַר־צע פעריל־קעפּ, פון קלינגענדען ריינעם מיידעל־לאַכען.

די נויגונג צו דער יוגענד האָט איהם אויך געבראַכט צו נאָהנט־שאַפט מיט קאַוואַלסקי'ן. מערי מיט איהר אָריענטאַליש געזיכט, מיט איהר ריטמישער בעוועגונג האָט אויף איהם געמאַכט אַן'איינדרוק און ער האָט זיך דערנעהנטערט צו זיי, געקומען צו זיי אָפט און זיי אריינגעפיהרט אין זיין קרייז אריין.

די נשמה פון דעם קרייז איז געווען נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ, דעם יוריסט גליצענשטיינ'ס פרוי. ביי איהר אין סאלאָן, וועלכער איז געווען איינגעריכטעט נאָך דעם רעזשיסער לעסער'ס געשמאַק, איז זיך צוזאַמענגעקומען דער קרייז און צו איהר „זשור פיקס“, ביי וועלכען

מערי האָט זיך געזעגנט געפינען צום ערשטען מאָל, האָט זיך איצט קאָוואלסקי מיט מערי'ן געקליבען צו געהן.

אין צימער איז געווען אָנגעוואָרפען פערשיעדענע ווייבערישע טיכער, מיט בוכארישע שאַלען, אַלט־פראַנצויזישע ברוקאַט. מערי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ גריכיש קלייד און געקעמט די האָר גריכיש, וואָס עס איז איצט זעהר מאָדיש געווען אין פעטערבורג, דערהויפּט צווישען דעם פּובליקום פון דעם מאָדערנעם טהעאַטער „נעראָסלאָווסקאַיאַ“, וואו לעסער איז געווען רעזשיסער. קאָוואלסקי האָט זי אונבעדינגט אָבגעראַטהען פון דעם, ווארום דער טונקעלער קאָליר פון איהר הויט האָט זיך נישט געאייגענט צו די העלע פארבען. ער האָט איהר אי־בערהויפּט געראַטהען זיך האַלטען אָן טונקעלען אין רעמבראַנדטישען סטייל, עטוואָס גענויגט צום אָריענטאַלישען, וועלכעס איז צו איהר טיפּיש־אידיש געזיכט גוט געגאַנגען. ער איז דוקא בעשטאַנען דערויף, אַז זי זאָל זיין אין דעם טונקעל־ברוינעם טוך מיט די גאָלדענע גרויסע בלומען, וואָס מערי האָט געפונען, אַז דאָס מאַכט זי אַלט — די האָר פערקעמט שייטעל־גלאַט, הינטען פערלעגט, אָהן יעדע בעפּוצונג, ווי אונזערע אַלטע מומעס האָבען געטראָגען; אויפ'ן האַלז די פּעריל און די גרויסע אַלטע גאָלדענע בראָש, וואָס קאָוואלסקי האָט איהר געקויפט ביי אַ פּעטערבורגער אַנטיקוואַריער. „דו ווילסט אַז איך זאָל דוקא אויסזעהן, ווי אַן'אַלטע דאַמע, וואָס האָט אַ אינטערעסאַנטע פער־גאַנגענהייט הינטער זיך“, — האָט מערי געלאַכט, און דאָך געטהאָן, וואָס קאָוואלסקי האָט איהר געראַטהען. זי האָט געוואוסט, אַז זי קאָן זיך אויף איהם פערלאָזען, און ער טהוט זי אָן אין דעם, וואָס איז איהר גוט און שעהן. זיי האָבען אָנגעוואָרפען אויף זיך די מאַנטלען, דער שווייצאַר האָט צוגערופען דעם איזוואָשטשיק, און זיי האָבען זיך געלאָזט אין שליטען איבער דער טראָאיצקער בריק צו נעווסקי־צו.

אין פּעטערבורג האָט זיך שוין געהאַט דאָס וועטער געשטעלט. איינגעהילט אין שניי, האָט „פּיטער“ אַרויסגעקוקט צו דער נעווא מיט איהרע טויזענדער עלעקטרישע לאַמטערנס און ליכטער און האָט אויסגעזעהען, ווי אַ לעגענדאַרישער סלאַווישער „גראַד“ מיט בעשנייטע קופּאָלען. די נעווא איז שוין געשטאַנען בעשנייט, אין ווייסען בעדעקט און ביי איהרע ברעגעס צוויי רייהען ליכט. די שליטענס זיינען געפלויגען איבער די פּעטערבורגער גאַסען, די גלעקלעך אויף די העל־

זער פון די פערד האָבען געקלונגען, די איזוואָשטשיקעס האָבען אריבערגעשאָלטען איינער דעם צווייטען און געיאָגט זיך איינער נאָכ'ן אנדער'ן, ווי די ווינדען אין דער וויסטע. דאָס עלעקטרישע ליכט האָט געשפריצט אין דער ווייסער נאַכט אריין מיט פייער, און איבער דעם עולם איז געהאַנגען אַ דורכזיכטיגער וואָלקען, וואָס האָט זיך געדאַכט. אַז עס איז נאָך אַ חלום פון דעם פערגאַנגענעם טאָג־שיין. דער וואָלקען האָט אריינגענומען אין זיך די ווייסע קעפּאָלען און דעכער און בעשי־מערט זיי מיט אַ ציטערנדען שטערן־ליכט.

אין דעם רעש איז זייער שליטען געלאָפען און דורכגעלעגט זיך אַ וועג און מערי און קאָוואַלסקי האָבען גערעדט:

— און סאַווארין וועט זיין?

— יאָ, מאַקסימאָוויטש האָט געזאָגט, אַז סאַווארין האָט זיך פּלוצלינג געפונען.

— סאַווארין, דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער?

— יאָ, ער קומט אַהין מיט ביקאָוו'ן.

— וואָס? קענסט דו זיך שוין מיט דעם שוישפּיעלער ביקאָוו'ן אויך?

— יאָ, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט, — ער האָט מיך שטאַרק גע־בעטען צו זיך; ער האָט געזאָגט, אַז אַלץ אין פּעטערבורג קומט צו איהם. אַ פרעהליכער יונג דער ביקאָוו. ער בעדאַרף נישט מעהר נור זיין גיטאַרע און זינגט תמיד איין ליעד: „מאַלטשיק פּאַגיבאַל" און איז גאַנץ גליקליך איבער אַלץ, וואָס איז דאָ. מיט אַלע איז ער פריינד, אַלע ליעבען איהם און ער ליעבט אַלעמען. אַ קוריאָז, ווי ער האָט זיך מיט מיר בעקענט. נאָך צוויי־דריי ווערטער, קומט ער צו מיר און שטרעקט מיר אויס די האַנד: — „יאָ ביקאָוו", — זאָגט ער. „איך האָב געזעהען דיין בילד און עס געפעלט מיר, איך האָב דיך גע־הערט ריידען און דו געפעלסט מיר זעהר, גיב די האַנד און מיר וועלען זיין פריינד" — און דערביי נעהמט ער מיך אַרום און צוקושט זיך מיט מיר, און מיר זיינען שוין אויף „דו". אָבער גאַנץ אויפריכטיג, אין האָאַר נישט פאַלש.

— אַ, ביי ביקאָוו איז דאָס נאַכט־אזיל, דאָרט קומען זיך צונויף אַלע שריפטשטעלער, שוישפּיעלער, מאַלער און טרינקען גאַנצע נעכט; דאָרט זאָל זיך עפּעס שרעקליכעס אָבטהאָן — דערצעהלט ווייטער

קאוואלסקי — ער זאָל האָבען אַ גרויסע וואָהנונג, און ביי איהם וואהנט אויך מאקסימאָוויטש, ביי איהם זאָל זיך אויך אויפהאַלטען דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער סאַווארין. ער ווערט פער־פאַלען אויף עטליכע טעג, האַלט זיך אויף אין שענקען, צווישען איז־וואָשטשיקעס, דאַן קומט ער צו ביקאָוו'ן און לעגט זיך אַוועק און שלאָפט איינינע טעג דורכאַנאַנד. אַה, איז דאָס אַ וואַרגונג ביקאָוו'ס, טהוען זיך דאָרט זאַכען אַבן!

מערי האָט דערביי געוואָרפען אַ בליק איבער נעווסקי, איבער וועלכער זיי זיינען איצט געפאָהרען. דאָס ענדע פון דער גאַס איז גע־ווען פערהוילען אין אַ לייכטענדען נעבעל, פון וועלכען עס האָבען זיך טויזענדער און איבער טויזענדער ליכטער געטוקט. און עס האָט זיך פערנומען פון דאָרט אַנ'עטעמען, ווי עס וואָלט אָבגעקרעכצט די נשמה פון גרויסען פעטערבורג. אין די גאַסען האָבען זיך געלאָזט די שליטענס אַהין און צוריק, אַהין און צוריק, און די ברייטע טראָ־טואַרען זיינען פול געווען מיט מענשען — דאָס האָט זיך פעטערבורג געלאָזט אין די טהעאַטערען אריין. פון די אָפענע געוועלבער האָט זיך ארויסגעגאָסען דאָס ליכט און בעגאָסען אַלץ מיט אַ גאָלדענעם ברוינעם שיין און די נאַכט איז געקומען און האָט עס פערהוילען אין איהר טונקעלהייט און אַלץ האָט זיך צונויפגעמישט: דאָס ליכט, די פערד, די מענשען, פערהוילען אַלץ אין דעם וואָלקען און מערי'ן האָט זיך געדאַכט, אַז „פיטער“ איז דער גרויסער, גרויסער קעסעל, וואָס האָט אַלץ צונויפגעקאָכט און זי האָט זיך געפונען אויך אין מיטען אין דעם קעסעל און זי איז אויך איין טראָפען פון דעם גרויסען, גרויסען לעבען, וואָס הייסט „פיטער“; און ווי גליקליך איז זי געווען דעריבער.

באַלד האָט זיך זייער שליטען אָבגעשטעלט אויף דער סאַדאָוואַ; זיי זיינען געשטאַנען פאַר'ן פריסיאַזשני פּאָווערעני סעמיאָן סעמיאָ־נאָוויטש'עס הויז.

דער שווייצאַר מיט די צוויי גרויסע באַקענבערד האָט זיי גע־האָלפען פון שליטען אויסשטייגען. זיי זיינען אריין אין דעם גרויסען ליכטיגען פעטערבורגער קאָרידאָר. אין אַ מינוט אַרום ווען זי די־אַלע זעהן, סאַוואַרינ'ען אליין. גאָט, ווי גליקליך זי איז געווען

דאס זעקסטע קאפיטעל.

די טהיר האט זיך געעפענט. זיי זיינען אריין אין א רויט־טונקעל בעלויכטענעם קארידאר. די ווענד זיינען געווען בעהאנגען מיט כינעזישע געמעלדען. א מיידעל האט זיי געהאלפען די פוטערס אויסטהאן. דער קארידאר איז פול געווען מיט פעלצען, פון די אפענע טהירען פון דעם סאלאן שלאגט אנטקעגען א בעלעבטעס בע־וועגען. די מאדאם אליין, נאטאליא מיכאילאוונא, ווייזט זיך אין דער טהיר.

— אך, דאס איז שעהן פון אייך, — דריקט זי די האנד קא־וואלסקי'ן.

— און דאס איז געווים פריילין ראזענצווייג, — האט די מאדאם פון הויז דורכגעלעכערט מערי'ן מיט א טיעפען בליק, — איך דאנק אייך זעהר. אז פיעל האב איך פון אייך געהערט פון די פריילינס עהרליך און פון מיכאאיל אבראמאוויטש, — ווייזט זי אויף קא־וואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט פערלעגען געשמייכעלט, מערי האט זיך באלד געפונען און האט צוגעניקט דער מאדאם. פאר איהר איז געשטאנען א טונקעלע, שארפע ברונעטקע, גענוג יונג, גענוג שעהן, מיט שווארצע שטארק געצייכענטע ברעמען און גרויסע בעלעבטע אויגען, אנגעטהאן אזוי, אז מערי האט די ערשטע מינוט נישט געקאנט רעכט כאפען, וואס דאס איז אייגענטליך: אין א דורכזיכטיגען, אפען גריכישען קלייד, וואס האט נישט בלויז ארויסגעוויזען די איידעלע ליניען פון איהר קערפער, נור אויך אפען געלאזט און געצייגט איהר פראכטפא־לען ברוין־הויטיגען טיעפען דעקאלטע. דערביי זיינען איהרע געדיכטע שווארצע האהר געווען אראבגעלאזט אין לאקען איבער איהר האלב־נאקעטען קערפער און א שטארקער ארבעדייען־דופט האט זיך געטרא־גען פון איהר.

זי האט מערי'ן אריינגעפיהרט אין א וואונדערליך בעלויכטענעם סאלאן; פון די פיעל וועגד־ווינקלען האבען ארויסגעקוקט פיער שלאנ־גען קעפ און פון זייערע גרויסע גרויע אויגען האט זיך ארויסגעגאסען א געלבעס ליכט, וועלכעס האט בלייך געמאכט די געזיכטער פון אלע

געסט — אזוי אז עס האָט זיך געדאכט, ווי טויטע וואָלטען ארום געזעסען. דאָס ליכט האָט געשטערט מערי'ן, און דעם ערשטען אויגענבליק האָט זי קיינעם נישט געקאָנט דערקענען, חאָטש זי האָט געזעהן מענשען אין סאָלאָן זיצען און געהערט, אז מען פיהרט א געשפּרעך. דאָס מין ליכט האָט צום ערשטען מאָל לעסער איינעפיהרט אין נעראָסלאוסקאַ'ס טהעאַטער צו א סימבאָליש שטיק און פון דעמאָלט אָן איז עס אין געוויסע פּעטערבורגער קרייזען זעהר מאָדיש געוואָרען.

קאָוואַלסקי און מערי האָבען זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעל, זיינע צוגעוואָהנט געוואָרען צום ליכט און האָבען זיך אָנגעהויבען ארומקוקען, וואו זיי געפינען זיך דאָ.

דער סאָלאָן איז געווען א געמיש פון סטילען: דאָס מעבעל איז געווען אלט פּעטערבורגער אמפּיר, דערביי האָט אָבער נישט געפעהלט א ראָקאָקאָ־גאַרניטור, טיש און ביינקלעך מיט פיינעם זיידען־ברוקאָט אין א ווינקעל אויפגעשטעלט; איבער דער פּאָדלאָגע א גרויסער פּראַנצויזישער טעפּיך, די ווענד בעהאַנגען מיט יאַפּאַנישע געהאַפּטענע שטאָפען און אין די ווינקלען אַלטע אָריענטאַלישע אָרנאַמענטען, עגיפּטישע אייל־לאָמפּען. איבער די קליינע אמפּיר־פּאָלעצעס זיינען געווען אָנגעשטעלט בינעזישע בודיסטען, אַלט־זאַקסישער פּאָרצעלאַן, ווענעציאַנישע קלערען און דערביי האָט אויך נישט געפעהלט קיין פּאָמפּייאישע מאַלערייען אינאיינעם מיט סלאַווישע קירכען־בילדער, קליין־רוסישע שטיקעריי מיט אידישע סאַמעט־פּרוכת'ן. מען האָט געזעהען, אז דאָ האָט געאַרבייט ניט נור געשמאַק־לאָזיגקייט, נור דאָ איז אַלץ אויך נור צופעליג געווען. עס האָט אויסגעזעהען, ווי דער סאָלאָן וואָלט געווען א סקלאַד פון פערשיעדענע אַנטיקען און אַלטע זאַכען. עס האָט זיך געפיהלט שטויב און עס האָט געפעהלט דופט...

מערי האָט געזוכט מיט די אויגען מאַקסימאָוויטש'ן. ער איז געזעסען אין א ווינקעל שטוב, איין פוס פערלעגט אויפ'ן צווייטען און אויף זיינע גלאַט־ראַזירטע ליפּען האָט געשוועבט א קלוג, קלוג שמייכעלע. ער האָט ווי געוואָלט זיך גוט איינהערען צום געשפּרעך, וואָס ווערט אין סאָלאָן געפיהרט. ער האָט די גאַנצע צייט זיין הויכען פּריסטער־שטערן געקנייטשט, נאָר זיינע קליינע פינקעלענדע אויגעלעך האָבען אריבערגעבליקט צו מערי'ן און קאָוואַלסקי'ן. ער האָט לייכט צו זיי מיט'ן קאָפּ געניגט, איינגעהערט זיך צום געשפּרעך

און זיין טראגישער שמייכל איז איהם ניט אראב פון די ליפען, ווי עס וואלט געהייסען — ווי איך בין, נעביך, דא אריינגעפאלען אין א חברה אריין.

— און איך ווייס נור איינס — האט זיך געהערט ווי א פויערשע שטים ביי זייער אריינקומען, עס איז געווען דער שריפטשטעלער אקימאוו. ער האט זיך געווענדעט צו מאקסימאוויטש'ן אין זיין גע־וועהנליכע, פויערישע רוסישע שפראך, מיט זיינע פויערישע מא־נערען; אליין איז ער ארויסגעקומען פון פויערים און מיט זיי האט ער תמיד געקאקעטירט אין דער געזעלשאפט — איך בין נישט אזוי געבילדעט, ווי דו, איך בין נישט אזוי קלוג ווי דו, איך בין נור א געוועהנליכער רוסישער פויער, און ווי א געוועהנליכער רוסישער פויער לאז מיר דיר זאגען, אז די מיליע־שילדערונגען זיינען נישט אבגעשטאר־בען און וועלען נישט אבשטארבען, און וואס עס איז דא שערנעם אין דער ליטעראטור, דאס האט אלץ זיין ווארצעל אין דער ערד, פון וואנען עס קומט ארויס. איז דען האמער נישט מיליע? יא, אדיסעי איז גרי־כישע מיליע! איז דען שעקספיר און זיינע קעניג־דראמען נישט מיליע? אויך מיליע! און אונזער גרויסער פושקין? און אונזערע דריי: גאגאל, דאסטאיעווסקי און טאלסטאי — וואס עס איז דא גרויסעס, איז אלץ מיליע.

— און עדגאר פא, און מעטערלינק, און אנדריי ביעלי און איך — האט זיך אבגערופען דער שריפטשטעלער כאמאוו, וועלכער האט גע־שפיעלט דעם לץ אין דער געזעלשאפט און וועמענס אויפגאבע איז געווען אויסצולאכען יעדעס ערנסטע געשפרעך, און זיין הויפט־ציעל איז שטענדיג געווען אקימאוו מיט זיינע פויערישע מאנערען.

— אמת, אמת, — האט געזאגט מאקסימאוויטש, און האט דערביי פערהאלטען זיין געלעכטער מיט זיין דארער בייערדיגער האנד און מען האט נישט געוואוסט, צי מיינט ער דאס ערנסט, צי אויף געלעכ־טער, און צו וועמען ער זאגט „אמת“, צי אקימאוו'ן, צי כאמאוו'ן. דערביי האט ער זיך אויפגעהויבען און געזאגט עפעס אנגענעהמעס דער מאדאם פון הויז, דעם פריסיאזשני פאווערני, וועלכער איז געווען פערנומען ביי זיך אין קאבינעט מיט זעהר וויכטיגע זאכען, און איז נור אלע מאל אריינגעקומען צו דער געזעלשאפט מיט דעם צושויבערטען קאפ האהר און די פעדער הינטער דעם אויער, און אונטערגעהאלטען

זיך מיט דעם א וואָרט, מיט יענעם א וואָרט, אבי יוצא זיין פאר זיין ווייב, פאר די ליטעראַטען און פאר דעם סאַלאָן, און צוריק ווידער אין זיין קאַביענעט אריין, וואו ער איז ווירקליך געווען פערנומען מיט זעהר וויכטיגע עסקים — ער איז געווען איינער פון די בעקאַנטעסטע אדוואָקאַטען אין רוסלאַנד.

נור אין דעם מאָמענט איז אין קאָרידאָר א געדרודער געוואָרען, ווי עס וואָלט זיך א שטורם־ווינד אריינגעריסען. אין א מינוט ארום איז אין סאַלאָן אריין א קליין ריהרעוודיג אידעל מיט געקרייזטע העהרלעך, ווי א שעפּס, און מיט א קוויטשענדיג קול'כעל, וואָס מאַכט אַן א געדרודער, און געהאַלטען אין איין קושען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ די האַנד. ער האָט אָבגעקרעכצט, פערגלאָנצט די אויגען און, לע־גענדיג זיך די האַנד אויפ'ן האַרץ, האָט ער געזאָגט צו דער געזעלשאַפט:

— ער איז דער צווייטער משה רבינו!

— ווער דאָס, פעאָדיום? — האָבען געפרעגט שטימען, וועלכע האָבען געוואוסט, אז פעאָדיום קומט נאָר־וואָס פון רעדאַקציע און האָט געבראַכט נייעס.

— אונזער לעוו ניקאָלאַיעוויטש! — אַח, די הערען האָבען נאָך נישט געלייענט דעם בריעף, וואָס אונזער הייליגער טאָלסטאָי האָט אָבגעדרוקט אין די ענגלישע צייטונגען געגען דער רעגיערונג! ניין, ער איז א צווייטער משה, א אידישער רבי! נור מיט משה'ן, וואָס האָט געפיהרט דאָס אידישע פאָלק אין דער מדבר פערציג יאָהר, קאָן מען איהם פערגלייכען, און מעהר מיט קיינעם נישט, — זאָגט פעאָדיום, פערגלאַנצענדיג די אויגען.

— אָבער, הייליגער פעאָדיום, וואָס איז געשעהען? — זאָגט צו איהם כאַמאָוו, נאָכמאַכענדיג פעאָדיום'ס טאָן און זיין קוויטשענדיג קול'כעל און אויך פערגלאָנצענדיג די אויגען.

— אַח, דאָס ביזט דו, כאַמאָוו, מיין ליעבער, מיין טייערער — און פאַלט ארויף אויף איהם און קושט איהם — איך האָב א גאַנצען טאָג געקלערט וועגען דיר, אזוי זאָל משיח קומען — לעגט ער צו אויף אידיש — געקלערט וועגען דיר, איך ווייס נישט פאַרוואָס, דאָס האַרץ האָט מיר נישט גוטס געזאָגט אויף דיר; איז דיר גאָרנישט געשעהן? זיי פאָרזיכטיג, ווארום איך גלויב שטענדיג מיין האַרץ, ווען עס זאָגט מיר עפּעס אָן.

— אַח, אַסיפּ גריגאָריעוויטש, — געהט ער איבער צו מאַקסימאַ־וויטש'ן, — ווי פרעהט זיך מיין הארץ דיר צו זעהן! ווי זעהסט דו אויס? ווארט, לאָז מיר דיך צוערשט קושען, איך האָב דאָס בעד־דערפניש דיך צו קושען. דער מענש איז אזוי עלענד, אז מען איז איבער־גליקליך ווען מען זעהט א מאָל אַ פריינד. אַח, זעהסט, און אַקימאָוו איז דאָ,—געהט ער צו אַקימאָוו'ן און קושט זיך אויך מיט איהם—טייערער, איך קאָן דיר אַבגעבען אַ הערצליכען גרוס פון דיין פּראַכטפאָלער ווייב. זי איז נישט דאָ?—קוקט ער זיך ארום—ניין, די טייערע איז נישט דאָ, איך האָב זי נעכטען שפּיעלען געזעהען. וואָס פאַר אַ פּראַכט, וואָס פאַר אַ ענטציקונג! — האָט ער געזאָגט צו אַקימאָוו'ן, וואָס ער האָט גע־וואוסט, אז ער וועט איהם גרויס פערגניגען אָנטהאָן מיט דעם, וואָס ער וועט ריהמען זיין ווייב אלס שוישפּיעלערין. אין אַ מינוט ארום איז ער שוין געווען ביי דער מאַדאַם פון הויז, געקושט איהר די האַנד און גערעדט עפּעס מיט איהר.

קאָוואַלסקי האָט גאַנץ גוט געוואוסט, ווער דאָס איז, כאָטש ער האָט איהם געזעהן צום ערשטען מאָל אין דער געזעלשאַפט. ער האָט איהם געקענט פון די פיעל אַנעקדאָטען, וואָס מען האָט דער־צעהלט פון פּעאָדיוס'ן און פון זיין קאָמיש ריידען און שמייכלע־רייען, וועלכע דער שריפטשטעלער כאָמאָוו האָט איהם רייצענד נאָכ־געמאַכט און געוויילט דערמיט די געזעלשאַפט. ער האָט געוואוסט, אז אָט דער גע'שמד'טער אידעל, וועלכער האָט זיך גע'שמד'ט, כדי ער זאָל קאָנען בלייבען וואָהנען אין פּעטערבורג, בענקט אין הארצען נאָך דער אידישקייט און דערצעהלט יעדען דערפון, אז ער וועט פאָהרען קיין ירושלים און צוריק זיך מגייר זיין, און יעדען יום־כפור, דערצעהלט ער, פאָהרט ער קיין ווילנא אין אַ אידישע שוהל אריין דאַווענען, נור קיי־נער גלויבט איהם דאָס נישט.

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהן, ווי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ פיהרט פּעאָדיוס'ן צו זיי און איידער ער האָט צייט געהאַט זיך צו וואונדערן דערפון, האָט ער שוין געהערט פּעאָדיוס'ס שטים און געפיהלט זיין האַנד:

— איך האָב געבעטען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ אז זי זאָל מיך מיט אייך בעקענען; איך האָב באַלד געוואוסט, אז איהר זייט דאָס. איך האָב אייך באַלד דערקענט, דאָס זייט איהר דאָך, קאָוואַלסקי. אַ,

איך האָב געזעהן אייערע בילדער, איהר זייט אונזער לויב. די שונאים אונזערע זאָגען, אז אידען זיינען נישט אימשטאַנד צו פיהלען די שעהנע נאַטור. — לאָזען זיי זעהן, די גוים! דאך האָבען מיר געהאַט א לעוויטאַן און איצט אייך (קאָוואַלסקי האָט זיך געדרויטעלט איבער די אויערן). יאָ, יאָ, מיין ליעבער, ווערט נישט פערשעמט, דאָס איז אזוי, עס איז שוין קיין סוד נישט, גאַנץ פעטערבורג זאָגט עס, נישט וואהר, נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ? — מען האָט מיר געזאָגט, אז מען לאָזט אייך דאָ נישט וואָהנען, דאָס, זעהט איהר, איז רוסלאַנד, א וואויל פאָלק, די רוסען, איך האָב זיי ליעב, זיי זיינען מיינע ברי־דער, חאָטש זיי שלאָגען אונז. א וואויל פאָלק, נור א שטן שטעקט אין זיי. אָבער איהר קאָנט וואָהנען ביי מיר, אויב איהר ווילט. איך האָב א בעקוועמע וואָהנונג, ביטע זעהר, דער גרעסטער כבוד וועט עס פאַר מיר זיין, אייך צו האָבען ביי מיר.

— און ווער איז דאָס? — ווענדעט ער זיך פּלוצים צו מעריין, וועלכע איז ביז איצט געזעסען און געשוויגען — איך וואָלט געשוואָ־רען — א כלה, ווען ניט א פרוי, — און אפשר בין איך זיך טועה.

קאָוואַלסקי איז געקומען אין א אונאַנגענעהמע פערלעגענהייט. וואָס זאָל ער זאָגען? מערי האָט זיך ניט געענדערט, זי האָט נור לייכט געשמייכעלט. נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ, וועלכע איז אין זיך גע־ווען זעהר צופריעדען פון דעם אויספאַל, האָט לאַכענדיג געזאָגט:

— פעאָדיוס אָסיפּאָוויטש, ווי קאָן מען זיין אזוי אינדיסקרעט? דאָס איז דאָך פריילין —

נור אין סאַלאָן איז פּלוצים שטיל געוואָרען און אין דער טהיר האָט זיך געוויזען לעסער.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, איז בלייך געוואָרען און דער שמייכעל איז איהם נישט אראָב פון די ליפּען. מען האָט געוואוסט אז די צוויי — לעסער און מאַקסימאָוויטש — זיינען זיך די גרעסטע שונאים.

דאס זיעבעטע קאפּיטעל.

עס איז געווען א הויכער מאנספערשוין, א דארער מיט א שפּי־ציגען קאפּ, פול געקרייזעלטע האהר אויף א דינעם האלז ארויפ־געשטעקט: אן איינגעפאלענע ברוסט, אן איינגעפאלענעם בויך און די פיס הינטער זיך; א שלאנגען־קאפּ האט ארויסגעשטארט פון זיין גרויסען ברייטען קראוואט און ארומגעקוקט זיך, גלייך ווי ער וואלט מיט זיינע גרינע אויגען געשוועבט איבער'ן צימער... ער האט זיך מאדנע געגריסט, זיך אוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען־בעסטען שטוהל, דעם קאפּ ארונטערגעווארפען, די פיס הינטער זיך און האט זיך נער־וועז די שפּיץ נעגעל געביסען. די פינגער זיינען געווען בעדעקט מיט פיעל עקזאטישע רינגען אין געשטאלטען פון שלאנגען, עקדעשען און פערשיעדענע ווערים; ער האט זיך געקליידט אין זייער קאליר. האט די שטיקער, וועלכע ער האט אויסגעפיהרט אין זיין טהעאטער, אויס־געשטאטעט מיט גאנצע מענאזשעריען פון ווערים און עקדעשען, און דעם סטיל האבען פעטערבורגער רייכע אידישע פרויען באלד איינ־געפיהרט ביי זיך אין דער היים — אויסגעקלעפּט די וואנד מיט טאַ־פּעטען פון טשערעפּאכען־קאליר און ליכט זיך געמאכט פון שלאנגען־אויגען. און אזוי זיצט ער איצט אין סאלאן ביי נאטאליא מיכאילאוונא, אויך אין געשטאלט פון א שלאנג, אויסשטרעקענדיג זיין צושויבערטען קאפּ פאראויס, זיין דינער האלז בויגט זיך הינטער איהם און ער מיט'ן שלאנגען קעפּעל פון קראוואט ארויסקוקט זיך ארום אויף די אנוועזענדע. אין סאלאן איז געווען שטיל. א מינוט האבען אלע פערוואונדערט אנגעקוקט דעם מאדישסטען מענשען אין פעטערבורג, וועלכער האט דעם גרעסטען איינפלוס אויף די דאמען און אין די סאלאנען.

באלד האט מען טהיי דערלאנגט אין מאדישע פארצעלאן־טאסען, די טאסען געמאכט אין דער פארם פון פערשיעדענע חיה'לעך, זשאבעס און טשערעפּאכעס. לעסער'ס געשמאק איז שוין אזוי פיעל געווען פערשפּרייט אין פעטערבורג, אז פארצעלאן־פאבריקען האבען אנגע־הויבען צו פאבריצירען געפעס אין זיין סטיל און עס האבען זיך געפונען בעלנים דערויף.

גאָכ'ן טהיי האָט מען אָנגעהויבען לעזען אַ דראַמע. דער מחבר פון דער דראַמע איז געווען אַ צוועלף־יעהריגע קינד. לעסער האָט גע־שטרעבט אויפצופיהרען אַ שטיק פון אַ קינד, וואָס זאָל זיין געשריבען מיט דער גאַנצער קינדישער נאַאיוויטעט, אַזוי ווי עס חלומ'ט אַליין, אָהן יעדען אויסערליכען איינפלוס. „דעם ריכטיגען ראָמאַנטיזם קאָן מען נאָך געפינען נור ביי קינדער" — האָט ער געזאָגט — „היינטיגע ראָמאַנטיקער קאָנען זיין נור קינדער". און דאָס האָט איהם נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ אויסגעפונען אַ צוועלף־יעהריג מיידעל, וואָס האָט אָנ־געשריבען — לויט איהר מיינונג — אַ געניאַלע דראַמע. און דאַ האָט מען מיט דעם עולם צוזאַמענגעבעטען אויסצוהערען די דראַמע. דער מחבר פון דער דראַמע איז דערביי נישט געווען. די מוטער האָט עס נישט ערלויבט — ווייל עס איז געווען די צייט, ווען דאָס קינד מוז שלאָפען געהן. האָט זי נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ אַליין פאָרגעלע־זען.

עס האָט זיך אָבער ארויסגעוויזען אַז דאָס קינד איז שוין געווען אַנגעלייענט מיט איבסען, געוואוסט פון מעטערלינק'ן, און די דראַמע איז געווען אַ פילאָזאָפיש שטיק אין אַנדרייעוו'ס סטיל. מען האָט זי געמוזט אויפהערען צו לייענען אין מיטען.

אין דעם האָט זיך די טהיר פון קאָרידאָר אויפגעעפענט און עס איז אריין דער שוישפּיעלער ביקאָוו, שלעפענדיג נאָך זיך וועמען און האָט גערופען צו דער געזעלשאַפט:

— „איך האָב איהם ארויסגעשלעפּט". און נאָך איהם האָט זיך האַלב אריינגעקוילערט אַ דיקליכער מאַנספערשוין, מיט אַ גראָב אָנ־געשוואָלען געזיכט און פער'שכור'טע אויגען — עס איז געווען דער בעריהמטער שוישפּיעלער סאַוואַרין.

— וואו פיהרסט דו מיך, אין אַ טייוועלשער הייל אריין? איך זעה נישט קיינעם! — האָט געשריגען סאַוואַרין טרעטענדיג אין סאַלאָן אריין, און פערשטעלט זיך מיט די הענד די אויגען פאַר דעם ליכט. וואָס האָט איהם די אויגען געשטאָכען.

אין די ווינקעלעך ארום האָט זיך געהערט אַ פערשטיקט לאַכען.

— ערלויבט מיר, געזעלשאַפט, ליכט אָנצוצינדען, איך וויל זעהן. זוער ס'איז דאַ, — האָט אויסגערופען סאַוואַרין, אָנגעצונדען אַ ציני־העלצעל און איז דערמיט אומגעגאַנגען ארום דער געזעלשאַפט און

יעדען געקוקט אין די אויגען אריין און אויסגערופען: „דעם קען איך. — דעם קען איך ניט!“. ער האָט זיך אָבגעשטעלט ביי קאָוואלסקי'ן — „וואָס ביזטו? א קינסטלער, צי א גנב? ווארום נור מיט די בין איך גוטע פריינד — קיין אנדערע וויל איך ניט האָבען פאר קיין בעקאַנטע“.

— ער איז ביידע, — האָט זיך אָנגערופען דער שוישפּיעלער ביקאָוו.

— זעהר אנגענעהם, — האָט זיך סאָווארין פערבויגען.

— אהאַ, מיין נידריגסטע אונטערטעניגקייט דער קעניגין סאלאָמעא, — האָט ער זיך טיעף פערבויגען פאר מערי'ן, האלב קניהענדיג, — דיינע אויגען זיינען שווארץ ווי רובינען און דיין ליעבע איז בעסער פון וויין, — האָט ער געענדיגט מיט'ן פסוק פון שיר השירים.

מערי האָט זיך ניט געפיהלט בעליידיגט. פערקעהרט, זי איז געוועזען צופריעדען צו זעהן נעבען זיך סאָווארינ'ען, און זיין אויפריכטיגקייט האָט זי אריינגעבראַכט אין אַ פרעהליכע שטימונג, און זי האָט זיך אָבגערופען אויך אין זיין טאָן, ארויפלעגענדיג איהרע הענד אויף זיין קאָפּ, וועלכער האָט דערגרייכט צו איהר שויס:

— אויב איך בין די קעניגין סאלאָמעא, בענש איך דיר און קוש דיין קלוגען ליכטיגען קאָפּ, — האָט זי געזאָגט און בעריהרט מיט איהרע ליפּען זיינע האָהר.

סאָווארין איז בעריהרט געוואָרען פון איהרע ווערטער ביז צום רויט ווערען, האָט אָנגענומען איהר האַנד און זי געקושט:

— „אזוי האַנדעלט די פּרינצעסין פון יהודה“, — און זי פערלאָזט מיט אַ טיעפער פערנויגונג.

קאָוואלסקי האָט געשמייכעלט צו איהר און געדריקט אין געהיים איהר האַנד, אויסדריקענדיג דערמיט זיין צופרידענהייט מיט איהר טהאָט.

דער סאלאָן איז געוועזען בעלעבט. זיי ביידע, די ניי געקומענע געסט, האָבען אריינגעבראַכט לעבען. ביקאָוו איז שוין אריין אין אַ גרויסען דיספּוט מיט אַקימאָוו'ן וועגען די נייע וועגען פון דער קונסט; באָמאָוו געהט נאָך פּעאַדיוס'ן און מאַכט נאָך זיינע בעוועגונגען: לעסער, אַ אַנגעבלאָזענער, זיצט מיט דער מאַדאַם, נור דער איינער

מאקסימאָוויטש, וועלכער זיצט אַלץ אין אַ ווינקעל פון שטוב בעוועגט זיך ניט, בעקוקט דורכבויערנדיג מיט זיינע בליקען אַלעמען, און דאָס קלוגע שמייכעלע גערט ניט אראָב פון זיין געגאָלטען פּנים.

סאַוואַרין איז צו צו דער מאַדאַם פון הויז, פערבויגען זיך אויף רוסישער אַרט און געזאָגט:

— בעל־הבית'טע פון הויז! ערלויב אונז אריינצוגעהן אין אַ צווייטען צימער, דאָס ליכט ברענט מיר אויס די אויגען, און איך וויל נישט זעהן קיין טויטע מאַסקעס ארום מיר. אין נעראָסלאַווסקאַ'ס טהעאַטער בין איך איצט נישט און אויך אַהין געה איך נור מיט פערבונדענע אויגען, כדי ניט צו זעהן די נאַרישקייט, וואָס טהוט זיך אויף דער ביהנע, נור אום צו הערען די געטליכע זיסע שטים פון נעראָסלאַווסקאַ'ן, וועלכע איז איצט, צום אונגליק פון רוסלאַנד, בעזעסען מיט אַ שלעכטען גייסט אין געשטאַלט פון לעסער'ן. גאָט זאָל געבען, אז איהרע אויגען זאָלען זיך עפענען! — האָט ער געזאָגט און דריי מאָל זיך איבערגעצ'לם'ט.

לעסער האָט קיין וואָרט נישט געענטפערט. ער האָט נור פערלעגען געשמייכעלט. עס האָט געהייסען: סאַוואַרינ'ען איז אַלץ ערלויבט צו ריידען און קיינער פיהלט זיך נישט פון איהם בעליידיגט.

דער גרויסער וכוח האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אין עס־צימער ביים טיש. דער שוישפּיעלער ביקאָוו האָט זיך געריסען צום וכוח, האָט גערעדט הויך מיט זיין דראַמאַטישען טענאָר, דעקלאַמירענדיג:

— וואָס זאָגט איהר, גאָספּאָדאַ, צו די נייע וועגען, וואָס מיר זוכען אין דער קונסט? די נייע וועגען זיינען נישט די וועגען, אין וועלכע עס זיינען געגאַנגען אונזערע גרויסע, די שטערען פון דער רוסישער ליטעראַטור, אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, — און אויסגעלאָזט האָט ער זיין רעדע, ווי תמיד, אויף דער גיטאַרע, מיט'ן ליעד: „מאַלטשיק פּאָגיבאַל", מיט טרערען אין די אויגען און מיט אַ מעלאַנכאָליש זיסער שטים, וואָס איז אַלעמען בעסער געפעלען, ווי זיין רעדע.

נור די נייע וועגען אין דער קונסט, וואָס ביקאָוו האָט אריינגעוואָרפען אין דער געזעלשאַפט האָט צופלאַמט דעם עולם. עס רעדט שוין אַקימאָוו אין דעם טאָן פון אַ רוסישען פּויער, מיט די מיינונגען פון רוסישען פּויער; עס מאַכט איהם שוין נאָך כאַמאָוו, און מאַקסי־

מאוויטש זיצט און קיין איינציג וואָרט הערט מען נישט פון זיין מויל, ער קוקט נור אלעמען אָן, נעהמט נור אלעמען אדורך, און דאָס קלוגע, קלוגע לעכעלן שוועבט אויף זיינע דארע געגאָלטע ליפּעלעך.

דער רעזשיסער לעסער, וועלכער האָט די גאַנצע צייט געשוויגען, געקוקט אין די אויגען אריין מאַקסימאַוויטש'ן — ווי ער וואָלט אַ ביסעל מורא געהאַט פאר איהם, נעהמט זיך צום סוף צונויף צו ענטפע־רען אויף אלע שטעכווערטלעך, וואָס מען האָט געלאָזט פאלען אויף זיין אדרעס.

— איהר לאַכט, גאָספּאַדאַ, איבער דעם, וואָס די רוסישע נשמה איז נישט רוהיג, און וויל זיך נישט בענוגענען מיט דעם, וואָס זי האָט שוין און ווייסט שוין, און האַלט אין איין זוכען. יאָ, דאָס זוכען האָט קיינמאָל נישט אויפגעהערט אין דער רוסישער נשמה. צי ביים רוסי־שען פויער, צי ביים רוסישען אינטעליגענט, צי דאָס האָט זיך אויסגע־דריקט אין גאָט־זוכעניש, צי אין די וועגען פון דער קונסט — אָבער שטענדיג האָט אָט די נשמה געזוכט. ווער ווייס, צי דעם אייביגען זוכעניש, דעם אייביגען אונרוהע האָבען מיר ניט צו פערדאַנקען יענע גייסטער פון דער רוסישער קולטור, וואָס האָבען נייע פאָרמען אריינ־געבראַכט אין דעם אינטעלעקטועלען שאַפען. די ליידען פון אַ דאָס־טאָיעווסקי, די לעצטע טעג פון אַ גאָגאָל און „יאַסנאַיאַ פּאָליאַנאַ“ — דאָס איז די רוסישע אונרוהיגקייט. דאָס זוכעניש טרייבט ארויס יאָהר־יעהרליך טויזענדער און טויזענדער פויערים פון רוסישען דאָרף איבער די ברייטע ווילדע סטעפּעס אַ גאָט צו זוכען. אמת, גאָספּאַדאַ, די נייע וועגען פון דער נייער רוסישער קונסט זיינען אויף אַזוי פיעל נאָך נישט קלאָר, אַז זיי זאָלען געזעהען ווערען פאר די, וואָס ווילען זיי נישט זעהן, — האָט ער זיך געווענדעט אין מאַקסימאַוויטש'עס זייט, — נור מיר וועלען זיך נישט אָבשטעלען פאר אייער געלעכטער. איהר וועט אונז נישט אָבשרעקען, ס'וועט קיין נייעס נישט זיין, גאָגאָל'ן האָט איהר אויך נישט פערטריבען...

מאַקסימאַוויטש, וואָס צו איהם זיינען לעסער'ס ווערטער איי־גענטליך געווען געווענדעט, איז דערווייל געשטאַנען אין אַ ווינקעל און גערעדט מיט אַקימאָוו'ן און געמאַכט זיך, גלייך ווי ער הערט זיך נישט איין דערצו, וואָס מען רעדט ביים טיש, און אין דער שטיל

צוגעוואונקען צו כאַמאַוו'ן און איהם איבערגעגעבען אין אַ פּאָר ווער־טער, וואָס ער זאָל אַבענטפערן לעסער'ן.

— דאָס זוכעניש — האָט ער געזאָגט צו כאַמאַוו'ן — פון אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, אַ טאָלסטאָי איז געקומען פון אינערליכער אונרוהיגקייט, פון אינערליכען דראנג, און דאָס זוכעניש פון אַ לעסער איז פּאָזע, קאָקעטעריע. ער פערגלייכט זיך מיט דאָסטאָיעווסקי, גאָגאָל, טאָלסטאָי! וואָס פאַר אַ נאָכאָלסטווא! יענע האָבען געפונען אַ נייעם גאָט, אַ אידעאַל, דעם רוסישען געני, און זיי וואָס? — האָט מאַקסימאָוויטש געזאָגט, ווי ער וואָלט עס פון ארבעל ארויסגעשיקט, ווי עס וואָלט איהם גאָרנישט געווען פעראינטערעסירט אין דעם, וואָס מען רעדט ביים טיש.

— יאָ, דאָס איז וואהר, — האָט דער יונגער שריפטשטעלער אי־בערגעגעבען מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער אין זיין אייגענעם ארט — נישט אין דעם זוכעניש געהט עס, נור אין דעם געפינען. דאָס געפּי־נענע פון זיי, פון אַ גאָגאָל, טאָלסטאָי, פון דעם געני האָט געבראַכט צו עסטעטישען פערגניגען, צו די ערהאָבענסטע געפיהלען, און אייער געפינעניש צו וואָס? אז די אויגען זאָלען קאַליע ווערען און די בידנע נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ זאָל זיך פערקיהלען — ווייזט ער אויף דער מאַדאַם, — זעהט זי הוסט דאָך שוין.

דער עולם האָט געלאַכט. מאַקסימאָוויטש האָט זיך ביי כאַמאַוו'ס ווערטער רוהיג אוועקגעזעצט ביים טיש און איינגעהערט זיך, און ארומ־גענומען די גאַנצע געזעלשאַפט מיט זיין בליק, געקנייטשט דעם הויכען שטערן און געשמייכעלט מיט די דאַרע ליפּעלעך.

ער האָט געוואוסט, אז דער עולם וועט איהם בעטען, אז ער זאָל ריידען, און האָט געוואַרט דערויף. און באַלד האָט מען איהם טאַקע אָנגעהויבען צו בעטען. מאַקסימאָוויטש האָט אויפגעצויגען די אַקסעל און געמאַכט אַ פערוואונדערטע מינע, גע'חדושט זיך דערויף און אָב־געשאָקעלט זיך דערפון, און האָט ווייטער גענומען דעם עולם מוסטערן מיט זיין ביטרע געלעכטערעל.

סאַוואַריין, וועלכער איז די גאַנצע צייט געזעסען אין אַ ווינקעל און אַלע האָבען געמיינט, אז ער איז פערטהאַן אין טרינקען — האָט זיך אָבער צוגעהערט צו אַלעס און גוט בעאָבאַכטעט מאַקסימאָוויטש'עס קלוג שמייכעלע אין זיינע ביטרע אייגעלעך. סאַוואַרינ'ס געזיכט האָט

איצט אנגענומען אזא אומגליקליכע מינע, אזא טראגיזם האט זיך אויפגעהאלטען אין די קנייטשען פון זיין מויל, גלייך ווי ער וואלט געוויינט. זיינע אויגען זיינען וואס אמאל קלענער געווארען און גלענצענדער און גוט בעטראכט מאקסימאוויטש'ן, גוט בעטראכט אלע זיינע בעוועגונגען, זיין קנייטשען מיט'ן שטערן, זיין שמייכעל, זיין לאזען זיך בעטען און זיין אבשאקלען זיך פון ריידען.

און סאווארין האט זיך פלוצלינג אבגערופען צו מאקסימאוויטש'ן הויך פאר אלעמען ביים טיש:

— אסיפ גריגאריעוויטש — הויבט ער אן אין זיין ערנסטען רוסישען טאן — וואס בלאזט דו זיך? ווארף אראב פון דיר דיינע פעדערן, טהו אויס דיין מאסקע, דו ביזט דאך אזא אומגליקליכער מענש, ווי מיר אלע זיינען און איך קען דאך דיר, און וויים דאך, אז ביי דיר אין הארץ איז אויך נישט אינגאנצען מיט אלעמען. דו ביזט דאך אויך אונטערגעווארפען צו שוואכקייטען, ווי מיר אלע, און האסט ליעב כבוד, ווי מיר, און דו האסט נישט קיין געלד, ווי מיר, און עס זיינען דא פראגען, וואס דו קאנסט אויך נישט פערענטפערן, און דו בענקסט אזוי ווי מיר אלע, און דו ביזט זיך טהיילמאל אויך טועה, ווי מיר אלע. וואס האסט דו זיך אנגעטהאן אין פעדערן, אסיפ גריגאריעוויטש, טהו אויס דאס שמייכעלע פון דיינע ליפען און זיי, ווי מיר אלע, דו ביזט דאך אזוי אומגליקליך ווי מיר אלע.

מאקסימאוויטש האט געשוויגען, האט געפרובט מיט אלע מעגליכקייטען צו דערהאלטען דאס שמייכעלע אויף די ליפען, וואס האט זיך איהם אויך איינגעגעבען, נור ער איז בלייך געווארען. דער עולם ביים טיש איז שטיל געבליבען, אין דער שטיל הנאה געהאט פון סאווארינ'ס ווערטער, נור קיינער האט נישט געוואגט צו שמייכלען — האבען זיך איבערגעבליקט איינער צום צווייטען און אנגעהויבען צו ריידען פון גלייכגילטיגע זאכען. דער עולם האט געבעטען ביקאוו'ן, ער זאל זינגען — וואס ער האט אויך מיט פערגניגען געטהאן. אין זאל האט געקלונגען ביקאוו'ס מעלאנכאלישע סענטימענטאלע שטים. דער עולם האט זיך אויפגעהויבען פון טיש.

מאקסימאוויטש איז צו צו קאוואלסקי'ן און מערי'ן, וועלכע זיינען די גאנצע צייט געזעסען צוריקגעהלאטען און צוגעזעהן אלץ. אין א שמייכלענדען טאן האט מאקסימאוויטש זיי געפרעגט ווי עס גע־

פעלט זיי דער סאלאן, און זיי האבען נישט געוואוסט: צי מיינט ער עס ערנסט, צי איז א געלעכטער? ער האט אנגעהויבען צו ריידען פון מארגענדיגען צוזאמענטרעפען זיך. פלוצים איז ער ערנסט געוואָרען, אויף איין סעקונדע איז דער שמייכעל פערשוואונדען פון זיינע ליפען און ער האט געזאגט מיט צער:

— דאס איז נישט קיין סאלאן, דאס איז א קאבאק, שכור'ע מענשען. פערשטאנען? — האט ער געוויזען אויף דער געזעלשאפט, אין וועלכע ער אליין האט זיי אריינגעפיהרט.

דאס אכטע קאפיטעל.

ווען די איינוואהנער פון ביקאוו'ס וואהנונג — ביקאוו, סאוואריין און מאקסימאוויטש — זיינען געקומען פון דעם אבענד ביי נאטאליא מיכאילאוונא, האבען זיי געטראפען א גאנצע חברה שויישפיעלער, זשורנאליסטען, צירק־קאמעדיאנטען און גלאט פרעמדע מענשען, וועלכע האבען פול געמאכט די צימערן מיט שכור'ע געשרייען. די טישען זיינען אנגעשטעלט מיט פלאשען שנאפס. איינער האט געשפיעלט אויף דער פיאנא, און סאשא, דער קליינער, דארער רעפארטער סאשא, האט אין זאקען געטאנצט א וואלס אויף דער פיאנא; אן אקראבאט פון א צירק האט געוויזען קונצען; ווער עס האט געפייפט, ווער עס האט אין דעם רעש דיספוטירט איבער גאט און שטן, ווער עס האט געשריען און דיסקוטירט וועגען דער רעוואלוציע און פארטייען, אדער געשפיעלט אויף א גיטארע און געזונגען א ליעד. און דאס לעבען האט זיך צוגאסען איבער דער גאנצער וואהנונג — אין סאלאן, אין דער גרויסער ביבליאטעק, וואס ביקאוו האט געהאט, ביז אין שלאף־צימער אריין.

זיי זיינען ניט פערוואונדערט געווען צו טרעפען דא די חברה. עס איז קיין נייעס נישט געווען, אז חברה, טרינקענדיג אין א רעסטאראן, האט זיך דערנאך אוועקגעלאזט צו ביקאוו'ן און דארט פארטגעזעצט זייער נאכט־לעבען. עס איז קיין חלוק נישט געווען, צי ביקאוו איז יא דא אין דער היים, צי ניט. פיאטער, דער דיענער, האט זיי אריינגעלאזט, ער האט געוואוסט, אז דער בעל־הבית ליעבט

עס, און דערלאַנגט אויפ'ן טיש אַלץ, וואָס עס האָט זיך געפונען אין שטוב.

ביקאָוו און סאַוואָרין זיינען אויפגענומען געוואָרען פון דעם פרעהליכען עולם מיט אַ דונערדיגען „הורא". זיי האָבען זיך באַלד אריינגעלאָזט אין דעם טומעל. שוין האָט ביקאָוו געכאַפּט די גיטאַרע און איבער דעם סאַלאָן האָט זיך צוגאָסען זיין וויינענדיג ליעד „מאַלטשיק פּאַגיבאַל". סאַוואָרין נעהמט זיך ראַנגלען מיט דעם בעריהמטען אַטלעט, דעם טשעמפּיאָן פון צירק און דער עולם, מיט אַ רוישענדען „הורא" ארום זיי, פּאַטשט בראַוואָ. מאַקסימאָוויטש האָט זיך ארויסגעמאַכט פון דער חברה, איז אנטרונען געוואָרען אין זיין קליין צימערל, וואָס האָט זיך געפונען אין אַ ווינקעל פון דער גרויסער וואָהנונג.

אַז ער איז געוועזען ביי זיך, האָט ער אויסגעטהאָן זיין מאַסקע פון פּנים. עס איז אראָב פון זיינע ליפּען דאָס גלאַטע פּעראַכטענדע שמייכעלע; זיינע אויגען האָבען אויפגעהערט צו פינקלען און זיין גאַנץ געזיכט איז פול געוואָרען מיט קנייטשען; ארום זיינע ליפּען האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען גרימאַסען פון צער, זיין רוקען האָט זיך געהויקערט אונטער דעם לאַסט פון צרות און וואָס העכער עס האָט זיך געהערט דאָס גערודער פון די שכורים אין יענעם צימער, אַלץ פינסטערער איז געוואָרען זיין פּנים, אַלץ איינגעפאַלענער די אויגען.

ער האָט זיך אין דער שטוב ארויף און אראָב געדרעהט און האָט געקרעכצט מיט אמת'ע אידישע ביטערע קרעכצען.

ער האָט זיך אומגעקוקט אין זיין קליין צימעריל. זיין קליין צימעריל איז געוועזען דאָס בעהעלטעניש פאַר איהם אין דעם גיהנום. ער האָט זיך איינגעקוקט אין דעם קאָפּ פון אַפּאַלאָ, ער האָט דערזעהן דעם קאָפּ פון עראָס, וואָס איז געהאַנגען פאַר זיין בעט. און ער האָט זיך דערמאָהנט אָן דעם מאַהלצייט ביי אַגאַטאָן, פון וועלכען פּלאַטאָן דערצעהלט: „זיי האָבען געטרונקען נישט שכור צו זיין, נור אום פרעהליך צו זיין", און די יונגלינגען אין זייערע ארעמס, און האָבען גערעדט וועגען עראָס — דעם גאָט פון דער ליעבע, וואָס איז געשטאַנען פאַר זיי.

פון דער צווייטער שטוב האָט זיך געהערט דאָס אונערטרעגליכע

געשריי פון די שכורים. דער איד מאַקסימאַוויטש האָט זיך אַבגעשאָ־קעלט און ביטער אַבגעקרעכצט.

ער האָט זיך ארומגעקוקט אויף די פּאַליצעס מיט די ביכער פון זיין קלאַסיקער ביבליאָטעק, וואָס איז איהם איבערגעבליבען פון זיין גרויסער קלאַסישער ביכער־זאַמלונג פון די גוטע צייטען און ער האָט זיי מיטגעשלעפּט אהער אין דעם גיהנום אריין; צווישען די שטיקלעך אנ־טיקען מאַרמאָר, וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט פון זיינע רייזעס אין גריכענלאַנד און איטאַליען, האָט ער דערזעהן דאָס בילד פון א אונ־בעקאַנטען פראַנצויזישען מאַלער, וואָס ער האָט אמאָל געקויפט ביי אַנ׳אַנטיקוואַר — דאָס בילד שטעלט פאָר א שעפער־סצענע פון מאַריאַ אַנטואַנעט׳ס צייטען. דאָס בילד איז נישט געווען קיין בעדייטענדעס. נור ער האָט זיך איינגערעדט, אז הינטער דעם בילד געפינט זיך אַנ׳עכטער מיציאַה. ער האָט געקוקט אויף זיינע זאַכען, וואָס ער האָט מיטגעשלעפּט אהער אין דעם גהנים, אין דעם נעץ פון שכורים, בעהאַלטען ביי זיך, און זיי געפינען זיך מיט איהם אינאיינעם אין גלות, דאָ, ביי די גוים, און האָט ביטער, ביטער אַבגעקרעכצט.

שלאָפען האָט ער נישט געקאָנט, האָט ער זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, דערזעהן די אָפענע גריכישע ביבעל, וואָס איז שטענדיג געלעגען אָפען אויף זיין טיש. ער האָט עס איצט אַבגערוקט, געכאַפּט א בוך און געוואָלט פערשרייען די שכור׳ע קולות פון דער צווייטער שטוב מיט פּלאַטאָן׳ס דיאַלאָגען. ער האָט אָבער נישט געקאָנט. די גע־וואַלדען זיינען געוואָרען דערינגען אַלץ העפטיגער און רעש׳דיגער, — האָט ער זיך אוועקגעלעגט אויף זיין בעט און גענומען איינקוקען זיך צו די בילדער וואָס האָבען פאַרגעשטעלט לעדי אין אלע איהרע פּאָזעס, וואָס זיינען געהאַנגען אויף דער וואַנד פאַר זיין בעט.

אָבער לאַנג ליעגען אין זיינע אַנגענעהמע געדאַנקען האָט מען איהם נישט געלאָזט. מען האָט אַנגעהויבען קלאַפּען אין זיין טהיר. ער האָט זיך צוערשט געמאַכט נישט הערענדיג, אָבער דאָס קלאַפּען איז געוואָרען וואָס אמאָל העפטיגער, און סאַוואַריז׳ס שטים האָט זיך דער־הערט פון הינטער דער טהיר:

— אַסיפּ גריגאַריעוויטש, עפען אויף, איך בעט דיר! איך וויל דיר עפּעס זאָגען. איך האָב געזינדיגט געגען דיר, איך וויל דיך איבער־בעטען. אַסיפּ גריגאַריעוויטש! איך בעט דיך! —

און נאָך איהם האָט זיך געהערט ביקאָוו׳ס שטים:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש, נור אויף איין מינוט, יעי באָגו, מיר ווילען דיר נור זעהן, מיר ווילען דיר נור כבוד אָבגעבען, אָסיפּ גרי־גאָריעוויטש!

ער האָט זיי געעפענט און האָט צוריק אַנגעטהאָן אויפ׳ן פּנים די מאַסקע מיט׳ן שמייכעלע. סאַווארין איז אריין מיט א גלאָז וויין אין דער האַנד און איז צו צו איהם און האָט זיך פערבויגען טיעף פאר איהם אויפ׳ן רוסישען אָרט:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש, איך האָב דיר היינט פערשעמט אין גע־גענוואַרט פון מענשען — האָט ער געזאָגט אין א טיעף־ריהרענדער שטים און מען האָט אַנגעזעהן, אז ער מיינט עס ערנסט, — איך האָב דיך בעליידיגט. איך בעט דיך, זיי מיר מוחל. איך פערשטעה דיך. איך פיהל דיך גאַנץ גוט. דו ביזט אויך אזוי אונגויסענד ווי מיר און פול מיט ספקות, נור דו ווילסט עס נישט ארויסווייזען פאר מענשען. מענשען זיינען געמיין. יאָ, דו האָסט רעכט. פאר מענשען מוז מען א מאַסקע טראָגען, מוז מען אין א ראָק געהן אָנגעטאָן, אז זיי זאָלען דיך נישט זעהן. יאָ, דו האָסט רעכט. אָבער דאָ ביי דיר, אין דעם שטיבעל, ביי דיר אין הארץ ביזט דו אזוי, ווי מיר. יאָ, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, איך אנערקען מיין שולד, איך קום צו דיר און בויג זיך טיעף פאר דיר: זיי מיר מוחל, ברודער...

מאַקסימאָוויטש האָט ווידער געשמייכעלט און איהם בערוהיגט, נור פּלוצלינג האָט ער אַנגענומען אַנ׳אַנדער מינע, דער שטערן האָט זיך איהם געקנייטשט און די ליפּען פערקרימט, און ער האָט אָנגע־הויבען צו ריידען, ווארפענדיג מיט ווערטער, ווי זיין שטייגער איז געווען:

— און די גריכען האָבען געלעבט, און די אַלטע רוימער האָבען געלעבט, געגאַסען פון די פערגניגענס פון דער וועלט מעהר פאר אייך. טויזענד מאָהל מעהר פאר אייך. אָבער לעזט, לעזט, ווי האָבען זיי גע־לעבט, א פּלאַטאָן, א סאָקראַטעס, א אריסטאָפאַנעס! צו׳מאָרגענס, ווען אריסטיד האָט בעגעגענט סאָקראַטעס׳ן, געהענדיג צו מאָהלצייט צו אַגאַטאָן, האָט ער אָנגעהויבען איבערצוזאָגען פּלאַטאָן׳ס דיאַלאָג „די ליעבע״ — זיי האָבען געטרונקען נאָר אזוי פיעל, אז זיי זאָלען פרעהליך ווערען, אָבער נישט שכור געוואָרען. בעפּוצט די קעפּ מיט

בלומען־קרענץ, זיינען זיי געלעגען האלב אויף זייערע בעטען אין די אָרעמס זייערע געליעבטע יונגלינגען... און זיי האָבען גערעדט וועגען עראָס, וועגען דעם גאָט פון דער ליעבע. סאָקראַטעס האָט זיי דער־צעהלט, ווי דיאָטימע פערשטעהט עראָס'ן — אָבער ביי איך וואָס איז? אייערע הענד און פיס זיינען נישט געוואשען; אָנגעזויפען, מיט געשוואָלענע פּנים'ער, וואלגערט איהר זיך ארום אין שמוץ מיט אונבע־קאַנטע מענשען, קיין פרוי איז דאָך ס'מאָל נישטאָ מיט אייך, נור שכורים, ווי די פוהרמאַנעס. ווי לעבט איהר? אומגליקליכע!

סאָווארין האָט איהם אַ מינוט אָנגעקוקט, געבראָכען זיך אונטער די פיס פון שכרות, די אויגען זיינען איהם קליין געוואָרען, איינגע־טונקען אין זיין געשוואָלענעם געזיכט און די ליפּען האָבען זיך איהם געקרימט און ער האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. נאָך אַ מינוט שוויי־גען האָט ער געזאָגט:

— און איך זאָג דיר, אַז דיינע גריכען מיט דיינע רוימער זיינען געווען געמיינע מענשען, פּאָדלעצעס, זיי האָבען געטרונקען, ווייל זיי האָבען געזוכט וואוילטאָג... דער, וואָס טרינקט פאר פערגניגען, דער, וואָס זוכט וואוילטאָג, דער איז געמיין, קליין און לעער. מיר טרינקען, ווייל עס איז שלעכט, פאר לאַנגוויילינקייט, פאר ביטערקייט, און ווייל עס בענקט זיך אונז, פערטרינקען מיר אונזער וואָרים, אַנטלוי־פען מיר צום גלעזעל, — ווייל דאָס איז אונזער רעטונג. נישט פאר וואוילטאָג טרינקען מיר. ווייל דאָ (ווייזט ער אויף זיין הארץ) איז אונז שלעכט, ביטער. — קום, — ווענדעט ער זיך צו ביקאָוו'ן, — דו זעהסט דאָך, ער ליידט!

און זיי האָבען פערלאָזט זיין צימער.

— חברה! צו „מעדוועד'ן“, — האָט ער אויסגערופען, אַז ער איז אריין צו די שכורים, — מען דאַרף די צימערן דוימען. דאָרט — ווייזט ער אויף מאַקסימאָוויטש'עס טהיר — טהוען מיר לייד אָן. מיט מיר! —

די חברה האָט אָנגעהויבען אויסצורוימען די צימערן. דער רע־פּאָרטער סאשא וואָס האָט געטאַנצט אויף דער פּיאַנאָ האָט זיך אונטערגענומען צו ברענגען שלאַנגען, וואָס איינעם פון די אנטהייל־נעהמער אין דער „חתונה“ האָט זיך פּלוצלינג פערגלוסט, און געוועט זיך מיט סאשאַ'ן, אַז ער זאָל איהם אײַם. דריי ביירנאַכט, ברענגען עכטע

גיפטיגע שלאנגען. סאשא האט געכאפט א איזוואשטשיק און איז גע־פאהרען און געבראכט די צירק־דאמע, וואס טרעט אין צירק מיט איהרע שלאנגען ארויס, און זי, א האלב נאקעטע, אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, פאר וועלכען ער האט נעקראגען א ווארימען „הורא" פון דער חברה.

— סאשא, נעהם מיט דיינע שלאנגען און קום, — רופט סאווארין צום רעפארטער, — און דו, ביקאוו — דיינע קאסטומען, דו וועסט פאר די איזוואשטשיקעס טהעאטער שפיעלען, — רופט ער צום שוישפיעלער.

— וואס: „האמלעט", צי „דאן־קארלאס"? — פערגט ביקאוו.

— ניין, „האמלעט", זיי וועלען „האמלעט" גיכער פערשטעהן איידער „דאן־קארלאס".

פיאטר, ביקאוו'ס משרת, האט מיטגענומען די קאסטומען, סאשא— די דאמע מיט די שלאנגען און זיי האבען זיך אראבגעלאזט איבער די טרעפען, אויפוועקענדיג אלע איינוואהנער. פאר דער טהיר האבען געווארט איזוואשטשיקעס. און מיט א גע־זאנג און פייפעריי האבען זיי זיך געלאזט איבער די פעטערבורגער גאסען. אין דער גאס האט זיך קיינער אויף זיי נישט אומגעקוקט, ווארום עס איז שוין געווען שפעט, און די, וואס זיינען געגאנגען אין די גאסען, זיינען אלע שכור געווען, נישט אויסגענומען די סטראזשניקעס און די סטרוזשעס פאר די טהירען.

דער רעסטאראן „מעדוועד" איז געלעגען אין א פערוואר־פענער גאס. עס איז געווען א טראקטיר פון דריטען סארט אין וועלכען עס האבען זיך אויפגעהאלטען מעהרסטען איזוואשטשיקעס, וואס האבען דארט אין הויף זייערע פערד עסען געגעבען און אין דעם רעסטאראן זיינען סאווארין'ס חברה געווען בעשטענדיגע געסט. דא האט סאווא־רין ס'רוב אויסגעגעבען זיינע גרויסע האנאראַרען, וואס ער האט בע־קומען פון די פערלעגער פאר זיינע ווערק. ווארום ווער עס האט זיך געפונען אין רעסטאראן, האט געטרונקען אויף זיין חשבון; ער האט פאר אלעמען געצאהלט.

אז זיי זיינען אריינגעקומען, האט זיך דער ווירטה מיט אלע קעל־נערס אויסגעצויגען אויף דער ערד פאר סאווארינ'ען און געשלאגען מיט'ן שטערען אין דער פאדלאגע און געשריען „אללאו" (א פאנטאזיע

האט סאווארין געהאט, אז ער זאל שפּיעלען אין דעם רעסטאָראַן די ראָליע פון א טאַטערישען פּרינץ). דאן האָבען זיי זיך אויסגעמישט מיט די איזוואָשטשיקעס, פון וועלכע עס האט זיך געטראָגען דער פערד־געשטאַנק מיט בראָנפען און קאָלבאַס. דער עולם איז געווען איינס. מען האט זיך צוזאמען אוועקגעזעצט ארום די טישען, סאווארין אויבען־אָן. אויף אן אויסגעשפּרייטען דיוואן איז ער געזעסען, די פיס אונטער זיך, ווי א מאַכמעדאַנישער פּאשא, און ארום איהם זיין סוויטע. דער ווירטה מיט די קעלנער האָבען דערלאַנגט אויף די טישען. דאן איז ביקאָוו אריין אין א בעזונדער צימער און זיך גרימירט ווי „האמלעט". פאר סאווארינ'ען איז געווארען אויסגעשטעלט די ביהנע און דער שוישפּיעלער האט אָבגעשפּיעלט פאר די איזוואָשטשיקעס „האמלעט" אין אזא טראַגיש־איידעלען טאָן און מיט אזא בעגייסטע־רונג, וואָס איז איהם נור זעלטען געלונגען אין טהעאַטער פאר'ן פּובליקום.. סאווארין האט איהם נאָך מעהר מוטה צוגעגעבען:

— דו שפּיעל מיט געפיהל, נור מיט געפיהל, ווארום דו האָסט פאר דיר דאָס איידעלסטע פּובליקום, זיי ווערען דו נור מיט הארץ נעהמען, נישט מיט קאָפּ.

דערנאָך, אז ביקאָוו האט געהאט אָבגעשפּיעלט „האמלעט", האט סאווארין פאָרגעלעזען פאר די איזוואָשטשיקעס זיין ערצעהלונג אין מאַנוסקריפּט, און האט זיך צוגעקוקט צו זיי, וואָס פאר אַנ'איינדרוק עס מאַכט אויף זיי, און איז זעהר גליקליך געווען, ווען די איזוואָשטשיקעס האָבען געלאַכט ביי זיין ערצעהלונג. ווארום ער האט זיי געהאַלטען פאר די בעסטע מבינים פון ליטעראַטור און קונסט: אלץ, וואָס ער האט געשריבען, האט ער צוערשט פאָרגעלעזען אין רעסטאָראַן „מעדוועד". איז עס געפעלען געווארען אין „מעדוועד", האט ער געדרוקט, אז נישט — האט ער צוריסען. — „ווארום איך שרייב נור פאר זיי, — האט ער געזאָגט, — פון יענע, דארט —ער האט געמיינט דאָס גרויסע פּובליקום — נעהם איך געלד".

אויף דעם צווייטען טאָג אין דער פריה זיינען זיי אוועק אין א באָד, וואו זיי האָבען זיך געלאָזט גוט אויספּארען אין דער העכסטער טעמפּעראַטור, אָבגעשלאָפען א גאַנצען טאָג און ערשט אויף דער נאַכט איז יעדער א ניכטערער אוועק צו זיך אהיים.

דאָס ניינטע קאַפּיטעל.

דערווייל איז די בעוועגונג אַרוים פון די באַהאַלטענע קעלערס, פון די פערבאָרגענע לעכער, אויף די ברייטע גאַסען אַרוים. די רעוואָלוציע האָט אַרום געכאַפּט רוסלאַנד ווי אַ פייער, איבעראַל האָט זיך געטראָגען אַ קלאַנג, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז עס הערט זיך דאָס פאַלען פון רוסלאַנדס־קייטען.

מישא איז נישט אהיים געפאָהרען ווי ער האָט געשריבען אין זיין בריעף צו מערי'ן. אנ'איינזאַמער אַרומגעדרעהט זיך איבער די פּעטערבורגער גאַסען אין דעם רעש פון אויפגערעגטע מאַסען. ער איז געוואָרען מיטגעשלעפּט מיט דעם שטראָם און טיילמאָל זיך געפיהלט, ווי אויף אַ פרעמדער חתונה. פיעל מאָל האָט ער זיך געוואָלט אין דעם רעש אַריינוואַרפען איינגאַנצען, זיך פערגעסען, געלאָפען זוכען אַרבייט, מיטגעהן אין יעדער דעמאָנסטראַציע, אָבער אין מיטען האָט ער זיך אָבגעשטעלט, שטעהן געבליבען, אַרום זיך געהערט די בעגייסטערטע ליעדער זינגען — און האָט זיך געפיהלט, ווי אַ ניכטערער צווישען שכורים. אַ בעקאַנטער סטודענט האָט איהם מיטגעשלעפּט אין אַ קיך אַריין וואָס די אַרבייטער האָבען געהאַט איינגעאָרדענט פאַר זיך אין די טעג פון שטרייק. דאָס האָט איהם פעראינטערעסירט. די אַרבייטער האָבען זיך אַליין ברויט געבאַקען, געקאָכט אַליין. און דעמאָלט, ווען אין די רייכע הייזער פון פּעטערבורג איז קיין ברויט נישט געווען, האָבען זיי אויסגעטהיילט מיטאָגען פאַר די זייעריגע. ער איז מיטגעגאַנגען מיט אַ גרופּע אַרבייטער אין אַ רייכע שטוב אַריין און האָט געפאָדערט, אין נאָמען פון דער פּאַרטיי, אַז מען זאָל איהם דאָס געפעס אַרויסגעבען, וואָס געפינט זיך אין שטוב, פאַר דער אַרבייטער קיך. קיין הייצונג איז אין שטאָדט נישט געווען, — האָט ער געהאָלפען, צוזאַמען מיט אַנדערע, פּלויטען איינלעגען, ברעטער אַראָבּרייסען פון די הייזער, אָדער פון אַ רייכער שטוב, וואו מען איז געוואָהר געוואָרען, אַז עס איז דאָרט דאָ אין קעלער קויהלען, מיט געוואַלד פאַר דער „קיך" זיי אַוועקנעהמען. ער איז אַרומגעגאַנגען אָנגעטהון אין אַ שירץ, מיטאָגען צוטהיילט די הונגעריגע אַרבייטער, וועלכע זיינען געשטאַנען אין רייהען, איינער נאָך'ן אַנדערען,—און פּלוצים

איז ער אפט שטעהן געבליבען און געזאגט: „וואס טהו איך דא? ווי קום איך אהער?" ער איז אין די גאסען געגאנגען, געווען אין דער מענגע פון דעמאנסטראנטען, געזעהען ווי מענשען קאכען זיך, — האמפערן זיך, דיסקוטירען — און זענען פאר עפעס גרייט, און אלע ווארטען, און ווארטען אז עס זאל עפעס געשעהן — און איז מיט דער מענגע אנטלאפען. און עס האט אויסגעזעהן ביי איהם, ווי ער וואלט אין א שווערען שלאף ארייגעפאלען און גע'חלום'ט, גע'חלום'ט.

טיילמאל האט ער זיך גאר אויף א גאנצען טאג אין זיין שטיבעל איינגעשלאסען און אויף דער גאס ניט ארויס, און ער איז געזעסען אויף זיין בעט און וועגען מערי'ן געקלערט, זיך דערמאהנט אלע איהרע בעוועגונגען, אלע איהרע מינעס, איהר לאכען, ריידען און געהן און געפייניגט זיך דערמיט און פרייד געפונען אין דער פיין... — מענשען זיינען איבער דער גאס געלאפען, עס האט פון גאס א געלייף ווי א ווינד זיך געטראגען — ער האט עס נישט געהערט, נישט געזעהן, ער האט וועגען מערי'ן געקלערט. און געדאכט האט זיך איהם טיילמאל אז זי איז געשטארבען און טיילמאל — אז זי האט גאר קיינמאל נישט עקזיסטירט, אז זי איז נור א שעפפונג פון זיין פאנטאזיע. און טיילמאל האט ער זיך איינגערעדט, אז זי איז גאר נישט דא, אז זי איז ערגיץ ווייט, ווייט, אוועקגעפאהרען נאך אמעריקא און לעבט דארט אין א גאנץ אנדער אומגעבונג, מיט גאנץ אנדערע מענשען, וואס ער וועט זיי קיינמאל, קיינמאל נישט זעהן...

אין א פאר טעג ארום איז ער אויף דער גאס ארויס. אין א טונקעל ווינקעל אין גאס איז א געשטעל געווען, ער איז צוגעגאנגען. אנ'אגי־טאטאר איז געשטאנען און האט א רעדע געהאלטען, ער האט זיך איינ־געהערט: „רעוואלוציע — און וואו זענען די „גאראנטיעס", „מיט דער קאנסטיטוציע אליין איז מען נאך נישט געהאלפען", „מען דארף גאר־ראנטיעס" — און פלוצים זענען קאזאקען אנגעקומען, געשאסען, עפעס איז געפאלען, אימיצער האט געשריען. מען איז אנטלאפען, מען האט אין א הויז ארייגעכאפט. ער איז אויך מיט זיי און האט דורך דער שפארע פון דער טהיר אויף דער גאס ארויסגעקוקט. די גאס איז לעער געווען און טונקעל, איבער די שטיינער האט זיך געהערט טריט פון איינזאמע פאטרולען — און געוואלדען. טונקעלע שאטענס אין דער

נאכט. קיינער איז צו זיי נישט צוגעגאנגען, אלע זיינען אנטלאפען. א וויינענדע פרוי איז איבער דעם טראטואר געגאנגען, האט אויף איהר זוהן געפרעגט, יעדער האט מורא געהאט זיך אבצושטעלען, און די פרוי האט זיך ארומגעדרעהט און געזוכט איהר זוהן. פון דער־וויטענס האט זיך ווידער אנ׳עולם געוויזען, מען האט אין דער טונקעלער נאכט א ליעד געזונגען, שטולקאצען האבען געברענט. מישא איז אין די מענגע אריין.

נון, האט זיך פעטערבורג אין א פריה־מארגען אויפגעכאפט אין יום־טוב׳דיגע קליידער. יום־טוב איז געווען אין גאס, די זון האט געשיינט, אלע געוועלבער זיינען געווען פערמאכט און מענשען האבען פריי און פראנק איבער די ברייטע גאסען שפאצירט, אלע אין יום־טוב׳דיגע קליידער אנגעטהאן. די דאמען האבען רויטע בענדער אויף זייערע ברוסטען געטראגען און א נצחון־ליעד געזונגען. די מענער האבען פעסט געדריקט די הענד פון די גאראדעוואיעס, פון די סאלדאטען. דא און דארט האט מען געקענט זעהן ווי מענשען האבען געפיהרט סאלדאטען געארימט — מיידלעך און דאמען האבען זיך געחבר׳ט מיט זיי. פון אלע באלקאנען פלאטערן פאהנען ארום, שטראהלען מענשען־געזיכטער, מען קושט זיך איינער מיט׳ן צווייטען און פון יעדענס אויגען קוקט ארויס גליק און האפנונג. אוועק די טויטע אימה פון די פנים׳ער, פריי איז די ברוסט געווארען און דאס געזאנג רייסט זיך אליין פון די הערזער ארויס — דער גרויסער מאניפעסט איז ארויס!

נאך שאלט דאס ליעד, נאך פלאטערט די פאהן, נאך איז ליכטיג דער טאג און איז דער ליכטיגער מענגע שלייכען זיך שאטענס אריין, ווי עס וואלט זיך פלוצים צווישען זיי דער מלאך המות בעוויזען אין דעם הערליכסטען טאג. מענשען סוד׳ען זיך אין די ווינקעלער, בעהאלטען עפעס איינס פאר דעם צווייטען און א מורא׳דיגער ברום געהט אדורך. די מענגע וויים עס נאך נישט, די גאסען זיינען נאך פול מיט אויסגעצירטע מענשען. מען זינגט, מען פרעהט זיך, מען קושט

זיך, און אין דער חתונה איז ווער עס איז געשטאָרבען, און מען שאַרט דעם טויטען אוועק אין אַ ווינקעל, אַז ער זאָל די חתונה נישט שטערן...

אין דעם הערליכסטען טאָג צווישען די פרייע שאַלענדע ליעדער האָט פּלוצים אַבגעקלונגען דאָס שרייענדע קנאַקען פון ביקסען.

מישאַ איז אויפגעוואַכט געוואָרען ווי נאָך אַ שווערען, שווערען שלאָף, ביי די ערשטע ידיעות פון די פּאָגראָמען האָט ער זיך אויפגעהויבען און איז אַהיים געפאָהרען.

דאָס צעהנטע קאַפּיטעל.

אַהיים געקומען, נאָך אַ פּאָר חדשים, האָט ער דאָס שטעדטיל כמעט נישט דערקענט. אַ טרויעריגער וואָלקען איז דעריבער געהאַנגען און די מענשען זיינען ארומגעגאַנגען מיט טויט־שרעק אין האַרצען.

ווי ער האָט נור אריבערגעטראָטען דעם שוועל פון זיין עלטערנ'ס שטוב, איז די מוטער מיט'ן פאָטער און די שוועסטער סאָניע ארויפגעפאַלען אויף איהם מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט קושען: „געלויבט צו גאָט, וואָס מען זעהט זיך!" און אַזוי מאָדנע זיך געהאַלטען, גלייך ווי מען וואָלט געוואָרט אויף עפּיס... אַן אונבעוואוסטע שרעק האָט ארויסגעקוקט פון זייערע אויגען. די מוטער האָט גערעדט וועגען אוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד, סאָניע האָט דערצעהלט, אַז אַ האַלבע שטאָדט איז שוין ארויסגעפאָהרען, און דער פעטער פאָהרט אויך באַלד, נור זיי וואַרטען אויף מערי'ן. „יאָ, און וואו איז מערי?" — האָבען איהם אַלע געפרעגט.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און דערציטערט. ער האָט זיך דערמאָהנט אַן די אַלע טעלעגראַמעס, וואָס ער האָט די לעצטע צייט ערהאַלטען פון מערי'ס עלטערען פאַר מערי'ן און ער האָט זיי איהר ניט אַבגעשיקט. ער האָט אין דעם ערשטען אויגענבליק געמיינט, אַז אין דער־היים ווייסט מען שוין אַלץ וועגען מערי'ס צוזאַמען־זיין מיט קאָוואַלסקי'ן.

— אָבער וואָס איז געשעהן, וואָס?

— האָסטו עס דען נישט געהערט? עס האָט זיך דאָך שוין אָנגעהויבען.

— און דאַ ריידען שוין די פּויערים דערפון.

— אין דער גאַנצער פּראָווינץ ארום זיינען אַלע אַנטלאָפען. מיר האָבען נור געוואַרט אויף דיר.

מישאַ'ן איז ערשט איצט קלאָר געוואָרען, וואָס עס איז געשעהן — דאָס האָבען די פּאָגראָמען אַזאַ שרעק אַרויפגעוואָרפען אויף דער פּראָווינץ. אין פּעטערבורג הייסט עס די „קאָנטר־רעוואָלוציע", וועלכע וועט זיך נישט איינגעבען, און אַלע מאַכען זיך גאָרנישט דעראויס.

אָבער דאָך נישט דאָ! די גאַנצע שטאָדט איז אין איין פּלאַם.

באַלד זיינען געקומען דער פּעטער מיט דער מוהמע, מערי'ס עלטערן. דער פּעטער איז געווען אַ זעלטענער גאַסט, אַז מישאַ'ס מוטער האָט פערגעסען אַן די שרעק פאַר די פּאָגראָמען און איהם אויפגענומען מיט פּאַראַד. זיי זיינען געקומען זיך נאָכפרעגען ביי מישאַ'ן אויף מערי'ן.

מישאַ איז געקומען אין אַ פערלעגענהייט און נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. ליגען זאָגען האָט ער נישט געוואָלט און עפּיס לאָזען פאַלען אַ וואָרט וועגען קאָוואַלסקי'ן וואָלט עס געהייסען, אַז ער רעדט אויף איהר רכילות.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט ער געפונען אַן אויסוועג.

— אָבער אַליין וואָס מאַכט זי? פאַרוואָס קומט זי נישט צו פאָהרען? אין אַזאַ צייט! — האָט זיך די מוטער די הענד געבראָכען.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט מישאַ ווייטער איבערגע'חזר'ט.

— פאַרוואָס ענטפערסטו אונז נישט? געוואַלד, מישאַ, מיר געהען דאָך אויס! וואָס איז מיט איהר? ווי לאָזט מען זי אַליין? זי איז דאָך אַ שוואַך, אָרים קינד. פאַרוואָס איז זי נישט מיטגעקומען? — וויינט אַלץ די מוטער.

— איך האָב זי אין פינלאַנד געלאָזט, — ענטפערט מישאַ אַלץ דאָס אייגענע און ווערט בלייך און רויט, און דאָס האַרץ קלאַפּט איהם, און עס איז פון איהם מעהר קיין וואָרט נישט אַרויסצוקריגען.

ר' חיים האָט זיך דערווייל איבער דעם סאַלאָן אַרויף און אַראָב געדרעהט, געצויגען דעם שטערן, אויסגעצויגען זיך די באָרד און נישט

צוגעהערט וואס דאס ווייב זאגט. ער האט נור א ווארט אריינ־גענוארפען:

— און וואס איז מיט איהר האריץ?

— אין פינלאנד איז איהר בעסער געווארען.

כדי ארויסצוקריגען זיך פון דער אונאנגענעהמער פערלעגענהייט, האט ער זיך דורך אנ'אויסרייד ארויסגעמאכט פון שטוב ארויף צו זיך, איבערגעטהאן זיך און אין גאס ארויס.

צי האט זיך נאר מישא'ן אזוי געדאכט, צי איז עס אין אמת'ן אזוי געווען, — נור די שרעק פאר'ן טויט איז איבער דער גאכ גע־האנגען. שטיל איז אין גאס געווען, די געוועלבלעך האלב געשלאסען, דא און דארט איז אין דער טהיר פון א געוועלבעל א אידענע געזעסען, אדער אנ'אלטער איד האט תהילים געזאגט און די וויינענדיגע שטים האט זיך אין גאס ארויסגעריסען. איז א איד געגאנגען אין גאס — איז ער געגאנגען דעם קאפ אראבגעלאזען, נידערגעשלאגען און האט ער א גוי בעגעגענט, האט ער איהם דעם וועג צעהן טרים פון דער־ווייטענס אבגעטרעטען, אראב פון טראטואר פון זיינעטוועגען. צוויי ווייבער, אין שווארצע שלייערס געהילט, זיינען מיט אראבגעהאנגענע קעפ געגאנגען געוועלב־איין, געוועלב־אויס. דאס האבען זיי געמוזט אומגעהן א נדבה צונויפנעהמען. פון אנ'עק גאס האט זיך געהערט דאס שרייען פון א שכור'ן גוי. צוויי אינגלעך זיינען געלאפען — האט מען שוין דא און דארט א טהירעל איבער'ן געוועלבעל פערהאקט, און צושראקענע, בלייכע פנים'ער, אין טיכלעך געהילט, האבען זיך אין די פענסטער און אין די טהירען געוויזען און האבען געפרעגט די פארבייגעהענדע מיט האריץ־קלאפעניש: „וואס איז?"..

מישא איז ווייטער געגאנגען, בעגעגענט אין גאס א פאר יונגע לייטלעך, זיינע בעקאנטע, ארקאדיען מיט דעם לעהרער מענדעלע־וויטש. זיי האבען געהאלטען גראבע שטעקענס אין האנד. בעגעגענט איהם, נישט קיין צייט געהאט „שלום־עליכם" אבצוגעבען, — האבען זיי איהם געפרעגט:

— צו וועלכען ראיאן געהערט איהר?

— צו א ראיאן?! איך וויים נאך פון גארנישט. איך בין ערשט נאר־וואס געקומען. וואס איז?

— — — — — — — — — — — — — — —

— ביי אבראהם מענעדעלעוויטש איז דער „צענטראל“. געהט אהין און שרייבט אייך איין אין ווע‍לכען ראיאן. א „שפייער“ האט איהר?

— איך האב נישט

— וועט איהר בעקומען. שא, זעה נור, וואס עס טהוט זיך דארט? — האט איינער געוויזען אויף דעם שכור'ן גוי אין גאס.

זיי זיינען בלייך געווארען און געקוקט.

— ווער האלט דארט וואך? — האט מענדעלעוויטש געפרעגט.

— עס איז דער זעקסטער „ראיאן“, — האט יענער געענטפערט.

— זיי שטעהען דארט?

— יא.

— אבער וואס האט זיך דא געמאכט? וואס? — האט מישא גע־פרעגט.

— איהר זעהט אז די שטאדט איז אין געפאהר און איהר פרעגט קשיות! געהט אין „צענטראל“, — האט איהם מענדעלעוויטש אבגע־ענטפערט און איז אריבער צו דעם געלאף, וואס איז געווארען איבער דעם שכור'ן גוי.

מישא איז געבליבען שטעהן, ווי א פערשטיינערטער. גאט, וואס טהוט זיך דא! די שטאדט איז אין געפאהר, יונגע לייט האבען זיך ארגאניזירט — — — — די שטאדט איינגעטהיילט אין ראיא־נען, אלע האבען זיך אין קאמפף געשטעלט, קינדער אפילו, און ער? וואו איז ער? מיט וואס האט ער זיך ארומגעטראגען? געווען א משרת ביי א מיידעל, אויסגעשטאנען איהרע קאפריזען און וואס זי האט געוואלט פון איהם מאכען, האט זי געמאכט, ביז זי האט איהם שטעהן געלאזט. ניין, ווי קליין, ווי קליין האט ער איצט ביי זיך אויסגעזעהן, און די גאנצע מערי מיט איהר קאוואלסקי'ן, און פעטערבורג! ער האט מיט שנעלע טריט געשפאנט אין „צענטראל“ צו דעם לעהרער מענ־דעלעוויטש.

ביי מענדעלעוויטש'ן אין שול האט ער געטראפען א פאר יונגע־לייט מיט מיידלעך. זיי זיינען געזעסען אויף האלב צובראכענע בייננק־לעך, אויף די פענסטער, און אלע האבען גערעדט, געשריען, און אלע זיינען הייזעריג געווען פון די געשרייען. יעדעס מאל איז אריינגעקו־

מען צולויפען אנ׳אנדער יונגער־מאן אדער א מיידעל, אוועקגעשלעפט איינעם פון די „גענעראלען“ אין א ווינקעל אריין, עפּיס איהם איינגערוימט און צוריק ארויס. א פּאר ארבייטער האבען זיך ארומגעדרעהט מיט גרויסע גראבע שטעקענס אין די הענד און האבען געקוקט אויף מישא׳ן מיט חשד. איין מיידעל האט זיך אויפגעהויבען, צוגעגאנגען צו איהם, געקוקט איהם אין די אויגען אריין און דער עולם האט אויפגעהערט צו ריידען און אויך איהם אנגעקוקט. ער האט ניט געוואוסט, צו וועמען זיך צו ווענדען, ווער עס איז דא דער עלטסטער. עפּיס אלץ אונבעקאנטע געזיכטער. מישא האט נישט געקאנט איבערטראגען די חשד־בליקען, וואס זיינען אנגעשטעלט געווארען אויף איהם. האט ער זיך אנגערופען הויך, צו אלע:

— דא איז דער צענטראל

— וואס ווילט איהר?

דער עולם האט נאך אלץ געקוקט אויף איהם מיט חשד און פערוואונדערונג.

— וואס קוקט איהר מיך אזוי אן? איך בין א איד און וויל אויך געהערען צו די, וואס ווילען פערטיידיגען אונזערע פון פּאגראמען.

דער עולם האט נאך אלץ געהאלטען אין איין אנקוקען איהם און געשווייגען. מישא האט בעמערקט צווישען די לייט דעם יונגען מאן, וואס ער האט בעגעגענט ביי לייזעראוויטש׳ן, וועלכער האט געמאכט די פערזאמלונג אין וואלד.

— איהר קענט דאך מיך, מיר האבען זיך דאך געטראפען ביי דאקטאר לייזעראוויטש, — האט ער זיך געווענדעט צו דעם יונגען־מאן.

דער יונגער־מאן, וועלכער איז איצט געווען אהן וואנסען און אנדערש געשוירען, און הייזעריג, קיין ווארט פון מויל ניט ארויסצובריינגען, האט איהם די האנד געגעבען שטיל.

— ווער איז׳ס? — האבען די בליקען פון דעם עולם געפרעגט דעם יונגען־מאן אויף מישא׳ן.

— דוכט זיך א ציוניסט! — האט ער אבגעענטפערט, קוים צו פערנעהמען זיין שטים פון הייזעריגקייט.

— דאס איז דער קאריעריסט, וואס פאהרט קיין פּעטערבורג אין אוניווערזיטעט אריין אין דער צייט פון דער רעוואלוציע, — האט

זונדעל'ס זוהן, וואָס איז מיט איהם אינאיינעם אין גימנאַזיום אין איין קלאַס געווען, ארויסגעשריען פון א ווינקעל.

— וועט איהר געהן, וואו איהר זייט געווען ביז איצט.

— צו הערצלען געהט, צו הערצלען, — האָט ווער ארויסגערופען פון א צווייטען ווינקעל.

מישא איז געשטאַנען א פערוואונדעטער, אין דער ערשטער מינוט ניט געוואוסט, וואָס דאָס בעדייט.

— ווי הייסט, מען האָט צו מיר קיין צוטרוי ניט? איך בין דאך מישא ראַזענצווייג, די גאַנצע שטאָדט קען דאך מיך! — האָט ער כמעט ווי אויסגעשריען.

דער יונגער־מאַן, וואָס האָט זיך מיט איהם בעקענט ביי לייזעראָ־וויטש'ן, איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט איהם געוואָלט געבען צו פערשטעהן אז דער פּראָלעטאַריער קאָן נישט אנפערטרויען די פער־טיידיגונג געגען די קאָנטער־רעוואָלוציאָנערען צו דער בורזשואַזיע. זיי וועלען אליין פערהיטען זייערע אינטערעסען און כאָטש ער קען איהם, אָבער זייער קאָמיטעט האָט בעשטימט, אז די „סאַמאָאָבאָראָנע" זאָל זיין פּאַרטייאיש.

מישא האָט איצט ניט געהערט זיינע ווערטער. ער איז געשטאַנען ווי א צומישטער. „וואָס טהוט זיך דאָ?" ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי ער וואָלט פלוצלונג איז אנ'אנדער וועלט אראָבגעפאַלען, און די אַנדער וועלט איז דאָס בעשאַפען געוואָרען דורך די פּאָר חדשים, וואָס ער איז ניט געווען אין דער היים. ער האָט ניט געוואָלט אויסהערען יענעמס טעאָריע.

— און דאָוויד איז ביי אייך? — האָט ער געפרעגט.

— יאָ, דאָוויד איז א פּאַרטייִ־מענש, — האָט יענער איהם אָבגע־ענטפערט, וועלענדיג זיין העפליך.

— אויב אזוי, וועל איך געהן צו דאָווידען. דאָוויד וועט מיך צונעהמען אין זיין ראַיאָן, כאָטש איך בין א ציוניסט.

— דאָוויד איז ארעסטירט.

— וואָס? און דאָקטאָר לייזעראָוויטש?

— אויך ארעסטירט.

— און וואָס איז מיט ראחעל?

— דאָס ווייסען מיר נישט.

— וואס איז מיט דער מיידעל? ווי האט איהר זי געלאזט אליין?
— מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט פאמילען־אנגעלעגענהייטען.
מישא האט ניט געהערט דעם לעצטען זאץ. ער איז ווי א פייל אראב פון די טרעפ.

דאס עלפטע קאפיטעל.

טירס. א פאגראם אויף אידען, יונגע לייט ארגאניזירען זיך אין א זעלבסט־שוטץ צו קעמפען פאר די אייגענע עהרע, פאר'ן אייגענעם לעבען. און איך זיץ אין פינלאנד און בין פערליעבט, פערליעבט, אח, אח, פערליעבט.

ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי א טייוועלש געלעכטער לויפט איהם נאך, די מענשען, וואס ער טרעפט אן אויפ'ן וועג ווייסען פון אלץ און פון זיין אומגעלומפערטער, שלים־מזל'דיגער ליעבע און לאכען איהם אויס. און ער איז געלאפען, ווי ער וואלט געוואלט אנטלויפען פון זיך אליין. ער איז אריינגעקומען אין „ראוו“ אריין. דער „ראוו“ איז געווען פערשלאסען, פערהאקט טהיר און טויער, און עס האט זיך געדאכט ווי אויסגעשטארבען. ער איז געגאנגען נישט ווייסענדיג וואוהין און געקומען צו דאקטאר לייזעראוויטש'עס הייזעל.

די טהיר איז פערמאכט, די לאדען פון די פאדערשטע פענסטער זיינען צוגעמאכט. ער זוכט ווייטער און געפינט, אז די לאדען פון דער צווייטער שטוב זיינען אפען. ער קוקט אריין דורכ'ן פענסטער — עס זיצט ווער דרינען. ער קלאפט לייכט אן. ראחעל'ס ליכטיגע אויגען האבען זיך בעוויזען און א פערוואונדערט שמייכעלע איז אויף איהרע ליפען געלעגען. זי האט געוואונקען צו איהם מיט'ן פינגער. ער איז אריין אין שטוב.

ער האט זי געטראפען זיצענדיג ביי אן אפענעם אייוועז, איהרע האאר זיינען געווען צולאזען און נאס און זי האט זיי געטריקענט ביים פייער. ארום איהר אין שטוב זיינען געשטאנען קאסטענס, פול מיט יונגע פלאנצונגען, וועלכע דאקטאר לייזעראוויטש האט געהאט אין שטוב דעם גאנצען ווינטער. זי איז אזוי געזעסען ארום די קאסטענס

בליהעכץ מיט איהרע נאסע לאָקען, געפלאָכטענע צעפּ און זיך געפרעהט מיט מישאַ'ן:

— אוי, ווי גוט וואָס איהר זייט געקומען! איך האָב אזוי געווארט אויף אייך! עס קומט קיינער נישט צו אונז.

— שוין לאַנג זיינען דאוויד מיט'ן פאטער ארעסטירט?

— שוין דעם דריטען חודש. מען האָט זייביידע ביינאכט צו־גענומען. איך האָב געוואָלט מיטגעהן מיט זיי, נור זיי האָבען מיך נישט געוואָלט מיטנעהמען. איך האָב אזוי געוויינט.

— און איהר זייט די גאַנצע צייט אַליין?

— ביי וועמען זאָל איך דען זיין? איך קאָך זיי יעדען טאָג אָב עסען און טראָג זיי אהין אין וואָך אריין. די אידענע דאָ, געגענאיבער וואָס דער פּאפּא פלעגט איהר קינד היילען העלפט מיר צו.

— אָבער געדענקט אָן גאָט. אַליין! ווי זייט איהר געווען די גאַנצע צייט אליין? פארוואָס האָט איהר קיינעם נישט צו וויסען געגעבען? מיין שוועסטער, אנדערע חבר'טעס. איהר האָט דאָך פריינד!

— וועמען האָב איך געזאָלט זאָגען? איך האָב מיר געקאָנט אַליין אַנ'עצה געבען. נאר איך וויים נישט וואָס דאָס איז. שוין די צווייטע וואָך, ווי פּאפּא שיקט מיר ארויס די כלים פון טורמע און אין די כלים געפינט זיך אַ האַלב עסען צוריק. אָבער פּונקט די העלפט. אַ האַלבער בוינעל, אַ האַלבע פּארציע. יענע וואָך האָב איך זיי אריינגעשיקט די ערשטע בלעטלעך פון אונזערע פלאַנצונגען — האָט מען מיר אַ העלפט צוריק ארויסגעשיקט.

— האָט איהר זיך מיט פּאפּא נישט געזעהן?

— מיט פּאפּא יאָ, אָבער מיט דאוויד'ן האָט מען מיך נישט גע־לאָזען זיך זעהן. די גאַנצע צייט נישט. פּאפּא האָב איך פאר צוויי־וואָכען געזעהן.

— עס מוז ווער פעהלען פון זיי, אָדער פּאפּא, אָדער דאוויד, מען האָט זיי וואהרשיינליך צושיידט.

— איך האָב אויך אזוי גערעכענט, איך בין מיר געגאַנגען נאָכ־פרעגען אין דער „אכראנקע". האָב איך פון דער צווייטער שטוב געהערט אזאַ געוואַלד, אזאַ אונמענשליכען שרייען, מען האָט וועמען דערינגען געשלאָגען, איך בין צוגעלאָפען צו דער טהיר און אנגעהויבען רייסען די טהיר און קלאָפּען: „עפענט־אויף, עפענט־אויף!" די טהיר

האָט זיך מיט רעש אויפגעריסען און עס איז ארויס א יונגער אָפיצער מיט אזא כעס, מיט אזא געבייזער. נור אז ער האָט מיך דערזעהן, האָט ער אנגעהויבען די שווארצע וואנסלעך זיינע צו דרעהען, און האָט מיך מיט א פריינדליכען שמייכעל געפרעגט וואָס איך וויל. איך האָב איהם גארנישט געענטפערט, איך האָב איהם אָנגעקוקט און ער האָט געשמייכעלט, און איך בין פלינק ארויסגעלאָפען. איך וויל נישט מעהר אהין געהן.

מישא האָט געקוקט אויף איהר די גאנצע צייט וואָס זי האָט גערעדט. דער קינדערשער שמייכעל איז נישט אראב פון איהר פריש־געבליבענעם געזיכט. איהר אונשולדיג געזיכט האָט קיין אהנונג נישט געהאַט פון די גרויליכקייטען, וועגען וועלכע זי האָט דערצעהלט, און א אונבעשרייבליך רחמנות־געפיהל צו איהר האָט מישא'ן ארומגענומען,— א רחמנות־געפיהל נישט בלויז ווי צו א בעליידיגטער געבוירענער שוועסטער, נור ווי צו א שוועסטער פון גאנצען פאָלק. ער האָט איצט געפיהלט די פערבארגענע פעדים, וואָס קניפען איהם מיט איהר צוזאמען נישט בלויז ווי א מענש מיט א מענשען, נור ווי א איד מיט א אידען.

ער האָט אין איהר געזעהען די בעליידיגטע אידישע שוועסטער, וואָס מוז שוין אזוי יונג און אונשולדיג בעליידיגונגען ליידען. עס איז איהם געקומען אויפ'ן זין יהודה ליב גארדאנ'ס געדיכט, וואָס ער האָט אַמאָל אין דער יוגענד אויסוועניג געקענט — „אחותי רוחמה“:

„מה תתיפחי, אחותי רוחמה“?!

ער האָט לאַנג געקוקט אויף איהר. זיין הארץ האָט אין איהם געקרעמפּפט, די ליפּען האָט ער פון אהנמאכט געביסען און זיינע אויגען האבען מיט ליעבע געשלונגען איהר פּנים, איהרע האאר, איהרע בעוועגונגען, איהר גאנצע נשמה. לאַנג האָט ער קיין ווארט פון מויל נישט געקענט ארויסברייגגען. אין שטיבעל האָט אנגעהויבען צו־טונקלען און ער איז אלץ געזעסען און בעטראכט דאָס ליכט פון איהר־פּנים וואָס איז איצט בעלויכטען געווען פון דעם פלאַם פון פייער, און ער האָט געשוויגען.

— נור איצט וועט גוט זיין. איהר זייט צוריקגעקומען ,— האָט זי זיך פּלוצלינג אָנגערופען.

מישא איז נישט רויט געווארען, ווי עס וואלט אנ׳אנדערס מאל געשעהן. ער האט זיך נישט דערשראקען, ער האט פלוצלינג זיין לשון געפונען און אנגעהויבען צו ריידען, ווי אוים שכרות:

— אודאי, וועט גוט זיין. איך וועל אייך נישט לאזען קיין שלעכטס טהאן, נישט לאזען, דאס לעבען איינשטעלען, אלץ איינשטעלען, אלץ, — און ער איז פלוצלינג שטיל געבליבען.

— און איהר האט געבענקט נאך מיר? — האט זי געפרעגט נאאיוו, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין.

— אודאי האב איך געבענקט נאך אייך. אודאי האב איך געבענקט נאך דיר, נור נאך דיר, נור נאך דיר; איך האב קיינעם נישט, אחוץ דיר, קיינעם נישט!

ער האט זיך פלוצלינג דערמאהנט וואס ער רעדט. ער איז געבליבען שטעהן ווי אויף קויהלען געבראטען, איז בלוט־רויט געווארען. די צונג האט זיך איהם געדרעהט, מיט די הענד האט ער געווארפען און ניט געוואוסט ווי אזוי ער קומט פון שטוב ארוים.

אבער ראחעל האט זיך דערווייל אויפגעהויבען, איז צוגעגאנגען צו איהם און איהם אנגעהויבען צו גלעטען מיט איהרע גלאטע קליינע הענטעלעך. איהרע שעהנע שווארצע אויגען זיינען שטעהן געבליבען אויף איין ארט און געקוקט איהם אין פנים אריין מיט איהר גאנצער קינדישקייט.

— א, ווי גוט איהר זייט מישא! — האט זי זיך געפרעהט, — א, ווי גוט דו ביזט, און דא איז אזוי שלעכט, אזוי איינזאם, אזוי טרויעריג.

— אבער, וואס וועט איצט זיין? איהר קאנט דאך דא ניט לענגער בלייבען, איהר מוזט געהן צו אונז אהיים,—האט זיך מישא דערמאהנט.

— פארוואס? — האט זי געפרעגט פערוואונדערט.

— די שטאדט איז אין א סכנה, מען ריכט זיך אויף פאגראמען!

— אויף פאגראמען? וואס איז עס? — האט זי געפרעגט קינדיש.

— זיי ווילען אונז שלאגען, אונז אלע — אייך, מיך, אייער פאטער — אונז אלעמען!

— ווער וויל אונז שלאגען? — האט דאס מיידעל געפרעגט פערוואונדערט.

— קריסטען, רוסען, פויערים, — אלעו — האט מישא אויסגעשריען, ווי ער וואלט ערשטוינט געווארען פון איהרע פראגען.

— אבער פארוואס? — האט דאס מיידעל אויסגעשטעלט א פאר אויגען, וואונדערנדיג זיך אין איהר גאנצער נאאיוויטעט.

— פארוואס? פארוואס? פארוואס? — האט זיך מישא היסטעריש צולאכט — ווייל מיר זיינען אידען!

— ע, עס איז נישט וואהר, מיר זיינען גאנץ גוט מיט קריסטען. היילט דאך דער פאטער די פויערים, און זיי ברענגען אונז אייער, פוטער דערפאר, און ד"ר שימאנאווסקי קומט יעדען טאג אריין, נאכפרעגען זיך אויף דעם טאטען, און זיין זוהן געהט מיט מיר יעדען טאג דאס עסען טראגען אין דער וואך, און ער גיט מיר אב דאס געלד, וואס דער טאטע האט ביי איהם אוועקגעלעגט. ניין, עס איז נישט וואהר, זיי ווילען אונז נישט שלאגען.

— אבער דא קאנט איהר דאך נישט זיין אליין, איהר מוזט צו אונז מיטגעהן.

— איך האב נישט קיין מורא פאר גוים, זאלען זיי קומען. מיך וועלען זיי נישט שלאגען. איך האב זיי קיינמאל קיין שלעכטס נישט געטהאן, קיינמאל!

אויף דעם איז פינסטער געווארען און ראחעל האט אנגעצונדען דעם לאמפ. זיי זיינען ביידע געזעסען און האבען זיך איינס דאס אנדערע אנגעקוקט.

— און ווי האט איהר געלעבט אין פעטערבורג? וואס, אין פעטערבורג איז פרעהליך?

מישא האט געשוויגען.

— יא, און מערי, דאכט זיך, זי איז מיט אייך אינאיינעם מיטגעפאהרען? — זי האט אין מיטען אבגעהאקט און האט אנגעקוקט מישא'ן און האט זעהר טרויעריג געזאגט:

— איך ווייס, איהר האט מערי'ן ליעב, איך ווייס, — האט זי געזאגט, און דאס ערשטע מאל, זינט מישא האט זי געקענט, האט זי זיין בליק אויסגעמידען און איהר געזיכט איז פערענדערט געווארען.

דאן האבען זיי ביידע לאנג געשוויגען.

דאס צוועלפטע קאפיטעל

אז מישא איז דערנאך אהיים געגאנגען, איז שוין פינסטער גע־זוען אין „ראוו". ער איז געגאנגען פאמעליך, דעם קאפ אראבגעלא־זען און געקלערט וועגען ראחעל, וועגען דער לאגע פון די אידען, וועגען דעם אומגליק, וואס שטעהט פאר אלעמען, וועגען דער אלטער, אלטער אידישער טראגעדיע. נור אין די אלע געדאנקען איז איהם אדורכגעגאנגען ווי א בליץ מערי. און ווי ער האט זיך אויך געוואלט בעפרייען פון איהר, און וויפיעל ער האט זיך אויך פארווירפע געמאכט, האט ער דאך געמוט קלעהרען וועגען איהר. וואו איז זי איצט? מיט קאוואלסקי'ן, מיט קאוואלסקי'ן אליין. ער האט פיעל, פיעל זאכען געזעהן... פלוצים האט ער דערהערט שטימען, וואס דאווענען. ער האט זיך אומגעקוקט: פון א קליינעם שוהל־פענסטערעל האבען ארויס־געשיינט שטראהלען פון אנגעצונדענע ליכטלעך און עס האט זיך ארויסגעריסען דער געהילך פון תפלות. ער איז אריין אין שוהל. דאס שוהל'כעל איז געווען טיעף ווי אין א קעלער איינגעפאלען, עס איז געווען אנ'ארים, קליין שוהל'כעל. אויף טרעפלעך איז מען אהין אראבגעגאנגען, האלב אין א קעלער איז עס געלעגען — דאס בית־המקדש פאר די ארימע אידישע בעלי־מלאכות, פאר די איינוואהנער פון „ראוו". נאקעטע זיינען געשטאנען די ווענדטלעך, און אנ'ארון, מיט א שטיק ארימען לייוועגד פערשטעלט. פאר דעם צובראכענעם עמוד איז געשטאנען אן ארימאן, א איד אין א צוריסענעם טלית איינ־געהילט, און האט פאר די קליינע גראשענדיגע ליכטלעך זיין תפלה געזאגט. און פול איז דאס שוהל'כעל אנגעשטאפט געווען מיט די ארימע־לייט פון „ראוו". און דאס דאווענען איז דא געווען א ווארימס און פול מיט קרעכצען און געשרייען, וואס זיינען געקומען פון די צובראכענע הערצער—פון צער און צרות, וואס האבען דאס שוהל'כעל פול געמאכט... עס האט זיך געדאכט, אז אלע אונערפילטע וואונשען, אז אלע ליידען פון די דאוונער גיסען זיך אוים אין זייערע תפילות און לעגען זיך ווי א וואלקען אונטער דעם באלקען פון דעם ארימען שוהל'כעל.

מישא האט אנגעקוקט די דאוונער. ער איז אריין ווי א פרעמדער צווישען זיי. נישט זיין ארט איז דא, נישט ער האט דאס רעכט צו דאוונען אין דעם בית התפילה און צווישען זיי דא. ער קאן נישט אזוי דאוונען ווי זיי און איז ניט אזוי זאט מיט צרות ווי זיי. נאר ער האט געקוקט אויף די דאוונער מיט אויגען פול קנאה. זיי האבען פאר וועמען צו בעטען. זיי גלויבען און האפען. ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ער געפינט זיך אויף א חתונה און ער זעהט טאנצען און פרעהען זיך, און קאן זיך ניט מיטפרעהען. ער האט דא בעגריפען דעם סוד פון זיין נאציאן, דעם סוד פון גלות, דעם סוד, וואס אידען קאנען אלץ איבערטראגען. ער האט געזעהן זיין פאלק אדורכשלעפענדיג זיינע ביינער דורך דעם לאנגען ברענענדיגען קאלך־אייוועןן פון דער וועלט־געשיכטע ביז'ן היינטיגען טאג. ער האט דאס געזעהן אין די ארימע נאקעטע וועגד פון שוהל, פון דעם בעלעמער, פון דעם אבגעריסענעם ארימען עולם, פון דעם טרויעריגען נגון פון דער תפלה, וואס איז מעהר עהנליך צו א ווילד שרייען, ווי צו דאוונען, און אינ'ם ווילדען שאקלען זיך פון דעם עולם. ער האט דארט אלץ ג ע ז ע ה ן, עס איז אבער נישט געווען אין איהם. ער האט געוואלט אינוויינינג זיין צוגעדעקט מיט'ן שלייער פונ'ם סוד, נור ער האט נישט געקאנט. זיין רעכענונג מיט גאט האט ער שוין לאנג געהאט אבגעשלאסען. ער איז ניט געווען רעליגיעז: ער האט שוין נישט געדאווענט און נישט געגלויבט זינט ער איז געווען אין פיערטען קלאס. איצט מיטדאוונען מיט זיי האט עס אויסגעזעהן ווי א צבוע'יאטשעסטווע, ווי ער וואלט גענארט זיך אליין. נור די מינוט האט ער פון גארניט געוואלט קלערען, וויסען. ער האט זיך אריינגעבויגען אין א סדור אריין ביי אנ'ארימען אבגעריסענעם אידען און האט אנגעהויבען מיטצודאוונען, הויך, הויך, אויפ'ן קול, אין זייער טאן אריין, אין זייערע שטימען — ווי ער וואלט זיך געוואלט אריינווארפען אין זייער געבעט, אין זייער סוד און זיין מיט זיי אינאיינעם, הינטער איין וואלקען, הינטער איין צודעק...

אז ער איז אהיים געגאנגען, זיינען איהם פיעל זאכען קלעהרער געווארען. די קינפטיגע טעג האבען איהם שוין נישט אזוי שרעקליך אויסגעזעהן. נישט דער בטחון אויף גאט האט איהם בערוהיגט (ער האט זיך געשעמט פאר דעם געדאנק), נור ער האט געהאט דאס געפיהל

ווי ער פאהרט אויף א גרויסען שיף, דאס גאנצע אידישע פאלק פאהרט אויף דעם שיף, און דאס שיף איז ארויסגעפאהרען אין דעם ערשטען טאג יואס די וועלט איז בעשאפען געווארען, און פאהרט ביז צום היינטיגען טאג, און יעדעס מאל בלייבט עס שטעהן ביי אנ׳אנדער פארט — מצרים, ארץ ישראל, בבל, אראביען, שפאניען, טערקיי, האלאנד, רוסלאנד — די גאנצע אידישע געשיכטע איז איהם פאר די אויגען פערבייגעגאנגען. און היינט איז איין טאג פון דער אידישער געשיכטע: נעכטען איז די זאך געשעהן אין אלעקסאנדריא, אין קסריה, אין רום, אין מאדריד, אין פראנקפורט, אין קראקוי, — היינט געשעהט עס אין קישינעוו, אין קיעוו — און עס האט איהם שוין נישט גע־שראקען. עס וועט אדורכגעהן, אדורכגעהן — אלץ וועט אדורכגעהן, און דאס שיף וועט ווייטער שווימען, ווייטער שווימען, ווייטער שווי־מען, ביי אנדערע פארטען זיך אבשטעלען, ביז צום לעצטען טאג פון דער וועלט.

מיט די געדאנקען איז ער געקומען אהיים. אין דער שטוב ביי זיי האט ער געטראפען א גרויסע אונארדנונג: אלע שרענק און קא־מאדען זיינען געווען אפען געשטאנען, אין סאלאן — גרויסע קערב, און די מוטער, סאניע און אלע דיענסטען שטעהן און פאקען די זאכען.

די מוטער האט איהם בעגריסט מיט א געבייזער:

— מישא, וואו ביזטו א גאנצען טאג? דא פאקט מען די זאכען. איך האב געוואלט איינפאקען דיינע זאכען אויך. דיין שראנק איז צו און דו ביזט ניטא, גיב דעם שליסעל.

— אבער וואוהין פאהרט איהר? וואס איז דען?

— מיר פאהרען דאך מארגען אב נאך בערלין. א האלבע שטאדט איז שוין דאך ארויסגעפאהרען!

— אבער צו וואס? וואס טהוט זיך דא? — האט ער געפרעגט פערוואונדערט.

— וואס רעדסטו?! ווער עס קאן נור, אנטלויפט. אין אזא סכנה!

מישא׳ן איז מיט אמאל אלץ קלאהר געווארען. אין ערשטען אוי־גענבליק האט זיך איהם פארגעשטעלט א בילד פון מיטעל־אלטער, ווי אידען ציהען אב פון א שטאדט, פון וועלכער מען טרייבט זיי ארויס. זייערע קאסטענס אויף די רעדלעך שטעהען שטענדיג גרייט. יעדע

מינוט אבצוציהען. ער האט זיך דערמאהנט אן קאסטען מיט די רעדלעך, וואס שטעהט ביים פעטער, א ירושה פון עלטער־עלטער־זיידען. ער האט זיך געפיהלט, ווי ער איז נאך אין מיטעל־אלטער, אין שפאניען, א נאכט פאר'ן גירוש, אלע אידען פאקען די זאכען איין און ציהען אב... אבער באלד האט ער זיך דערמאהנט אן „ראוו“, אהן די שוהל, אן יענע אידען, אן גאנצען אידישען פאלק, וואס בלייבט איבער און מיט אמאל דערפיהלט די גאנצע געמיינהייט, פחדנות און בעל־הבת'ישען עגאאיזם, וואס ליעגט אין דעם אנטלויפען, און עס האט איהם אנגענומען א שרעק און אנ'עקעל פאר זיינע עלטערן און ער האט אויסגעשריען מיט אן אונמענשליכען קול:

— אבער וואס טהוט איהר? וואוהין אנטלויפט איהר? אומ־גליקליכען! וואוהין אנטלויפט איהר?

— אבער קינד, וואס טהוט זיך מיט דיר? — איז די מוטער צו־געגאנגען צו איהם און האט איהם אנגענומען ביי דער האנד און געפרואווט צו בעריהרען זיין קאפ. מישא האט זיך ארויסגעריסען פון איהר.

— און וואס זאלען טהאן די, וואס האבען נישט קיין געלד צו אנטלויפען? וואס לאזט איהר זיי איבער? איהר פערשטעהט, וואס איהר טהוט, איהר פערשטעהט, ווי איהר האנדעלט? איהר פערשטעהט?

—האט ער געשריען,ווי א טיער, וואס איז פערוואונדעט געווארען.

— אבער, קינד, וואס זאלען מיר טהאן? מיר מוזען זיך ראטעווען, ווער עס קאן, דער ראטעוועט זיך — אבער בערוהיג דיך, בערוהיג דיך, גיב דאך דעם שליסעל, מיר וועלען דיינע זאכען איינפאקען.

— וואס! און מיך ווילט איהר אויך מיטנעהמען מיט זיך? ניין, ניין! פאהרט, אנטלויפט, — איך געה נישט מיט אייך. זאלען זיי קומען, איך בין גרייט צו די פאגראמען, איך בין גרייט.

דער פאטער איז אריינגעקומען צולויפען פון דער צווייטער שטוב אין קאפעל, האלטענדיג אין דער האנד א פאק פאפיערען, געלד און צירונג, וואס ער האט געהאלטען אין איינפאקען, און געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואס איז געשעהן?

— אבער, קינד, וואו וועסטו בלייבען? בערוהיג דיך, בעדענק דיך, יעדער ראטעוועט זיך, ווער עס קאן נור. בעדענק דיך, וואו

װעסטו בלײַבן, װאו װעלען מיר דיך לאזען? בעדענק דיך, װאס רעדסטו? — האט זיך די מוטער געבעטען אין טרעהרען.

מישא האט געקוקט מיט פעראכטונג אויפ'ן פאטער מיט די צירונג אין דער האנד, און האט געשריען צו איהם:

— אח, װי פעראכט איך אייך! גאנץ גוט אזוי, גאנץ גוט איז אלץ װאס עס קומט אויף אייך, און װאלט איך ניט געגלויבט אין דעם נייעם דור, װאס װעט קומען נאך אייך, אין דעם נייעם דור, װאס װעט בעסער זיין פון אייך, װאלט איך מיט ליעבע און ענדע געמאכט צו מיין טרויעריג לעבען. — און ער איז האסטיג ארויס פון שטוב.

די מוטער האט זיך אויפגעכאפט, געכומען א טוף:

— דאס קינד איז קראנק. מישא, מישא! — איז זי איהם נאכגעלאפען אין קארידאר ביז פון הויז ארויס, — מישא, מישא, װאוהין געהסטו! מישא, מישא!

מישא איז געלאפען, װי עס װאלט איהם װער נאכגעיאגט. אבגעשטעלט זיך אין מיטען גאס, ארומגעקוקט זיך. די גאס איז שוין פינסטער געװעזען, אלע געװעלבען פערמאכט, די לאמטערנס פערלאשען, און עס האבען זיך געהערט די טריט פון די זעלנער, װאס זיינען געגאנגען מיט די ביקסען אין גאס. ער האט מיט אמאל דערפיהלט זיין גאנץ עלענדקייט. װאוהין געהט מען? װאוהין געהט מען? ער האט זיך אן עפיס דערמאהנט און האט אנגעהויבען צו געהן מיט פלינקע טריט אריין אין „ראוו" און אנגעקומען פאר דאקטאר לייזער ראװיטש'עס הויז. דער לאדען איז שוין צו געװעזען, נור אינװייניג האט די לאמפ נאך געלויכטען. ער האט אריינגעקוקט דורך א שפאלט פון לאדען. ראחעל איז געװעזען איינע אליין ביים טיש און האט איבערגעזעצט דאס בליהעכץ פון איין קאסטען אין צװייטען אריין. ער האט אנגעקלאפט:

— איך בין עס, מישא.

— אה, מישא, װי גוט איז, װאס איהר זייט געקומען, — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, אבער באלד איבערגעריסען און געקוקט איהם אין די אויגען אריין: פארװאס זייט איהר אזוי טרויעריג?

מישא האט זיך קוים איינגעהאלטען פון טרעהרען. ער האט גערעדט ערנסט:

— לאזט מיך דא זיין מיט איך, איך האב נישט קיינעם, — האט ער נישט געענדיגט זיין זאץ. ער האט דערפיהלט ראחעל׳ס קאלטע הענד אויף זיין קאפ, אויף זיין פנים, אויף זיין האלז.

— אבער, מישא, מישא, טייערינקער מישא, — האט זי אויסגע־רופען אויף אידיש.

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל.

מאקסימאוויטש איז געווארען א בעשטענדיגער גאסט ביי קאוואל־סקי׳ן און האט זיך זעהר דערנעהענטערט צו מערי׳ן.

מערי איז פיר איהם געווארען איינע פון יענע נשמות ביי וועלכע ער האט דערווארימט און אויפגעפרישט זיין ביסעל צו־אלט געמיטה.

ער האט ליעב געהאט יוגענד, און דאס יונגע פאר, וואס האט אלץ אוועקגעווארפען און וואוינט זיך בעזונדער דא, אויף דעם „אסטראוו“, האט איהם ענטציקט. ער פלעגט זיך דארט געפינען יעדען פאר־נאכט צום קאפע, און האט זיך צוגעוועהנט צו זיי, אז עס איז געווארען זיין געליעבטע היים. ער האט געפיהרט מערי׳ן איבער פעטערבורג, אין „ערמיטאזש“, שעה׳ן אבגעשטאנען פאר די רעמבראנדטישע קעפ און איהר דערצעהלט די געשיכטע פון יעדען בעדייטענדען בילד, ווי אזוי עס איז אנגעקומען אין „ערמיטאזש“. ער איז געקראכען אין די פארצעלאן־אבטהיילונג, מיט ליעבע בעטראכט יעדען טעלער בעזונדער און מיט מערי׳ן געטהיילט זיינע אנשויאונגען. פאר איהר איז ער געווען אויפריכטיג, האט אויפגעעפענט זיין גאנץ הארץ, אויסגעגאסען זיין כעס אויף דעם סיסטעם פון רוסישען ביוראקראטיזם, וואס האט ארייגעבראכט אין „ערמיטאזש“ א סך אונעכטע בילדער, און האט זיך אבגערעכענט מיט זיי פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל.

— געקומען פיאטער אין א רינשטאק, צווישען זומפען, און האט געזאגט: „דא, וויל איך, זאל זיין דער פונקט פון דער וועלט“ — און עס איז געווארען! און הונדערט מיט דרייסיג מיליאן מענשען, צו־ווארפען אויף א זעקסטעל פון דער ערד, ארבייטען אויף דעם פיתום ורעמסס, וואס פיאטער האט געגרינדעט, יאגען פון זיך ארוים זייערע קרעפטען און שפייזען דעם רינשטאק, וואס הייסט פעטערבורג. און

די פּוילישע סאַלאָנען און שלעסער האָט מען די בילדער ארויסגע־שלעפּט, צושטערט א קולטור פון הונדערטער יאָהרען און צוזאַמענגעשלעפּט זיי אויף איין אָרט, אָהן טעם און אָהן סיסטעם, קיין מענש זעהט זיי נישט, קיין רעכטע פאָטאָגראַפיע איז דאָך ס'מאָל נישטאָ פון זיי. האָט איהר שוין געזעהן א ריכטיגע אבבילדונג פון די בילדער אין „ערמיטאַזש"? ווייסט דען די וועלט פון רעמבראַנדט'ס בעסטע בילד: „דער צוריקגעקומענער זוהן"? נאַ, קוקט דאַרויף, זעהט דאָס פּנים פון דעם יונג, וואָס דרעהט זיך איין אין פאָטער'ס שויס. איז ער נישט ווי א קאַלב, וואָס בעהאַלט זיין קאָפּ אונטער דער קוה'ס ברוסט? דאָס איז דאָך דאָס פּרימיטיווע געפיהל, דאָס נאַטור־געזעץ, וואָס שטעקט אין יעדען שטאַנג פון א בלום, קען עס די וועלט? זיי זיינען אין די מעטשעטען פון קאַווקאַז אריינגעקומען, האָבען די טייערסטע קרוגען ארויסגענומען, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך טרעהרען פון פעל־קער; געמער, צו וועלכע נאַציאָנען האָבען געבעטען, און האָבען זיי אין דעם פינסטערען קעלער פון „ערמיטאַזש" איינגעגראָבען. די געהיימניספאָלע געמער פון די מדבריות, וועלכע זיינען דורכגע־בריהט מיט זוננען־שטראַהלען פון פיער טויזענד יאָהר, האָט מען דאָ, ביי די רינשטאָקען פון פעטערבורג אויפגעשטעלט. די זון שיינט דאָך קיינמאָל נים איבער זיי, זיי זיינען פערהילט אין פינסטערע חמארעס. קוקט אויף די צוויי ספינקסען, וואָס שטעהען ביי דער נעוואַ! זיי בענקען דאָך צוריק אין דער מדבר אריין, נאָך די זון, וואו די מענשען זיינען געקומען געבלאַנדזשעט צו זיי, עולה רגל זיין, האָבען געשלאָגען די שטערנס צו דר'ערד און געפרעגט ביי זיי בעשייד אויף דאָס רעטעניש פון לעבען. און דאָ, צו וואָס דיענען זיי? ווער קוקט זיך אויף זיי ארום? די איזוואָזטשיקעס בינדען אָן די פערד ביי זייערע העלזער. איך בין אמאָל אדורכגעגאַנגען, האָב איך געזעהן, ווי אַ שכור'ער גוי שטעהט און פּארעט זיך ארום די ספינקסען — האָב איך אין דעם געזעהן דעם סימוואָל פון רוסלאַנד. אויף דעם רינשטאָק, וואו מען האָט דעם שטענדיגען קאַטאַר, אויף דער פייכטקייט, וואו דער מענש איז שטענדיג פערקיהלט, ארבייט גאַנץ רוסלאַנד. עקסטראַ־צוגען געהען אב פון ניצא מיט די שעהנסטע בלומען פון דער רעוויערא, און ווי זיי פיהלען נור די לופט פון פעטערבורג, ווערען זיין פער־שמאַכט. איז דען א וואונדער, וואָס אויף דעם זומפּ האָט געקענט

אויסוואקסען אזא ווילדע שרעקענדע פרוכט, ווי דאסטאיעווסקי. יעדער צווייטער מענש אין פעטערבורג איז דאך דאסטאיעווסקי'ס א טיפּ — דאס איז די לופט שולדיג, די פייכטקייט און די טונקעלע חמארע, וואס הענגט ווי א קללה איבער פעטערבורג.

געשטעקט האט ער מיט'ן קאפּ אין דער רוסישער קולטור, אין געוועזן א טרעגער פון איהר און א שעפּפער פון איהר, און א טיעפע שנאה איז געלעגען פערהוילען אין די ביינער פון דעם אידען צו אלץ, וואס איז רוסיש.

— געהען מאכען א רעוואלוציע — ווער? דער רוסישער פּויער — האט ער געשימפּפט איבער דער רעוואלוציע פאר מערי'ן, — זייער לופט איז דאך אנגעשטעקט מיט פּראוואקאציע, אהן צו וויסען און אהן צו וועלען. ווייסטו דען, וואס דער רוסישער פּויער וועט וועלען אין צוויי שעה ארום? עס איז דאך א מאטעריאל וואס האלט אין קאכען. זיי שטעהען דאך נאך אין דער פאר־היסטארישער צייט. מען האט זיי מיט געוואלד א קריסטליכע רעליגיאן אנגעווארפען, און זיי האבען נאך א נטיה צו די ווילדע געטער, צום אנטלויפען פון די דערפער, געהן אין די סטעפּעס און פערברענען זייערע קינדער. און מיט דעם זאל איך שותפות מאכען, מיין גורל פערבינדען מיט זייערען! ניין. דאס מוז מען נאך מיט דער רוט שלאגען. איך וועל ליעבער האבען צו טהאן מיט דעם וואס שלאגט זיי; ער האט דאך מעהר מענשליכע בעדערפנישען.

אזוי פלעגט ער זיין כעס אויסגיסען אויף דער שטאדט, אויף פעטערבורג, אויף די מענשען, וועלכע זיינען איינגעטונקט אין דער רעוואלוציע און האבען אן איהם פערגעסען. אזוי פלעגט ער זיך שטעלען פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל, פאר וועלכע ער האט אנגעהויבען צו פּראנטעווען, זיינע גרויע האָר אביסעל אונטערגע־פארבט און נייע שווארצע וועסטען זיך געניהט.

און מענשען האבען געקוקט דערויף, וואס ער טראגט זיך אין דער ערנסטער צייט מיט אן אכצעהן־יעהריגע מיידעל און האבען געלאכט אין די פויסטען: „אהא, מאקסימאוויטש האט שוין ווידער עפּיס געפונען".

מערי'ן האט זעהר אימפּאנירט, וואס אזא געבילדעטער און גע־וואוסטער מענש געהט מיט איהר ארום. זי האט איהם ליעבליך יעדען

פריהמאַרגען צוגעשמייכעלט און געקומען פּינקטליך צו די „ראַנדע־וואוס“ אין די מוזעאומס, הערצליך געפּלוידערט מיט איהם אין די פּאַר־נאַכטען אין דעם טונקעלען קליינעם סאַלאָן, ביי דעם זידענדען טערקישען קאַפּע־קאַן. אַמאָל, אַזוי גאָר, ווי אונבעמערקט, האָט זי זיינע האָאר געגלעט, איהם איבערראשט מיט אַ קראַוואַטע אָדער מיט אַנ'אַלטער גראַוויורע. עס איז נישט בלויז געווען אַ בעציהונג ווי צו אַ פּעטער, ניין, נור עפּיס אַ רחמנות, אויסגעמישט מיט אַ מאָדנעם געפיהל, וואָס זי ווייסט עס נישט ווי אַנצורופען, האָט זי ארומגענומען צו דעם שטאָלצען, ליידענדען קונסט־קענער.

מאַקסימאָוויטש פּלעגט דאַן טהיילמאָל פאר איהר אויסטהאָן זיין מאַסקע און זיין געזיכט פּלעגט אננעהמען זיין נאַטירליך טרויעריג אויסזעהן, נור בעגאָסען זיך מיט'ן שמייכעל פון גליק און אמת'ן נחת.

דאָס פערצעהנטע קאַפּיטעל.

קאָוואַלסקי האָט געקוקט אויף מאַקסימאָוויטש'עס בעציהונג צו מערי'ן זעהר גלייכגילטיג און אפילו מיט סימפּאַטיע. ער האָט גע־וואוסט, אז מערי קאָן פון דעם אַלטען קונסט־קענער זעהר פיעל לער־נען. ער האָט בעמערקט אַ שמייכעל ביים עולם צו מאַקסימאָוויטש'עס ארומטראָגען זיך מיט דער „אכטצעהן־יעהריגער“ (מאַקסימאָוויטש'עס שוואַכקייט איז געווען איבעראַל בעקאַנט). קאָוואַלסקי'ן איז גענאַנ־גען אום מערי'ס כבוד, ער האָט זי געוואָלט מאַכען אויפמערקזאַם — נור עס איז ניט געווען אויף וואָס. מאַקסימאָוויטש'עס בעציהונגען צו מערי'ן האָבען איהם אויסגעזעהן אַזוי נאַאיוו, אונשולדיג און אויסער קאָנקורענץ, אז עס האָט איהם אַ רחמנות ארומגענומען צו דעם אַלטען פעראייניזאַמטען קונסט־קענער. האָט ער נאָך אַליין מערי'ן צוגערעדט צו דער פריינדשאַפט.

— זיי גוט צו מאַקסימאָוויטש'ן, זיי גוט, קינד, עס איז אַ רחמנות אויף איהם, און ער האָט דאָך דיך אַזוי ליעב.

דערצו איז קאָוואַלסקי געווען די לעצטע צייט זעהר פערטראָגען, בייז און אויפגערעגט. דערצו האָט איהם געבראַכט נאַטאַליאַ מיכאַי־לאָוונאַ — די דאַמע פון דעם בעקאַנטען סאַלאָן. פון דער ערשטער

צייט אַז, ווען קאָוואַלסקי איז נור קיין פּעטערבורג געקומען און מען האָט פון איהם אָנגעהויבען צו ריידען אין די קינסטלערישע קרייזען, איז איהר געגאַנגען אום דעם, אַז ער — ווי יעדעם שטיקעל „בעריהמט־הייט" אין פּעטערבורג, — זאָל פּערליעבט זיין אין איהר. נור זינט מערי האָט זיך בעוויזען, אַלע האָבען אָנגעהויבען ריידען פון איהר און זי האָט ביי איהר גאָר אינגאַנצען צוגענומען מאַקסימאָוויטש'ן, וועלכער זיצט ביי איהר גאַנצענע טעג, איז עס פּשוט געגאַנגען אין איהר ווייבערשער עהרע, אָבצונעהמען קאָוואַלסקי'ן פון מערי'ן. זי האָט געזעהן אין איהר אַ קאָנקורענט און האָט איהר געוואָלט ווייזען איהר מאַכט. און זי האָט אָנגעהויבען צו פייניגען קאָוואַלסקי'ן מיט איהר צודרינגליכקייט. זי האָט געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען זיך צו טרעפען מיט איהם אַליין, געוואָרפען צו איהם אַ צוויידייטיג וואָרט, אַ בליק, אַ קרעכץ, אָנגעטהאָן זיך פאַר איהם, און וויפיעל ער האָט מיט זיך נישט מלחמה געהאַלטען, און וויפיעל ער האָט זיך נישט בעמיהט זי אויסצומיידען, דאָך האָט ער זיך מיט איהר בעגעגענט. צי איז דאָס געווים אַ צופאַל, צי האָט זיך דער יצר הרע פאַר זיי גענומען — זי האָט איהם כמעט געזעהן יעדען טאָג און זי האָט איהם אַלץ מעהר זיינע נערוועז גערייצט מיט איהר ווייבליכען שעהנעם קערפּער.

קאָוואַלסקי האָט בעקומען אַן'איינלאַדונג צו עפענען די „אויס־שטעלונג פון די פרייע רוסישע קינסטלער". מאַקסימאָוויטש האָט זיי אָבגערעדט דאָרט אַהין צו געהן. מאַקסימאָוויטש איז איבערהויפּט מעהר נישט געגאַנגען נישט אויף קיין היינטיגע אויסשטעלונגען, נישט אין טהעאַטער אריין און נישט געלעזען קיין בוך פון אַ היינטיגען אויטאָר. „סאָציאַל־דעמאָקראַטען" — האָט ער געשימפּפט. מערי האָט אויך נישט געוואָלט געהן. זיי האָבען איבערהויפּט געזעהן אויס־צומיידען מענשליכע גערייידעריי, און מערי און קאָוואַלסקי האָבען זיך אַלץ זעלטענער צוזאַמען געוויזען. קאָוואַלסקין האָט דער יצר הרע געצווינגען — צי ער האָט יאָ געוואוסט דערפון, צי נישט. ער האָט באַלד דאָרט געטראָפען אויף דער ערעפנונג נאַטאַליאַ מיכאַי־לאָוונאַ. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ בלוי סאַמעט קלייד מיט פּוטער בענייהט אין אַ טיעפען דעקאָלטע, פון וועלכען עס האָט זיך איהר רונדיגע פולע ברוינליכע ברוסט ארויסגעגאָסען, ווי אַ רייפע קאָרש מיט טוי בעדעקט... זי האָט זיך באַלד דערנעהנטערט צו איהם

מיט דעם בעקאנטען פערבענקטען שמייכעל אויף איהרע פרישע רויטע ליפען, פון וועלכע עס האבען זיך ווי פער'חלש'ט ארויסגעוויזען איהרע ווייסע עלפאנט־ביינערנע צייהן.

די ערעפנונג איז געווען גוט בעזוכט פון דעם עלעגאנטעסטען פעטערבורגער פובליקום, האלב עקזאטיש אנגעטהאן אין לעסער'ס סטיל, וואס איז דעמאלט געווען די מאדע אין פעטערבורג. אטהעניעשע אפראדיטען האבען זיך דא געוויעזען מיט געשפאלטענע העלע קליידער, פון וועלכע עס האבען זיך ארויסגעוויזען די ראזען־לייבעדיגע פיס פון די זיידענע לאנגע שטרימף. עס האט גערוישט דאס זיידענס און די שפיצען האבען געשוימט, ווי דער שוים פון ים. עס האבען געבלאנקט די שווארצע אויגען־ברעמען און די זיידענע האהר־טואלעטען. זיי האבען זיך דערוויטערט אין אנ'אבגעלעגטען קליינעם סאלאן און אבגעשטעלט זיך פאר א נאקעטער מיידעל מיט שרעקליכע דינע געטאקטע הענד און פיס און האבען בעטראכט שווייגענדיג דאס בילד.

— און איהר דענקט, אז דאס ווייבליכע, וואס די פרוי נימ איבער דעם קינסטלער האט ניט קיין דויערנדען איינפלוס אויף זיין קונסט? — האט נאטאליא מיכאילאוונא איהם געפרעגט. קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען אריין, וועלכע זיינען שטעהן געבליבען אויף איין ארט, און געוויזען איהרע פער'חלש'טע ווייסע צייהן פון איהרע ליפען ארויס.

קאוואלסקי האט נישט געפרובט די אויגען אראבצונעהמען. מיט א פער'חלומ'טען ברומען האט ער איהר בליק אנטקעגען גענומען און האט געענטפערט:

— ניין, איך קען מיינע קאלעגען צו־גוט.

פון די ווייטערדיגע סאלאנען האט זיך פערנומען דאס גערויש פון די זיידענע טואלעטען איבער די טעפיכער און א שטיל פליסטערן פון די הערען.

— ווי מיינט איהר דאס? — האט נאטאליא איהם געפרעגט. האט הויך אבגעעטעמט הארט נעבען איהם, און איהר ברוינגליכער דעקאלטע האט זיך געהויבען פון די ארומגענייהטע שפיצען ביי איהר קלייד, און א הויך, מעהר פון איהר לייב, ווי פון דעם ארכידעאוס־פערפום, וואס האט זיך געטראגען פון איהר דעקאלטע, האט ארומגעכאפט זיין אטעם און איהם פער'שכור'ט.

— אַ, איך קען מײַנע קאָלעגען צו־גוט, — האָט קאָוואַלסקי װי־דערהאָלט זײַנע װערטער אַ ביסעל בײז, — װען מיר װאָלטען אױפ־גענומען דאָס אַלץ, װאָס יעדע װיל פון איהר אײגענעם בײ אונז לאָזען, װאָלט שױן גאָרניט איבערגעבליבען פאַר ס'אײגענע.

— און דאָס אַלץ — געמאָסטען מיט דער אײגענער מאָס, — האָט זי געזאָגט מעהר מיט איהרע אױגען, װי מיט איהרע ליפען.

— אײנע מעהר, די צװײטע װעניגער. נור עס איז אינטערע־סאַנט. יעדע פרױ, מיט װעלכען קינסטלער זי קומט צוזאַמען, זוכט מיט אַלע מעגליכקײטען איהם צו בעאײנפלוסען מיט איהר אינדי־װידואַליטעט. עס איז זײ װעניג דאָס ליבּ, זײ מוזען אױך נאָך אַ חלק האָבען אין דער נשמה. און דאָס איז יעדע. מיט אַנ'אמת, — האָט ער זיך מיט אַ פערלעגען שמײכעל געװענדעט צו איהר, װי ער װאָלט איהר געװאָלט פערגעלטען פאַר דעם רױטען בלוט־פלעק, װאָס זײַנע װערטער האָבען אַרױסגערופען אױף איהר געזיכט, — מיט אַנ'אמת, האָט איהר נישט בעמערקט, אַ פרױ געהט גאַנץ אַנדערש צו צו אַ קינסטלער, װי צו יעדען אַנדערן מאַנספערשױן? און דאָס יעדע, אפילו אַזעלכע, װעלכע ער טרעפט צופעליג, דורכגעהענדיג, קױם װערט זי געװאָהר, אַז יענער איז אױסער מאַן נאָך אַ קינסטלער, לאָזט זי באַלד פאַלען דאָס, װאָס האָט זײ אײגענטליך צוזאַמענגעפיהרט, און הױבּט באַלד אָן צו צו־װינקען צו זײַן קונסט, װי זײ װאָלטען אַזױ אַרום געװאָלט װײַזען זײער אונפעהיגקײט צו זײַן אַלײן פּראָדוקטיװ, נור צו װירקען אױפ'ן צװײטען.

זי האָט איהם אָנגעקוקט און האָט װידער לײַכט געשמײכעלט.

— גלױבּט איהר נישט אַז קינסטלער זײַנען װי די ביהנען, װעלכע פליהען אַרום איבּער די בּלומען, און די בּלומען — דאָס זײַנען מיר, פרױען, פון יעדער פון אונז נאַגט איהר אױס דעם זאַפט, — האָט נאַ־טאַליא געזאָגט, געװאָרפען אױף איהם אַ פערשעמט שמײכעלע און אַראָבּגעלאָזט די אױגען צו דר'ערד.

אין דעם קלײנעם סאַלאָן האָבּען זיך אָנגעהױבּען װײַזען די געסט פון דער אױסשטעלונג. אײניגע דאַמען אין פאַנטאַסטישע קלײדער, געפיהרט פון אַ יונגען מאַלער מיט לאַנגע צושױבּערטע האָהר, אין אַ קורץ רעקעל, פון װעלכען עס האָבען זיך אַרױסגעזעהן זײַנע צו־לאַנגע הענד, זײַנען אַרײַן אין דעם סאַלאָן, װאו דער יונגער מאַלער האָט

צוגעפיהרט די דאמען צו זיינע סקיצען, וועלכע זיינען געהאנגען אויף דערזעלבער וואנד, וואו נאטאליא און קאוואלסקי זיינען געשטאנען. און האט אנגעהויבען די דאמען צו ערקלערען דאס נײ־ערפונדענע ליכט פון זיינע סקיצען. נאטאליא און קאוואלסקי האבען אבגעהאקט זייער געשפרעך און אנגעהויבען ריידען פון עטוואס אנדערש.

— האט איהר שוין געזעהן די נייע טעפיכער, וואס דער אגענט פון מיין פאטער'ס פאבריק האט מיר מיטגעבראכט פון פערסיען?

— ניין.

— דאס מוזט איהר זעהן, עס וועט אייך זיין זעהר אינטערעסאנט.

— ביי א געלעגענהייט.

— האט איהר איצט עפעס וואס בעסערס צו טהאן? ווילט איהר דען נישט געהן? איך גלויב, מיר האבען שוין אלץ געזעהן.

— איך בין גרייט.

זיי האבען דעם סאלאן פערלאזט. אין קארידאר פרעגט נאטאליא:

— וואו איז מערי? פארוואס האט איהר זי נישט מיטגעבראכט?

— זי האט נישט געוואלט געהן. זי האט בעזוך. איך גלויב אז מאקסימאוויטש וועט היינט זיין ביי אונז, מיר זאלען אינאיינעם געהן צו דעם אבענד צו סאפיא אנדרייעוונא.

— וואס, איז ער אפט ביי אייך? אח, דער מאקסימאוויטש! זינט ער האט געזעהן אייער מערי, ווייזט ער זיך נישט מעהר, זייט איהר נישט אייפערזיכטיג? — האט זי זיך געווענדעט צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקין איז שרעקליך אונאנגענעם געווען דאס געשפרעך. ער האט'ס איבערגעריסען מיט שווייגען.

— ווילט איהר דען נישט מיך אהיים בעגלייטען? איהר וואלט באלד די טעפיכער געזעהן.

— איזוואשטשיק! — רופט דער שווייצאר צו א שליטען.

— מען דארף נישט, — ווינקט זי מיט דער האנד צום שווייצאר, — איך האב ליעב דעם פעטערבורגער פאר־נאכט. אזוי זעלטען האבען מיר דא די זון, דאס לעצטע ביסעל, — זאגט זי צו קאוואלסקי'ן, — וועלען מיר נישט צו־פוס געהן?

— ווי איהר ווילט.

אין פעטערבורג קומט זעלטען וועג אריין די זון אין ווינטער־צייט. נאר קוים קומט זי שוין אמאל אריין, שטעהט זי א גאנצען טאג מיט אזא הערליכקייט, מיט אזא פראכט, אז עס דאכט זיך, אז זי וואלט גע־וואלט אבנעהמען פאר דער גאנצער צייט, וואס זי איז נישט געווען. לאנגזאם, גאנץ לאנגזאם איז זי אויסגעגאנגען אונטער דעם גאלדענעם גארדעל־שפיץ פון פעטראפאוולאווסקי. דער גאלדענער גארדעל־טורם, האט זיך געדאכט, צוגעהט זיך אין דעם ברענענדיגען ליכט. די הייזער זיינען געווארען בעגאסען מיט אזא פאנטאסטישער בע־לויכטונג, אז עס האט זיך געדאכט, ווי דאס קומט ארויס אויס א לעגענדע; ווי ליכטיגע זונען וואלטען ארומגעבלאנדזשעט איבער די בעשנייטע גאסען, כאטש די קאנאלען האבען זיך שוין געהילט אין טונקעלען אבענד.

א קליינע צייט זיינען זיי געגאנגען אהן א ווארט צו ריידען. איינגעהילט אין איהר לאנגען פאקענעם זשאקעט, האט זי ארויסגע־וויזען איהר פולען קארשען־קאפ. איהר פנים האט געברענט. און מען האט געהערט, אז איהר הארץ שלאגט אין דעם נאקעטען דעקאלטע הינטער דעם ווייסען פוטער פעלץ. זי האט אונבעהאלפען־קינדיש איניגע מאל איבערגעווארפען איהרע ברענענדיגע אויגען אויף קא־וואלסקי'ן, וועלכער איז געגאנגען נעבען איהר עפעס בייז און דעם קאפ אראבגעלאזט צו דר'ערד. זי האט אייניגע מאל הויך אבגעקרעכצט און דער ווארימער דופט, וואס האט געשלאגען פון איהר, האט ווידער בעהויכט אויף קאוואלסקי'ן און ער האט זיך נישט אומגעקוקט, ווי ער וואלט מורא געהאט א ווארט ארויסצוריידען.

זי איז פלוצלים שטעהן געבליבען, ווי אונבעהאלפען. איהר טיעפער־קאלאש איז אראבגעפאלען פון איהר פוס, און דער קליינער געטאקטער־לאק־שוה מיט איהר זיידענעם שווארצען שטרומפף איז געבליבען הענ־גען אין דער לופטען, איבער דער פעטערבורגער בלאטע. קאוואלסקי האט איהר דעם קאלאש דערלאנגט. זי האט צו איהם אפיר געקוקט פון איהר טיעפען הוט און געוויזען איהם דעם איידעלען אויסגעטאקטען פוס.

— פארוואס זייט איהר אזוי שלעכט צו מיר היינט? — האט זי פלוצלינג געזאגט און געקוקט איהם ווידער אין די אויגען אריין.

— איך בין שלעכט? איך ווייס עס גאָרנישט! — האָט קאָוואַלסקי ווידער געשמייכעלט און ווידער ניט געקאָנט איבערטראָגן דעם ברען פון איהרע אויגען.

— יאָ, איהר זייט צו מיר זעהר שלעכט היינט, זעהר שלעכט, — האָט זי געזאָגט און געביסען איהר אויבערשטע ליפּ מיט איהרע ווייסע אַלבאַסטער־צייהן.

— פיליכט וועלען מיר פאָהרען, צו אייך איז נאָך אזוי ווייט — האָט ער געזאָגט אויפגערעגט.

— איז איהר ווילט, וועלען מיר פאָהרען.

זיי האָבען צוגערופען אַג'איזוואָשטשיק און געזאָגט דעם אדרעס.

לאַנג זיינען זיי געפאָהרען און האָבען צווישען זיך קיין וואָרט נישט גערעדט, יעדער אין זיין זייט געקוקט. פּלוצים האָט זיך קאָ־וואַלסקי אומגעקערט און געקוקט איהר אין די אויגען אריין.

זי האָט זיין פּנים נישט דערקענט, עס האָט געפלאַמט און די אוי־גען זיינען איהם אנדערש געוואָרען, גרעסער און געלויכטען אין זיין פּנים; ער איז געוועזן ערנסט, נור צורודערט און איהר געקוקט גלייך, גלייך אין די אויגען אריין.

זי האָט פון איהם איהר בליק נישט אוועקגענומען. דאַגעגען, זי האָט זיך געלאָזט בעטראַכטען פון איהם, אויסגעשטעלט דעם פלאַם פון איהר אויג געגענאיבער זיינעם און געלאָזט אָפען איהרע חלש'דיגע ווייסע צייהן. פון אונטער איהר פעלץ האָט זיך געטראָגען דער וואַ־רימער אטהעם פון איהר קערפּער אינאיינעם אויסגעמישט מיט ארכי־דעען־געשמאַק. קאָוואַלסקי האָט געטרונקען דעם געשמאַק מיט אַן אָפען מויל. אזוי האָבען זיי זיך אַנגעקוקט, ווי צוויי מיער אַ לאַנגע מינוט.

זי האָט געוואוסט, אז זי זיעגט איצט און האָט שוין קיין וואָרט נישט גערעדט, נור מיט דעם טריאומפירענדען שמייכעל, וואָס איז אזוי אייגען דער ארט פרויען, האָט זי געשמייכעלט און געלאָזט זיך אויפ־עסען פון קאָוואַלסקי'ס דורשטיגע בליקען.

אז זיי זיינען אַנגעקומען ביים קאָרידאָר, האָט זי שוין געפרעגט גאַנץ גלייכגילטיג:

— איהר געהט מיט ארויף?

— געוויס, איך בין דאך נייגעריג צו זעהן די טעפּיכער, — האָט ער פערקרימט די צייהן.

זי האָט אין זיך געשמייכעלט און, טריאומפירענדיג, פריהער ארויף אויף די טרעפּ.

אז זיי זיינען אין צימער אריין און די דיענסט האָט פון איהר דעם מאַנטעל און הוט אראָבגענומען, האָט זי איהם אין סאַלאָן אריינגע־פיהרט און געוויזען איהם די טעפּיכער, וועלכע זיינען געלעגען אויס־געלעגט אזוי נור, זיי צו בעטראַכטען.

— נישט וואהר, שעהן, בעזעהט, מיכאיל, — האָט זי געשמייר־בעלט, — פערצייהט, איך קום באַלד אריין.

זי איז ארויס פון צימער מיט קליינע רוהיגע טריט, צוריקוואר־פענדיג דעם קאָפּ הינטער זיך.

ער האָט נאָכגעקוקט איהרע שעהנע, געטאָקטע פיס, איהרע טריט, וואָס זיינען געווען ריטמיש און גלייך, ווי זי וואָלט געזונגען מיט איהר גאַנצען שווארצען, חנ'עווריגען קערפּער, וואָס האָט זיך איצט ווי א פולע פרוכט ארויסגעגאָסען פון איהר זיידען קלייד, און אויפגעגעסען יעדע בעוועגונג איהרע.

אז זי איז פערשוואונדען, האָט ער זיך ארומגעקוקט אין דעם האַלב־טונקעלן צימער, און א גרויס געלעכטער, אויסגעמישט מיט פער־דרוס, האָט איהם ארומגענומען אויף זיך. „שעהנע צייטען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „מען האָט דיך געפאַנגען, קאָוואַלסקי, — מיט וואָס מען נעהמט דיך?!... אַח, איך קען דאך די שטיק! מיך וועסטו נישט נעהמען, וועסטו נישט נעהמען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, אָנגעהויבען ארויף און אראָב צו געהן איבער'ן צימער. „אָבער, וואָס טהו איך דאָ?" — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „אריינגעפיהרט מיך אין סאַלאָן און איבערגעלאָזט מיך דאָ אין טונקעלהייט. און וואָס וואָלט געווען ווען איך געה אזוי אוועק איצט און לאָז זי איבער? נאָ, מיך נעהמט מען נישט מיט אזעלכע זאכען; אַח, וואָלט דאָס געווען א שטיקעל, וואָלט דאָס געווען א שטיקעל". אָבער ער איז דאך געבליבען און איז צוגעגאַנגען צו די טעפּיכער, זיי בעטראַכטען ביי דער קאַרגער שיין פון דער טאָג־ליכט.

— נישט וואהר, דאס איז דאך רייצענד, — האט איהם אין פנים געגעבען א שלאג פלוצלינג דער דופט פון איהר דעקאלטע. ער האט געגעבען א קוק אום — זי שטעהט הארט נעבען איהם, אבער אזוי הארט, אז איהר ברוסט דערגרייכט די זייניגע, און איהרע לאנגע נאקעטע הענד האלט זי ארום איהרע געקרייזעלטע לאקען און קוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין מיט יענעם פער'חלש'טען שמייכעל אויף די ליפען און אבגעפרישט אינגאנצען מיט יונגען הויך-פערפום, וואס דופטעט ווי א צויבער פון איהרע האאר און הארץ.

— נישט וואהר זיי זיינען שעהן, — ווייזט זי גלייכגילטיג אויף די טעפיכער.

קאוואלסקי האט זי פלוצלינג געגעבען א שלים-איין אין זיינע ארעמס און האט זי אנגעהויבען צו בעדעקען מיט קושען, וויא א משוגע'נער.

— אבער געדענקט אין גאט — מיין מאן איז דא, — האט זי געפליסטערט אין דער שטיל און געריסען זיך פון איהם — מיין מאן, מיין מאן.

— טויזענד מענער איז מיר נישט קיין חלוק, — האט קאוואלסקי געערדט הויך — זאל ער זיין, איך האב קיין מורא ניט, און האט ליידענשאפטליך געקושט איהרע אויגען, איהרע האאר.

זי האט איהם פערשטעלט מיט דער האנד דאס געזיכט און געלאכט צו איהם מיט די אויגען.

— אבער נישט אזוי הויך, משוגע'נער, מיין מאן וועט הערען, ער איז דארט, — ווייזט זי אויפ'ן קאבינעט.

— געהט מיך נישט אן, — האט ער געערדט בייז, ווי אויף זיך אליין, — זאל ער זיין, איך וויל אלץ, אלץ.

זי איז בלייך געווארען, געשיקט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם און בעגאסען איהם מיט איהר ביסעל פערפום און געערדט מיט א געהיימען פליסטערן:

— אבער בערוהיג דיך, משוגע'נער, בערוהיג דיך, מיין מאן איז אין דער היים.

ער האט זי אנגענומען שטארק ביי די הענד און זי האט געציטערט.

— מיט מיר שפּיעלט מען זיך ניט! איך האב לאַנג מלחמה גע־האַלטען. האסטו דוקא געוואָלט זיך מיט פייער שפּיעלען, טא ביז אין לעצטען אריין, — האט ער אויסגעשריען און זי ארומגעחאַפּט מיט ביידע הענד, ברוטאל זי אויפ'ן דיוואן געווארפען און אנגע־הויבען איהרע ליפּען צו בייסען.

— אבער מיין מאן איז אין דער היים, גערענק אין גאָט, — האט זי זיך געבעטען.

— זאָל ער זיין, — האט ער איהרע ליפּען צוגעשלאָסען מיט זיינע ציינער.

זי האט מורא געהאט פאר איהם, נאר זי האט שרעקליך ליעב געהאט איצט צו קוקען אין זיינע גרויסע אויגען אריין. זי האט זיך בעטרייסעלט און מורא געהאט, אז די טהיר זאָל זיך נישט עפענען, און אונטערגעגעבען זיך ווי א קעצעל אונטער א רעגען.

— וועסט געהערען צו מיר?

— יא.

— ווען זאָל איך קומען?

— קום מארגען, פיער; איך וועל ארויסהענגען א רויט טיכעל אין ליפּטשיק, וועסטו זעהן.

זי האט נאך אויסגעשטרעקט איהרע קארשען־ליפּען צו איהם, איהרע פולע הענד, ער האט זיך ארויסגעמאַכט פון איהרע הענד, ברוטאל זי אבגעשטופּט, און איז האסטיג ארויס פון שטוב, גע־חאַפּט דעם פּעלץ, און אהן א ווארט צו ריידען האט ער די טהיר צוגעהאַקט הינטער זיך.

קאוואלסקי איז אויפ'ן גאס ארויס. ער האט זיך געפיהלט פרייער און בעסער. עס איז שוין נאכט געווען. פון אומעטום האט זיך גע־גאָסען דאס ליכט, די בעוועגונג איז געווען זעהר בעלעבט, און ער האט זיך אין מיטען דער מענגע געפיהלט ווי אין א נייער וועלט: ער האט געוואָלט פלינק אנטלויפען פון דעם ארט, געחאַפּט א איזוואָשטשיק און געהייסען פאהרען. וואוהין — האט ער נישט געזאגט, און מיט דעם יאגען פון שליטען זיינע געדאנקען געלאָפען. ער האט אנגעהויבען אליין זיך צו בעטראכטען, און מיט אמאָל איז

איהם פאר די אויגען שטעהן געבליבען די גאנצע פעטערבורגער געזעלשאפט, אין וועלכער ער געפינט זיך איצט, און די ראליע, וואס ער שפיעלט אין איהר — דער דאן־זשואן, וואס פערפיהרט די ווייבליך פון דער געזעלשאפט.

— וואס טהו איך דא? וואס דרעה איך זיך אין פעטערבורג ארום? — איך האב געמאלט א בילד און עס איז מיר איין מאל אין מיין לעבען גערוואטען צו נעהמען דערפאר טויזענד רובל, און שויז, און איך האב שוין גענוג. קיין פאריז נישט געפאהרען, קיין איטאליען נישט געפאהרען, נור זיך אין פעטערבורג און שפיעל די ראליע פון גרויסען מאלער און פערפיהר מיידלעך און ווייבלעך, און לעב א גוטען טאג, א גוטען טאג. ער האט געפיהלט אז ער מוז אוועקפאהרען פון פעטערבורג, ווי צום גיכסטען, פלוצים פערשווינדען, ארויסרייסען זיך, אז ניט — וועט ער דא זיין גאנץ לעבען שטעקען בלייבען. עס איז איהם מיאוס געווארען פעטערבורג, און ער האט זיך פערבענקט צו זיך אליין, אליין נור מיט זיין פענזעל, דארט הינטער'ן טיעפען וואלד אין די בערג און בעטראכטען יעדען טאג די זון און די בערג, דאס וואסער, וואס ברעכט זיך אין איין, די שאטענס, ווי זיי לעגען זיך איבער'ן שניי. און וואהנען דארט אויפ'ן בוידעם־שטיבעל מיט זיין קאלעגע, דעם רוטעניש[ע]ן פויער בויטשוק, מיט וועלכען ער איז צוזאמען אין אקאדעמיע געווען. קיין געלד זאל נישט זיין, נור ברויט, ברויט א סך און א טונכעל מיט האניג, וואס בויטשוק'ס פאטער, דער פויער פון דארף, האט דעם זוהן פון דער היים געשיקט, און זיצען און טונקען דאס ברויט אין האניג און עסען, און ליגען א גאנצען טאג אין די וועלדער אויף די בערגער און חאפען וואלקען, וואלקען.

אח, האט זיך איצט איהם פערבענקט נאך וואלקען, נאך הימעל, נאך דער לופט, נאך די ריינע דורכזיכטיגע לופט, נאך דעם ריח פון דער ערד, נאך דעם שניי, וואס לעגט זיך איבער די בערגער, און נאך דעם אלטען הויכען „געקאנט", און נאך די פרישע טוי, וואס פאלט פון הימעל יעדען טאג און דעקט אלץ צו! ער וואלט צומארגענס געגעבען א געה ארויס און אריינגעגומען אין זיך דעם ריינעם דורכזיכטיגען דופט (עס איז איהם עפעס אריינגעפאלען אין קאפ און ער האט געטאפט זיין קעשענע). הונדערט און פופציג האב איך נאך,

און וואס וואלט געווען, ווען איך חאפ זיך אזוי אויף, ווי איך שטעה און געה, און אוועק, היידא, אוועק, אוועק...

ער איז שוין געפאהרען, ער האט שוין געזעהן, געפיהלט די לופט פון דער רייזע פון אויף יענער זייט פעטערבורג. אין הארץ האט געגע־בען א טרייסעל — מערי.

ער איז פערשעמט געווארען ביי דעם געדאנק. מערי — ער האט זי אין דעם אויגענבליק געזעהן אין אלע איהרע געשטאלטען, איהר גאנצע נשמה און ווען האט ער געפיהלט, אזוי ווי ער האט זי געקענט, — און ער האט זי געקושט אין זיך. זיין פנים איז בעלויכטען געווארען פאר גליק, אז זי געהערט צו איהם און פלינק האט ער געהייסען דעם איזוואשטשיק, אז ער זאל אהיים פאהרען. ער האט זי געוואלט די מינוט זעהן, זעהן זי, הערען זי, פיהלען זי און קושען זי, קושען זי — איהר גאנצע נשמה אויסקושען.

ער האט געבענקט נאך א גרויסען ליעבעס געפיהל, וואס זאל איהם איננאנצען ארייננעהמען, ער זאל זיך קאנען איננאנצען אוועק־געבען דעם געפיהל, דיענען דערצו. און ווי האט ער איצט מקנא געווען מישא'ן. יא, עס איז דא א גרויס געפיהל אויף דער וועלט, און נור געצעהלטע בעזיצען עס — מישא. ער האט'ס פון דערווייטענס געזעהן, טיעף געקוקט אין זיין הארץ, און פערגליכען זיך צו מישא'ן...

א שרעק האט איהם ארומגענומען פאר זיין לעערקייט. ער האט דערזעהן פאר זיך א גרויס ליכט, צו וועלכען ער קאן ניט דערגרייכען, און א בענקשאפט האט איהם איצט ארומגענומען צו בעזיצען יענעם געפיהל פון איבערגעבענהייט, פון אוועקשענקען זיך, אויסטוישען אלע קליינע פערגעניגענס אויף א גרויס גליק און פרייד. און ער האט זיך געוואלט איינריידען, אז ער בעזיצט דאס געפיהל צו מערי'ן, און ער האט אין זיין זכרון איהר גאנצע שעהנהייט ארויסגערופען און מיט פיעל צערטליכקייט ארויסגעבראכט איהר נאמען פון זיינע ליפען, און געהייסען אבשטעלען דעם איזוואשטשיק פאר א בלומען־געשעפט און געקויפט דריי פון די צערטליכע ווייסע רויזען, צו בעפוצען איהר שווארצען קאפ האהר אויף דעם אבענד, וואס זיי געהן איצט צו דער בעוואוסטער שריפטשטעלערין סאפיא אנדרייעוונא.

ער האט געזעהן איהרע שווארצע פערל־האהר בלישטשען ארויס פון צווישען די ווייסע רויזען, און א גרויס צערטליכקייט האט איהם

ארומגענומען צו איהר, געזעהן די געשטאַלט פון איהר יונגען קער־פער און האָט אַלץ געקושט אין איהר. איך וועל מיר זי נעהמען און אוועקפאָהרען קיין איטאַליען, קיין רוים און דאָרט מיט איהר וואָהנען און בעגליקט ווערען פון איהר בליק, נור ווי צום שנעלסטען, ווי צום שנעלסטען, — האָט ער געזאָגט — דאַרף מען דאָס טהאָן, שוין, שוין, היינט ביי נאַכט. פעטערבורג איז סם, עס לאָזט נישט צוזאַמען זיין, צונויפנעהמען זיך און אוועקגעבען זיך אינגאַנצען.

אין דער טיעפסטער בעהעלטעניש פון זיין האַרץ איז ווער געזעסען און מיט'ן קאָפּ שפּאָטיש געשאָקעלט אויף איהם, און עס האָט גע־הױסען: „וועמען נאַרסטו? וועמען? צום בעסטען וואָלסטו דאָך געוואָלט איצט אליין זיין“...

מיט זיין פרייד און גליק האָט ער פערשטומט די שפּאָטישע שטים אין זיין האַרץ. ער האָט זיך פערטיעפט אין דער ענטציקונג פון איהר שעהנקייט און זי געזעהן אין איהרע שעהנסטע מינוטען, און עס איז איהם געלונגען — ער האָט זיך געפיהלט גליקליך און פרעהליך דערמיט, וואָס ער וועט זי באַלד זעהן, וואָס דאָס שטילע זינגענדע וועזען זיצט איצט דאָרט ביי זיך אין צימער און איז אינגאַנצען איבערגעגעבען איהם, וואַרט אויף איהם און געהערט צו איהם.

מיט ליעבע האָט ער אָנגעקלאַפּט אין איהר טהיר, ער איז אריין. ביי איהר אין צימער האָט ער געטראָפען מאַקסימאָוויטש'ן, וועלכע איז געוועזען אינגאַנצען אַ אויסגעפּראַנטעוועטער און אַ אויסגעגאָלטער, פערלעגט איין פוס אויפ'ן צווייטען און געטרונקען שוואַרצע קאַפע. דאָס טערקישע קעסעלע האָט זיך געקאָכט פאַר איהם און ער האָט געפיהרט מיט מערי'ן אַ לייכט קאַפע־געשפּרעך. זי איז געוועזען ביי זיך אין שלאָף־צימער, געמאַכט דעם טואַלעט און געפיהרט דאָס קאַפע־געשפּרעך דורך דעם קאַרעלען פאָרהאַנג, וואָס האָט פערשטעלט איהר שלאָף־צימער.

— נו, ווי געפעהלט אייך די אויסשטעלונג פון אונזערע מוזשי־קעס? — פרעגט מאַקסימאָוויטש אַ ביסעל צומישט און מיט אַ פּער־לעגען לעכלען, וואָס ער האָט איהם געטראָפען ריידען מיט מערי'ן דורכ'ן פאָרהאַנג.

— אָח, דו ביזט עס! — רופט מערי — ניין, ניין, מען קאָן נאָך ניט אריינגעהן, — האָט זי גערופען פון דעם צווייטען צימער.

— מיר וואַרטען אויף אייך. מיר וועלען אינאיינעם געהן צו סאָפיאַ אנדרייעוונאַ, זי האָט אייך זעהר געבעטען, — האָט זיך מאַקסימאָוויטש ווי האַלב פערענטפערט.

קאָוואַלסקי׳ן איז מיט אַ מאָל קלאָר געוואָרען די לאַגע פון מערי׳ן, ווי זי זעהט אויס אין דער געזעלשאַפט, אין וועלכע ער האָט זי אַריינגעבראַכט. און דעריין האָט ער זיך זעלבסט בעשולדיגט, און צום ערשטען מאָל האָט ער מיט׳ן גאַנצען ערנסט פערשטאַנען, וואָס ער האָט געטהאָן. ער האָט גענומען אַ יונג מיידעל פון אַ גוט הויז אַרויס, וואָס דאַרף נאָך האָבען איבער זיך אַן אָפּעקון, און האָט זי אַריינגעבראַכט אין אַ געזעלשאַפט פון אָבגעלעבטע, זעטיגע מענער, וועלכע האָבען געמאַכט אויס איהר אַ פריהצייטיגע סאַלאָן דאַמע, און פאַר די אויגען האָט זיך איהם געגעבען אַ שטעל פאַר דאָס בילד פון נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ.

— דו קאָנסט, — האָט זי אַרויסגעשטעקט איהר קאָפּ דורך דעם פאָרהאַנג און האָט גערופען קאָוואַלסקי׳ן, — זעה, ווי איך זעה אויס! אָבער איהר, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, אייך בעט איך, איהר קוקט נישט, — האָט זי גערופען קאָקעטיש.

— איך וואַרט, ביז עס וועט אינגאַנצען פאַרטיג זיין, — רופט זיך אָן מאַקסימאָוויטש.

קאָוואַלסקי האָט די בלומען גענומען און איז אַריין צו איהר אין שלאָף־צימער. זי, נאָך קעמענדיג זיך די האָהר ביים שפּיגעל, זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב ערהאַלטען אַ גרויסע טעלעגראַמע פון טאַטען. ער שרייבט, איך זאָל באַלד אהיים פאָהרען, אז ניט — קומט ער אַליין צופאָהרען.

— ס׳אי שוין לאַנג צייט געווען — רופט זיך אָן קאָוואַלסקי בייז, מיט אַ הויך קול.

— וואָס? — האָט זיך מערי מיט אַ גלייך געזיכט אָבגעווענדעט פון שפּיגעל און איהם געקוקט גלייך אין די אויגען אַריין.

— דו דאַרפסט האָבען איבער דיר אַ מענשען, אַן־אָפּעקון, דו ביזט נאָך אַ יונג, נאַריש מיידעל!

זי האָט איהם גלייך געקוקט אין די אויגען אַריין. ביי דעם גאַנצען צאָרן, וואָס זיינע רייד האָבען ערוועקט אין איהר, האָט זי אַרויס־

געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין אייפערזוכט. און זי האט ליעב גע־
האט צו קוקען אויף זיין בלייך געזיכט, אויף זיינע ציטערדיגע ליפען.
זי האט באלד געוואלט איינפאקען איהרע זאכען און אהיים פאהרען.
נור אז זי האט דאס בעשלאסען, איז זי רוהיג געווארען, זי האט זיך
ווייטער אנגעטהאן, איז אריין צו מאקסימאוויטש'ן און אויפ'ן געזיכט
ביי איהר איז גארנישט געווען צו דערקענען.

קאוואלסקי'ן האט שוין באנג געטהאן זיינע רייד. ער איז איצט
געווען פערליעבט אין איהר ביז צום טיעפסטען ביין.

ער האט געוואלט דערגעהן וועגען וואס זי קלערט, וואס זי האט
בעשטימט, נור איהר געזיכט איז אזוי גלייכגילטיג געווען, אז עס
איז גארנישט געווען צו דערקענען.

זי האט אנטקעגען גענומען מיט דאנקבארע בליקען די בלומען,
וואס ער האט איהר געגעבען, און די רייד, וואס ער האט גערעדט
צו איהר, אבער דאס האט איהם קיין זאך ניט קלאהר געמאכט.

זיי זיינען אלע דריי אוועק צו דעם אבענד, צו דער שריפטשטעלערין
סאפיא אנדרייעוונא, און קאוואלסקי האט געקלערט די גאנצע צייט,
ווי אזוי זי איבערצובעטען.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

ביי סאפיא אנדרעיעוונא איז געווען דער נייטראלער באדען, אויף
וועלכען עס זיינען זיך צוזאמענגעקומען מענשען פון פערשיעדענע
ריכטונגען אין דער קונסט און אין דער פאליטיק. ביי איהר אין סא־
לאן האבען זיך בעגעגענט דער ליבעראלער פאפ מיט'ן עקסט־לינקען
אנהענגער פון לעסער'ס שוהל מיט א בכבוד'ן פראפעסאר, און אלע
האבען זיך ביי איהר געפיהלט גוט. אליין איז זי געווען א העכסט
אינטעליגענטע פרוי, דורכגעדרונגען מיט דער קולטור פון מערב־
אייראפא, וואו זי האט פערבראכט א לענגערע צייט פון איהר לעבען.
זי האט זיך בעשעפטיגט מיט ליטעראטור מעהר אויס דילעטאנטישער
קולטור־זעטיגקייט, ווי אויס טאלענט. זי האט אבער געקאנט האל־
טען איהר סאלאן אין יענעם לייכטען גייסטרייכען טאן, אויסגעמישט

מיט שענהייט און פארנעהם. נידריג געוואקסען, פערקעמט די האאר־שייטעל־גלאט, האט זי זיך אנגעטהון איינפאך, נור מיט גרויס גע־שמאק. אין שווארצען זיידענעם מיט דעם זילבערנעם צלם אויף איהר הארץ (סאפיא אנדרעיעוונא האט געשטאמט פון אידען און האט געטראגען א זילבערנעם קרייץ מעהר אלס ציהרונג, ווי אויס רעלי־גיאזיטעט), האט זי עמפפאנגען די געסט אין איהר ליכטיג לופטיגען סאלאן, וועלכער איז פול געווען מיט בלומען אין אלע ווינקעלעך. אויף איהרע קליינע חנ'עוודיגע ליפעלעך האט געשוועבט יענער אפענ־הערציגער שמייכעל, מיט וועלכען זי האט עמפפאנגען די געסט, וועל־כער איז ניט בלויז געקומען פון גוטער ערציהונג, נור אויך פון איהר אמת'ער אויפריכטיגער נשמה. די געסט זיינען דא געווען די אייגענע וואס ביי נאטאליא מיכאילאוונא, נור עטוואס געמישט מיט מעהר ערנסטע און פארנעהמע הערען. א פראגרעסיווער פאפ איז געזעסען, וועלכער איז געווען בעקאנט אין גאנצען פראגרעסיווען רוסלאנד, א צווייי אקאדעמיסטען, פראפעסארען און אייניגע קאדעטישע פאלי־טיקער. די געזעלשאפט פון נאטאליא מיכאילאוונא האט זיך דא געפיהרט ערנסטער, צודיקגעהאלטענער און געלאזט ריידען די עלטערע. סאפיא אנדרעיעוונא איז געווען א גוטע בעל־הבית'טע. זי האט גע־וואוסט די שוואכקייט פון יעדען גאסט אירדען און האט געזעהן, אז ביי איהר אויפ'ן אווענד, זאל יעדער געפינען די דאמע, צו וועלכער זיין הארץ נויגט. דורכדעם האבען זיך אויף די „זשור־פיקסען" פון סאפיא אנדרייעוונא געפונען פיעל פון דעם שעהנעם געשלעכט, און זי האט געקאנט אזוי צוזאמענשטעלען די ליסטע פון איהרע געסט, אז עס זאל נישט ארויסקומען קיינע דיסהארמאניע. אלע האבען זיך געפיהלט ביי איהר גוט און אפילו דער בעריהמטער סאווארין איז היינט אויסגעפראנטעוועט אין א קראגען מיט א שניפס און זיצט אין א ווינקעל־שטוב און הערט זיך איין צום געשפרעך, מעשה מענש. צום סוף איז איהם געווארען לאנגווייליג צו זיצען און אויס־צוהערען דאס לאנגווייליג געשפרעך פון די פראפעסארען, וואו עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א נייער איבערזעצונג פון דאנטע אין רוסישען, און האט שוין אויסגעזידעלט א אידישען יונגען מאן, א דאקטאר פילאזאפיע, וועלכער איז געקומען צופאהרען פון בערלין און מיטגעבראכט וויינינגער'ס אידעען. דער יונגער מאן האט זיך

אוועקגעזעצט מיט זיינע געפּרעסטע הייזלעך און האָט מיט זיין פּי־לאָזאָפיש קאַקעטישער מינע אָנגעהויבן אַלע אַרום צו מוסטערן. סאַוואַרין האָט איהם אויסגעזידעלט, געפּרעגט, וואָס ער וויל דאָ, דער־נאָך האָט ער פערלאַנגט צו טרינקען. מען האָט איהם דערלאַנגט אויף אַ זילבערנעם טאַץ, וואָס ער האָט געוואָלט. „יעדען איינעם דאָס, וואָס ער ליעבט", האָט עס געהייסען אין דער געזעלשאַפט. מען האָט גע־לאַכט און געקוקט אויף מאַקסימאַוויטש'ן, וועלכער איז געזעסען אין אַ ווינקעל און עלעגאַנט גערעדט מיט מערי'ן. געזאָגט האָט מען עס צו סאַוואַרינען, נור געמיינט האָט מען עס מאַקסימאַוויטש'ן, וואָס די גאַנצע געזעלשאַפט האָט געוואוסט זיין שוואַכקייט צו דער אַכט־צעהן־יאָהריגער, און זיין ראָליע, וואָס ער וויל שפּיעלען אַלס יונגער קאַוואַלער. צום סוף איז סאַוואַרין שכור געוואָרען. די מאַדאַם פון הויז האָט זיך באַלד געפונען נעבען איהם און גענומען איהם אונ־טער'ן אָרעם און מיט איהר הערצליך לעכלען איהם אַרויסגעפיהרט פון סאַלאָן און שלאָפען איהם געפיהרט אין דעם צימער, וואָס איז שוין פריהער געווען פאַר איהם אָנגעגרייט צו דעם צוועק. זי האָט איהם מיט איהרע ליעבע רייד, ווי אַ קינד, צוגערעדט, אַז ער זאָל זיך אויפ'ן בעט לעגען. ער האָט זי געפאָלגט און זיך אוועקגעלעגט אין אָנטהון אויף דעם ריין־אויסגעבעטען בעט. אַ גוט שמייכעלע האָט געשוועבט אויף איהרע ליפּען, זי האָט געלעגט איהרע קליינע הענד אויף זיין קאָפּ און מוטערליך געקושט איהם אויפ'ן שטערן און איז צוריק צו די געסט אריינגעגאַנגען.

דאָס געשפּרעך האָט זיך באַלד געדרעהט אַרום די לעצטע גע־שעהנישען — אַרום די פּאָגראָמען. אַלע האָבען אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט דעם פּראָגרעסיווען פּאָפּ, וועלכער האָט גע־פּרובט צו ערקלעהרען די אכזריות, וואָס דער רוסישער פּויער האָט אַרויסגעוויזען ביי די פּאָגראָמען. דערמיט, וואָס ער האָט די אמונה פערלאָרען. „די ערשטע זאַך, וואָס די רעוואָלוציאָנערען האָבען גע־טהון, אַז זיי זיינען צום פּויער געקומען — האָט דער פּאָפּ געזאָגט — איז נישט געווען איהם בילדונג צו ברענגען, איהם אויסלערנען שרייי־בען און לעזען, נור דעם גאָט ביי איהם אַבצונעהמען. זיי האָבען זיין אמונה צום געלעכטער געמאַכט און די קירך בעליידיגט. די אמונה האָבען זיי ביי איהם צוגענומען און קיין אַנדער מאָראַל ניט געגעבען.

זעלבסטפערשטענדליך, אז עס איז קיין גאט ניטא און קיינער איז ניט איבער אונז, מעג מען גנב'נען, גזל'נען, הרג'ענען און רציחות אנטהון. איז אויסגעגאנגען דער צארן צום שוואכסטען — צום אידען, צו דעם, וואס קאן זיך אם ווענינסטען וועהרען, און פאר וועלכען מען וועט זיך אם ווענינסטען אננעהמען".

אלע האבען אויסגעהערט דעם עהרווירדיגען פראגרעסיווען פאטער און צוגעשאקעלט מיט די קעפ און איהם רעכט געגעבען. מען האט בעדויערט די אידען, וואס זיינען דא נעבאך בחנם דאס כפרה־הינדעל געווארען. ווארום די געזעלשאפט איז געווען א פראגרעסיווע און מען האט שטארק רחמנות געהאט, און דער שריפטשטעלער אקימאוו האט זיך אנגערופען אין זיין פויערישער, מאלארוסישער שפראך:

— וואס איז דא א סך צו ריידען? איך וועל אייך זאגען, ווי א פראסטער פויער זאגט, דא איז נישטא קיין איד און קיין רוס. ביי אונז אין רוסלאנד זיינען נור צוויי פארטייען: איינע— די רעגירונג, די איבעריגע — אלע זשידעס!

דאס ווארט איז זעהר געפעלען און אלע האבען געלאכט און געזוכט מיט די אויגען מאקסימאוויטשען, און אלע האבען ווי שטענדיג געווארט און געוואלט הערען, וואס וועט מאקסימאוויטש זאגען וועגען די פאגראמען. אלע האבען ערווארט פון איהם אנ'אריגינעל ווארט, ער, אלס איד, און וואס פיהלט דערביי אזוי טיעף דעם רוסישען גייסט.

אבער מאקסימאוויטש איז אלץ געזעסען אין א ווינקעל הינטער א קארב מיט בלומען און האט זעהר בעלעבט גערעדט מיט מערי'ן.

— און אייך געפעלט דא דאס לעבען? און איהר וואלט געוואלט דא בלייבען? — האט מאקסימאוויטש געפרעגט.

— וואס זאל איך זיך נארען?! יא, איך האב פיעל וועגען דעם נעקלערט. מיר דאכט זיך, אז דאס איז מיין מיליע, אז איך געהער דא אהער, און איידער נאך איך האב אט דאס לעבען געקענט, האב איך, דאכט זיך, דא אהער אנגעהערט. איך האב דאס געפיהל, אז איך וועל שוין נישט קאנען לעבען אין אן אנדער געזעלשאפט. מיר געפעלט דא דאס לעבען.

— איהר זייט א ציגיינער־קינד, — האט מאקסימאוויטש געלאכט.

— וואס מיינט איהר דערמיט?

— האט איהר נישט געהערט, אז עס זיינען דא אזעלכע קינדער, וואס ווערען געבוירען ביי אנשטענדיגע עלטערן, און האבען א נייגונג צום ציגיינער־לעבען? אונבעוווסט קומט צו זיי דאס געפיהל, און אז זיי דערהערען צופעליג פאר זייערע פענסטער זינגען דורכציהענדע ציגיינער, ציהט זיי אהין צו די ציגיינער. און עס כאפט זיך טייל־מאל אזא מיידעל אויף און געפינט זיך פלוצים אין א לאגער פון צי־גיינער און ווייסט נישט, ווי אזוי זי איז אהין געקומען. דאס איז א ציגיינער־קינד.

— גלויבט איהר, אז איך בין א ציגיינער־קינד? — פרעגט מערי איהם קוקענדיג אין די אויגען אריין.

— איהר האט דאס אליין געזאגט, — לאכט מאקסימאוויטש, — איהר קאנט אין קיין אנדער געזעלשאפט שוין נישט זיין.

— דאס איז וואהר, — איבעריגענס, דאכט זיך מיר, איהר האט רעכט. יא, איך בין א ציגיינער־קינד, און מיין צוקונפט איז אין דעם ציגיינער לאגער. איך האב אמאל א חלום געהאט. עס דארף זיך נאך דער ריכטיגער ציגיינער געפינען.

— האט איהר דען נישט דעם ריכטיגען ציגיינער געטראפען? — פרעגט מאקסימאוויטש.

מערי האט די מינוט דערזעהן קאוואלסקי'ס פינקעלנדע אויגען, וועלכער איז געזעסען געגענאיבער זיי אין א צווייטען ווינקעל און איז אויפפאלענד אליין געזעסען און בעטראכט יעדע זייער מינע, און האט גארנישט בעהאלטען זיין אייפערזיכטיגקייט פאר דער געזעל־שאפט, וואס די געזעלשאפט האט אויך גוט בעמערקט.

— דאס וועט זיך נאך ווייזען, — האט זי געזאגט.

— א, דער ציגיינער וועט זיך שטענדיג געפינען, — האט מאקסי־מאוויטש נעשמייכעלט.

— דענקט איהר אזוי?

די געזעלשאפט האט שוין לאנג בעמערקט מאקסימאוויטש'עס אויפפאלענד־פערטיפטעס געשפרעך מיט מערי'ן און קאוואלסקי'ס אליין־זיצען. דאס האט ארויסגערופען גלייך־ווערטלעך פון די לצים

אין די ווינקעלעך און א שטיל פערשטיקטעם לאכען. די מאדאם פון הויז, וועלכע איז וואך געווען אויף אלץ, וואס קומט פאר צווישען איהרע געסט אין איהר סאלאן, האט דאס בעמערקט, און כדי אויסצומיידען דאס געריידעריי, איז זי צו צו מאקסימאוויטש'ן און פריינדליך אנגעהויבען צו ריידען מיט מערי'ן, זי גענומען אונטער'ן ארעם און אנגעהויבען זי צו פיהרען איבער'ן סאלאן, ריידענדיג מיט איהר וועגען פעטערבורגער טהעאטער.

מאקסימאוויטש איז צו צו די מענער און אנגעהויבען זיך צוהערען צום געשפרעך, וואס ווערט געפיהרט.

ער האט בעמערקט, אז אין דער געזעלשאפט הערשט א לייכטער טאן איבער זיין אויפפאלענד צוזאמען־זיצען מיט מערי'ן און האט געוואלט צוריק אויפהויבען זיין כבוד אין די אויגען פון דערגעזעלשאפט. ער האט נאכאמאל אנגעקניפט דאס געשפרעך איבער די פאגראמען און געזאגט א מיינונג, אז די אורזאכע פון די פאגראמען דארף מען זוכען ניט אין די אויסערליכע סבות, נור אין דער טיפעניש פון דער רוסישער נשמה. דאס האט פעראינטערעסירט די געזעלשאפט, און אז ער האט געזעהן, אז ער האט דעם עולם פעראינטערעסירט מיט זיינע רייד, האט ער מיט א גרינגשעציגען בליק ארומגענומען די אלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאפט, ווי ער וואלט זיך ערשט געוואלט איבערלעגען, צי עס לוינט זיך צו ריידען פאר זיי. ער האט פערקנייטשט דעם שטערן, פערמאכט די אויגען און געהאלטען א לאנגע רעדע אין זיין גלענצענדען רוסיש, אין שטארקע ווערטער, רייך אין גייסט, ארויסווייזענדיג דערין זיין קענטעניש.

— אום צו פערשטעהן די נשמה פון רוסישען פויער, מוז מען געהן צו זיין לאנדשאפט, מוז מען קענען די געזיכטער פון זיינע הייליגע, צו וועלכע ער בעט, ווי ער שטעלט זיך זיין גאט פאר. און ער האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען די רעליגיעזע סלאווישע בילדער, און פון דעם איבערגאנגען צום מיסטיציזם פון רוסישען פויער און האט עס פערגלייכט מיט דעם מיסטיציזם פון דעם אידישען חסידיזם, גערעדט איבער די מאראל פון דער ערד ביים רוסישען פויער און זי פערגלייכט מיט דער מאראל פון די ביבעל־העלדען. דער צארן, וואס האט זיך ארויסגעריסען פון דער רוסישער נשמה — דאס קומט פון פער־

צוויפלונג, פון זיין גאַט זובעניש; אין יעדען רוסישען פויער ליעגט אַ שטיק פון דאָסטאָיעווסקי'ס אונרוהיגע זובענדיגע נשמות. מען דערקענט עס באַלד, ווי ער מאָלט זיך זיינע הייליגע בילדער. די גע־זיכטער פון די רוסישע הייליגע זיינען פול מיט גרויזאַמקייט, מיט שרעק, אַזוי מאָלט ער זיך זיין גאָט. און זיין צאָרן־אויסברוך איז גע־ווען נישט בלויז צו אידען. ער וואָלט זיך מיט דערזעלבער פער־צווייפלונג געוואָרפען אויף זיין אייגען קינד. ער האָט אויסגעקליבען דעם אידען, ווייל דער איד איז איהם דער נאָהענסטער, ער איז איהם דער היימישער. אָבער זעהט איצט זיין חרטה־געפיהל. אין קיינעם וועט איהר נישט געפינען אַזאַ געפיהל פון בענקשאַפט, ווי ביים רו־סישען פויער. ער ליעגט אודאי איצט, דער פויער, און נישט נור ער בעדויערט דאָס, וואָס ער האָט געטהאָן, נאָר מיט די פערבלוטיגטע הענד העלפט ער נאָך פערבינדען די אידישע וואונדען, צוזאַמענגעהמען זיין צובראָכען אָרימקייט. האָט דרך ארץ פאַר דעם מענשען, וואָס טראָגט אין זיך אַזאַ שטן און וואָס קאָן דערנאָך אַזוי חרטה האָבען, — האָט ער אויסגעפיהרט זיין רעדע.

זיין רעדע, וואָס איז פול געוועזן מיט פּאַטעטיש־מיסטישער בע־גייסטערונג פון רוסישען פויער, האָט גראָד נישט געמאַכט קיין גרוי־סען איינדרוק אויף דער געזעלשאַפט. נור די דאַמען האָבען זיך ארומ־געשטעלט ארום איהם און געשלונגען זיינע ווערטער. ער האָט געזעהן דורך די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט, מערי'ס בלישטשענדע אויגען, וועלכע האָבען איהם גלייך געקוקט אין פּנים אריין. ער האָט צופריעדען געשמייכעלט און גערעדט גאַנץ גלייכגילטיג מיט דער מאַדאַם פון הויז, לאָזענדיג זיך בעוואונדערן פון די דאַמען.

— אַח, טייערינקער, האָסטו מיר פון הארץ אראָבגערעדט, מיין קראַנק הארץ האָסטו מיר געהיילט מיט דיינע ווערטער, — איז צו צו איהם פּעאָדיוס מיט אויסגעשטרעקטע הענד, — מיין נשמה האָסטו מיר געהיילט, מיין פּאַטערלאַנד האָסטו מיר צוריקגעגעבען, מיין ברודער, דעם רוסישען פויער, צוריקגעקעהרט. לאָז דיר קושען, טייערינקער.— פאַלט ער ארויף אויף מאַקסימאָוויטש'ן, איך האָב קיין צייט ניט, מוז אין רעדאַקציע צוריקגעהן, עס וועט איצט אודאי זיין די איינצעלהייטען פון פּאָגראָם צו בעשרייבען, איך מוז נאָך דאָס לייט־ארטיקעל מאַכען. בלייב געזונד, מיין טייערער, — און לויפט שנעל ארויס פון צימער.

מאַקסימאָוויטש האָט געשמייכעלט, אויסהערענדיג פּעאָדיוס'ס לויב, און האָט אויף מערי'ן געקוקט. ער האָט געזעהן, ווי קאָוואַלסקי שטעהט מיט איהר אין א ווינקעל און רעדט מיט איהר זעהר האסטיג. ער האָט זיך ארויסגעמאַכט פון פּעאָדיוס'ן און איז צו צו זיי.

— אַח, איהר געהט שוין אַהיים! און איך האָב נאָך מיט אייך געוואָלט אַביסעל פּערברענגען. פּיליי'כט, געהען מיר וואו אינאיינעם?

— איהר זייט א קאָקעט און רעדט אין די סאַלאָנען, כדי צו אימ־פּאָנירען אזעלכע אכטצעהן־יעהריגע נאַרישע מיידלעך, ווי זי איז, — ווייזט קאָוואַלסקי אויף מערי'ן.

— וואָס? — שרייט האַלב אוים מאַקסימאָוויטש און ווערט בלייך. ער האָט זיך אָבער באַלד געפונען, פּערצויגען דעם שטערן און געזאָגט צו קאָוואַלסקי'ן מיט פּעראַכטונג:

— ווער זייט איהר דאָס אזעלכער? איך קען אייך גאָרניט!

קאָוואַלסקי האָט באַלד מיט געוואַלד ארויסגעצויגען מערי'ן פון סאַלאָן און זיי האָבען פּערלאָזט דאָס הויז.

מאַקסימאָוויטש איז איבערגעבליבען און זיי נאָכגעקוקט מיט זיין פּעראַכטענדען שמייכעלע און זיך געמאַכט גלייכגילטיג ריידען מיט זעם בכבוד'ן פּאָפּ און פיעל נאָך גערעדט מיט איהם וועגען די רעליגי־עזע אַלטע בילדער, און האָט דאָ ארויסגעוויזען זיין גאַנץ קענטעניש.

ביים טיש האָט מען פיעל גערעדט וועגען מאַקסימאָוויטש'עס רעדע. דער יונגער כאָמאָוו האָט געטרונקען אויף זיין וואויל, די גע־זעלשאַפט האָט אונטערגעכאַפּט און מען האָט געהאַלטען הויכע לויב־רעדעס אויף דעם רוסישען פּויער. מען האָט דערביי דערמאָהנט טאָלסטאָי'ען, משה רבינו, און אקימאָוו האָט גערעדט די גאַנצע צייט מיט דעם רוסישען פּויערישען אַקצענט. מאַקסימאָוויטש האָט אַלץ גלייכגילטיג צוגעהערט און צוגעשמייכעלט לייכט, ווי עס הייסט: איך מהו אייך צוליעב און הער אייך אויס, אָבער וואָס קענט איהר מיר, מישטיינס געזאָגט, זאָגען?...

אהיים געקומען אין ביקאָוו'ס וואָהנונג, האָט מאַקסימאָוויטש גע־טראָפען דעם קאָמיסאַר פון זיין צירקעל, מאַכענדיג א רעוויזיע אין דער וואָהנונג פון דעם שווישפּיעלער ביקאָוו. דערזעהן מאַקסימאָ־וויטש'ן, האָט דער קאָמיסאַר געפרעגט:

— ווער ביזטו? ווי הייסטו? א פאס האסטו?

מאקסימאוויטש האט זיך גלייך געשטעלט און געזאגט:

— איך? איך היים יאנקעל ליכטענבערג און בין פון קאוונא.

— און מיט וואס פאר א רעכט וואהנסטו אין פעטערבורג?

— איך? — האט מאקסימאוויטש געזאגט מיט אן אויפגעהויבענעם קאפ, מיט דער האנד אויפ'ן הארץ און מיט פאטאס — איך בין א דיענער ביים באראן גינצבורג!...

— און וואס טהוסט דו דא? אהיים שלאפען צו דיין בעל־הבית.

מאקסימאוויטש האט די שטוב פערלאזט.

דאס זעכצעהנטע קאפיטעל.

מאקסימאוויטש איז איצט געגאנגען אליין איבער די טונקעלע גאסען פון פעטערבורג און האט ניט געהאט וואו זיך אהינצוטהאן. שכורים האבען די גאסען אנגעפיללט, געוואקעלט זיך, געשריען, ליעדער געזונגען, שכור'ע פראסטיטוטקעס האבען זיך אין די ארעמס געווארפען. ער האט געטראכט וועגען דעם פסוק פון נייעם טעסטאמענט, וואו קריסטוס זאגט: „און גאט'ס זוהן האט ניט וואו דעם קאפ אנידערצולעגען“. אויסגעטהאן האט ער פון זיך איצט אלע מאסקעס און אלע קליידער און איז געבליבען א נאקעטער שטעהן דא אויף די פעטערבורגער גאסען, און א בענקעניש האט איהם ארומגענומען מיט וועמען צו זיין, איצט וועמען ביי זיך צו האבען, וואס קען איהם, וואס ווייסט, ווער מאקסימאוויטש איז. ער האט מורא געהאט פאר דער גאס, פאר דער רויהייט, פאר די שכורים. עס איז איהם איינגעפאלען פעאדיוס. פעאדיוס האט אן אייגענע וואהנונג, און ער האט אן איזוואשטשיק גענומען און איז אהין געפאהרען צו פעאדיוס'ן.

פעאדיוס איז אוועק פון סאפיא אנדרייעוונא אין דער רעדאקציע, וואו ער האט געארבייט. עס איז געווען איינע פון די פראגרעסיווע צייטונגען אין רוסלאנד, דארט האט ער בעקומען די לעצטע ידיעות, וואס זיינען געלאפען פון די קארעספאנדענטען און זיינען פול גע־

וועו מיט שרעקליכע איינצעלהייטען פון די פאגראמען. דאס אכזריות, מיט וועלכע די אידישע קינדער זיינען געווארען געטויט, האט איהם אזוי ערציטערט, אז דער זשורנאליסט האט זיך צום ערשטען מאל אב־געזאגט צו שרייבען א לייט־ארטיקעל, וואס האט געזאלט זיין דער פראגרעסיווער פראטעסט פון רוסלאנד געגען די פאגראמען און איז אוועק אהיים.

אז ער איז אהיים געקומען, האט ער פערשלאסען די טהיר הינטער זיך, ארויף און אראב געדרעהט זיך איבער דער שטוב, ארויסגענומען דעם טלית פון הינטער א טיעף בעהעלטעניש פון שראנק — דעם טלית, מיט וועלכען ער פאהרט אין געהיים אויף יעדען יום־כפור קיין ווילנא, אין שוהל אריין דאווענען, און אוועקגעלעגט איהם פאר זיך אויפ'ן טיש, האט געווארפען א בייזען בליק אויף דער איקאנע, וועלכע האט געברענט אין א ווינקעל שטוב. דאס געזיכט פון פעטרוס'ן, פון דעם אידישען פישער, פון וועלכען ער פלעגט אזוי אפטריידען אין דער אי־דישער געזעלשאפט, אז עס איז אזוי אידיש, אז עס דערמאהנט איהם אן דעם פאטער'ס געזיכט, און ער פיהלט זיך אזוי נאהנט דערצו — איז איהם איצט פרעמד און שלעכט געווען. ער איז ארויפגעקראכען, פערשטעלט עס מיט א האנדטוך. פון דער קיך האט זיך דערהערט דער דיענסט'ס שטים, ווי זי זאגט עפעס, האט ער זיך דערשראקען, שיער ניט אראבגעפאלען און האט אריינגערופען: „נאטאשא, נאָ־טאשא! בלייבט דאך שטיל אויף א מינוט!" דערנאך האט ער אנגעשטעלט דעם גראמאפאן, וואס ער האט ביי זיך אין שטוב געהאט, און געלאזט זיך שפיעלען „כל נדרי", ארויף און אראב געדרעהט זיך איבער דער שטוב און אנגעקוואלען מיט דער מעלאדיע פון „כל נדרי" און מיטגעכאפט דעם טאן: כ־ל נ־ד־ר־י! און אמת'ע אידישע טרעהרען, אפשר די איינציגע אמת'ע טרעהרען, וואס ער האט פערמאגט, האבען זיך איהם געוויזען אין די אויגען.

נור באלד האט מען געקלונגען אין דער טהיר. פעאדיוס איז א בלייכער געווארען און א דערציטערטער האט ער גערופען דורך דער טהיר צו דער דיענסט: „נאטאשא, נאטאשא! עפען נישט!" ער איז פלינק ארויף אויף דעם שטוהל, אראבגעכאפט דעם האנדטוך פון דער איקאנע, בעהאלטען דעם טלית אין שראנק אריין, ארויסגעשטעקט דעם קאפ אין טהיר און האט געפרעגט:

— ווער? אח, דאס ביזטו, מאקסימאוויטש, טייערינקער, טפו. זיך דערשראקען, געמיינט א קריסט. קום אריין. הער, וואס איך האב דא, הער — לאזט ער דעם גראמאפאן — איז דאס נישט קיין פרינצען־ליעד? דאס איז דאך א פרינצען־ליעד, דאס האבען דאך אונזערע עלטערען געזונגען. הער, טייערער, ווייסט, זיי האבען דאך אונז שוין ווידער געשלאגען. איך קום פון דער רעדאקציע. קיעוו. טייערינקער, ערגער פון קישינעוו. קליינינקע קינדערלעך — לעגט ער פשוט צו אויף אידיש — קליינינקע קינדערלעך — ווייזען זיך איהם טרעהרען אין די אויגען — פארוואס? הער דאס ליעד, דארט קוק נישט — ווייזט ער צו דער איקאנע — עס האט אונז פיעל צרות אנגעטהאן. קליינינקע קינדערלעך! איך וועל אוועקפאהרען קיין ירושלים. ווי איך בין א איד, קיין ירושלים. אט ביי דעם טלית דא, ווייזט ער אויף דעם שראנק, מגייר זיין זיך, צוריק א איד ווערען. דיר וועל איך די ביבליאטעק פערשרייבען, פאר מיין יורש דיך מאכען נאך מיין טויט. אזוי זאל מיר גאט העלפען. וואס? דעם סינאד רייכער מאכען? דיר אלץ פערשרייבען, און אליין פאהרען קיין ירושלים. וועסטו זעהן. עס איז א פרינצען־ליעד, א ליעד פון קעניגען איז דאס. קליינינקע קינדערלעך האבען זיי גע'שחט'ן פאר די מוטערס אין די אויגען. אידישע ביינדעלעך, ארים אידיש קינדער־בלוט — האט ער אנגעהור־בען צו ריידען אידיש, און איז געפאלען אויף מאקסימאוויטש'עס ברוסט, און האט אנגעהויבען ביטערליך, הויך צו וויינען.

מאקסימאוויטש האט זיך אויסצווינגען, שטעהן געבליבען, ערנסט געווארען, דעם שטערן פערקנייטשט, די ליפען פערצווינגען אין א ביטערער גרימאסע.

— זיי האבען מיך פון מיין שטוב ארויסגעיאגט.

— ווער? — פרעגט פעאדיוס.

— די, וואס האבען אונזערע קינדער גע'שחט'ען, — רעדט מאקסימאוויטש פראסט אידיש.

זיי האבען זיךביידע אוועקגעזעצט מיט געזונקענע קעפ, און דער גראמאפאן האט פאר זיי געשפיעלט „כל נדרי“.

דאס זיבענצעהנטע קאפיטעל.

אז קאוואלסקי און מערי זיינען אהיים געפאהרען פון אבענד, האבען זיי דורכ'ן גאנצען וועג קיין ווארט נישט גערעדט. געזעסען זיינען זיי יעדער בעזונדער אין זיין ווינקעל און געווען פערטיעפט אין זייערע געדאנקען. אז זיי זיינען אהיים געקומען, האט מערי געוואלט אריין צו זיך אין צימער. קאוואלסקי האט זיך אנגערופען: „איך מוז מיט דיר עפעס ריידען". זי האט איהם אנגעקוקט נישט בייז, נור ווי עפעס מיט מיטלייד, און ער איז אריין צו איהר אין צימער.

— איך האב בעשטימט מארגען אבצופאהרען פון פעטערבורג, — האט קאוואלסקי געזאגט.

אנשטאט זי זאל פערשוויינען, אדער מיסטרויאיש קוקען אויף איהם, האט זיך קאוואלסקי פערוואונדערט צו הערען מערי'ס פריינדליכע שטים:

— אזוי? וואוהין?

— איך וויים נאך נישט וואוהין, נור איך וויל אבפאהרען פון פעטערבורג.

מערי האט געשוויגען.

— איך וויים נישט, וואס דו האסט בעשטימט, נור דיך אין פעטערבורג וועל איך נישט לאזען, — האט קאוואלסקי געזאגט פעסט און בעשטימט.

מערי האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: „ווי הייסט?"

— איך וועל דיך נישט לאזען אין פעטערבורג. איך האלט עס פאר מיין פפליכט דיך פון דער קינסטלער־אטמאספערע ארויסצונעהמען.

— פאר א פפליכט? — האט מערי געשמייכעלט, — גענען ווען האסטו זיך דען פערפפליכטעט?

— גענען מיר אליין.

— ווילסטו מיך, הייסט דאס, נעהמען מיט געוואלד?

— אז עס וועט אויסקומען, — האט קאוואלסקי געזאגט זעהר געלאסען און רוהיג.

מערי האט איהם געקוקט אין פנים אריין און האט געזעהן, אז ער מיינט דאס ערנסט, און עס איז בעשטימט, און אז ער איז גרייט אויסצופיהרען זיין פלאן, אפילו ווען עס זאל קומען צו אן עפענטליבען סקאנדאל.

זי האט זיך אביסעל דערשראקען.

— און אז איך וועל נישט וועלען?

— וועל איך בענוצען געוואלט, — האט ער געזאגט גאנץ בעשטימט.

— אבער דאס איז דאך קאמיש!

— רוף עס, ווי דו ווילסט, אבער איך וועל דאס באין אופן נישט דערלאזען. איך וואלט עס מיר קיינמאל נישט געקענט מוחל זיין צו פאהרען און דיך דא איבערלאזען אין דער פער'עפוש'טער לופט פון דער קינסטלער־מיליע. דו ביזט א קליין נאריש מיידעל, וואס האט זיך דעם קאפ פערדרעהט פון א פאר ביכלעך, און אז דו הערסט אזא מאקסימאוויטש'ןריידען, לויפסטו צו איהם. דאס איז ליטעראטור און דו ביזט א אידיש „ליטעראריש" מיידעל. מען דארף דיך מיט געוואלט אוועקנעהמען פון דער סביבה, ווען דו אליין האסט קיין שכל נים.

מערי איז רויט געווארען פאר קרענקונג. יעדעס ווארט האט א וואונד אויסגעבריהט אין איהר הארץ. אבער זי האט געקוקט אין זיינע אויגען אריין, אין זיינע ווערטער האט זי געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין גרויסען אייפערזוכט און זי האט געוואלט, ער זאל זי וואס מעהר אויסזידלען, וואס שטארקערע ווערטער זאגען.

— גאט, ביזטו גראב! — האט זי אויסגערופען, — ביזטו אונקולטורעל!

— רוף עס ווי דו ווילסט, און דיך דא לאזען וועל איך נישט. אזעלכע אלטע, אבגעלעבטע יונגען, ווי דיין מאקסימאוויטש איז קאנען גוט געפינען דעם שליסעל צו אזעלכע נארישע אידישע מיידלעך, ווי דו ביזט, און די „ליטעראטור" פערשטעלט — די געפארבטע האהר און דאס געדונצעלטע פנים.

— ווילסטו מיך, הייסט דאָס, מיט געוואַלט אוועקנעהמען. את, אתן! — האָט מערי מעהר געלאַכט אוים פרייד פון זיין אייפערזוכט, איידער אויס קרענקונג.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום.

— און וואו ווילסטו מיך דאָס מיט געוואַלט נעהמען?

— אַז דו ווילסט, פאָהר מיט מיר מיט אין די קאַרפּאַטען אין זאַקאָפּאַנע, מיר וועלען דאָרט וואָהנען ווייט פון מענשען. דו ווייסט, ווי איך האָב דיר ליעב, — האָט ער פערשעמט אָבגעבראָכען אין מיטען.

זי האָט מיט אַ פול האַרץ נחת אויסגעהערט זיין פערשעמטע ליעבע און דאָך האָט זי זיך אָנגערופען:

— מיט דיר פאָהרען? ניין, דאָס איז קאָמיש — איך האָב דיך פיינט.

האָט געוואוסט, אַז די ווערטער זיינען איהר טויט־אורטהייל, קאוואלסקי, וועלכער איז שטאָלץ, וועט נאָך איינמאָל נישט איבער־ריידען זיין וואונש — וויפיעל ער זאָל נישט לידען דעריבער, און דאָך האָט זי צוגעגעבען:

— עס וואָלט פאָר מיר געווען דער גרעסטער אומגליק.

— איז פערפאַלען, איז פערפאַלען, — האָט ער געביסען זיינע ליפּען, זיינע נעגעל, בלייך געוואָרען און געפיהלט, ווי עפּעס וואָלט זיך געריסען אין זיין האַרץ. — איז שניי דאָ אויף דער וועלט, זיינען בערג דאָ, און מאַרגען־גרוי און פייכטער טוי. אַ, עס איז אַ גוט בעהאַלטער ניש, אַ גאַנצער איז דאָס, קאָן אונז גאַרנישט געשעהן, אַז דו ביזט איינגעטונקט אין דער אַרבייט, אַז דו זעהסט דאָס ליכט פון די בערגער, קאָן דיר גאַרנישט געשעהן.

— איך ווייס עס, איך ווייס עס, — האָט מערי געזאָגט, און ווי טרעהרען וואָלטען זיך איהר געוויזען אין די אויגען, — אייך קאָן גאַרנישט געשעהן, אייך קאָן מען גאַר נישט טהון. איהר האָט אייער קונסט, זי בעשיצט אייך פון אַלץ, איהר זייט נישט ווי דער נאַרישער מישאַ, וועלכער האָט גאַרנישט מעהר, גאַרנישט מעהר. אָבער איהר ליעבט נישט, איהר קאָנט נישט ליעבען, איהר ווייסט נישט פון דעם גרויסען געפיהל, נישט, וואָס הייסט אינגאַנצען זיך נעהמען און אוועק־געבען זיך. איהר זייט פערקויפט, דיענט צו אַנ׳אַבגאָט, צוערשט

אנ׳אנדערען די שבועה געשוואָרען, דערנאָך ערשט זיך. א, איהר קאָנט נישט ליעבען, איהר האָט זיך אַליין נישט, איהר קעהרט אן וועמען אַנדערש. ניין, ניין, איך קאן מען גאָרנישט טהון, גאָרנישט טהון.

קאוואלסקי איז געשטאַנען אנ׳אויגענבליק און עס האט זיך איהם געדאַכט, ווי מען וואָלט איהם א שרעקליך טויט־אורטייל געלעזען. זי האט איהם אויסגעזאָגט דעם טיעפען סוד, פון וועלכען ער האָט ניט געוואגט צו קלעהרען. זי האט רעכט, אז טיעף דאָרט אין הארץ ביי איהם איז איהם אייגענטליך אלץ איינס, צו זי וועט יא מיט־פאָהרען מיט איהם, צי ניין. יא, ער ווייסט אייגענטליך נישט פון דעם גרויסען געפיהל, וואָס הייסט „ליעבע אדער טויט", אז ער שטעהט א נאָקעטער פאר איהר. און אין אמת׳ן אָרט איהם ווענינ די גאנצע מעשה. און פאַרוואָס איז אזוי? צי וועט ער שטענדיג אינערליך אזוי גלייכגילטיג בלייבען? צי איז גאָר נישטאַ, וואָס זאָל איהם טיעפער ריהרען? און ער האָט זי דאָך ליעב — איהרע האָאר, איהרע הענד, איהרע קליינע דינע ליפען. ווי האט ער זיך איצט געוואָלט וואַרפען פאר איהר צו איהרע פיס, זי קושען און וויינען און שרייען: „עס איז נישט וואהר! א, איך קאן ליעבען, איך קאן אויך אוועקשענקען, אלץ אוועקשענקען".

נור ער האט געוואוסט, אז עס איז נישט וואהר, אז עס איז נישט וואהר. ער האט זיך געפיהלט, ווי ער וואָלט געקומען אויף א חתונה, און ער איז צו דער חתונה נישט גרייט... ער האָט ניט געקאָנט קיין ליגען זאָגען די מינוט, האָט ער אהן א וואָרט די שטוב פערלאָזט און איבער די גאַסען געגאַנגען.

אז מערי איז אליין געבליבען, איז זי אויף איהר דיוואַן געפאַלען; זי האָט איהר קליין געזיכט אין איהרעביידע קליינע, קאַלטע הענד איינגעהילט און האָט וועגען מישאַ׳ן געקלעהרט. זי האָט זיך געוואָלט דערמאָהנען יעדע איינצעלהייט פון זיין פערגעטערונג, פון זיין איבער־געבענהייט צו איהר, זיין בליק, זיין פנים, ווען ער קוקט זי אָן, זיין פרייד, וואָס יעדעס איהר פריינדליך לעכלען רופט אַרויס אין איהם. זי האָט זיך געוואָלט דערמאָנען אָן מישאַ׳ן און איהם ליעב האָבען. זי האָט זיך אָבער באַלד אַליין געפונען אין דער לאַגע, וואָס קאָוואַלסקי. דער געדאַנק וועגען מישאַ׳ן האָט זי געלאַנגווייליגט, זיין בילד איז צורונען צווישען איהרע פינגער און די עראינערונגען זיינען צופלאָסען

געוואָרען. פאַר איהרע אויגען האָט זיך געשטעלט קאָוואַלסקי, קאָוואַלסקי מיט זיין קאַלטער גלייכגילטיגקייט. זי האָט זיך דערמאָהנט אַן מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער וועגען דעם ציגיינער־קינד און זי האָט עס פּלוצלינג דערפיהלט, דאָס ציגיינער־קינד, וואָס איז בעהאַלטען אין איהר טיעף. יאָ, זי האָט אין זיך אויך פון דעם כשוף, וואָס קאָוואַלסקי; אַז אייגענטליך טיעף אין איהר איז אויך עפּיס הויל, איז איהר אויך אַלץ איינס...

זי האָט זיך אויפגעהויבען און, ווי אַ צובראָכענע אונטער דער לאַסט פון קאָוואַלסקי'ס ווערטער, געגאַנגען אויספיהרען זיין בעפעהל, זיך די זאַכען איינפּאַקען אין קאַסטען.

צו מאָרגענס, ווען קאָוואַלסקי איז אריינגעקומען, האָט ער שוין געפונען די זאַכען איהרע איינגעפּאַקט. זי האָט געוואַרט, אַז ער זאָל אָנהויבען אַן'אַנדער טאָן. ער איז אָבער געווען ערנסט און גלייכגילטיג. זעהר פריינדליך צו איהר, האָט ער געפרעגט וואָס זי דאַרף צו דער רייזע, און איהר מיטגעבראַכט קלייניגקייטען. זי איז געוואָרען בייז, שווייגענדיג און פערקלעהרט. ער האָט געהייסען דעם מענש די זאַכען אַראָבנעהמען און דעם איזוואָשטשיק רופען צו דער באַהן צו פאָהרען.

אַז זיי זיינען פערבייגעפאָהרען די סאַדאָווע גאַס, האָט קאָוואַלסקי דעם קאָפּ פון דער דראָזשקע אַרויסגעשטעקט און אין אַ פענסטער בעמערקט אַ רויט טיכעל. ער האָט אויף דעם זייגער געקוקט — עס איז פונקט געווען פיער אַזייגער...

— מיר פאָהרען פאַרביי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ'ס הויז, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

— זאָלען מיר אַראָבגעהן זיך געזעגנען?

— ניין, — האָט קאָוואַלסקי אויסגעשריען, בלייך ווערענדיג און אָנכאַפּענדיג מערי'ס האַנד.

— פאַרוואָס?

— איך בעט דיך — פרעג מיך ניט.

מערי האָט געקוקט אויף איהם און איז בלייך געוואָרען. זי האָט אָנגעהויבען אַלץ צו פערשטעהן. זי האָט מעהר קיין וואָרט ניט גע־

רעדט און דעם קאָפּ געבויגען צו דער ערד. אז זיי זיינען צו דעם וואָקזאַל אָנגעקומען האָט קאָוואַלסקי געפרעגט:

— וואויהין זאָל איך קויפען בילעטען? קיין ווארשוי?

— ניין, איך וויל אהיים, אהיים! — האָט מערי אויסגעשריען.

דורך דער גאַנצער רייזע איז זי געזעסען אין א ווינקעל וואַגאָן, איינגעוויקעלט אין איהר זשאַקעט און איז זעהר בלייך געווען. זי האָט ניט געקוקט אויף קאָוואַלסקי'ן, האָט דעם קאָפּ אראבגעבויגען צו דער ערד און איז פערטראַכט געווען. מיט צרות האָט קאָוואַלסקי אריינגעבראַכט אין איהר די פּרוכטען, וואָס ער האָט מיטגענומען אויפ'ן וועג. קאָוואַלסקי האָט זיך אַליץ געפּרואווט זי אריינצוברענגען אין הומאָר, ער האָט איינינע מאָל געפּרואווט רעדען וועגען שלום, וועגען צוזאַמען־לעבען, וועגען זיינע פּלענער אויף ווייטער, און פאַר־נאַכט האָט ער איהר דערצעהלט פון זיין ליעבע. זי איז אָבער געווען פערשלאָסען און קיין וואָרט ניט אבגעענטפערט. א מעת־לעת זיינען זיי אזוי אבגעפאָהרען. אין מיטען דער־נאַכט זיינען זיי אויף דער סטאַנציע פון איהר שטאָדט אָנגעקומען. קאָוואַלסקי איז מיט איהר אראָב, איהר די זאכען ארויסגענומען, און א ברישקע גענומען, און זי אָבגעפיהרט צו איהרע עלטערנ'ס הויז.

די נאַכט איז געווען א טונקעלע, מיט וואָלקענס בעלעגט און די גאַסען זיינען געווען ווי אויסגעשטאָרבען. קיין מענש ניט. נאר פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט די טריט פון דעם פּאַטרול. צוערשט האָט זי געשוויגען, זיצענדיג אין ברישקע, נאר אז קאָוואַלסקי האָט זי געפרעגט:

— האָסט מיר גאָרנישט צו זאָגען, איידער מיר געהען זיך פונאַנדער?

— יאָ, — האָט זי געענטפערט, און דאָס איז געווען דאָס ערשטע וואָרט, וואָס זי האָט גערעדט צו איהם דורך דער גאַנצער רייזע. זי האָט זיך נעהנטער צוגערוקט צו איהם און געגומען זיין פּנים אין איהרע קליינע הענד. קאָוואַלסקי האָט געהערט ווי איהר הארץ קלאַפּט הויך, און זי האָט מיט שטראַהלענדע, דורכלעכערענדע בליקען געקוקט אין זיינע אויגען אריין.

— זאָג מיר דעם אמת, האָסטו מיט יענער פרוי אין פּעטערבורג געהאַט צו טהאָן?

קאוואלסקי האָט איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך בין צוליעב דעם אוועקגעפאָהרען פון פעטערבורג — האָט ער קורץ און בעשטימט אָבגעענטפערט.

— איך גלויב דיר, — האָט זי געזאָגט און האָט צוגענויגט איהרע ליפּען צו זיינע, און א לאַנגער, לאַנגער קוש האָט זיי ביידע בעהאַפטען.

זיי האָבען ביידע געשוויגען. דער איזוואָשטשיק האָט זיך דער־געהענטערט צו זייער וואהנונג. זיי האָבען ביידע געוואָרט. זיי האָבען געוואוסט, אז איצט איז די לעצטע מינוט, אז זאָלען זיך דורכ־ריידען. זי האָט געוואוסט, אז אויב ניט איצט — איז קיינמאָל ניט. און דאָך האָבען זיי געשוויגען, זיינען ביידע געזעסען און געזעהן, ווי דער איזוואָשטשיק דערנעהענטערט זיך צו איהר הויז און געהאַט ביידע דאָס געפיהל, ווי דער טויט־אורטהייל, וואָס זיי האָבען זיך ביידע ארויסגעגעבען, קומט אויף זיי, און קיינער האָט דאָס מויל ניט געעפענט דעם טויט־אורטהייל צו פערניכטען.

דער איזוואָשטשיק האָט זיך אָבגעשטעלט. זיי זיינען אין קאָרי־דאָר אריין. נאָך פיהלט זי זיין ווארימע האַנד, זיין הויך קלאַפּענדע הארץ, זי ווארט אויף זיין ווארט, ווען וועט ער עס זאָגען?... דער לעצ־טער האַנד־דרוק, דער לעצטער בליק, די לעצטע בעריהרונג פון זיינע הויך געוואַקסענע האָהר. ער שווייגט און דאָס הארץ קלאַפּט. זי געהט פלינק ארויף אויף די טרעפּ.

— בלייב געזונד! — און זי קלינגט אַן דעם גוט־בעקאַנטען גלאָק.

ער דערוויטערט זיך אין דער פינסטערער נאַכט אריין, פון וואַנען ער איז אַנגעקומען.

זי האָט מיט אַמאָל דערפיהלט איהר גאַנץ עלענד און פוסטקייט אָהן איהם, איהר גאַנצע צוגעבונדענקייט צו איהם, און זי וויל איהם נאָכלויפען, נאָכלויפען: „קאוואלסקי"! איך ווארפען פאר איהם אויף די קניע, קושען זיין האַנד: „פערלאָז מיך נישט! פערלאָז מיך נישט!" שוין האָט זי זיך גענאַכט א טריט הינטער זיך — עס איז שוין אָבער צו־שפּעט. די דערשראָקענע טאטע־מאמע מיט ווארימע קושען זיינען שוין ארום איהר.

— אַרים קינד! געלויבּט איז גאָט, וואָס מיר זעהען זיך!

— וואָס מיר האָבּען דורכגעלעבּט, דורכגעלעבּט!

* * *

די שטאָדט איז געווען נאָך אַ פּאָגראָם. אָנגעהויבּען האָט עס זיך אין מיטען העלען טאָג, ווען מען האָט אַם ווענינגסטען גערעכענט דערויף, און אין דעם קוואַרטאַל אויף וועלכען מען האָט גאָרניט גע־דענקט — אין „ראָוו". אין מיטען העלען טאָג איז געוואָרען אַ גערודער און אַ געשריי אויף די גאַסען. וואָס? ווער? — דאָס האָט קיינער ניט געוואוסט. די געוועלבּער פערהאַקט, די לאָדען און טויערען צו־געשלאָסען און די גאַסען אויסגעשטאָרבּען. אַ מענש איז געשטאַנען איבּער די ליידיגע גאַסען און האָט געשריען אין די פערמאַכטע לאָדען און טויערן:

— אין „ראָוו" האָט זיך אָנגעהויבּען!

אַז די יונגע לייט פון די זעלבּסט־שוטץ זענען אָנגעקומען צו־ליפען צום פּלאַץ פון פּאָגראָם, האָבּען שוין געפונען דעם פּלאַץ אָבּגע־שלאָסען. קאָזאַקען אויף פערד האָבּען געהאַט אַרום גערינגעלט דעם גאַנ־צען ראָוו, און קיינעם ניט אַרויסגעלאָזט און קיינעם ניט אַריינגעלאָזט. פון „ראָוו" האָבּען זיך געטראָגען מורא'דיגע געשרייען, טיילמאָל האָט זיך דערהערט אַ שיסען און באַלד איז ווידער אַלעם איינגעשטילט גע־וואָרען — די נאַכט האָט געשלאָגען פון דאָרט — און אַרום איז גע־שטאַנען אַ אייזערנע קייט פון קאָזאַקען אויף פערד. איינינגע מוטיגע יונגע לייט האָבּען זיך געפּרואווט דורך רייסען די רייהען פון די קאָ־זאַקען — אָבּער נאַגייקעס, אָפט מאָל קאָלטעס שטאָל און שטענ־דיג די רעהרען פון די ביקסען האָבּען זיי געהאַלטען פון דער־ווייטענס. און די יונגע לייט זיינען געשטאַנען ווי משוגעים, ווי אין חלום, און האָבּען געקוקט אין „ראָוו" אַריין. פון דאָרט האָט מען גאָרנישט געהערט, גאָרנישט געזעהן, נור אַ שטיל בּרומען האָט מען פערנומען. ווי אַ ים וואָלט געזאָדען, און פון צייט צו צייט אַ פער־שטיקט געשריי, וועלכעס איז אָבּגעשטאָרבּען אין מיטען. וואָס דאָרט, אין ראָוו האָט זיך געטהאָן — האָט קיינער נישט געוואוסט.

צווישען די יונגע לייט, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דער זייט „ראָוו", איז אויך געווען מישאַ. די גאַנצע צייט האָט ער ניט אָבּגע־

טראַטעו פון ראחעל און דורך גאַנצע נעכט איז ער אומגעגאַנגען מיט זיין רעוואָלווער אין האַנד און געהיט די שלאָפענדע ראחעל — ווייל עס האָט זיך איהם געדאַכט אַז ער איז פערפליכטעט צו היטען איהר עהרע, נישט בלויז פון מענשליכקייט, נור אויך פון פאָלקס־פפליכט, ווארום ער האָט געזעהן אין איהר דעם סימבאָל פון דער פערלאָזטער אידישער שוועסטער. און ווען דאָס אומגליק האָט זיך אָנגעהויבען, האָט זיין מזל געוואָלט, אַז ער זאָל זיך דוקא געפינען אויף דער זייט פון „ראוו", ווייט פון איהר. ער איז דאָ געשטאַנען אַ בלייכער, מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז ראחעל איז דאָרט אליין, אָהן שוץ, אין מיטען דער ראזענדער ווילדקייט. זיין קאָפּ איז געוואָרען אָנגעצונדען פון די פאַנטאַזיעס, פון דער גרויזאַמקייט, וואָס איז איהם פאַר די אויגען געשטאַנען. עס איז איהם אַ חרפה געווען איצט צו לעבען. אַ פּאָר מאָל האָט ער זיך שוין געוואָרפען אויף די רייהען, געפּרואווט אדורך גנב'ענען זיך צווישען די קאזאקען, אָבער יעדעס מאָל האָט איהם אַ פלאַם מיט אַ שטאָלענעם באַטעל פערטויבט און צוריק געטריבען. ער איז געשטאַנען הילפלאָז ווי צעהנדליגע אַנדערע. אויף דער צווייטער זייט איז געווען זיין נשמה, און ער האָט זי נישט געקענט בעש־צען... דערנאָך האָט ער זי געזעהן. מיט'ן ערשטען אויגענבליק האָט ער אַלץ געוואוסט. די שטוב איז געווען חרוב, צובראָכען אַלץ. צווישען די קאַסטענס ערד און יונגע אויסגעריסענע בליהעכטס איז זי געלעגען בעהאַלטען אין אַ ווינקעל, דאָס פּנים איינגעשטעקט אין קישענס. אין שטיל, אין שטיל געווען, און צום ערשטען מאָל — צום ערשטען מאָל! — זינט מישא האָט זי געקענט, האָט זי דעם קאָפּ ארויסגעריסען פון זיינע הענד און פערשעמט צוריק אריינגעשטעקט איהם צווישען די קישענס.

ער האָט פון אַלץ געוואוסט.

ווי אַ משוגע'נער איז ער אויף איהר ארויפגעפאַלען, האָט זי אָנגעהויבען בעדעקען מיט קושען און איהר אָבגעווישט מיט די ליפּען דאָס בלוט פון איהר פּנים.

— מיין שוועסטער, מען האָט דיר שלעכטס געטהאָן!

זי האָט זיך ארויסגעריסען פון זיינע הענד און בעהאַלטען דאָס פּנים אין די קישענס.

און זי איז אָבגעלעגען צוויי טעג און גאָרנישט גענומען צו זיך.

מישא איז געזעסען נעבען איהר. ער האט צו איהר קיין ווארט נישט גערעדט. ער האט זי נישט געטרייסט, ער איז נור נישט אב־געטראטען פון איהר אויף איין מינוט.

דורך די צוויי טעג איז זיין צער צייטיג געווארען.

דאס אכצעהנטע קאפיטעל.

אין צוויי טעג ארום איז דאקטאר לייזעראוויטש אהיים געקומען פון טורמע. דאוויד איז אבער שוין נישט געווען אויף דער וועלט. —

פאטער און זוהן זיינען די גאנצע צייט געזעסען צוזאמען אין איין קאמער. פאר־טאג האט מען דאוויד'ן ארויסגענומען און געפיהרט צום געריכט, נאך מיטאג האט מען איהם צוריקגעבראכט. דער יונג איז געווען בלייך, די ליפען פערביסען און די אויגען האבען איהם ארויס־געשטארט פון פנים. ער איז מיט'ן פאטער אבגעזעסען א גאנצען נאך־מיטאג ביז אין דער האלבער נאכט אריין, און קיין איין ווארט נישט מיט'ן פאטער אויסגערעדט. דער פאטער האט געוואוסט אז מען האט איהם געשלאגען, ער האט עס בעמערקט אין זיינע רויטע צייכענס, און זיין געשוואלען פנים. אבער טאטע און זוהן האבען נישט געקוקט איינער אויפ'ן אנדערן.

פארטאג איז מען געקומען נאך איהם. דער יונג האט געוואוסט, אז מען פיהרט איהם צום טויט. (דעם פסק־דין האט מען איהם שוין בייטאג געלעזען און צוריקגעשיקט אין קאמער אריין מיט'ן טאטען זיך צו געזעגענען). אבער קיין ווארט האט ער דעם טאטען ניט געזאגט דערפון. ער האט זיך נור ארויסגענומען פון די ריינע וועש, וואס זיי האבען געהאט, א געוואשען האנדטוך און ארומגעוויקעלט זיך דאס לייב דערמיט, — און איז געגאנגען.

ביים שיסען האט ער זיך נישט געלאזט די אויגען פארבינדען.

זיין לעצטע פאטאגראפיע, וואס א אפיצער האט גענומען ביים אויספיהרען דעם משפט, האט איהם געוויזען מיט אפענע אויגען.

די לעצטע פאטאגראפיע זיינע האט געוויזען אין כעס צוזאמענ־געביסענע צייהן אויף די ליפען און גרויסע אויסגעשטארטע אויגען...

דאקטאר לייזעראוויטש איז געווואהר געווארען פון זיין זוהנ'ס טויט ווען ער איז שוין פריי געווען.

ווען דאקטאר לייזעראוויטש האָט געפונען די טאָכטער אין אזא צושטאַנד — פערבארגען דאָס פּנים אין קישען און קיין מענש ניט געוואָלט אין גזיכט קוקען, האָט ער ביי איהר קיין זאַך נישט געפרעגט. ער האָט זי אָבגעוואשען מיט עטהער, קיין טיפע וואונדען זיינען נישט געווען, דעם קאָפּ האָט ער איהר געוואשען, אויסגעטהאָן זי און אין בעט אריינגעלעגט. מיט געדולד און גלייכגילטיגקייט האָט ער אָנגעהויבען צוריק צונויפשטעלען זיין צושטערט אפּטייקעל, די שיינק־לעך צוזאַמענגעשלאָגען, פּאָליצעס צוריק איינגעהאַקט און אָנגעהויבען אויפצוזוכען פון די חורבות ארוים די פלעשלעך מיט רפואות, און זיי צוריקגעשטעלט יעדעס אויף זיין אָרט. זיין געזיכט האָט זיך נישט געענדערט, קיין צער, קיין ווערהטאָג איז ניט געווען אָן איהם צו בעמערקען. נאָר דער רוקען איז אביסעל מעהר איינגעהויקערט געוואָרען און די לעצטע קאָלטנעס אויף זיין אויסגעקראכענעם קאָפּ זיינען דורך דער קורצער צייט גרוי געוואָרען. שטיל־שווייגענדיג און אריינגעטראָגען אינגאַנצען אין דער ארבייט, האָט ער דעם זעלבען טאָג, וואָס ער איז אהיים געקומען, שוין פּאציענטען אויפגענומען. „דער „ראָוו" קאָן נישט ווארטען" — האָט ער געשמייכעלט, דערזעהענדיג די ערשטע פּאציענטען, וועלכע האָבען אָנגעהויבען אריינצוקריכען צו איהם פאַר־נאַכט, ווי זיי זיינען נור געוואר געוואָרען, אז דער דאָקטאָר איז צוריק־געקומען.

— וואָס? שוין ווידער קראַנק? — האָט ער בעגעגענט די פּאַצי־ענטען מיט זיין אריגינעלער פּרעטענזיע, — נישט געקאָנט דערוויילע געזונד ווערען, וואָס? — לאָזט מיר נור דאָס אפּטייקעל אויפשטעלען.

אין אַ פּאָר טעג ארום האָט זיך ראחעל אויפגעהויבען פון בעט. איהר געזיכט האָט זיך ווייניג וואָס געענדערט — דער זעלבער קינדער־שער בליק פון די אויגען. נור הינטער דער אויבערשטער ליפּ האָט זיך אריינגע'גנב'עט אַ פרעך שמייכעלע און אז זי האָט מיט וועמען גערעדט האָט זי יענעמ'ס בליק אויסגעמידען.

קיינער האָט נישט געוואוסט דעם סוד פון דעם שמייכעלע. קיינער האָט זי גאָרנישט געפרעגט און קיינעם האָט זי קיינמאָל נישט דער־צעהלט, וואָס דאָס שמייכעלע בעטייט.

ערשט נעכטען דאָ געווען אין גאָרטען, — האָט מערי געזאָגט.

דאס נייצעהנטע קאפיטעל.

עס איז געווען א פאר טעג נאך מערי'ס קומען. עס איז א הערליכער פריה־מארגען. דער ערשטער פריהלינגס־ווינד האט געוועהט אין מערי'ס אפענע פענסטער. עס איז געווען לאנגווייליג צו זיצען אליין אין דער היים און צו הערען די מוטער דערצעהלען פון די שרעקליכע טעג. די עלטערען האבען זיך געקליבען קיין אויסלאנד און געווארט נאר ביז זיי וועלען פערענדיגען זייערע געשעפטען. זי האט געזאלט מיטפאהרען און איז געווען בעשעפטיגט מיט פארבערייטונגען. ביז איצט האבען זי די עלטערען אויף דער גאס ניט ארויסגעלאזט. נאך געווען איבערגעשראקען פון די פאגראמען, און זינט זי איז געקומען האט זי קיין מענש ניט אנגעזעהן אין די אויגען. מישא האט זיך ניט געוויזען, כאטש זי האט איהם געלאזט זאגען אז זי איז דא, און פון די חבר'טארינס האט מען אויך קיינע נישט געזעהן. נור די שטאדט האט זיך שוין געהאט בערוהיגט: די טויטע זיינען שוין געווען בעגראבען און די קראנקע זיינען געלעגען אין די שפיטאלען. אין שטאדט האבען זיך געבילדעט קאמיטעטען צו צוטהיילען די שטיצע פאר יענע, וואס האבען געליטען — די שטיצע, וואס איז געקומען פון אויסלאנד. יעדער איינער איז געווען פערנומען מיט צונויפשטעלען צוריק זיין רואינירטע היים און בעקומען וואס מעהר געלד פון די קאמיטעטען. די געשעפטען האבען זיך שוין געעפענט, דער האנדעל איז געגאנגען און די גאסען האבען אנגעהויבען צוריק צו בעקומען זייער געוועהנליך אויסזעהן.

די עלטערן האבען ערלויבט מערי'ן דאס ערשטע מאל ארויסצוגעהן אין גאס. דער טאג איז געווען א שעהנער, א פריהלינגס־הויך איז געלעגען אין דער לופט פערשפרייט, און די בוימער איבער די טראטוארען האבען אנגעהויבען אויסצוציהען זייערע שווארצע צווייגען און אויפגעריכט זיך צום פריהלינג. דער הימעל איז געווען ריין, און די מענשען אויף דער גאס — פיעל בעלעבטער און פול מיט האפנונג. די טויטע זיינען שוין געווען בעגראבען און די איבערגעבליבענע האבען זיך אריינגעווארפען אין לעבען אריין, וואס איז זיי נאך איבערגעבליבען, און פערגעסען אן די טויטע.

דא און דארט האט מען געזעהן מענשען בעגעגנען זיך, פאלען איינער דעם אנדערען אויפ'ן האלז און קושען זיך און פרעהען זיך, וואס מען זעהט זיך ווידער. מערי איז ווייטער געגאנגען. זי האט נאך קיין איינציגען בעקאנטען נישט געטראפען. זי איז אנגעקומען פאר דעם שטאדט־גארטען און האט פון דער־ווייטענס בעמערקט מישא'ן, ווי ער געהט זיך אליין פון הינטער איהר.

ער האט זי שוין פריהער געהאט בעמערקט אויף דער גאס און איז איהר נאכגעגאנגען אויף דעם צווייטען טראטואר און האט זי בעטראכט פון דער־ווייטענס. אויסער רחמנות, האט ער שוין איצט גארניט געפיהלט צו איהר.

— אהא, מישא, — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, גלייך ווי עס וואלט צווישען זיי גארניט געשעהן.

איהר שטים האט אין זיין הארץ עפּיס אויפגעוועקט און ער איז אוים געוועהנהייט רויט געווארען און דאס הארץ האט איהם אנגע־הויבען צו קלאפּען.

— און איך בין שוין אזוי לאנג דא, און מען זעהט דיך נישט, זיץ אליין אין דער היים, און קיינער קומט נישט צוגעהן!

מישא האט נאך קיין צייט נישט געהאט קיין ווארט פון מויל ארויסצוברענגען.

דער גארטען האט זיך בעפרייט פון זיין ווינטער־דעק. דער אי־בערגעבליבענער שניי האט געשמאלצען אין די ווינקלען, און די בוימער זיינען שווארץ געווען, האבען זיך געטריקענט אין דער פריהלינגס־זון און פויגעל זיינען שוין אומגעפלויגען. דער הימעל איז ריין געווען. אין א מינוט ארום האט זיך זיי ביידען געדאכט, אז דאס אלץ, וואס זיי האבען דורכגעלעבט אין דער קורצער צייט, איז א שלעכטער חלום געווען, און אט האבען זיי זיך ערשט ווידער בעגעגענט אין דעם גארטען, אין וועלכען זיי פלעגען אזוי אפט שפּאצירען צוזאמען, ווען זיי זיינען נאך קינדער געווען.

— טרויעריגע טעג געהאט, וואס?

— איך האב געהאט — טרויעריגע.

— אין אזא קורצער צייט, גאט מיינער, מיר דאכט, איך בין א אלטע פרוי געווארען.

— מיר דאכט זיך צומאָל אויך אַזוי, שמייכעלט מישאַ.

— דאָס אומגליק איז גרויס! יאָ, עס איז וואהר, מיט ראחעל, דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס טאָכטער, האָט זיך געטראָפען אַזאַ אומ־גליק? — האָט מערי געפרעגט דערשראָקען.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און אָבגעענטפערט הויך און שארף:

— ראחעל, דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס טאָכטער איז מיין כלה, און מיט איהר האָט זיך קיין שום אומגליק ניט געטראָפען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פערוואונדערט, צי מיינט ער דאָס ערנסט און האָט בעמערקט, אַז ער מיינט דאָס ערנסט.

— איך גראַטוליר דיך, — האָט זי אויך ערנסט געענטפערט.

— איך דאַנק אייך, — האָט מישאַ צורקגעענטפערט.

זיי זיינען נאָך ביידע געגאַנגען אַ קורצע ווײַלע צוזאַמען, זיי האָבען זיך אָבער ביידע געפיהלט שלעכט און האָבען זיך צושיידט.

מישאַ איז איצט מיט פלינקע טריט אריינגעגאַנגען אין „ראָוו“. עפּיס אַ גרויסע אידעע האָט איהם געגעבען אַ בליץ אין קאָפּ. — דאָס וואָס ער האָט אַזוי פיעל געקלעהרט דעריבער אין דער לעצטער צייט, איז איהם איצט קלאָהר געוואָרען. יאָ, ער האָט עפּיס, עס איז דאָ — חתונה האָבען און אוועק ערגעץ. וואוהין? — דאָס האָט ער נישט געוואוסט, האָט ער נישט געזעהן. נור געפיהלט האָט ער די גרויסע שאַנד און וועהטאָג און זיין מאָכטלאָזיגקייט. דאָס האָט ער געפיהלט. דאָס האָט ע ר דעם וועהטאָג, דעם צער — יאָ, בויען די צוקונפט, דאָס ווייטערדיגע לעבען אויף ד ע ם צער, וואָס ער טראָגט אין זיך.

ער איז געגאַנגען געשווינד, ווי בענייט מיט אַ האָפנונג, מיט אַ ווייטען, ווייטען שטראַהל, וועלכען ער האָט געזעהן, ווי אויס אַ נעבעל. אידען זיינען געשטאַנען אין „ראָוו“ און צונויפגעקלאַפּט מיט ברעטער זייערע צוּוואָרפענע חורבות און אויפגעקליבען פון די אָנגעוואָרפענע הויפענס זייערע זאַכען.

ער האָט נישט בעמערקט, ווי ער איז אָנגעקומען צו דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס הויז.

זינט עס האָט זיך מיט ראחעל דאָס אומגליק געטראָפען, האָט זי פאַר מענשען מורא געקראָגען און פלעגט זיך דערווייטערען, ווען אַ

מענש איז אין שטוב אריינגעקומען. דער דאָקטאָר האָט זי גאָרנישט געפרעגט. זי פלעגט זיך אויף גאַנצע טעג איינשליסען ביי זיך אין צימער און קיינעם נישט צוגעלאָזען צו זיך. דער פאָטער האָט מורא געהאָט, אַז זי זאָל זיך אַ מעשה ניט אָנטהאָן און פלעגט האַלטען הינטערן שלאָס אַלע גיפט-געטראַנקען און זי אויס דעם אויג נישט געלאָזט. נור מעהר ווי אַלע פלעגט זי אויסמיידען מישאַ'ן. קוים פלעגט מישאַ קומען צו זיי, פלעגט זי אין צווייטען צימער אריין און אפילו נישט געגריסט זיך מיט איהם. מישאַ האָט בעמערקט, אַז זי וויל זיך מיט איהם ניט טרעפען, האָט ער אויסגעמיטען דאָס הויז.

איצט איז ער אריינגעקומען אונבעמערקט. דער דאָקטאָר איז נישט געווען, ער איז געלאָפען צו אַ קראַנקען. ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביים טיש און איבערזעצענדיג די צוטרעטענע פלאַנצען אין די קאַסטענס. זי איז זעהר טרויעריג געווען און בלייך. ביי מישאַ'ס אריינקומען איז זי דערשראָקען געוואָרען און זי האָט געוואָלט זיך אויפהויבען און אריין אין אַ צווייטען צימער. מישאַ האָט זי אָבער ביי דער האַנד אָנגעכאַפּט און געזאָגט מיט אַ האַסטיגער שטאַרקער שטים:

— ראחעל, אַנטלויפט נישט פון מיר, איך ליעב אייך, איך ליעב אייך זעהר און וויל מיט אייך חתונה האָבען!

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט ווילד און דערשראָקען. איהר האַרץ האָט הויך געקלאַפּט, זי האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען מיט די צייהן און אַ מינוט נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט זי זיך געגעבען אַ ריס ארויס פון זיינע הענד, אַ בויג ארונטער דעם קאָפּ הינטער דעם טיש און האָט צום ערשטען מאָל אָנגעהויבען צו שלוכצען:

— אָבער איך קאָן דאָך נישט, איך קאָן דאָך נישט!

ער האָט איהר מיט געוואָלט דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געקוקט איהר גלייך אין די אויגען אריין:

— דו קאָנסט, דו ביזט מיין ווייב, איך ווייס פון אַלץ.

ביי דעם לעצטען וואָרט האָט זי זיך געגעבען פלינק אַ ריס ארויס פון זיינע הענד און געוואָלט אַנטלויפען פון שטוב ארויס.

מישאַ האָט זי אָנגעכאַפּט פאַר ביידע הענד, גענומען איהר קאָפּ און ווידער איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין:

— ווילסטו ניט, געה איך און לעג זיך אנידער א טויטער פאר דיינע אויגען.

זי איז דערשראָקען געוואָרען. זי האָט געזעהן אין זיין בליק, אז ער וועט עס טהאָן און זי האָט אנגעהויבען צו ציטערען:

— אבער, מישא, איינציגער מישא, — האָט זי ארויסגעשטאַמעלט די ווערטער אין אידיש, און איז געפאַלען אויף זיין האַרץ און האָט הויך און לאַנג געוויינט, ווי א קינד.

ער האָט זי געלאָזט אויסוויינען.

— איך ליעב דיך. איך האָב קיינמאָל קיינעם נישט געליעבט, נור דיך. און מעג זיין דיין שאַנד און דיין אומגליק נאָך טויזענד מאָל גרעסער, ווי עס איז, איז עס מ י י ן אומגליק, מ י י ן שאַנד, וועל איך עס נעהמען ווי א קרוין און אויף מיינע הענד ארומטראָגען.

זי האָט איהם אנגעקוקט, נור מיט יענעם בליק, וועלכער קיהלט דאָס בלוט. איהר גאַנצער צער, איהר פערבאָרגענער גרויזאַמער סוד איז געלעגען אין איהר בליק.

— מישא, אבער איינציגער מישא!

— זאָג, וואָס זאָל איך טהאָן פאר דיר, זאָג!

— גאָרנישט, מישא, גאָרנישט, — און זי האָט געציטערט אין זיינע אָרעמס און האָט איהם געקושט אויף די ליפּען.

אז דאָקטאָר לייזעראָוויטש איז אריינגעקומען, איז מישא צוגע־גאַנגען צו איהם און געזאָגט:

— דאָקטאָר לייזעראָוויטש, איך בין נאָך א יונגער מענש, איך האָב נאָך נישט קיין פּראָפעסיע און קען נאָך גאָרנישט, אבער איך וועל זיך נעהמען צום לערנען און וועל פלינק ענדיגען. איך ליעב אייער טאָכטער און אייער טאָכטער ליעבט מיך, און איך וויל חתונה האָבען מיט אייער טאָכטער.

דאָקטאָר לייזעראָוויטש האָט זיי ביידען אנגעקוקט ווי משוגע, פערוואונדערט און ערשטוינט. ער האָט זיך געקראַצט אין די איבער־געבליבענע גרויהע לאָקען און געקלאַפּט מיט די ליפּען צופריעדען:

— וואס? וואס חתונה האבען? חתונה האבען? און וואס זאגט זי? — ווייזט ער אויף זיין טאכטער.

— זי וויל אויך, — זאגט מישא און ווייזט אויף די שטעהענדע ראחעל, וועלכע האלט מישא'ם האנד שוואך.

— וויל אויך, וויל אויך, — קלאפט ער מיט די ליפען. — ווען?

— היינט, באלד, — שרייט אוים מישא, — מיר ווילען ווי אם שנעלסטען אוועקפאהרען קיין אויסלאנד. איך וויל זיך צוגרייטען צום עקזאמען אין אויסלאנד.

— און וואס זאגט זי? — ווייזט ער אויף דער טאכטער.

— זי וויל אויך, — זאגט מישא.

— אזוי, אזוי, — קלאפט דער דאקטאר מיט די ליפען, — נו, וואס ווילט איהר פון מיר? וואס זאל איך טהאן?

— מיר ווילען נעהמען חופה וקדושין ביים רב.

— וואס? — וואונדערט זיך דער ראדיקאלער דאקטאר, — א רב? נאך וואס קומט דא אהער דער רב? וואס דארף מען דא א רב? — מור־מעלט דער אלטער.

— ניין, נור חופה וקדושין ביים רב, — שפארט זיך איין מישא.

דער דאקטאר האט זיך לאנג געאמפערט און האט צום סוף געמוזט בעשטעהן, אז עס זאל זיין חופה וקדושין ביים רב. מישא האט דורכאוים פערלאנגט, דער דאקטאר האט עס געמוזט נאכגעבען און אליין פערבעטען דעם רב צו זיך אין שטוב.

— א דור היינט! — האט ער געברומט, — וואס פאר א דור איז היינט! מיר האבען חתונה געהאט אהן חופה וקדושין, אהן א רב, און זיי דארפען א שטריימעל, חופה וקרושין. שעהנע ראדיקאלען! — האט ער געמורמעלט, ארויסגעהענדיג פון רב.

מערי האט זיך נאך ארומגעדרעהט א געוויסע צייט אין איהר שטעדטיל. עס איז איהר געווען לאנגווייליג און טרויעריג. מיט די חבר'טארינס האט זי זיך וועניג געזעהן, און מיט די, וואס זי האט זיך בעגעגענט, איז איהר געווען לאנגווייליג און ניט אינטערעסאנט. זי האט זיך ארומגעדרעהט אין שטעדטיל און קיין זאך האט זי דא נישט

פעראינטערעסירט. זי איז שוין געווען אבגעוועהנט פון דער געזעל־שאפט און האט געבענקט נאך דער גרויסער שטאדט, נאך דער מיליע, וואס זי האט דארט געהאט. זי האט געפרואווט צו לעבען איינזאם, אליין, אין איהר בענקשאפט נאך קאוואלסקי'ן. אבער דאס האט איהר נישט געניגט. אלץ האט זיך איהר אויסגעוויזען קליין און לאנגווייליג און זי האט געבענקט, געבענקט נאך דער גרויסער שטאדט.

דורך גאנצע נעכט איז זי געלעגען אויף איהר געלעגער און האט נאכגעקלעהרט מאקסימאוויטש'עס ווערטער, וואס ער האט איהר גע־זאגט פאר דעם אוועקפאהרען, — אז זי איז א ציגיינער־קינד און עס זיינען פאראן אזעלכע ציגיינער־קינדער, וועלכע הערען ביי־נאכט דאס ציגיינער־ליעד קלינגט זיי דורך די פענסטער אריין און צו־מארגענס געפינט מען זיי אין ציגיינער־לאגער.

זי איז געלעגען דורך גאנצע נעכט און האט געהארכט נאך דעם ציגיינער־ליעד, וואס וועט זיך אין איהר פענסטער הערען, נאך דער ציגיינער־באנדע, וואס וועט פאר איהר טהיר פארבייציהען.

זי האט אמאל דאך געמוזט פערנעהמען דאס ליעד אין א נאכט. ווארום צו־מארגענס אין די פריה, אז די עלטערן זיינען אויפגעשטאנען, האבען זיי זי שוין מעהר נישט געפונען: זי איז געווען אנטלאפען קיין פעטערבורג און האט איבערגעלאזט א בריעף, אז זי קאן מעהר נישט לעבען אין דעם קליינעם שטעדטעל.

ענדע